

ÚVOD

TVORBA A VÝCHODISKÁ STRATÉGIE

Strategicko- plánovací región Nitra (ďalej SPR Nitra) je partnerstvo obcí a ďalších sociálno-ekonomických partnerov, ktorí zabezpečujú hospodársky rozvoj, sociálny rozvoj a územný rozvoj na území jeho členských obcí. Administratívne je tvorený všetkými 62 obcami okresu Nitra a 3 obcami okresu Šaľa a to Močenok, Hájske a Horná Kráľová, ktoré majú silné ekonomické a sociálne väzby na územie okresu Nitra. Súčasťou SPR Nitra je aj „Územie udržateľného mestského rozvoja (UMR) Nitra.

V zmysle zákona č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov, si môžu susediace obce vypracovávať spoločný program rozvoja obcí, ako strednodobý rozvojový dokument.

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Strategicko- plánovacieho regiónu Nitra (SPR Nitra) do roku 2030 (ďalej len PHRSR SPR Nitra) je strednodobý rozvojový dokument, ktorý je vypracovaný v súlade s cieľmi a prioritami ustanovenými v dokumente „Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030“, v dokumente „Operačný program Slovensko“, reflektuje dokument „Strategický plán spoločnej poľnohospodárskej politiky 2021 – 2027“, zohľadňuje ciele a priority ustanovené v dokumente „Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Nitrianskeho samosprávneho kraja“. Taktiež je skordinovaný so strategickým rozvojovým dokumentom UMR Nitra.

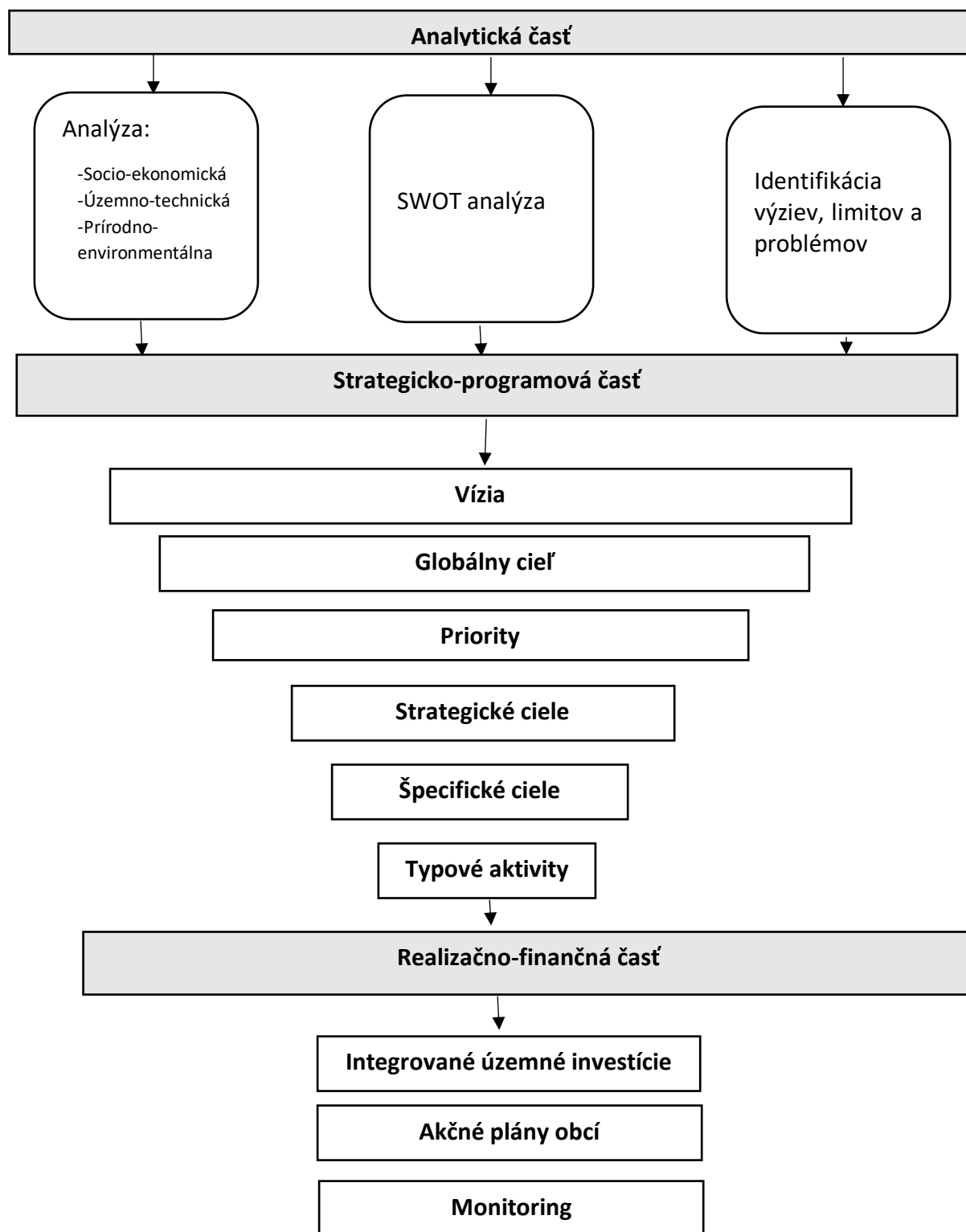
Vzhľadom na nové programové obdobie 2021-2027 reflektuje PHRSR SPR Nitra i aktuálne zameranie politiky súdržnosti EÚ a nové trendy vo vývoji regionálnej politiky Slovenska a EÚ vo väzbe na obdobie 2021+. PHRSR SPR Nitra do roku 2030 je vypracovaný v súlade s odporúčanou Metodikou tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart rozvoja. V zmysle zákona č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov je PHRSR

- základným dokumentom podpory regionálneho rozvoja,
- programovacím dokumentom pre implementáciu EŠIF na subregionálnej úrovni (2021-2027),
- kľúčovým nástroj implementácie a územnej koordinácie naplňovania cieľov Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030 a implementácie Národného investičného plánu SR,
- nástrojom formulovania a implementácie smart (inteligentných) integrovaných rozvojových stratégií regiónov, miest a obcí,
- relevantným nástrojom pre programové rozpočtovanie, obcí, monitoring a hodnotenie v zmysle č. 583/2004 Z.z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy v znení neskorších predpisov,
- nástrojom integrácie verejných politík na úrovni subregiónu.

Tvorba PHRSR SPR Nitra do roku 2030 vychádzala z moderných všeobecne uznávaných a podporovaných metód tvorby strategických plánov územných celkov a z aktuálnej Metodiky tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart rozvoja. Bol tvorený expertno-komunitnou metódou so zapojením subjektov z verejného, podnikateľského

ako aj neziskového sektora. Koordinátorom celého procesu bola Regionálna rozvojová agentúra Nitra, ako experti boli prizvaní odborníci z Ústavu regionalistiky a rozvoja vidieka FEŠRR SPU v Nitre. Komunitná zložka bola reprezentovaná starostami obcí a členmi Kooperačnej rady SPR Nitra. Na tvorbe Integrovaných územných investícií sa podieľal široký okruh územných partnerov z oblasti neziskového a podnikateľského sektora.

Schéma štruktúry PHRSR

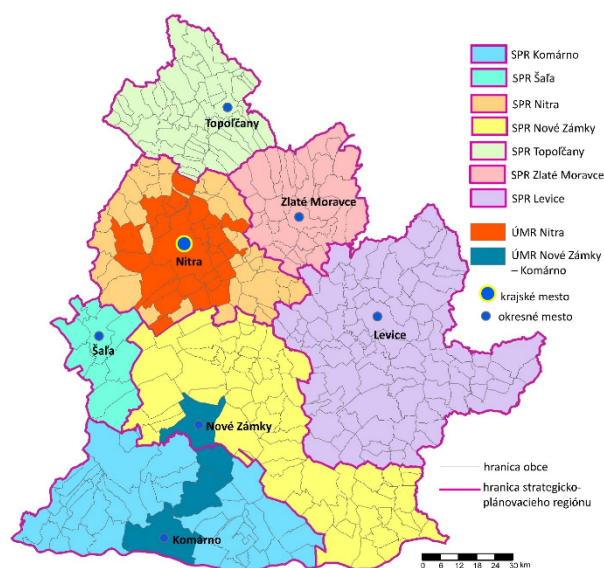

ANALYTICKÁ ČASŤ

Súčasťou analytickej časti IUS SPR Nitra sú okrem sekundárnych zdrojov aj primárne údaje získané prostredníctvom dotazníkového prieskumu. Dotazníkový prieskum prebiehal v marci 2021 pre účely PHRSR NSK a neskôr v apríli a máji 2022 prebehol ďalší zber údajov pre kompletizáciu dátovej základne pre vypracovanie analytickej časti IUS SPR Nitra. Informácie boli získané od všetkých zástupcov územných samospráv na danom území. Vo väčšine otázok sa respondenti vyjadrovali na škále od 1 do 5, kde hodnotenie 1 predstavuje pozitívny, resp. vyhovujúci stav.

IDENTIFIKÁCIA ÚZEMIA

Strategicko-plánovací región Nitra (SPR Nitra) je situovaný v juhozápadnej časti Slovenska v Nitrianskom samosprávnom kraji. Administratívne je tvorený všetkými 62 obcami okresu Nitra a 3 obcami okresu Šaľa (Močenok, Hájske a Horná Kráľová). Na severe hraničí s SPR Topoľčany, na východe s SPR Zlaté Moravce, na juhovýchode s SPR Levice, na juhu s SPR Nové Zámky a na juhozápade s SPR Šaľa (obrázok 1). Súčasťou SPR Nitra je Územie udržateľného mestského rozvoja Nitra (ÚMR Nitra), ktoré združuje 26 obcí okresu Nitra (Lužianky, Zbehy, Čakajovce, Jelšovce, Nitrianske Hrnčiarovce, Malý Lapáš, Veľký Lapáš, Čechynce, Ivanka pri Nitre, Svätoplukovo, Cabaj-Čápor, Jarok, Lehota, Golianovo, Štitáre, Branč, Malý Cetín, Veľký Cetín, Pohranice, Kolíňany, Dolné Obdokovce, Mojmírovce, Poľný Kesov, Podhorany, Veľké Zálužie, Výčapy-Opatovce) spolu s mestom Nitra.

Obrázok 1 SPR a UMR na území NSK
Zdroj: ÚNSK, 2022

Obrázok 2 Vymedzenie SPR Nitra
Zdroj: vlastné spracovanie, 2022

Rozloha SPR Nitra dosahovala v roku 2021 950,29 km² pri počte 172022 obyvateľov. Priemerná hustota zaľudnenia predstavovala 181,02 obyvateľov na km². SPR Nitra sa skladá zo 65 administratívnych sídiel, z ktorých dve majú štatút mesta a to Nitra a Vráble (obrázok 2).

Kartografická poloha SPR Nitra je určená štyrmi okrajovými bodmi, kde najsevernejší bod sa nachádza v obci Hruboňovo (48° 46' s.g.š. a 18° 01' v.g.d.) a najjužnejší bod v obci Poľný Kesov (48° 14' s.g.š. a 18° 03' v.g.d.). Najzápadnejší bod je situovaný v obci Báb (48° 29' s.g.š. a 17° 83' v.g.d.) a najvýchodnejší bod je v obci Čifáre (48° 23' s.g.š. a 18° 43' v.g.d.). Najvyšší

bod územia dosahuje vrch Žibrica v pohorí Tribeč s nadmorskou výškou 617 m. Najnižšie nadmorské výšky nachádzame v západnej časti SPR Nitra v obciach Močenok a Horná Kráľová, kde dosahujú na Podunajskej rovine hodnotu 116 m. Z fyzicko-geografického hľadiska sa SPR Nitra rozprestiera na území dvoch výrazne odlišných geomorfologických jednotiek - Panónskej panvy a Karpát. Plošne na území dominuje Panónska panva, zastúpená geomorfologickou oblasťou Podunajská nížina, ktorej členitejšiu časť predstavuje celok Podunajská pahorkatina. V malej miere zasahuje na východe do územia aj druhý celok Podunajská rovina. Severovýchodnú časť regiónu zaberajú výbežky Karpát prostredníctvom geomorfologického celku Tribeč, ktorý je typickým jadrovým pohorím fatransko-tatranskej oblasti.

SOCIÁLNO-EKONOMICKÁ ANALÝZA

ĽUDSKÉ ZDROJE A DEMOGRAFIA

Rozvojový potenciál územia je výrazne ovplyvnený ľudským potenciálom, ktorý je výsledkom jeho populačného a hospodárskeho vývoja. K základným demografickým charakteristikám patrí pohyb obyvateľstva a jeho štruktúry.

Na území SPR Nitra žilo v roku 2021 172022 obyvateľov, čo predstavuje 25,49% obyvateľov Nitrianskeho samosprávneho kraja. Za posledných 10 rokov môžeme pozorovať mierny nárast počtu obyvateľov SPR Nitra z 166998 v roku 2012 na 172022 v roku 2021. V priemere išlo o medziročný nárast o 0,33%, avšak výraznejší nárast môžeme pozorovať v roku 2021.

Územie	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
SPR Nitra	166998	167430	167615	167690	168134	168318	168610	168954	169199	172022
okres Nitra	159485	159882	160100	160188	160646	160840	161120	161462	161719	164465
okres Šaľa	53164	53010	52890	52627	52441	52224	51975	51635	51490	51150
NSK	688512	687349	685720	683425	681544	679478	677380	675106	673064	674767

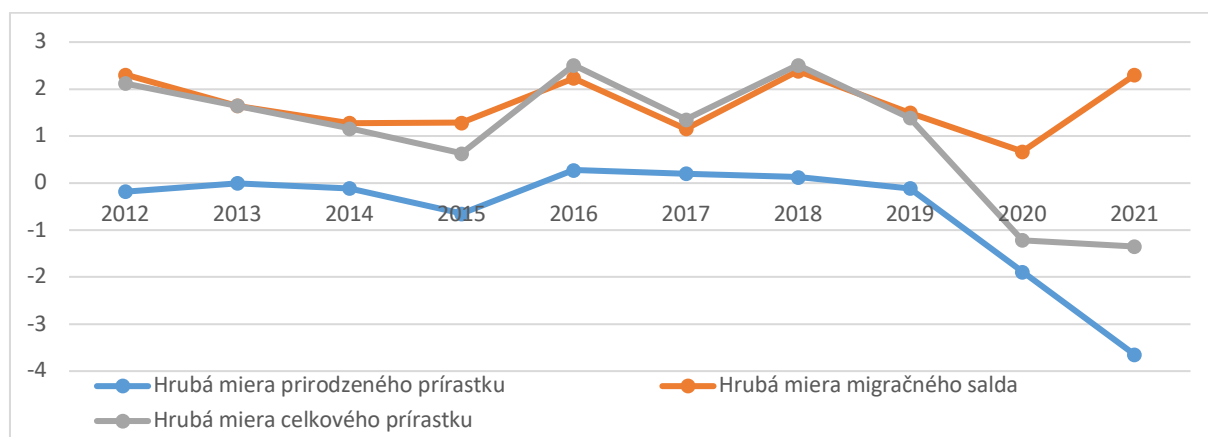
Tabuľka 1 Stredný stav obyvateľstva v rokoch 2012 až 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

Ďalšou významnou charakteristikou obyvateľstva je jeho dynamika, založená na prirodzenej a migračnej mobilite, ktorá vytvára bilanciu celkového pohybu obyvateľov. Aby sme znížili váhu krátkodobých extrémov, popisujeme v nasledujúcej časti priemerné miery pohybu obyvateľstva za obdobie posledných 10 rokov.

Prirodzená mobilita (pohyb) obyvateľstva je výsledkom pôrodnosti (natality) a úmrtnosti (mortality). Vývoj hrubej miery prirodzeného prírastku môžeme vidieť na obrázku 3. Za sledované obdobie bol zaznamenaný prevažne prirodzený úbytok obyvateľstva a môžeme pozorovať stagnujúci až klesajúci trend, ktorý je však zakončený prudkým poklesom zrejme

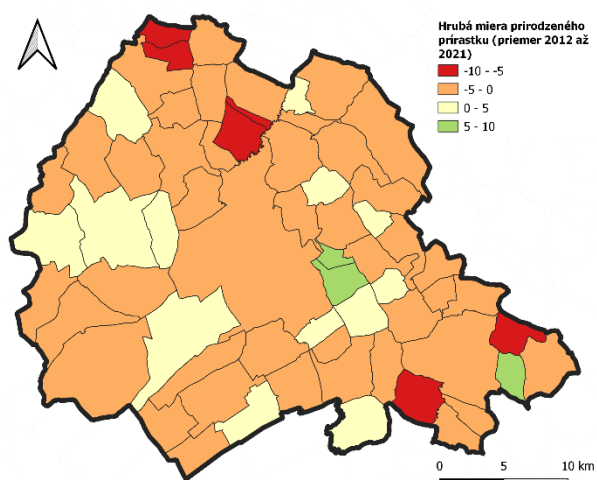
spôsobeným pandémiou Covid 19. Medzi rokmi 2019 až 2021 sa hodnota ukazovateľa extrémne znížila z úbytku 0,11 obyvateľa na 1000 obyvateľov na úbytok 3,64 obyvateľa na 1000 obyvateľov. V absolútnom vyjadrení to bol pokles o 320 obyvateľov v roku 2020 a 627 v roku 2021. Na obrázku 4 môžeme vidieť, že väčšine územia SPR môžeme pozorovať zápornú mieru prirodzeného prírastku, teda prirodzený úbytok obyvateľstva. Z pohľadu veľkostných kategórií obcí bola v priemere najvyššia miera úbytku zaznamenaná v malých obciach, naopak najnižšia v mestách. Medzi obcami však sú viditeľné rozdiely – najvyššie miery úbytku boli zaznamenané v obciach Ľudovítová a Tajná. Naopak najvyššie miery prírastku v obciach Telince či Malý Lapáš. Paradoxne vidíme, že obce s vysokým prírastkom aj úbytkom prevažne susedia s mestami.

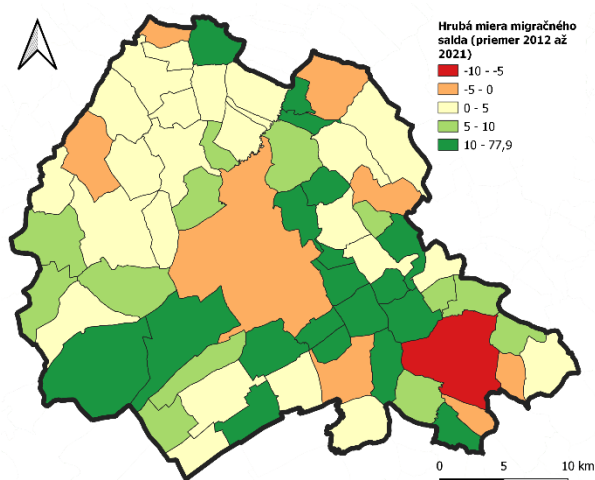
Obrázok 3 Vývoj pohybu obyvateľstva na území SPR Nitra v rokoch 2012 až 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

Z hľadiska miery migračného salda (obrázok 5) bol za sledované obdobie zaznamenaný kolísavý trend, pričom v poslednom pozorovanom roku bol zaznamenaný nárast na prírastok približne 2,3 obyvateľa na 1000 obyvateľov, čo za sledované obdobie predstavuje maximum. Na úrovni obcí (obrázok 5) vidíme, že výrazne vysokou mierou prírastku sú charakteristické obce susediace s mestami nachádzajúce sa v južnej a juhovýchodnej časti územia SPR. Mestá sú charakteristické výrazne vysokou mierou úbytku, pričom najvyššia bola zaznamenaná v meste Vráble (približne -6,7 obyvateľa na 1000 obyvateľov). Predpokladáme teda, že na území dochádza k výraznému sťahovaniu obyvateľstva z miest do susediacich vidieckych obcí. Práve malé obce sú v priemere charakteristické najvyššou mierou prírastku.

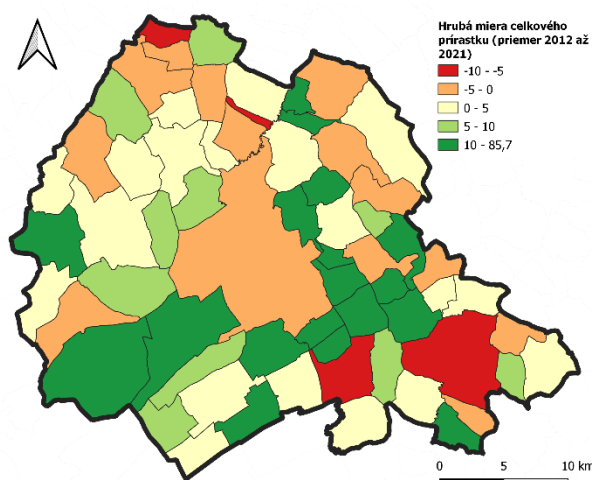
Obrázok 4 Hrubá miera prirodzeného prírastku (priemer 2012 až 2021)
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

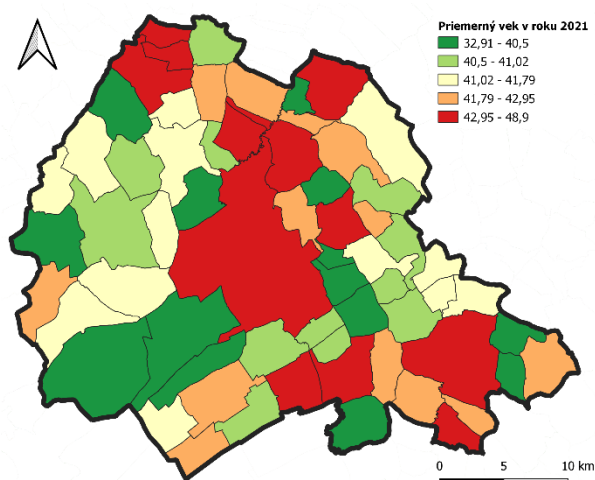
Obrázok 5 Hrubá miera migračného salda (priemer 2012 až 2021)
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

Prirodzený prírastok a migračné saldo nám dáva obraz o celkovom prírastku obyvateľstva. Ten bol za sledované obdobie (obrázok 3) prevažne kladný a mal prevažne kolísavý trend kopírujúci migračné saldo. Avšak od roku 2020 došlo k výraznému poklesu spôsobenému poklesom prirodzeného prírastku. Na úrovni obcí (obrázok 6) je situácia podobná ako v prípade migračného salda – mestá sú charakteristické úbytkom, zatiaľ čo najvyššia miera celkového prírastku bola zaznamenaná v obciach susediacich s mestom Nitra v južnej až juhovýchodnej časti územia SPR. Najvyššia miera úbytku bola zaznamenaná v obci Kapince a meste Vráble.

V prípade vekovej štruktúry je z údajov zrejmé, že populácia územia SPR výrazne starne. V roku 2021 dosiahol priemerný vek hodnotu približne 41,71 rokov. Na úrovni obcí je priemerný vek najvyšší v priemere v mestách, výrazne vysoké ale aj nízke hodnoty vidíme najmä v obciach susediacich s mestami. V tomto prípade nie je viditeľná priestorová koncentrácia. V štruktúre vekových skupín obyvateľstva podľa produktivity má dominantné postavenie produktívna veková zložka (15 až 64 rokov) dosahujúca približne 68,89%. Na starnutie populácie poukazujú aj ďalšie demografické ukazovatele.

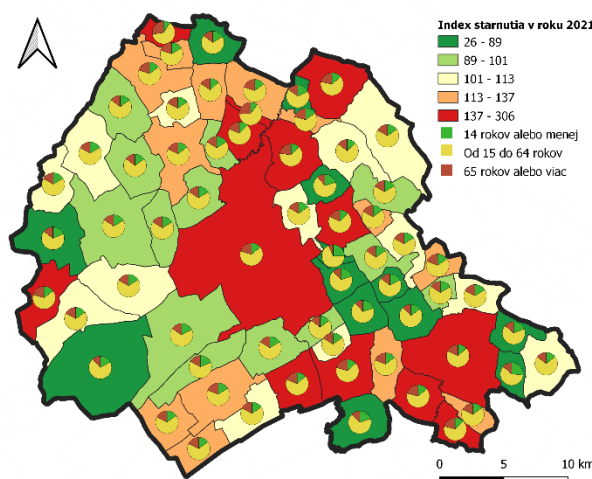

Obrázok 6 Hrubá miera celkového prírastku (priemer 2012 až 2021)
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

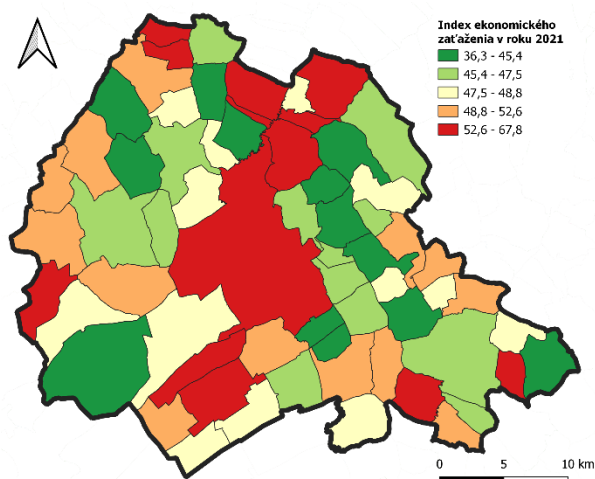

Obrázok 7 Priemerný vek v roku 2021
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

Nepriaznivú situáciu odráža rastúci index starnutia na území SPR – dosahuje hodnotu 121,42, teda poproduktívna zložka má značnú prevahu nad osobami do 15 rokov. V porovnaní s celým územím kraja je však situácia v SPR priaznivejšia. Na úrovni obcí bol najvyšší index starnutia zaznamenaný v mestách a najmä v obciach v severnej a južnej časti SPR. Najmenej priaznivá je situácia v obciach Kapince a Ľudovítová. Priaznivejšie hodnoty môžeme pozorovať v obciach v západnej časti SPR a v obciach lokalizovaných medzi Nitrou a Vrábľami. Podobnú situáciu môžeme pozorovať v prípade indexu ekonomického zaťaženia odrážajúci pomer predproduktívnej a poproduktívnej zložky k produktívnej zložke. Najvyššia hodnota bola zaznamenaná v obci Telince (67,77) avšak je to spôsobené početnou predproduktívnou zložkou obyvateľstva.

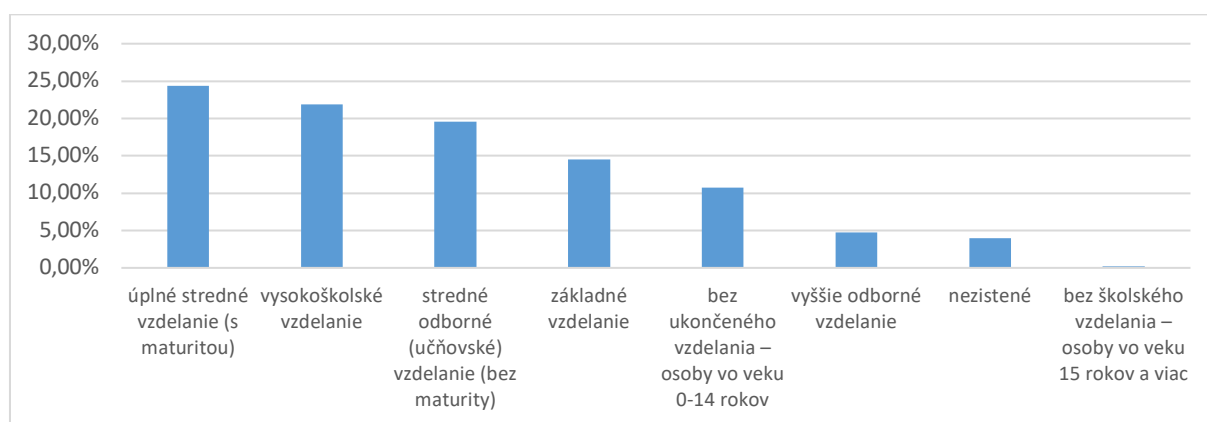
Obrázok 8 Index starnutia v roku 2021
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

Obrázok 9 Index ekonomického zaťaženia v roku 2021
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

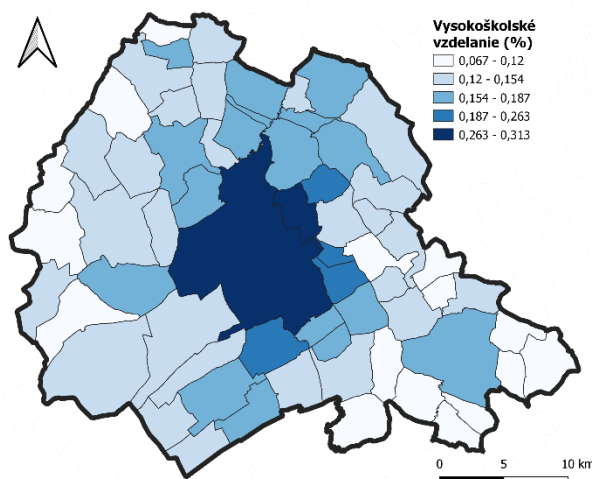
Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva SPR Nitra podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2021 (obrázok 10) dokumentuje takmer štvrtinové zastúpenie (24,40%) obyvateľstva

s ukončeným úplným stredným vzdelaním s maturitou. Najvyšší podiel pritom vykazujú obce Bádice (30,77%) či Horné Lefantovce (28,34%). Druhý najvyšší podiel dosahujú obyvatelia s vysokoškolským vzdelaním, ktorí predstavujú 21,90% obyvateľov regiónu. Podľa obrázka 11 sa obyvatelia s vysokoškolským vzdelaním koncentrujú najmä v mestách a centrálnej časti územia, je zrejmé že s vyššou vzdialenosťou k mestu Nitra sa ich podiel znižuje. Silné zastúpenie majú najmä v obciach Nitrianske Hrnčiarovce (31,28%), Nitra (29,23%), Malý Lapáš (26,29%), Štitáre (24,81%). Stredné odborné (učňovské) vzdelanie bez maturity dosahuje v regióne 19,59% obyvateľov. Bez ukončeného vzdelania (osoby vo veku 0 - 14 rokov) je v regióne 10,71% osôb s vyšším podielom v obciach Telince (20,48%) a Malý Lapáš (18,66%). Zastúpenie obyvateľstva bez školského vzdelania (osoby vo veku 15 rokov a viac) je v regióne nízke a evidované je u 0,21% obyvateľov.

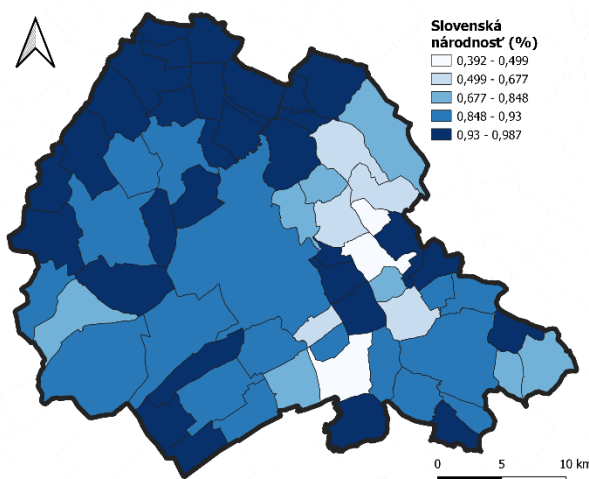

Obrázok 10 Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva v roku 2021

Zdroj: SODB 2021

Obrázok 11 Podiel vysokoškolsky vzdelaných
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

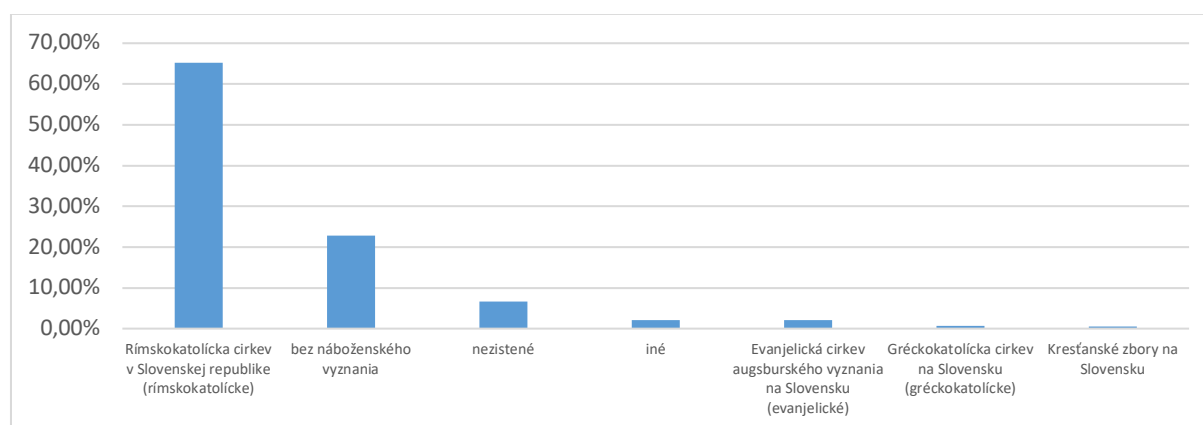

Obrázok 12 Podiel obyvateľstva slovenskej národnosti
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

Národnostná štruktúra obyvateľstva SPR Nitra je charakterizovaná podľa posledného sčítania obyvateľstva, domov a bytov (k 1.1. 2021) dominantným zastúpením obyvateľstva slovenskej národnosti, ktorá tvorí 89,07%, pričom na celoslovenskej úrovni je to 83,82%. Podľa obrázka 12, je zrejmé že podiel obyvateľstva slovenskej národnosti je v severnej časti územia. Je

viditeľné jej nízke zastúpenie v obciach medzi Nitrou a Vrábľami. Najvyšší podiel obyvateľstva slovenskej národnosti evidujeme v obciach Čab (98,58%), Ľudovítová (98,74%) a Kapince (98,37%). Naopak najnižšie podiely obyvateľstva slovenskej národnosti vykazujú obce Hostová (42,35%) a Veľký Cetín (39,24%), v ktorých je silné zastúpenie obyvateľstva maďarskej národnosti. Podiel obyvateľstva s maďarskou národnosťou predstavuje celkovo na území SPR 4,09%. Celoslovenský podiel obyvateľov maďarskej národnosti je pritom 7,75%. Ďalšie národnosti sú zastúpené v malej miere, ako napr. rómska národnosť, ktorú uviedlo iba 0,09% obyvateľov SPR Nitra. Minimálne zastúpenie majú aj iné národnosti, ako napr. ukrajinská, poľská, moravská, nemecká a ďalšie.

V religióznej štruktúre obyvateľstva prevláda v SPR Nitra obyvateľstvo rímskokatolíckeho vierovyznania, ku ktorému sa hlási 65,26% obyvateľov regiónu, čo prekračuje celoslovenský podiel (55,76%). Najvyššie zastúpenie má v obciach Hostová (85,97%) či Veľký Cetín (83,33%). Naopak najnižší podiel je evidovaný v obciach Malé Zálužie (39,47%) či Štefanovičová (52,34%). K evanjelickej cirkvi augsburského vierovyznania hlási v regióne celkovo 2,03% obyvateľstva. Z ďalších vierovyznaní je 0,66% zastúpená gréckokatolícka cirkev. Bez náboženského vyznania je 22,82% obyvateľov SPR Nitra s najvyšším podielom vo Veľkej Doline (36,02%) či v Nitre (29,73%).

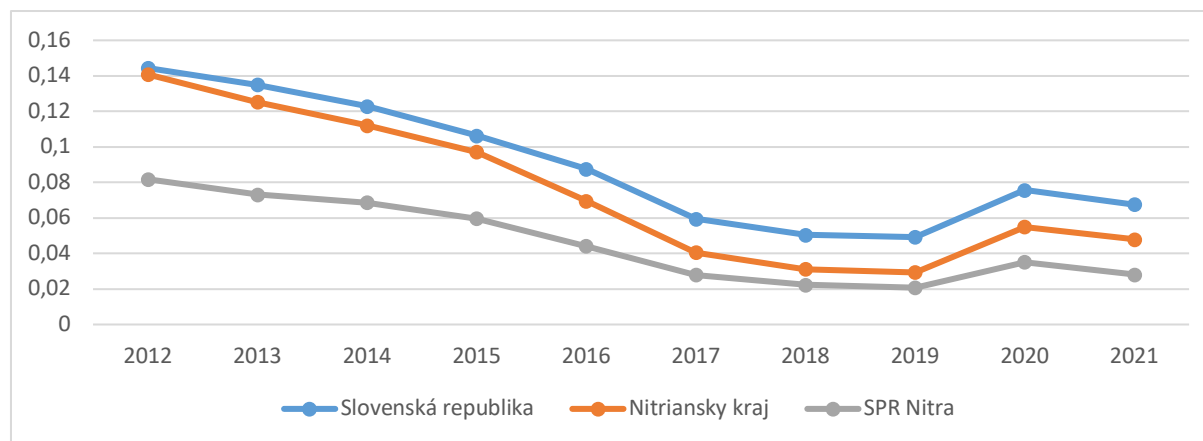
Obrázok 13 Náboženská štruktúra obyvateľstva v roku 2021

Zdroj: SODB 2021

Z hľadiska hospodárstva obyvateľstvo predstavuje kľúčový faktor pre umiestnenie podnikov na území – pracovnú silu. V súvislosti s negatívnym vývojom vekovej štruktúry obyvateľstva sa bude zrejme podiel obyvateľov zapojených do trhu práce znižovať a v budúcnosti môže byť pre zamestnávateľa v na území SPR náročné nájsť kvalifikovaného zamestnanca.

Miera nezamestnanosti v roku 2021 na území SPR Nitra dosahovala približne 2,8%. Na obrázku 14 môžeme vidieť vývoj miery nezamestnanosti na úrovni SPR Nitra, NSK a Slovenskej republiky. Upozorňujeme, že v prípade výpočtu miery nezamestnanosti na území SPR Nitra sme vychádzali z dát dostupných na úrovni obcí. Využili sme údaje o počte disponibilných uchádzačov o zamestnanie a vzhľadom na chýbajúce údaje ohľadom ekonomicky aktívneho obyvateľstva na tejto priestorovej úrovni sme použili počet obyvateľov v produktívnom veku,

čo mohlo výsledné hodnoty mierne znížiť. Stav na území je z tohto hľadiska priaznivý, počas celého sledovaného obdobia sa hodnoty tohto indikátora v SPR Nitra pohybovali pod úrovňou SR aj NSK. Hodnoty mali až do roku 2019 klesajúci trend. K miernemu nárastu kopírujúcemu vývoj v kraji aj v SR došlo v roku 2020 zrejme z dôvodu pandémie Covid 19. V nasledujúcom roku došlo opäť k poklesu miery nezamestnanosti.

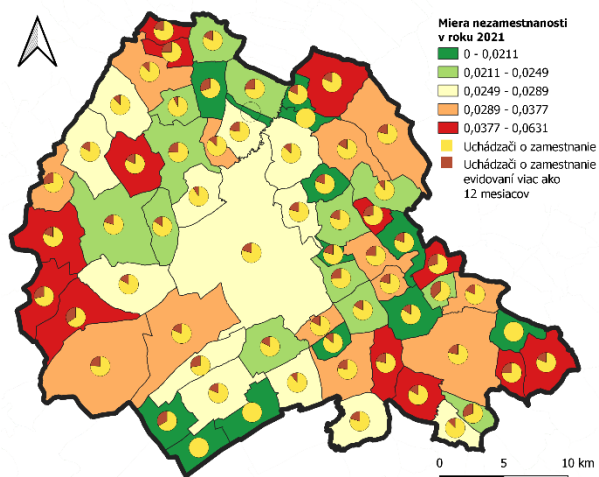
Obrázok 14 Vývoj miery nezamestnanosti od roku 2012 do roku 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022; UPSVaR, 2022; vlastné spracovanie

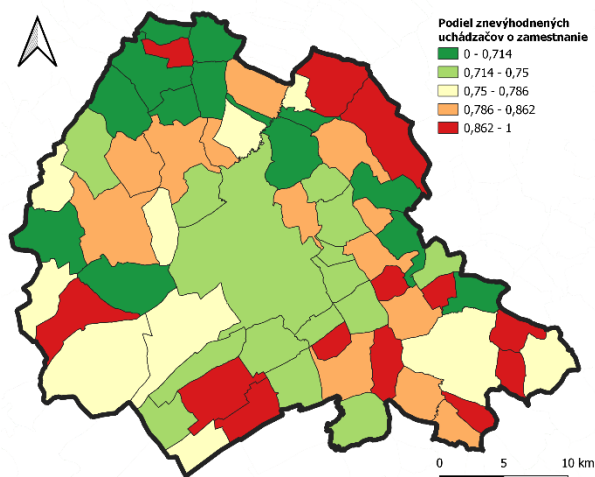
Na úrovni obcí (obrázok 15) vidíme, že v centrálnej časti územia a v mestách neboli dosiahnuté úplne najnižšie miery nezamestnanosti, išlo skôr o hodnoty približujúce sa priemeru za SPR. Najnižšie hodnoty miery nezamestnanosti však boli zaznamenané v blízkom okolí Nitry a Vrábels, pričom ide zrejme o obce, z ktorých obyvatelia dochádzajú za prácou primárne do týchto miest. Najvyššie miery nezamestnanosti boli zaznamenané v obciach na periférii územia, išlo napríklad o obce Lúčnica nad Žitavou či Kapince.

Špecifickou kategóriou nezamestnaných sú dlhodobo nezamestnaní. V prípade územia SPR tvorili v roku 2021 dlhodobo nezamestnaní približne 25,68%. Obrázok 15 taktiež zobrazuje podiel uchádzačov o zamestnanie evidovaných viac ako 12 mesiacov, čo predstavuje informáciu o dlhodobej nezamestnanosti. Môžeme pozorovať, že podiel dlhodobo nezamestnaných do istej miery koreluje s mierou nezamestnanosti vo všeobecnosti – v obciach s vyššou mierou nezamestnanosti je aj väčší podiel dlhodobo nezamestnaných.

Ďalšou skupinou nezamestnaných sú znevýhodnení uchádzači o zamestnanie. Skupina znevýhodnených uchádzačov je relatívne rozsiahla, celkovo v roku 2021 tvorili až približne 75,67% z celkového počtu uchádzačov. Najpočetnejšou skupinou znevýhodnených uchádzačov boli uchádzači, ktorí 12 kalendárnych mesiacov nemali pravidelne platené zamestnanie (62,61%) a uchádzači starší ako 50 rokov (40,1%) (Upozorňujeme, že jednotlivé skupiny sa mohli prekrývať, preto hodnoty presahujú 100%). Na obrázku 16 je vizualizovaný podiel znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v jednotlivých obciach kraja. V centrálnej časti územia je ich podiel relatívne nízky. Obce na hraniciach územia sú charakteristické buď veľmi nízkym alebo veľmi vysokým podielom znevýhodnených uchádzačov.

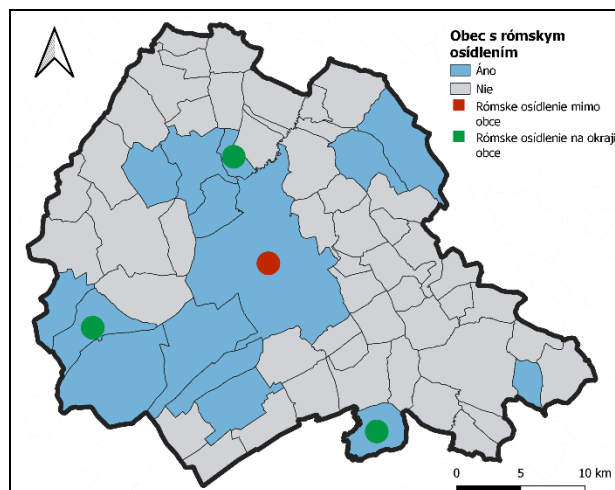

Obrázok 15 Miera nezamestnanosti v roku 2021
Zdroj: UPSVaR, 2022

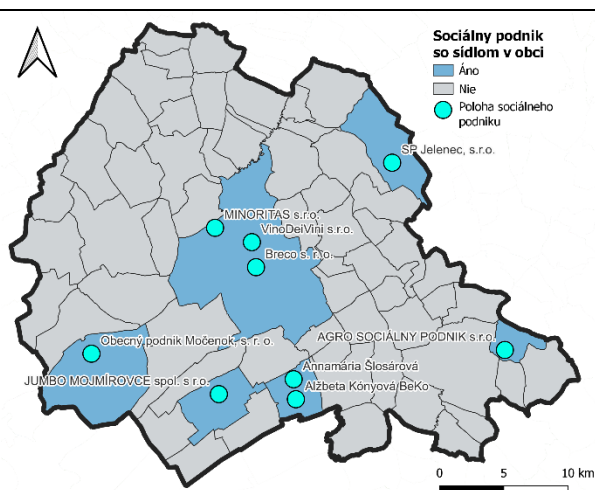

Obrázok 16 Podiel znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie
Zdroj: UPSVaR, 2022

Minority predstavujú jednu zo skupín obyvateľstva náchylnú na sociálne vylúčenie a sociálnu izoláciu. Napríklad z hľadiska národnosti môžu byť z pracovného trhu vylúčení obyvatelia neovládajúci slovenský jazyk. Podľa Atlasu rómskych komunít (2019) sa na území SPR Nitra nachádzajú rómske osídlenia v 15 obciach. Odhaduje sa, že v nich žije 3415 až 4250 obyvateľov. Najväčší podiel rómskych obyvateľov je v obci Telince (31 až 40%). Najviac takýchto osídlení sa nachádza v Nitre (5 osídlení, 1801 až 1900 obyvateľov) a Lužiankach (3 osídlenia, 401 až 500 obyvateľov). V rámci územia SPR sa nachádza rómske osídlenie mimo obce (Nitra) a na okraji obce (Čakajovce, Vinodol a Horná Kráľová). Takmer vo všetkých obciach s rómskymi osídleniami obec využíva aktivačné práce (86,67%).

Obrázok 17 Rómske osídlenia na území SPR Nitra
Zdroj: Atlas rómskych komunít, 2019; vlastné spracovanie

Obrázok 18 Sociálne podniky na území SPR Nitra
Zdroj: Register sociálnych podnikov, 2022; vlastné spracovanie

Názov	Obec	Právna forma	Vznik
MINORITAS s.r.o.	Nitra	spoločnosť s ručením obmedzeným	02/2020
Obecný podnik Močenok, s. r. o.	Močenok	spoločnosť s ručením obmedzeným	07/2020
AGRO SOCIÁLNY PODNIK s.r.o.	Tajná	spoločnosť s ručením obmedzeným	07/2020
JUMBO MOJMÍROVCE spol. s r.o.	Mojmírovce	spoločnosť s ručením obmedzeným	08/2008
SP Jelenec, s.r.o.	Jelenec	spoločnosť s ručením obmedzeným	06/2021
Breco s. r. o.	Nitra	spoločnosť s ručením obmedzeným	01/2020
VinoDeiVini s.r.o.	Nitra	spoločnosť s ručením obmedzeným	04/2021
Annamária Šlosárová	Branč	fyzická osoba - podnikateľ	05/2017
Alžbeta Kónyová BeKo	Branč	fyzická osoba - podnikateľ	07/2021

Tabuľka 2 Sociálne podniky so sídlom na území SPR Nitra

Zdroj: Register sociálnych podnikov, 2022

Nástrojom na začlenenie znevýhodnených a zraniteľných osôb sú sociálne podniky. Podľa Registra sociálnych podnikov existovalo v roku 2022 na území SPR Nitra 9 registrovaných sociálnych podnikov (tabuľka 2). Vo všetkých prípadoch išlo o integračný podnik, ktorého účelom je podpora zamestnanosti prostredníctvom zamestnávania znevýhodnených alebo zraniteľných osôb. Tieto sociálne podniky majú sídlo v šiestich obciach na území SPR. Najväčšie z nich majú 16 až 20 zamestnancov a ich oblasťou podpory je vo viacerých prípadoch poľnohospodárstvo a lesníctvo, či ochrana a bezpečnosť. Štyri z týchto podnikov boli registrované v roku 2020, tri v roku 2021 a zostávajúce dva v roku 2022.

Ďalším typom subjektov pôsobiacom v rámci sociálnej ekonomiky sú chránené dielne a chránené pracoviská. Na území SPR Nitra v roku 2021 existovalo 22 chránených dielní a 43 chránených pracovísk. Spolu v nich bolo zamestnaných 151 osôb (109 v chránených dielnach a 42 v chránených pracoviskách).

HOSPODÁRSTVO

Strategicko-plánovací región Nitra môžeme charakterizovať ako priemyselný región s rozvíjajúcimi sa znakmi urbanizovaného, metropolitného regiónu. Má významnú pozíciu v rámci NSK, pretože tu žije 24,3% obyvateľov NSK, pričom sa tu nachádza 27,3 % firiem a je tu vytvorených 33,61 % pracovných miest.

Ekonomika Nitrianskeho kraja je teda do značnej miery koncentrovaná na území SPR Nitra.

Veľkostná skupina	Počet podnikov		%	Počet zamestnancov		%
	SPR NR	NSK		SPR NR	NSK	
0 až 9	20397	74974	27,2	26429	95559	27,7
10 až 49	633	2225	28,4	13746	49333	27,9

Veľkostná skupina	Počet podnikov		%	Počet zamestnancov		%
	SPR NR	NSK		SPR NR	NSK	
50 až 249	151	471	32,1	15100	46040	32,8
250 a viac	40	82	48,8	26230	51584	50,8
Celkom	21221	77752	27,3	81504	242515	33,6

Tabuľka 3 Veľkostná štruktúra podnikov v SPR Nitra

Zdroj: databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra

SPR Nitra je priemyselným centrom kraja. Je tu sústredených takmer 50% veľkých podnikov kraja, ktoré vytvárajú viac ako 50 % pracovných miest v kraji. Spomedzi 10 najväčších priemyselných podnikov v kraji (viac ako 500 zamestnancov) sa v SPR Nitra nachádzajú 4.

Názov podniku	Typ hlavnej činnosti	Kategória počtu zamestnancov
Jaguar Land Rover Slovakia s.r.o.	výroba motorových vozidiel	3000 - 3999
Faxconn Slovakia, spol. s.r.o.	výroba spotrebnej elektroniky	2000 - 2999
Bourbon Automotive Plastics Nitra s.r.o.	výroba ostatných dielov a ostatných plastových dielov pre motorové vozidlá	500 - 999
Miba Steeltec s.r.o.	kovanie, lisovanie, rezanie a valcovanie kovov; prášková metalurgia	500 - 999

Tabuľka 4 Prehľad najvýznamnejších zamestnávateľov v priemysle v SPR Nitra

Zdroj: ŠÚSR, 2021

Okrem toho na území SPR Nitra pôsobia ďalší veľkí zamestnávateľia a to Západoslovenská vodárenská spoločnosť, a.s., a Syncreon Slovakia s.r.o., ktorá sa zaoberá inžinierskou činnosťou a poradenstvom.

Urbanizovaný charakter regiónu dodáva, okrem jeho sídelnej štruktúry a hustoty obyvateľstva, vysoký podiel znalostne intenzívnych firiem z odvetví informácií a komunikácií, finančných a poisťovacích činností, činností v oblasti nehnuteľností, odborných a vedeckých činností, vzdelávania a umenia a zábavy.¹

¹ PHSR NSK, Príloha, tab. 9.

Z hľadiska tvorby pracovných miest najvýznamnejšími odvetviami sú priemyselná výroba, veľkoobchod a maloobchod, odborné vedecké a technické činnosti, a vzdelávanie. Niektoré odvetvia sú v rámci NSK vysoko koncentrované práve na území SPR Nitra.

Odvetvie	Podniky		Zamestnanci		Lokalizačný kvocient odvetvia
	Počet	Podiel na NSK %	Počet	Podiel na NSK %	
A - Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	455	16,95	1775	18,62	0,55
B - Ťažba a dobývanie	4	15,38	16	10,70	0,32
C - Priemyselná výroba	2478	21,14	19407	30,39	0,90
D - Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	13	28,26	81	21,13	0,63
E - Dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	76	32,34	2062	65,02	1,93
F - Stavebníctvo	3443	28,17	5764	30,16	0,90
G - Veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov	3699	28,02	11777	35,42	1,05
H - Doprava a skladovanie	968	26,04	5392	38,68	1,15
I - Ubytovacie a stravovacie služby	612	27,16	1642	28,52	0,85
J - Informácie a komunikácia	897	35,03	2349	52,88	1,57
K - Finančné a poisťovacie služby	394	25,72	411	25,53	0,76
L - Činnosti v oblasti nehnuteľností	643	37,91	1079	35,83	1,07
M - Odborné, vedecké a technické činnosti	3208	29,77	7586	42,55	1,27
N - Administratívne a podporné služby	1607	29,50	4177	37,35	1,11
O - Verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie	77	20,26	3456	31,93	0,95
P - Vzdelávanie	445	33,46	6802	34,44	1,02
Q - Zdravotníctvo a sociálna pomoc	380	26,24	4448	30,58	0,91
R - Umenie, zábava a rekreácia	460	30,09	866	30,16	0,90
S - Ostatné činnosti	1362	27,53	2418	33,14	0,99
Celkom	21221	27,29	81504	33,61	

Tabuľka 5 Koncentrácia ekonomických odvetví v SPR Nitra

Zdroj: databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra

Ide o odvetvia: dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd (kde vyše 65 % pracovných miest v kraji sa nachádza práve na území SPR Nitra), informácie a komunikácie (kde je 53 %

miera koncentrácie), odborné vedecké a technické činnosti (so 43 % mierou koncentrácie pracovných miest).

Vysokú mieru koncentrácie ekonomických činností na území SPR umožňuje okrem dobrej ekonomickej polohy regiónu, vybudovaná infraštruktúra, najmä existencia priemyselných zón Nitra sever – Mlynárce, Nitra juh – Dolné Krškany, Vráble a Čab.

Odvetvie SPR	Podniky		Zamestnanci	
	Počet	%	Počet	%
A - Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	455	2,14	1775	2,18
B - Ťažba a dobývanie	4	0,02	16	0,02
C - Priemyselná výroba	2478	11,68	19407	23,81
D - Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	13	0,06	81	0,10
E - Dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	76	0,36	2062	2,53
F - Stavebníctvo	3443	16,22	5764	7,07
G - Veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov	3699	17,43	11777	14,45
H - Doprava a skladovanie	968	4,56	5392	6,62
I - Ubytovacie a stravovacie služby	612	2,88	1642	2,01
J - Informácie a komunikácia	897	4,23	2349	2,88
K - Finančné a poisťovacie služby	394	1,86	411	0,50
L - Činnosti v oblasti nehnuteľností	643	3,03	1079	1,32
M - Odborné, vedecké a technické činnosti	3208	15,12	7586	9,31
N - Administratívne a podporné služby	1607	7,57	4177	5,12
O - Verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie	77	0,36	3456	4,24
P - Vzdelávanie	445	2,10	6802	8,35
Q - Zdravotníctvo a sociálna pomoc	380	1,79	4448	5,46
R - Umenie, zábava a rekreácia	460	2,17	866	1,06
S - Ostatné činnosti	1362	6,42	2418	2,97
Celkom	21221	100,00	81504	100,00

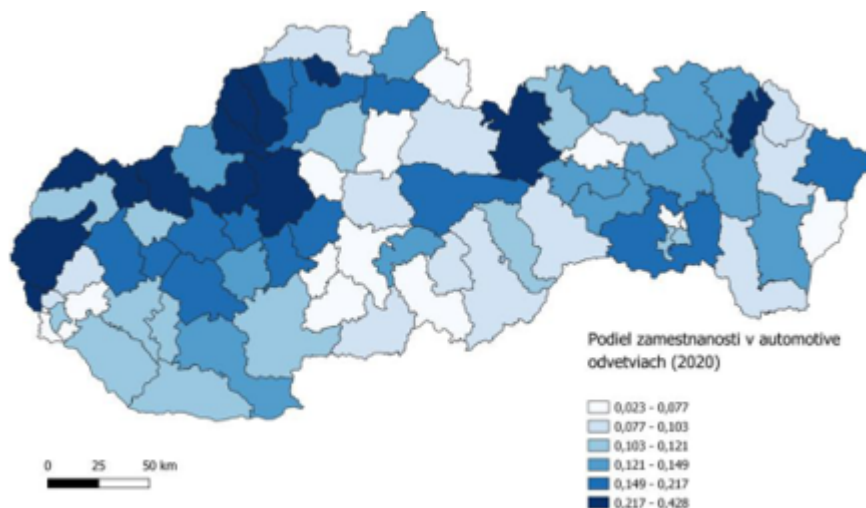
Tabuľka 6 Štruktúra ekonomickej základne SPR Nitra podľa odvetví

Zdroj: databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra

Ekonomická základňa SPR Nitra je založená na priemyselných odvetviach, ktoré vytvárajú cca 24 % pracovných miest, veľkoobchode a maloobchode so 14 % pracovných miest, odborných a vedeckých pracovných činnostiach s 9 % pracovných miest a vzdelávaním s 8 % pracovných miest.

Ako je zrejmé z tabuľky 6 medzi najvýznamnejšie priemyselné odvetvia v SPR Nitra z hľadiska zamestnanosti patria výroba kovových konštrukcií, výroba výrobkov z gumy a plastu, výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov, výroba motorových vozidiel a výroba potravín. SPR Nitra je významnou koncentráciou potravinárstva (nachádzajú sa tu 2 spomedzi 7 najväčších potravinárskych podnikov v rámci NSK), je tu významná koncentrácia odvetví

automobilového priemyslu. Je tu lokalizovaná automobilka Jaguar Land Rover, ktorá je významným zamestnávateľom aj pre iné SPR v kraji. Zamestnáva nezanedbateľný počet zahraničných robotníkov, čím prispieva k postupnej zmene ekonomickej a demografickej štruktúry kraja.

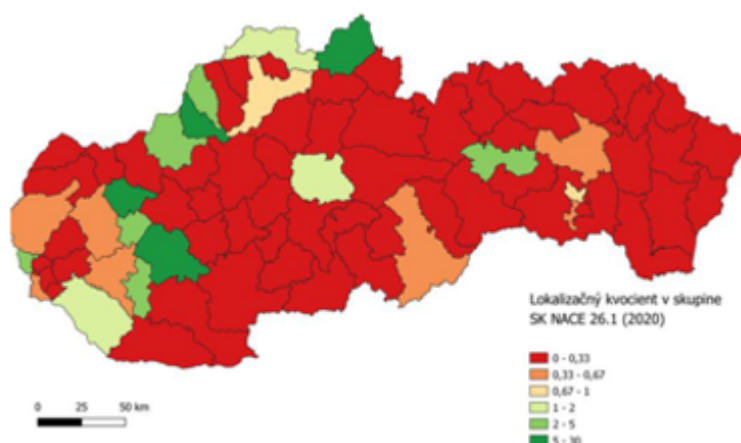

Obrázok 19 Podiel zamestnanosti v automotive odvetviach SR 2020 podľa SK-NACE 22-29

Zdroj: Krajaneč, R.: Model priemyselného klastra v podmienkach SR, Diplomová práca, SPU 2022,

V SPR Nitra sa vytvára významná koncentrácia dodávateľov automotive odvetví, čo postupne mení ekonomickú štruktúru územia z poľnohospodársko – službovej na priemyselno – službovú.

Z hľadiska vývoja štruktúry priemyselných odvetví je zaujímavá vysoká koncentrácia výroby počítačových, elektronických a optických výrobkov, čo môže byť perspektívnym odvetvím z hľadiska budúcnosti.

Obrázok 20 Koncentrácia výrobcov v odvetví počítačových, elektronických a optických výrobkov v okresoch SR v roku 2020

Zdroj: Krajaneč, R.: Model priemyselného klastra v podmienkach SR, Diplomová práca, SPU 2022

Ekonomika SPR Nitra sa z hľadiska štruktúry vyvíja pozitívne. Z orientácie na poľnohospodárstvo a potravinárske odvetvia sa preorientováva na kapitálovo intenzívne

priemyselné odvetvia a na znalostne extenzívne, aj znalostne intenzívne služby. Problém je v tom, že firmy v kapitálovo intenzívnych odvetviach automotive sú v prevažnej väčšine vlastnené zahraničnými vlastníkmi, ktorí sa snažia udržiavať nízku mzdovú úroveň a väčšina pridanej hodnoty odteká do zahraničia. Územie pomaly reaguje na výzvy ktoré vyplývajú z lokalizácie automotive odvetví. Podporná infraštruktúra v podobe výskumných, vývojových a vzdelávacích kapacít v oblasti strojárstva, informačných technológií a ďalších podporných odvetví je nedostatočná, čím unikajú príležitosti, ktoré prítomnosť veľkých firiem ponúka.

Odvetvie	Počet podnikov					Priemerný počet zamestnancov				
	Spolu	0 až 9	10 až 49	50 až 249	250 a viac	Spolu	0 až 9	10 až 49	50 až 249	250 a viac
Výroba potravín	155	139	11	3	2	1960	248	264,5	323,5	1124
Výroba nápojov	32	29	3	0	0	132	43,5	88,5	0	0
Výroba textilu	62	60	2	0	0	157,5	98,5	59	0	0
Výroba odevov	95	95		0	0	112	112	0	0	0
Výroba kože a kožených výrobkov	4	4	0	0	0	4	4	0	0	0
Spracovanie dreva a výroba výrobkov z dreva a korku okrem nábytku; výroba predmetov zo slamy a prúteného materiálu	294	290	3	1	0	522,5	347	51	124,5	0
Výroba papiera a papierových výrobkov	6	6	0	0	0	8,5	8,5	0	0	0
Tlač a reprodukcia záznamových médií	49	46	2	1	0	198	64,5	59	74,5	0
Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov	2	2	0	0	0	4,5	4,5	0	0	0
Výroba chemikálií a chemických produktov	24	24	0	0	0	35	35	0	0	0
Výroba základných farmaceutických výrobkov a farmaceutických prípravkov	2	0	2	0	0	74		74	0	0
Výroba výrobkov z gumy a plastu	96	70	11	10	5	3433	121	219,5	845	2247,5
Výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov	74	69	2	3	0	446	93,5	29	323,5	0
Výroba a spracovanie kovov	19	18	1	0	0	63,5	26,5	37	0	0
Výroba kovových konštrukcií, okrem strojov a zariadení	1023	979	32	9	3	4443,5	1135,5	689	1120,5	1498,5
Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov	71	67	1	0	3	2367	81,5	37	0	2248,5
Výroba elektrických zariadení	52	41	8	3	0	604	52	228,5	323,5	0
Výroba strojov a zariadení i.n.	61	47	9	4	1	1220,5	77,5	220,5	548	374,5
Výroba motorových vozidiel, navesov a prívesov	28	19	3	4	2	2887	24	66	548	2249
Výroba ostatných dopravných prostriedkov	1	0	1	0	0	22	0	22	0	0
Výroba nábytku	40	37	2	1	0	166	62,5	29	74,5	0
Iná výroba	93	92	1		0	126	111,5	14,5	0	0
Oprava a inštalácia strojov a prístrojov	195	192	1	2	0	420,5	234,5	37	149	0
Celkový súčet	2478	2326	95	41	16	19407	2985,5	2225	4454,5	9742

Tabuľka 7 Odvetvová a veľkostná štruktúra podnikov v SPR Nitra (rok 2021)

Zdroj: databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra

Treba však brať do úvahy, že SPR Nitra, so svojimi veľkými firmami je zamestnaneckým zázemím pre širší región, z ktorého denne dochádza za prácou veľké množstvo obyvateľstva. Domáce obyvateľstvo nachádza prácu prevažne v znalostne extenzívnych ako aj znalostne intenzívnych službách, ktoré sa na území SPR nachádzajú.

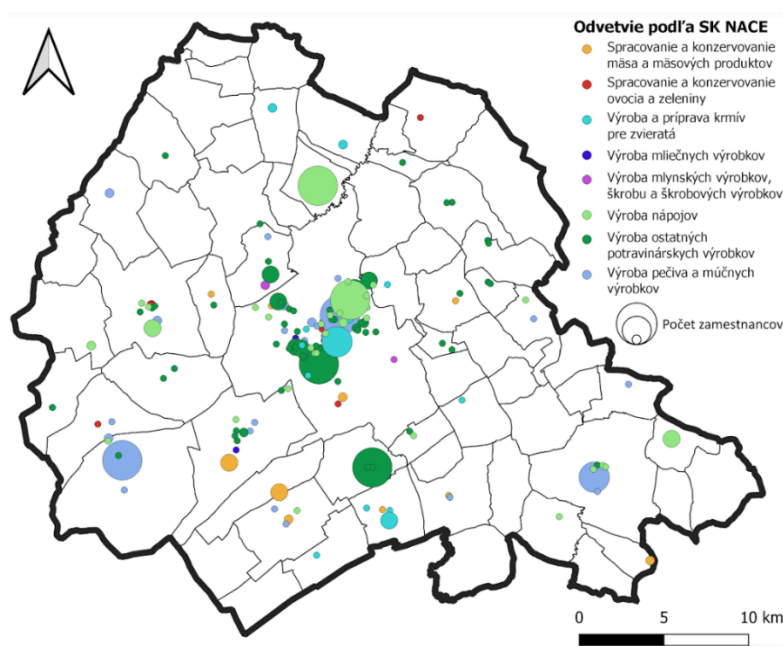
Vzhľadom k tomu, že prírodné podmienky definujú SPR Nitra ako územie s vysokým potenciálom pre intenzívnu poľnohospodársku výrobu, má tu opodstatnenie lokalizácia potravinárskych podnikov, ktoré spracovávajú poľnohospodársku produkciu na produkciu potravín s vyššou pridanou hodnotou a takto zhodnocujú lokálne zdroje. V SPR Nitra bola v minulosti vysoká koncentrácia najmä veľkých potravinárskych podnikov. V súčasnosti však je ich zastúpenie nízke jednak vzhľadom na vysokú konkurenciu globálnych firiem, ale aj preto, že surovinová základňa pre tieto podniky je veľmi úzka. V niektorých tradičných spracovateľských odvetviach výrobné kapacity úplne chýbajú (výroba piva), alebo takmer chýbajú (spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny). Potravinárska výroba je sústredená do dvoch veľkých firiem a to výroba mliečnych výrobkov (AGRO TAMI a.s.) a výroba pečiva a múčnych výrobkov PENAM Slovakia a.s.). Rozhodujúci podiel ornej pôdy v SPR Nitra sa využíva pre pestovanie obilnín, najmä pšenice a olejní. Na území SPR však neexistujú žiadne významnejšie kapacity na mletie obilia resp. spracovanie olejní.

Odbor potravinárskeho priemyslu	Počet podnikov					Priemerný počet zamestnanco				
	0 až 9	10 až 49	50 až 249	250 a viac	Spolu	0 až 9	10 až 49	50 až 249	250 a viac	Spolu
Spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov	8	2	2	0	12	20	29	249	0	298
Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny	9	0	0	0	9	17,5	0	0	0	17,5
Výroba a príprava krmív pre zvieratá	14	1	0	0	15	25	22	0	0	47
Výroba mliečnych výrobkov	4	0	0	1	5	4	0	0	374,5	378,5
Výroba mlynských výrobkov, škrobu a škrobových výrobkov	1	0	1	0	2	1	0	74,5	0	75,5
Výroba nápojov	29	3	0	0	32	43,5	88,5	0	0	132
Výroba ostatných potravinárskych výrobkov	71	3	0	0	74	117	88,5	0	0	205,5
Výroba pečiva a múčnych výrobkov	32	5	0	1	38	63,5	125	0	749,5	938
Celkový súčet	168	14	3	2	187	291,5	353	323,5	1124	2092

Tabuľka 8 Potravinárske podniky a zamestnanosť v potravinárstve v SPR Nitra

Zdroj: databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra

Na obrázku 21 je znázornené priestorové rozmiestnenie prevádzok potravinárskej výroby podľa odvetví a veľkostných skupín podnikov. Väčšina veľkých a stredných podnikov je sústredená na území mesta Nitra a v okolitých obciach. Významnejšiu koncentráciu potravinárskych prevádzok evidujeme v obciach Cabaj-Čápor, Mojmírovce, Močenok a Veľké Zálužie.

Obrázok 21 Priestorové rozmiestnenie prevádzok potravinárskej výroby v obciach SPR Nitra
Zdroj: databáza ELI, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra, Vlastné spracovanie

EKONOMIKA OBCÍ V SPR NITRA

Priestorové rozmiestnenie podnikov a pracovných miest na území SPR je značne nerovnomerné. Ekonomické aktivity sú koncentrované prevažne do dvoch miest (Nitra, Vrábľa), a to 73,3 % pracovných miest, hoci tu žije cca 50% obyvateľstva. Absolútny počet podnikov a pracovných miest podľa veľkostných kategórií a počet zamestnancov v mestách a vo vidieckych obciach je uvedený v tabuľke 9. Na území SPR Nitra pôsobí celkom 21 221 podnikov, z čoho v mestách je lokalizovaných 60,7 %. Lokalizačný potenciál miest sa prejavuje v tom, že tu pôsobí prevažná väčšina stredných (76,7 %) aj veľkých podnikov (82,5 %). Veľké a stredné podniky lokalizované v mestách tvoria iba 0,7 % podiel na celkovom počte podnikov v SPR, avšak vytvárajú 42,4 % všetkých pracovných miest v SPR.

Veľkostná skupina podnikov	Počet podnikov			Podiel miest (%)	Počet prac. miest			Podiel miest (%)
	Mestá	Vid. obce	Celkom		Mestá	Vid. obce	Celkom	
0 až 9	12317	8080	20397	60,4	16386	10043	26429	62,0
10 až 49	407	226	633	64,3	8767	4980	13746	63,8
50 až 249	116	35	151	76,8	11692	3408	15100	77,4
250 a viac	33	7	40	82,5	22859	3372	26230	87,1
Celkom	12873	8348	21221	60,7	59703	21801	81504	73,3

Tabuľka 9 Počet podnikov a počet zamestnancov podľa veľkostných kategórií v mestách a vo vidieckych obciach v SPR Nitra

Zdroj: databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra

Ekonomickú základňu vidieckych obcí tvoria predovšetkým mikropodniky a malé podniky, ktoré tu vytvárajú 69% pracovných miest (v mestách 42%).

Veľkostná skupina	Počet podnikov			Počet prac. miest		
	Mestá	Vid. obce	Celkom	Mestá	Vid. obce	Celkom
0 až 9	95,7	96,8	96,1	27,4	46,1	32,4
10 až 49	3,2	2,7	3,0	14,7	22,8	16,9
50 až 249	0,9	0,4	0,7	19,6	15,6	18,5
250 a viac	0,3	0,1	0,2	38,3	15,5	32,2
Celkom	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabuľka 10 Veľkostná štruktúra podnikov v mestách a vidieckych obciach v SPR Nitra

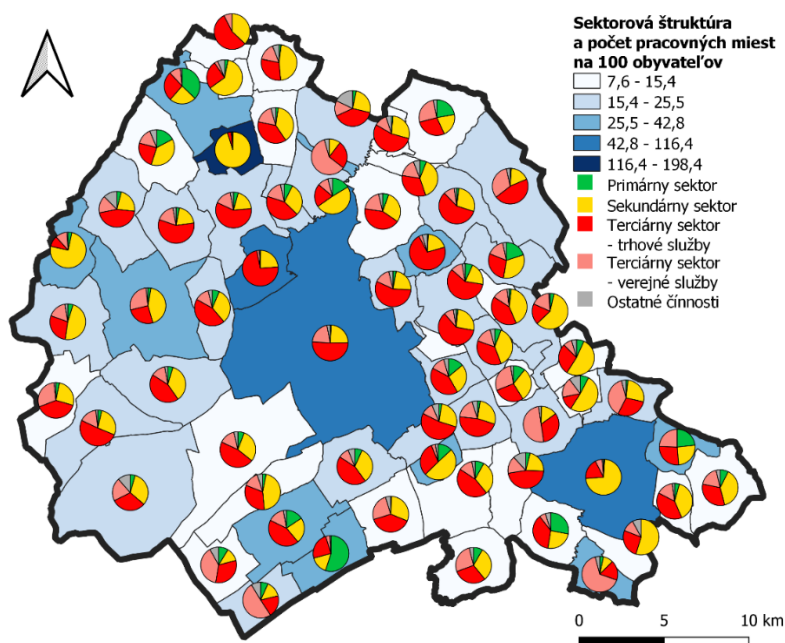
Zdroj: databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra, vlastné spracovanie

Rozvoj ekonomiky vidieckych obcí ide teda predovšetkým cez mikro a malé firmy, ktoré potrebujú špecifické podporné nástroje nie iba z centrálnych inštitúcií ale aj na lokálnej úrovni.

Štruktúra ekonomickej základe mesta Nitra a Vrábľe je rozdielna. Kým Nitra je charakteristická diverzifikovanou štruktúrou, orientovanou okrem priemyslu na sektor služieb, s nadproporcionálnym zastúpením trhových aj verejných služieb, Vrábľe sú typickým priemyselným mestom (72,8% podiel na zamestnanosti), avšak s málo rozvinutými trhovými aj verejnými službami.

Vo vidieckych obciach je koncentrovaných iba 26,75 % pracovných miest, hoci tu žije necelých 50 % obyvateľstva SPR. Avšak aj tu sa nachádzajú väčšie centrá zamestnanosti, ktorými sú najmä veľké obce (nad 3000 obyvateľov – Močenok, Veľké Zálužie, Lužianky) a obec Čab, v ktorej je lokalizovaný priemyselný park.

Ekonomická štruktúra vidieckych obcí je odlišná od mestskej štruktúry. Jadro ekonomiky tu tvoria trhové služby (45,9 % podiel na zamestnanosti), vysoký podiel priemyslu (30,9%). Podiel poľnohospodárstva je nízky (2,2%). Môžeme badať určité tendencie k špecializácii. Nachádzajú sa tu významné centrá poľnohospodárstva (Koliňany, Veľký Lapáš, Nové Sady, Mojmírovce, Veľké Zálužie), významné strediská trhových služieb – Klasov, Jelenec, Mojmírovce, Močenok, Veľké Zálužie) a významné koncentrácie verejných služieb (Zbehy, Nitrianske Hrnčiarovce, Cabaj-Čápor, Ivanka pri Nitre, Mojmírovce, Močenok, Veľké Zálužie, Lužianky).

Obrázok 22 Sektorová štruktúra ekonomickej základne obcí SPR Nitra
Zdroj: Vlastné spracovanie

Na obrázku 22 sú znázornené centrá zamestnanosti v SPR Nitra (modrou farbou), ktorými sú mesto Nitra a Vráble, ďalej je to obec Čab. Väčší počet pracovných miest je vytvorených vo veľkých obciach v zázemí Nitry (Močenok, Mojmirovce, Veľké Zálužie, Cabaj-Čápor, Lužianky). Ostatné obce sú zázemím pre tieto zamestnanecké centrá. Priestorové rozmiestnenie centier odvetvovej zamestnanosti podlieha špecifickým lokalizačným požiadavkám.

Osobitnou kapitolou sú sociálne podniky. Sociálny podnik je špecifická forma podnikania, ktorého cieľom je síce dosahovanie zisku, avšak s ohľadom na sociálne podmienky konkrétnej lokality. Sociálne podnikanie je v SPR Nitra (aj v celej SR) málo rozvinuté, avšak predstavuje veľký potenciál najmä pre vidiecke obce. Pokiaľ je fungovanie sociálneho podniku založené na endogénnych zdrojoch územia, ktoré vie organicky prepojiť s potrebami a potenciálom vonkajšieho prostredia, môže sa stať hnacou silou rozvoja územia.

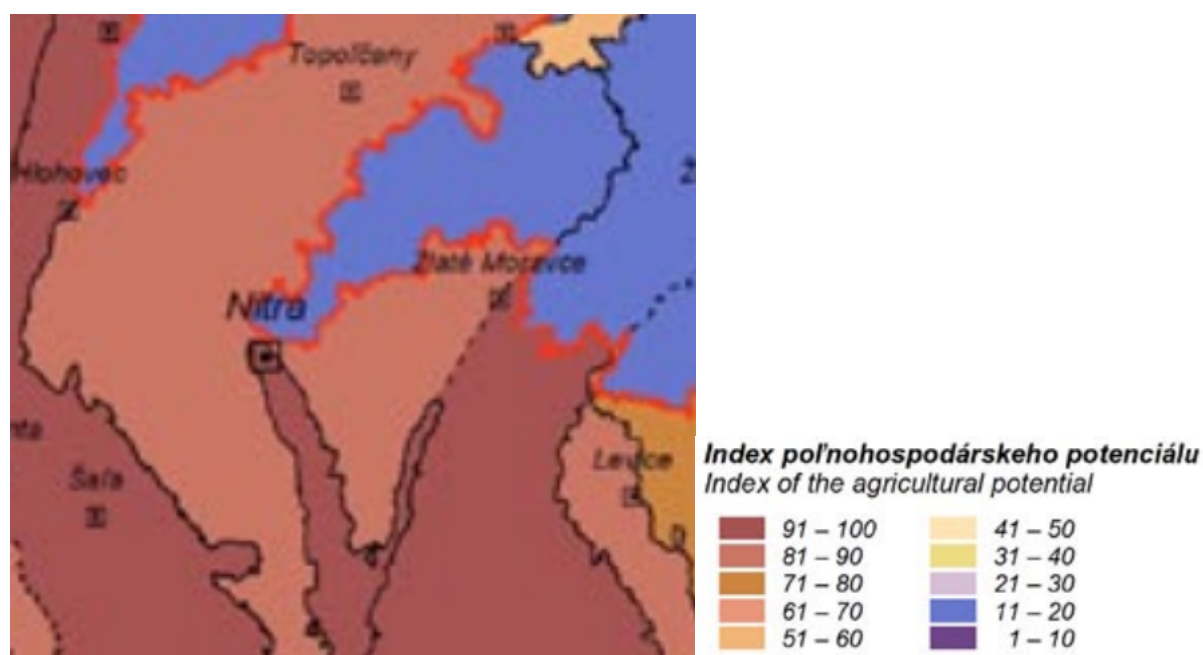
Obec	Priemerný počet zamestnancov																			Celkový súčet	
	A - Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	B - Ťažba a dobývanie	C - Priemyselná výroba	D - Dodávka elektriny, plynu, pary a studenej vody	E - Dodávka vody, plynu a studenej vody	F - Stavebníctvo a odpadový hospodárstvo	G - Veľkoobchod a maloobchod s motorovými vozidlami a motocyklami	H - Doprava a skladovanie	I - Ubytovacie a stravovacie služby	J - Informácie a komunikácia	K - Finančné a poisťovacie služby	L - Odborné, vedecké a technické činnosti	M - Odborné, vedecké a technické činnosti	N - Administratívne a podporné služby	O - Verejná správa, obrana, povinné sociálne zabezpečenie	P - Vzdelávanie	Q - Zdravotníctvo a sociálny pomoc	R - Umenie, šport a rekreácia	S - Ostatné činnosti		
Aleksánske	9		18			43	132,5	10,5		5		1	16	10,5	14,5	37		1	9	307	
Báb	11		27,5			80,5	33,5	3	2	3	2	1	8	9,5	14,5	24		2	6	227,5	
Babindol	8,5		3			21	7	4					6	2	14,5	1	7	1	2	79	
Bádice	2		3			10	3	1	1	2				2	3,5	2				33,5	
Branč	2		33,5			43	29,5	11,5	5,5	7	7	2	24	9	37	24	2	2	12	252	
Cabaj-Cápor	37		95,5			95	138	25	11,5	16	4	19,5	38	27	14,5	73,5	4	15,5	23	637	
Čab	3		144,7			13	31,5	4,5		1	5		1	8	14,5			2	7	1537,5	
Čakajovce	14,5		14			1	44,5	22	17	2	3	1	2	24,5	5	7	24	1	6	7	195,5
Cechyňa	5		27,5			1	27	20,5	48,5	5	1	4	9	12,5	22		3	3	13	199	
Čeladice	10		133,5			1	25	15,5	8	3	4	3	2	8	4	7	39	2	3	268	
Čifáre	6		25			6	2	2					18	4	14,5					80,5	
Doľné Lefantovce	1		10			12	12,5	1	8	2	1	2	6	8	7	1	1	2	4	78,5	
Doľné Obdokovce	11		34,5			38	16	30,5		2	3		10	7	22	7			8	189	
Golanovo	4		44			53,5	51	27	5	7	5	2	42,5	21,5	14,5	42,5	8,5	5,5	17,5	356	
Hájske	6		21			27	17,5	3	6,5	2	3	1	28	11,5	14,5	39			3	183	
Horná Kráľová	12		50,5			43,5	38	47,5		8	3		52	32	14,5	39	1	2	6	336,5	
Horné Lefantovce	27,5		13,5			12,5	13,5	1	1	2	1	1	8,5	3	7	14,5	16,5	1	4	124	
Hosťová	1		11			10	6	1												50,5	
Hrubotovo	13		169,5			10,5	4	3		2			30	5	1	7	1		3	50,5	
Ivanka pri Nitre	45					53,5	138	17	12	17	7	5	30	63	22	38	5	3	41	670	
Jarok	18,5		84			58	47	29	6,5	8	7	6	21	47,5	14,5	38		2	11	398	
Jelenec	4		28			36	51	7	19,5	6,5	6	5	15,5	50,5	37	76,5	4	6	12,5	366	
Jelšovce	26		58,5			19	12,5	4,5	1	1	1		5	8	14,5	1			6,5	158,5	
Kapince	1		2			3	3	3,5												14,5	
Klasov	1		9			3	36	20	39,5	4	4	3	19	2	14,5	14,5	124,5	4,5	7	306,5	
Kolíňany	79,5		28,5			1	101	40	29	5,5	5	1	4,5	17,5	8	14,5	8	40	1	13	397
Lehotá	28,5		67			13	78	70,5	39,5	4,5	6	8	6	25,5	21	37	21,5		4	17	447
Lučička nad Žitavou	40		16,5			7	18,5	2	1	2	2		8	2	7		1		7	142,5	
Ludovítová	0					7	2	1	1	1	9		1	2	3,5	7	37	1	3	67,5	
Lukáčovo	16,5		14			22	7	2	2	1	9	2	2	2	7	7		1	6	95,5	
Lužianky	11		746,5			139	103,5	457	11	47	4	5	441	74	29	46,5	7,5	10,5	29,5	3608,5	
Malé Chyndice	3		8			15	5,5	2					1	3	3,5			2	2	44	
Malé Zálužie	1		2			17,5	2	2			1	1		1	7			2	2	31,5	
Malý Cetín	25,5		8			88,5	21	26,5	1	2	4	8	4	22	12	14,5	1	1	6	5	194,5
Malý Lapáš	3		24			22	26	30	4											190,5	
Melekov	0		21,5			13	6	2			1		2	5,5	7					63	
Močenok	48		204			15,5	147	92,5	87,5	14	2	5	37	63	74,5	69	86	10,5	126,5	1099,5	
Mojmírovce	139,5		115,5			7	91,5	90	38	50,5	20	8	95	67	37	37	4	5	25	890,5	
Nitra	487,5	15	9570,5	73,5		1666	7591	3795,5	1194	1966,5	224	913	5810	3075	2320,5	5239,5	3524,5	679,5	1547	52666,5	
Nitrianske Hrnčiarovce	14		44			67	62,5	49,5	32,5	22	5	5	60,5	23,5	22	30,5	16,5	11	19	484,5	
Nová Ves nad Žitavou	5		45,5			32	18	5,5	2	18,5	4	1	9	26	14,5	96,5			12	289,5	
Nové Sady	177,5		87,5			28	61,5	19	1	5	2		24,5	8	7	40,5	1	6,5	8	477	
Paňa	2		4			7	8	1		4			9	1	7	1		1	6	51	
Podhorany	9		11			1	36,5	14	18,5	6,5	1	2	14	12	7	22	2	1	6	163,5	
Pohranice	16,5		25			26	99,5	19,5	5,5	1	5		10	3	22	2	2	7	244		
Polný Keszov	7		7			8	9	4,5		1			1	2	14,5	38		3	9	104	
Riškovce	14,5		32,5			49,5	40,5	56	16	8	5	1	25,5	7	14,5	40	2	4	4,5	361	
Rumanová	9		182,5			21	9,5	2					2	9	14,5	14,5		3	3	271	
Svätoplukovo	5		16			57	18	12	2	2	2		8	7	7	14,5	1	1	8	160,5	
Štefanovičová	52		9			6	5	2	1	5	4	6	147,5	21,5	3,5	2	1	1	1	94,5	
Štitáre	3		16			48	28,5	11	6	5	4		4					3	15,5	325	
Šuriansky	2		16,5			18	20	3	1	2	3		4	1	14,5		1		4	90	
Tajná	22		18			6	1	9	7,5	2			3	3	22	1				94,5	
Telince	2		13			5	2	1			1		10	4	7				1	46	
Veľká Dolina	6,5		2			7	10,5	3	1	1				5	14,5		14,5	2	6	74	
Veľké Chyndice	3		6			14	2		1					2	7				4	39	
Veľké Zálužie	51,5		543			3	246	75,5	39	12	8	21,5	59,5	66	74,5	41	384,5	4	32	1845	
Veľký Cetín	19		13			60	57	13,5	4	4	5	2	14	6	14,5	14,5		1	7	235,5	
Veľký Lapáš	58,5		31,5			84	36,5	50	28	9	4	4	20	19	14,5	39		2	18,5	416,5	
Vinohod	23,5		34			54	23	11	8	3	3	2	13	18	37	39		6	11	284,5	
Vráble	74		4943			180,5	602	47	72	49	12	21,5	198,5	129,5	124,5	242	81	20	81,5	7036,5	
Vožňapy-Opátovce	15,5		45			76	67,5	34	7	10	4	4	34,5	12	7	54,5	4,5	4	8,5	475	
Zbeany	18,5		28			55,5	70,5	21,5	10,5	5	6	9	18	102	22	42	1	9	13	431,5	
Žitavy	5		27			1	44	18	3,5	3	6	1	9	15,5	10	22	3		6	354	
Žitavce	4		5			3,5	11	2		1			3	3	3,5	1	74,5		5	120,5	
Celkový súčet	1774,5	16	19407	80,5	2061,5	5764	1776,5	5392	1642	2346,5	411	1079	7586	4176,5	3456	6802	4447,5	865,5	2418	81504	

Tabuľka 11 Priemerný počet zamestnancov v ekonomických odvetviach podľa SK NACE v obciach SPR Nitra v roku 2021

Zdroj: databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, SPU Nitra, vlastné spracovanie

POĽNOHOSPODÁRSTVO

Celková výmera územia SPR Nitra je 95029 ha, z čoho je 73697 ha poľnohospodárskej pôdy (77,55 %). Celkový charakter krajiny je poľnohospodársky, s dobrými produkčnými parametrami. Prírodné podmienky a štruktúra využitia krajiny vytvárajú významný potenciál pre intenzívnu poľnohospodársku výrobu. Index poľnohospodárskeho potenciálu v SPR Nitra sa pohybuje na väčšine územia v rozmedzí 81 – 90 %, okrem pohoria Tríbeča, ktoré svojím výbežkom zasahuje do územia SPR. Toto územie má vrchovinný charakter s vysokým podielom trvalých trávnatých porastov a lesa, kde je poľnohospodárske využitie krajiny menej intenzívne. Ide najmä o obce Bádice, Horné Lefantovce, Jelenec, Podhorany, Štitáre, Žirany a aj mesto Nitra. Charakter krajiny v týchto obciach je poľnohospodársko – lesný, čo vytvára primárny potenciál pre rozvoj cestovného ruchu.

Obrázok 23 Index poľnohospodárskeho potenciálu SPR Nitra

Zdroj: Environmentálna regionalizácia Slovenskej republiky 2016, SAŽP,
<https://www.enviroportal.sk/uploads/files/Regionalizacia/2016/4Poda.pdf>

Vysoký podiel poľnohospodárskej pôdy vytvára potenciál pre poľnohospodársku výrobu na jednej strane, na druhej strane nízky podiel lesa a ďalších ekostabilizačných prvkov sú predpokladom pre nízku ekologickú stabilitu územia a náchylnosť územia k rôznym formám degradácie. Intenzívne poľnohospodárske využívanie krajiny na väčšine územia kraja spôsobuje, že z environmentálneho hľadiska je krajina výrazne nestabilná, narušená, nadpriemerne využívaná, so zreteľným narušením prírodných štruktúr.

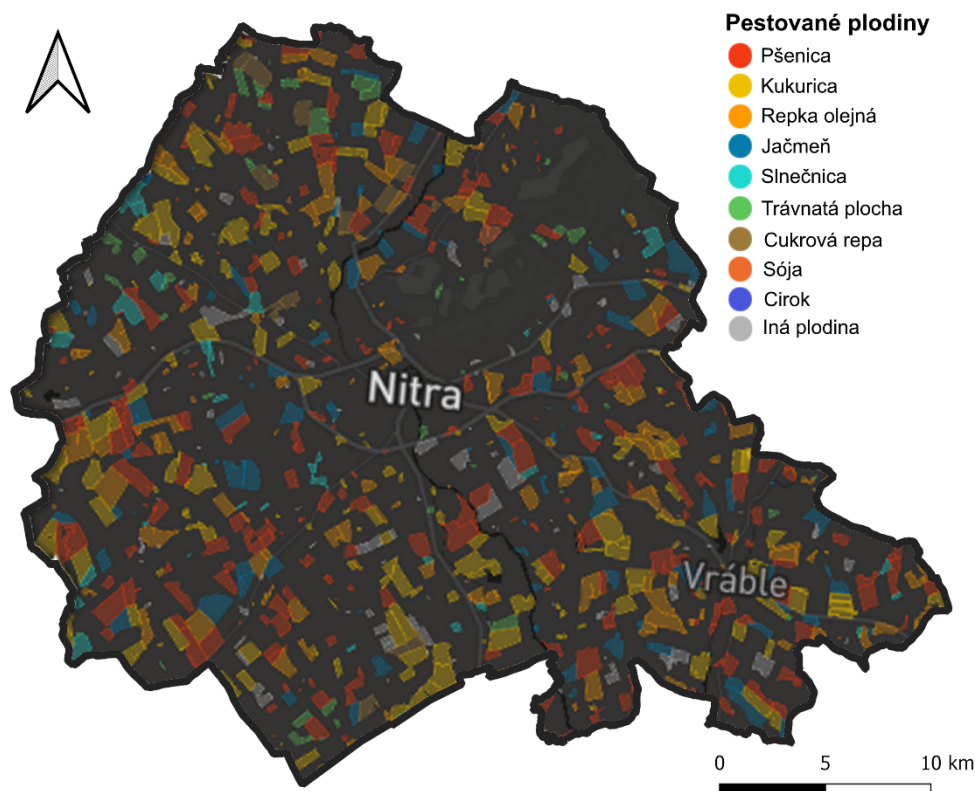
Poľnohospodárstvo je viazané na nemobilný zdroj – pôdu, preto jeho rozmiestnenie je viac – menej priestorovo rovnomerné. Distribúcia poľnohospodárskej pôdy a jej jednotlivých foriem využitia (orná pôda, vinice, záhrady, ovocné sady, trvalé trávne porasty) v jednotlivých obciach SPR Nitra je uvedená v tabuľke 12.

Obec	Celková výmera územia obce	Poľnohosp odárska pôda	z toho: orná pôda	vinica	záhrada	ovocný sad	Trvalý trávnny porast
Alekšince	1507,2	1353,4	1240,4	48,6	40,3	1,7	22,4
Báb	2009,1	1643,3	1454,4	63,7	44,2	48,4	32,7
Babindol	541,4	480,6	416,5	17,7	21,3	0,0	25,1
Bádice	411,2	226,4	201,8	6,4	15,1	0,0	3,1
Branč	1380,8	1226,9	1130,9	44,5	44,9	4,0	2,6
Cabaj-Čápor	3442,2	3026,6	2859,0	6,9	119,9	33,4	7,4
Čab	815,5	673,5	648,0	0,0	23,9	0,0	1,6
Čakajovce	577,7	453,7	430,1	0,0	21,7	1,5	0,4
Čechynce	1047,1	963,9	868,5	49,9	34,2	1,2	10,1
Čeladice	586,1	507,4	437,9	37,1	21,4	0,0	11,0
Čifáre	1533,9	1054,1	978,5	11,7	21,7	0,0	42,2
Dolné Lefantovce	461,3	400,4	359,7	0,2	16,4	3,9	20,3
Dolné Obdokovce	1018,7	847,4	759,3	20,2	31,1	13,0	23,7
Golianovo	1070,2	939,5	892,7	8,5	35,8	0,0	2,5
Horné Lefantovce	1860,3	770,0	647,0	0,0	32,2	23,9	66,7
Host'ová	478,4	435,2	370,1	11,1	20,1	0,0	33,9
Hruboňovo	1155,1	1057,9	1022,5	0,0	27,7	0,2	7,5
Ivanka pri Nitre	1490,9	1253,1	1172,1	10,8	62,7	0,0	7,5
Jarok	2211,3	1555,0	1489,1	15,6	44,4	0,0	6,0
Jelenec	2718,4	1160,5	938,1	65,1	62,1	0,8	94,4
Jelšovce	1044,2	912,6	892,5	0,0	19,6	0,0	0,5
Kapince	583,9	535,4	526,0	0,0	8,8	0,0	0,5
Klasov	1223,1	1030,2	967,4	37,6	20,5	0,0	4,6
Koliňany	1250,1	1002,8	898,3	14,2	38,9	10,3	41,0
Lehota	1100,5	979,1	936,0	7,5	33,3	1,0	1,3
Lúčnica nad Žitavou	1210,2	1079,8	923,3	30,1	42,4	14,6	69,5
Ľudivítová	187,8	161,4	153,1	0,0	8,3	0,0	0,0
Lukáčovce	1683,7	1477,9	1406,7	26,8	36,0	2,0	6,3
Lužianky	1242,6	611,0	560,4	0,8	44,9	3,2	1,7
Malé Chyndice	788,9	745,9	711,9	0,0	23,3	0,0	10,6
Malé Zálužie	590,5	511,3	496,4	0,0	12,1	0,0	2,8
Malý Cetín	515,9	454,1	433,1	10,7	9,4	0,0	0,9
Malý Lapáš	321,9	261,4	237,1	5,3	15,1	0,0	4,0
Melek	619,6	542,0	478,2	9,4	30,2	0,0	24,1
Mojmírovce	1986,3	1773,6	1480,8	172,9	98,6	18,0	3,4
Nitra	10047,9	5588,4	4689,2	251,4	498,8	30,3	118,7
NitraNitrianske Hrnšiarovce	994,6	529,8	336,1	109,6	67,3	1,2	15,6
Nová Ves nad Žitavou	1017,3	881,4	665,0	55,8	30,0	13,4	117,1
Nové Sady	1747,5	1522,6	1464,8	0,0	46,0	0,0	11,7
Paňa	1126,5	1044,4	1002,7	3,2	16,2	14,3	8,0
Podhorany	1770,7	829,8	673,0	8,8	33,6	2,1	112,2
Pohranice	1208,9	947,9	748,8	132,9	32,3	0,0	33,8
Poľný Kesov	1022,4	882,2	835,4	0,3	39,9	0,0	6,6
Rišňovce	1878,8	1563,4	1503,9	0,6	53,0	0,5	5,4
Rumanová	1165,6	933,9	874,0	26,5	21,7	1,7	9,9
Svätoplukovo	1390,0	1273,7	1148,2	57,5	35,6	28,4	4,0
Štefanovičová	1239,9	1162,2	1141,9	0,8	18,9	0,3	0,3
Štitáre	749,4	291,0	140,4	49,9	38,7	0,0	61,9
Šurianky	1040,0	980,5	962,1	0,0	18,1	0,0	0,2
Tajná	848,2	610,7	559,5	15,3	14,8	18,7	2,6
Telince	684,4	623,9	564,8	10,6	17,1	7,4	24,0
Veľká Dolona	1168,6	1072,0	1038,8	1,2	32,0	0,0	0,0
Veľké Chyndice	504,9	471,0	431,2	14,4	16,9	0,1	8,4
Veľké Zálužie	3210,4	2513,3	2301,4	105,7	74,6	0,5	31,1
Veľký Cetín	1686,6	1443,1	1312,6	85,2	37,7	0,0	7,6
Veľský Lapáš	815,8	728,2	615,0	15,2	37,1	4,4	56,5
Vinodol	1498,2	1266,3	1084,2	121,6	51,9	0,0	8,5
Vráble	3831,4	3270,2	2866,9	119,2	102,1	4,8	177,3
Výčapy-Opatovce	1417,9	1248,8	1175,2	21,7	43,2	0,4	8,3
Zbehy	1955,8	1585,5	1505,8	1,0	48,4	0,0	30,3
Žirany	1555,8	778,4	608,0	16,1	35,7	0,0	118,6
Žitavce	828,8	739,9	633,6	29,5	18,6	0,0	58,1
Hájske	1406,6	1251,7	1141,8	22,4	58,1	4,0	25,4
Horná Kráľová	1911,7	1712,9	1549,5	15,8	40,6	0,2	106,7
Močenok	4639,0	3843,0	3547,2	36,0	96,1	3,0	160,6
SPR spolu	95029,4	73697,2	66539,0	2062,2	2857,5	317,1	1921,5

Tabuľka 12 Využitie poľnohospodárskej pôdy v obciach SPR Nitra (2021, ha)

Zdroj: ŠÚSR, Datacube

Ako je zrejmé z dát uvedených v tabuľke 12, väčšina poľnohospodárskej pôdy je využívaná na pestovanie plodín na ornej pôde, najmä obilnín, olejní.

Obrázok 24 Pestovateľské plochy plodín a ich priestorová distribúcia v SPR Nitra

Zdroj: OneSoil: <https://map.onesoil.ai/2018/sk/region-of-nitra#8.25/48.195/18.134>

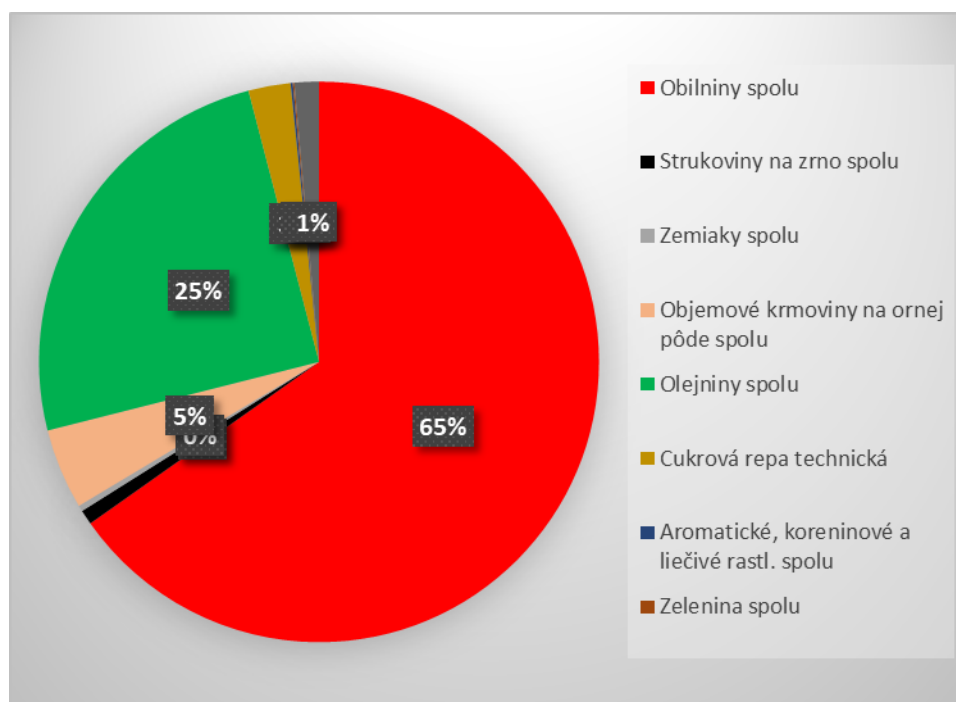
Cca 65,2 % ornej pôdy je využívané obilninami, najmä pšenicom, jačmeňom a kukuricou na zrno. Vysoký podiel ornej pôdy (24,9 %) je využívaný olejninami, a to najmä repkou olejnou a slnečnicou. Využitie ornej pôdy je teda jednostranné, neumožňuje dodržiavať zásady správnej poľnohospodárskej praxe.

Plodina	Komárno	Levice	Nitra	Nové Zámky	Šaľa	Topoľčany	Zlaté Moravce
Obilniny spolu	52631,5	58600,5	38220,3	64900,5	20410,0	20518,4	10789,0
z toho: pšenica spolu	22624,5	31569,9	18206,5	29432,1	8851,6	11531,7	4668,9
Strukoviny na zrno spolu	657,4	1304,6	498,5	1007,3	198,1	593,7	128,7
Zemiaky spolu	349,5	118,7	200,6	186,1	17,1	D	D
Objemové krmoviny na ornej pôde spolu	4350,2	5159,8	2724,5	5937,2	596,8	3408,3	1567,7
Slničnica	7538,6	4141,7	2586,4	7837,4	2719,4	263,7	389,6
Repka ozimná a jarná spolu vr. repice	5407,0	17063,5	10343,8	9809,6	2892,3	5297,7	3431,1
Olejniny spolu	15030,7	23814,7	14579,0	22460,3	6121,4	5774,7	4340,1
Cukrová repa technická	498,4	1899,0	1422,0	2043,7	D	1580,9	D
Aromatické, koreninové a liečivé rastl. spolu	117,3	304,1	77,9	D	D	-	D
Zelenina spolu	686,5	1021,3	48,0	326,8	27,4	8,3	124,7
Ostatná plocha spolu	1650,1	2767,1	829,1	1661,6	297,7	195,4	737,8
Celková osevná plocha	75973,1	95010,9	58610,5	98534,8	28078,1	32122,3	18015,8

Tabuľka 13 Osevné plochy jednotlivých druhov plodín v okresoch NSK v r. 2020

Zdroj: Súpis plôch osiatych poľnohospodárskymi plodninami k 20.5.2020, ŠÚSR, Bratislava, 2020, ISBN 978-80-8121-779-1, dostupné na: www.statistics.sk

Ako znázorňujú obrázky 24 a 25 tabuľka 13 v okrese Nitra² (tak ako i v ostatných okresoch NSK) je väčšina osevných plôch využívaná na pestovanie obilnín (najmä pšenice) a olejní.

Obrázok 25 Podiel jednotlivých plodín na celkovej osevnej ploche v okrese Nitra
Zdroj: Vlastné spracovanie

Stavy hospodárskych zvierat sú poddimenzované vzhľadom na potreby regiónu aj potenciál územia. Nitriansky kraj je charakteristický nízkymi stavmi hospodárskych zvierat. V okrese Nitra sú tieto stavy v porovnaní s priemerom NSK ešte nižšie. Jedine stavy hydiny sú relatívne vyššie.

Kategória Hosp. zvierat	Nitriansky kraj		Okres Nitra	
	DJ celkom	DJ/100 ha p.p.	DJ celkom	DJ/100 ha p.p.
Hovädzí dobytok spolu	36478	7,85	3991	5,96
z toho: kravy	24 450		2132	
Ošipané spolu	21 702	4,67	2189	2,37
z toho: prasnice	1 569		473	
Ovce spolu	421	0,09	65	0,09
z toho: bahnice	127		170	
Hydina spolu	5 056	1,09	1978	2,95
z toho: sliepky	2 036		1899	
Ovce a kozy	686	0,15	82	0,12
Spolu	93 325	13,85	12334	12,39

Tabuľka 14 Stavy hlavných kategórií hospodárskych zvierat v okrese Nitra a v NSK v prepočte na veľké dobytké jednotky

Zdroj: Vlastné spracovanie, Súpis hospodárskych zvierat k 31.12.2020, ŠÚSR, Bratislava, 2021, ISBN 978-80-8121-844-6, dostupné na: www.statistics.sk

² Použité sú dáta za okres Nitra, nakoľko relevantné dáta za SPR Nitra nie sú dostupné

V SPR Nitra sa nachádzajú významné centrá poľnohospodárskej výroby, v ktorých sa nachádzajú sídla veľkých poľnohospodárskych podnikov, s veľkými objemami výroby. Sú to obce Lúčnica nad Žitavou, Ivanka pri Nitre, Močenok, Veľké Zálužie, Štefanovičová, Veľký Lapáš, Kolíňany, Mojmirovce, Nové Sady.

Celkovo v SPR Nitra pôsobí 403³ poľnohospodárskych podnikov v rôznych vlastníckych formách (obchodné spoločnosti, poľnohospodárske družstvá, súkromne hospodáriaci roľníci). Hoci v SPR Nitra sú veľmi vhodné podmienky pre komplexnú poľnohospodársku výrobu (rastlinná výroba, živočíšna výroba, ovocinárstvo, zeleninárstvo), väčšina poľnohospodárskych podnikov je orientovaná výhradne na rastlinnú výrobu, a to najmä na pestovanie zrnín a olejín.

Celková bilancia výroby najdôležitejších poľnohospodárskych komodít a ich potreba v okrese Nitra jasne deklaruje výrazný deficit mäsa na kosti, mlieka, zemiakov a zeleniny, zatiaľ čo obilnín a strukovín je výrazný prebytok.

Druh produktu	Priemerná spotreba v kg/ osoba v SR	Celková potreba v t v okrese NR	Vyprodukované množstvo v t v okrese NR	Deficit/prebytok v t
Mäso na kosti	59	9 500	6 801	-2 699
Mlieko a mliečne výrobky	172,9	27 841	18 128	-9 713
Obilniny v hodnote zrna	98,9	1 593	181 283	179 690
Zemiaky	46,9	7 552	1 806	-5 746
Strukoviny	1,5	242	564	322
Zelenina čerstvá	74	11 916	2 586	-9 330

Tabuľka 15 Bilancia výroby a potreby hlavných druhov poľnohospodárskych produktov v okrese Nitra

Zdroj: Vlastné prepočty

Modelový príklad uvedený v tabuľke 15 naznačuje, že ak by sa mala naplniť potreba miestneho trhu v okrese Nitra z vlastných zdrojov produkcie, bolo by potrebné zvýšiť produkciu mäsa na kosti o 40%, produkciu mlieka o 54%, produkciu zemiakov o 320 % a produkciu zeleniny o 360 %.

Mesto Nitra má v tomto kontexte špecifické postavenie. Nenachádzajú sa tu veľké podniky s poľnohospodárskou prvovýrobou, ale podniky, ktoré poskytujú služby pre poľnohospodárstvo (napr. Agrokomplex), avšak evidenčne sú začlenené do odvetia poľnohospodárstva. Nitra je významným centrom poľnohospodárskych služieb. Sídlia tu veľkoobchodníci s poľnohospodárskymi produktami, s poľnohospodárskou technikou a technológiami, ako aj firmy poskytujúce rôzne znalostne intenzívne služby, ako napr.

³ Databáza ELIS, Ústav regionalistiky a rozvoja vidieka, FEŠRR, SPU Nitra

poľnohospodárske pokusníctvo, mapovacie služby atď. Je treba podotknúť, že väčšina z nich má zahraničných majiteľov.

Poľnohospodári v území nevyužívajú v dostatočnej miere vhodné podmienky a tradíciu v pestovaní ovocia a najmä zeleniny. Pritom SPR Nitra je dynamickým rozvojovým pólom. Po lokalizácii automobilky Jaguar v Nitre sa demografické trendy na území SPR zmenili. V roku 2021 vzrástol počet obyvateľov v území o vyše 3000, pričom viac ako polovicu tohto prírastku zaznamenalo mesto Nitra (1582). Navyše vo vidieckych obciach sa podstatná časť prírastku obyvateľstva koncentruje do suburbanizovaných obcí (obce, ktoré bezprostredne hraničia s mestom Nitra – Veľké Zálužie, Lehota, Malý Lapáš, Veľký Lapáš, Nitrianske Hrnčiarovce, Ivanka pri Nitre, Lužianky, Cabaj-Čápor). V tomto priestore má veľký potenciál tzv. prímestské poľnohospodárstvo. Je to poľnohospodárstvo v zázemí miest, ktoré sa zameriava na rýchlo kaziace sa produkty, ktoré sú náročné na dopravu (ovocie, zelenina, mlieko, vajíčka, čerstvé mäso). Preto tieto čerstvé, nespracované produkty sú určené na konzumáciu v meste, v blízkosti ktorého vznikajú. **V tomto priestore má význam začať budovať lokálne potravinové systémy, ktoré budú využívať koncentrovaný dopyt a rastúci demografický potenciál mesta Nitra a jeho suburbií.**

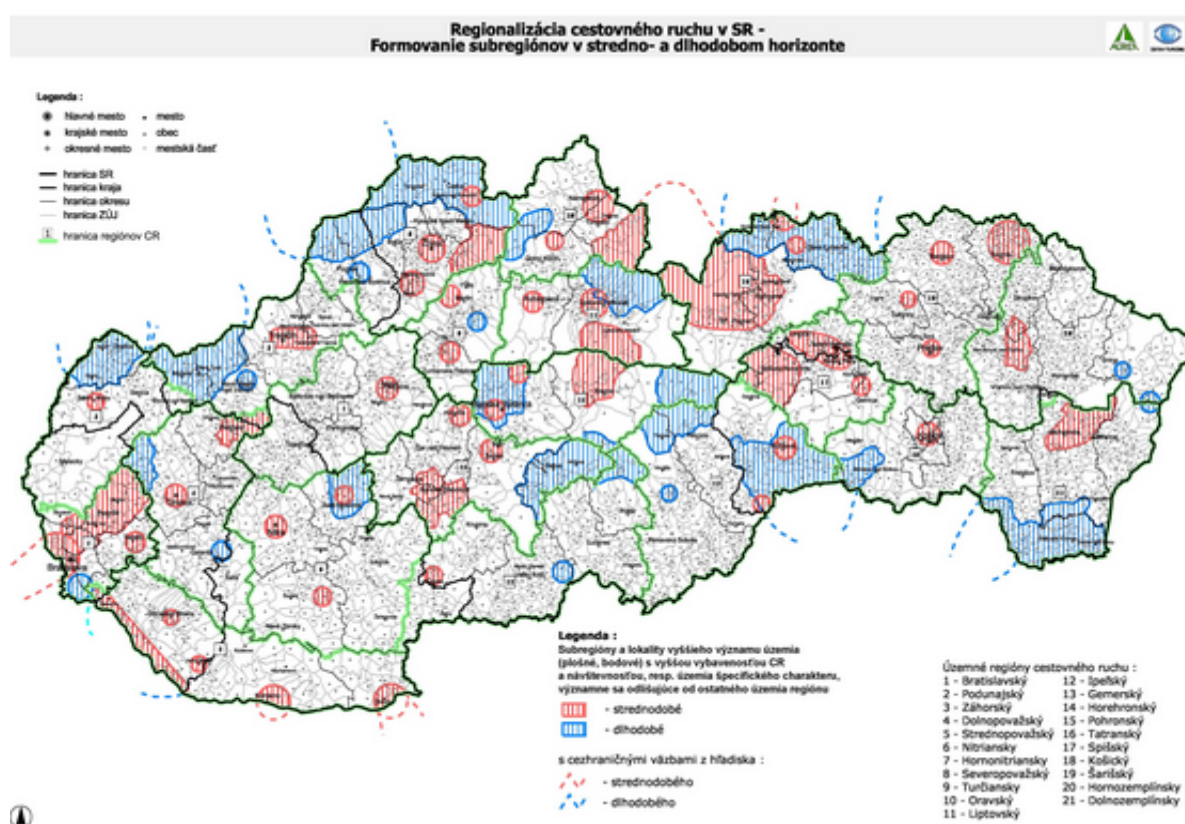
Závažnou prekážkou rozvoja poľnohospodárstva v SPR Nitra (rovnako ako na celom území Slovenska) sú nedoriešené vlastnícke vzťahy k pôde. Vlastnícke vzťahy k poľnohospodárskej pôde v SR sú komplikované. Sú determinované historickým vývojom, ktorý bol poznamenaný nevhodnými dedičskými zákonmi, dôsledkami kolektivizácie a nedostatočnou evidenciou vlastníckych práv. Dôsledkom je rozdrobenosť pozemkového vlastníctva, ktorá spôsobuje znefunkčnenie inštitútu vlastníctva pozemkov. Je to evidentné najmä v extraviláne obcí, kde sú plochy poľnohospodárskej a lesnej pôdy obrábané do takej miery, do akej prinášajú úžitok. Užívatelia pozemkov majú snahu čo najviac z nich vyťažiť, nie však do nich investovať. Rozdrobené pozemkové vlastníctvo, neprehľadnosť v nájomných vzťahoch, ako aj doterajšia právna úprava vlastníckych a nájomných vzťahov spôsobili, že vlastníci v podstate nemôžu nájom pôdy (až 93,5 % pôdy obhospodarovanej poľnohospodárskymi podnikmi je prenajatej⁴), pričom sú v pozícii, v ktorej môžu určovať výšku nájomného. Noví záujemci o hospodárenie na pôde majú prístup k poľnohospodárskej pôde veľmi sťažený. Trh s pôdou teda zlyháva, čo je významnou brzdou v rozvoji poľnohospodárstva. Prvým krokom k riešeniu tohto problému je komasácia pozemkov a následné komplexné pozemkové úpravy. Táto však postupuje veľmi pomaly.

⁴ Marušinec, J. – Škriečka, M. 2009. Analýza systému podpory v pôdohospodárstve, MESA 10, Bratislava, december 2009, ISBN 978-89177-22-6.

CESTOVNÝ RUCH V SPR NITRA

Nitriansky kraj z hľadiska regionalizácie cestovného ruchu patrí medzi územia s nižším potenciálom pre rozvoj cestovného ruchu.⁵ Zasahujú tu Nitriansky, Podunajský a Ipeľský región cestovného ruchu. SPR Nitra je súčasťou Nitrianskeho regiónu cestovného ruchu.

Na území SPR Nitra sa formuje významná lokalita s vysokým strednodobým potenciálom pre rozvoj cestovného ruchu, ktorou je mesto Nitra so svojou zaujímavou históriou, kultúrnymi a historickými pamiatkami a hodnotnými lokalitami. Postupne sa v zázemí mesta budujú ďalšie lokality, ktoré najmä formou vidieckeho turizmu a agroturistiky môžu zatriktívniť celé územie SPR pre jeho návštevníkov. Ide najmä o lokality Poľný Kesov, Jelenec – Remitáž, Mojmirovce a Močenok.

Obrázok 26 Regióny cestovného ruchu V SR

Zdroj: Ústav turizmu, s.r.o.: (2005): Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike, Ministerstvo hospodárstva SR, Bratislava, 2005, dostupné na: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/legislative-a-koncepcne-dokumenty/koncepcne-dokumenty/regionalizacia-cestovneho-ruchu-v-sr>

Potenciál pre rozvoj cestovného ruchu, uvedený v dokumente „Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike“ z roku 2005, je uvedený v tabuľke 16. Podľa tohto dokumentu má Nitriansky región cestovného ruchu dobrý strednodobý potenciál pre rozvoj poznávacieho a kultúrno-historického cestovného ruchu, v návštevnosti organizovaných športových,

⁵ Ústav turizmu, s.r.o.: (2005): Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike, Ministerstvo hospodárstva SR, Bratislava, 2005, dostupné na: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/legislative-a-koncepcne-dokumenty/koncepcne-dokumenty/regionalizacia-cestovneho-ruchu-v-sr>

kultúrnych a iných podujatí, v obchodnom turizme a ubytovacích službách. Takmer všetky potenciály Nitrianskeho regiónu uvedené v štúdiu „Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike“ sú viazané na mesto Nitra a jeho najbližšie okolie. Dlhodobý potenciál je v rozvoji pobytu pri vode, termálnych prameňoch a vo vodných športoch. Tieto atraktivity sú priestorovo rozmiestnené vo vidieckych obciach SPR. Okrem toho sa na území SPR Nitra buduje pomerne hustá sieť cykloturistických trás a cyklociest, ktorá vytvára podmienky pre rozvoj cykloturistiky a vidieckeho cestovného ruchu.

Dokument „Strategický marketingový plán cestovného ruchu na obdobie 2014 – 2020 v Nitrianskom kraji“ uvádza ja ďalšie rozvíjajúce sa potenciály, ktoré sú dobrým východiskom pre rozvoj tohto odvetvia na širšom území SPR.

Aktivita	Potenciál							
	Strednodobý horizont				Dlhodobý horizont			
	vysoký	dobrý	stredný	základný	vysoký	dobrý	stredný	základný
Pobyt/rekreácia pri vode				x		x		
Pobyt/rekreácia pri termálnej vode			x			x		
Vodné športy				x		x		
Vodná turistika/vodáctvo				x			x	
Pobyt/rekreácia v kúpeľoch								
Pobyt v horskom/lesnom prostredí							x	
Pobyt na vidieku/vidiecka turistika							x	
Pešia turistika				x			x	
Cykloturistika				x				x
Horolezectvo								
Paragliding								
Návšteva jaskýň/speleológia								
Zjazdové lyžovanie/snowboarding				x				x
Lyžiarska turistika/výlety na lyžiach/skialpinizmus								x
Bežecké lyžovanie				x				
Poznávanie kultúrno-historických pamiatok		x				x		
Návšteva múzeí a galérií			x					
Poznávanie miestnych tradícií			x					
Iné športové aktivity				x				
Návšteva podujatí (športové, spoločenské, kultúrne, folklórne, náboženské)		x						
Účasť na veľtrhoch a výstavách			x					
Účasť na kongresoch, konferenciách a seminároch			x					
Obchodný turizmus		x						
Ubytovacie služby		x						
Turisticko-informačné kancelárie				x				

Tabuľka 16 Strednodobý a dlhodobý potenciál pre rozvoj cestovného ruchu v Nitrianskom regióne cestovného ruchu

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Ústav turizmu, s.r.o.: (2005): Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike, Ministerstvo hospodárstva SR, Bratislava, 2005, dostupné na: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/legislativa-a-koncepcne-dokumenty/koncepcne-dokumenty/regionalizacia-cestovneho-ruchu-v-sr>

Na území SPR Nitra sa nachádzajú spomedzi 10 top atraktivít Nitrianskeho kraja 4 a to nitriansky hrad, kostol sv. Michala Archanjela Drážovce, mestský park Nitra a Kalvária v Nitre.

Prírodné atraktivity	CHKO Ponitrie a ďalších 20 chránených prírodných areálov a rezervácií, Pohorie Tribeč – turistika, Vinohradnícka oblasť- vínné cesty, vodné nádrže pre rybolov, Botanická záhrada SPU v Nitre, termálne kúpalisko (Poľný Kesov), ranč Nové Sedlo (Cabaj-Čápor), vodná nádrž Jelenec
Kultúrne – historické atraktivity	314 NKP (35 obcí) Svetské pamiatky Nitriansky hrad, Župný dom (Nitra), budova radnice (Nitra), Kaštieľ Mojmírovce, kaštiele v obciach Báb, Rumanová, Veľké Zálužie, Rišňovce, Cabaj-Čápor, Jelenec – hrad Gýmeš Sakrálné pamiatky Farský kostol sv. Petra a Pavla (Nitra), Kláštor piaristov a kostol sv. Ladislava (Nitra), Kostol sv. Štefana Kráľa (Nitra), Kostol a kláštor Nazarénov a Misijný dom Matky Božej na Kalvárii (Nitra), Kostol sv. Michala Archanjela (Drážovce), Synagóga v Nitre, Technické pamiatky Slovenské poľnohospodárske múzeum v Nitre, Mašekov mlyn (Horný Ohaj), Ostatné Výstavisko Agrokomplex

Tabuľka 17 Primárny potenciál SPR Nitra pre rozvoj cestovného ruchu

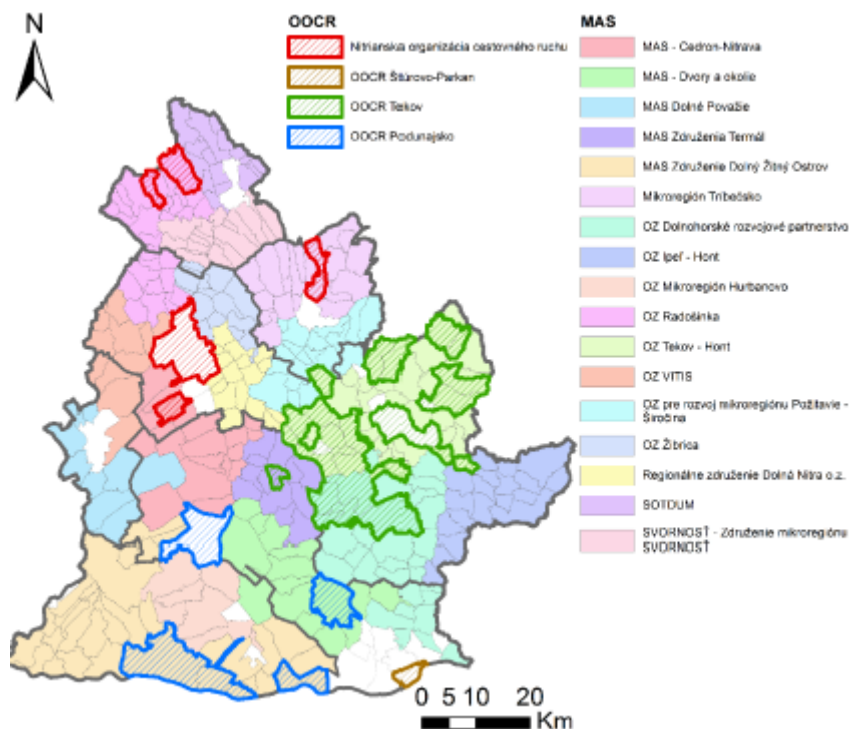
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dokumentu Strategický a marketingový plán rozvoja cestovného ruchu na obdobie 2014-2020

Rozvoj cestovného ruchu v meste Nitra, založeného na kultúrnom, historickom, kongresovom a obchodnom cestovnom ruchu, môže byť organicky doplnený inými atraktívnymi formami, ako je vidiecky cestovný ruch, cykloturistika, rôzne formy gastroturizmu, najmä vínná turistika, pobyty pri vode a v prírode. Väčšinu týchto diverzifikovaných foriem cestovného ruchu poskytuje vidiecke územie v zázemí Nitry.

Najefektívnejšiu cestu pre rozvoj cestovného ruchu vidíme v organickom prepojení mesta Nitra, ktoré má spracovanú stratégiu rozvoja cestovného ruchu na svojom území, s obcami v jeho zázemí, ktoré môžu vhodne doplniť a zatriktívniť ponuku cestovného ruchu na území SPR. K tomu je potrebné zlepšiť spoluprácu medzi jednotlivými zainteresovanými subjektmi slovenského cestovného ruchu. Potrebné je eliminovať komunikačné deficity a odstrániť existujúce prekážky, ktoré spolupráci bránia⁶.

⁶ Independent Hospitality & Tourism Advisirs (2021).: Mapovacia štúdia CR Slovenska, Ministerstvo dopravy a výstavby SR, Bratislava, 2021, dostupné na: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/legislativa-a-koncepcne-dokumenty/koncepcne-dokumenty/regionalizacia-cestovneho-ruchu-v-sr>

Na území SPR Nitra sú vytvorené vhodné inštitucionálne podmienky pre rozšírenie takejto spolupráce. Pôsobí tu Oblastná organizácia cestovného ruchu aj Krajská organizácia cestovného ruchu.

Obrázok 27 Oblastné organizácie cestovného ruchu a miestne akčné skupiny v NSK (2021)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Registra OOOR a evidencie MAS v NSK

Členom Nitrianskej oblastnej organizácie cestovného ruchu je mesto Nitra a obec Mojmírovce, ako aj množstvo aktérov z podnikateľského a občianskeho sektora pôsobiach na území týchto dvoch obcí. Na území SPR teda nemôžeme hovoriť o integrovanom prístupe k rozvoju cestovného ruchu, hoci integrácia a kooperácia v tomto odvetví je podmienkou úspechu. Pritom každá obec na území SPR vo svojich strategických dokumentoch (PHSR) deklaruje záujem o rozvoj cestovného ruchu.

VÝSKUM, VÝVOJ A INOVÁCIE

Regionálnu ekonomiku Nitrianskeho kraja možno označiť ako ekonomiku, ktorá sa pomaly adaptuje na znalostne vedenú ekonomiku s výrazným potenciálom byť znalostným hubom v tradičných a rýchlo sa rozvíjajúcich odvetviach. Disponuje významnou vedecko-výskumnou infraštruktúrou pre rozvoj poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu vďaka verejným, no i súkromným zariadeniam pre rozvoj prírodných vied, no i znalostnú a výskumnú infraštruktúru pre rozvoj spracovania plastov, kovov a iných, najmä bio-degradovateľných materiálov, rozvoj energetiky a rozvoj výroby pre automotive industry. Väčšina inštitúcií spadajúcich do sektora výskumu, vývoja a inovácií je lokalizovaná na území SPR Nitra, najmä

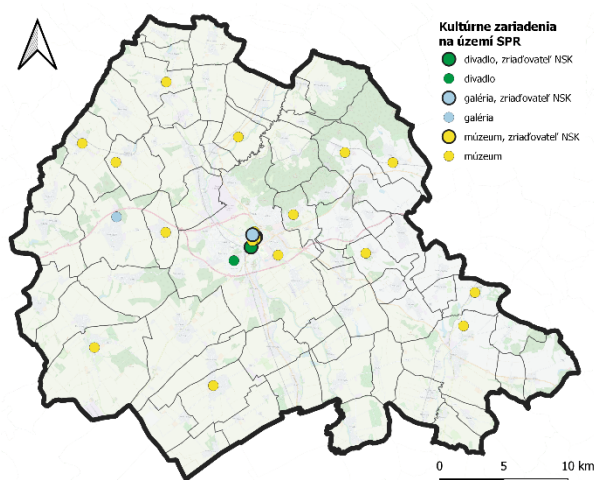
v meste Nitra a v priľahlých obciach (Lužianky). SPR Nitra, najmä mesto Nitra je tak intelektuálnym centrom celého nitrianskeho kraja. Mesto Nitra je centrom poľnohospodárskeho výskumu v rámci celej SR, keďže sa tu dlhodobo rozvíja výskum, vývoj a vzdelávanie v oblasti poľnohospodárskych vied. Mesto Nitra so svojím zázemím má veľký potenciál pre rozvoj znalostne intenzívnych priemyselných odvetví a najmä znalostne intenzívnych odvetví služieb. V meste Nitra sú lokalizované dve univerzity (Slovenská poľnohospodárska univerzita, Univerzita Konštantína filozofa), nachádza sa tu významná koncentrácia výskumných pracovísk orientovaných na poľnohospodársky výskum (Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum Lužianky, Výskumný ústav živočíšnej výroby Lužianky, Ústav genetiky a biotechnológií rastlín SAV) ako aj archeologický ústav SAV. V Nitre má tiež sídlo Slovenský plastikársky klaster.

OBČIANSKA VYBAVENOSŤ

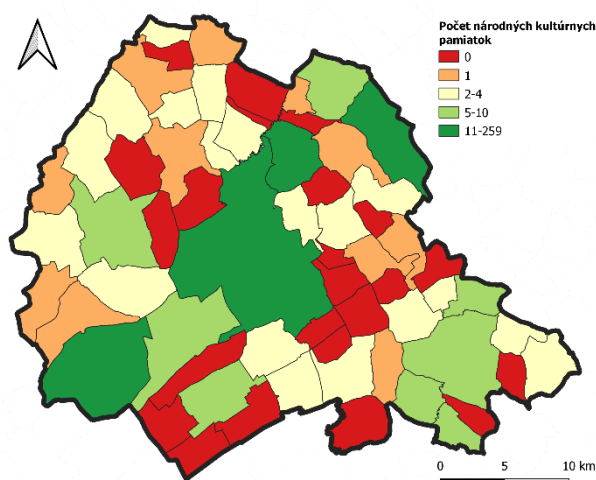
KULTÚRA, VOĽNÝ ČAS A ŠPORT

V rámci územia SPR Nitra pôsobí množstvo významných kultúrnych inštitúcií (divadiel, kín, koncertné sály, múzeá, galérie a pod.) ktorých úloha pre rozvoj kultúry je nezastupiteľná. Na území SPR Nitra sa nachádza rozsiahla sieť kultúrnych zariadení. Kultúrne zariadenia sú zriaďované samosprávnym krajom a ďalšími organizáciami. V prípade divadiel ide o Divadlo Andreja Bagara v Nitre a Staré divadlo Karola Spišáka v Nitre (v zriaďovateľskej pôsobnosti NSK). Ďalšími sú Nové divadlo v Nitre a Teatro Tatro Nitra. Na území sú lokalizované nasledujúce významnejšie múzeá: Ponitrianske múzeum v Nitre (v zriaďovateľskej pôsobnosti NSK), Slovenské poľnohospodárske múzeum v Nitre, Diecézne múzeum Nitrianskeho biskupstva v Nitre či Mestské múzeum Vráble. Menšie múzeá sú lokalizované vo viacerých obciach a obvykle pozostávajú z jednej budovy či pamätnej izby s dvorom. Ide napríklad o Múzeum M. I. Kutuzova v Rišňovciach, Regionálne múzeum v Mojmirovciach či Múzeum socializmu a studenej vojny v Alekšinciach. Na území SPR sa nachádza Nitrianska Galéria (v zriaďovateľskej pôsobnosti NSK), ďalšou galériou je M'Art Print Gallery v obci Veľké Zálužie. Umiestnenie kultúrnych zariadení je vizualizované na obrázku 28.

Ďalšími kultúrnymi zariadeniami sú knižnice. V zriaďovateľskej pôsobnosti NSK na území SPR pôsobí krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre. Vzhľadom na prítomnosť univerzít a ďalších výskumných inštitúcií sú v kraji lokalizované aj Slovenská poľnohospodárska knižnica SPU v Nitre, Univerzitná knižnica UKF v Nitre a ďalšie vedecké knižnice (SAV, NPPC). Okrem toho na území SPR pôsobia ďalšie verejné (obecné) knižnice. Tieto v roku 2022 existovali v 38 obciach.

Obrázok 28 Kultúrne zariadenia na území SPR Nitra
Zdroj: vlastné spracovanie, 2022

Obrázok 29 Počet národných kultúrnych pamiatok
Zdroj: Pamiatkový úrad SR, 2021

Významným prvkom ekonomického rozvoja územia sú kultúrne pamiatky. Predstavujú rozvojový faktor a potenciál pre realizáciu aktivít kultúrneho turizmu či ďalších podnikateľských aktivít. Na území SPR Nitra sa nachádza 441 národných kultúrnych pamiatok. Na obrázku 29 môžeme vidieť aj počty NKP na úrovni obcí. Veľké množstvo NKP sa okrem Nitry (259) nachádza aj v obciach Jelenec (28) či Močenok (27). Bez NKP je na území SPR 23 obcí.

Najvýznamnejšie nehnuteľné národné kultúrne pamiatky vyžadujúce prioritu pri obnove vzhľadom na ich stavebno-technický stav sú zapísané v Zozname národných kultúrnych pamiatok s prioritou ochrany a obnovy. Kultúrne pamiatky z tohto zoznamu nachádzajúce sa na území SPR Nitra sú uvedené v tabuľke 18.

Obec	Popis	Druh
Horné Lefantovce	kláštor a park (bývalý paulínsky)	Sakrálna architektúra
Jelenec	hrad Gýmeš	Hrady, zámky a fortifikácie
Lúčnica nad Žitavou	kaštieľ a park	Kaštiele a kúrie
Močenok	Gorazdov - sýpka (biskupská)	Technické pamiatky
Močenok	kaštieľ a park	Kaštiele a kúrie
Nitra	pošta – Poštový a telegrafný úrad	Architektúra 20. storočia
Nitra	Kolónia Krajinské domky	Architektúra 20. storočia
Nitra	Vila K	Architektúra 20. storočia
Nitra	vila (Arpássyho vila)	Architektúra 20. storočia
Nitra	dom bytový, pavlačový	Architektúra 20. storočia
Nitra	Chrenová - škola – chodba spojovacia s posluchárňou (Poľnohospodárska univerzita)	Architektúra 20. storočia
Nitra	kasáreň (Štefánikove kasárne)	Iné
Nitra	Nám. Jána Pavla II. č. 2, 4 - kanónia a múr ohradný (Nécseyov dom)	Pamiatková rezervácia Nitra
Nitra	Pribinova ul. č. 5 - seminár (Malý seminár, Seminár sv. Gorazda)	Pamiatková rezervácia Nitra
Nitra	Samova ul. č. 1 - dom meštiansky (krajská knižnica K. Kmeťku)	Pamiatková rezervácia Nitra
Nitra	Samova ul. č. 12 - starobinec (Dom Pro Quietí)	Pamiatková rezervácia Nitra
Nitra	Samova ul. č. 14 - seminár (Veľký seminár)	Pamiatková rezervácia Nitra

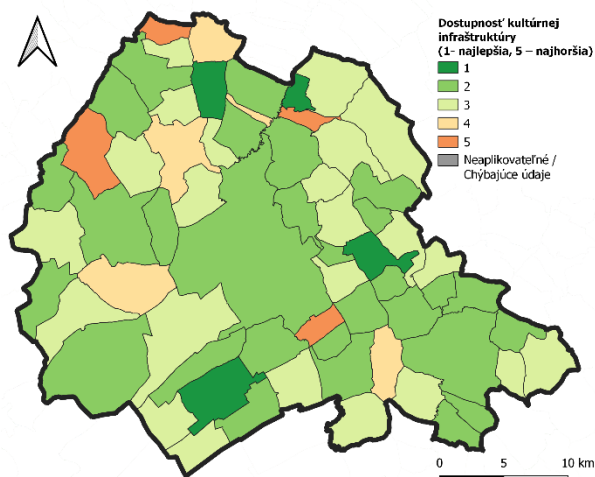
Obec	Popis	Druh
Nitra	Samova ul. č. 16 - kanónia (dom kanonika Gregušku, Kluchov dom)	Pamiatková rezervácia Nitra
Nitra	Dražovce - kostol sv. Michala	Sakrálna architektúra
Nitra	kláštor kamaldulov	Archeologické pamiatky
Nitra	hrad	Hrady, zámky a fortifikácie
Nitra	palác mestský (župný dom)	Verejné stavby
Nitra	škola (štátna obchodná škola)	Verejné stavby
Nitra	banka (Ústredná nitrianska banka, NKB)	Verejné stavby
Nitra	banka (bývalá Rakúsko-uhorská banka)	Verejné stavby
Nitra	Kasáreň	Verejné stavby
Podhorany	Sokolníky - kostol základy (sv. Michala)	Archeologické pamiatky
Veľké Zálužie	kaštieľ a park	Kaštiele a kúrie

Tabuľka 18 Nehnuteľné národné kultúrne pamiatky s prioritou ochrany a obnovy na území SPR Nitra

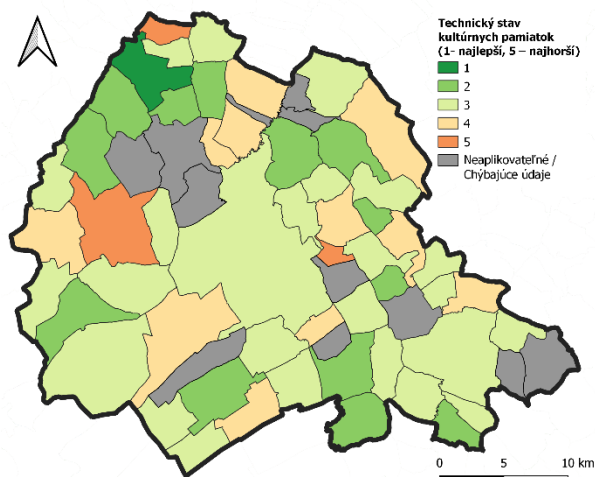
Zdroj: Pamiatkový úrad SR, 2021

Kultúrno - historickými dominantami územia sú sakrálné pamiatky. Medzi najvýznamnejšie v rámci celého Nitrianskeho kraja sú Katedrála sv. Emeráma na Nitrianskom hrade - Bazilika minor či Kostol sv. Juraja Archanjela v Nitre- Dražovciach. K významným dominantám patria aj Nitriansky hrad, Gýmeš (Jelenec) ako opevnené kráľovské alebo šľachtické sídla, či sídla stredovekej územnej správy. Na území SPR sa nachádza Pamiatková rezervácia Nitra – Horné mesto s dominantou Nitrianskeho hradu. Je postavené na mieste mohutného slovanského hradiska, sídla nitrianskych kniežat a veľkomoravských panovníkov. V súčasnosti je sídlom nitrianskeho biskupstva.

Súčasťou dotazníkového prieskumu boli otázky týkajúce sa dostupnosti kultúrnej infraštruktúry a technického stavu kultúrnych pamiatok. Hodnotenie dostupnosti kultúrnej infraštruktúry je znázornené na obrázku 30. Respondenti hodnotili túto oblasť na škále od 1 (najlepšia) do 5 (najhoršia), pričom priemerné hodnotenie za celé územie SPR predstavovalo 2,63 bodu. Svedčí to o relatívne dobrej dostupnosti v tejto oblasti. Z mapy nevyplýva, že sa kultúrna infraštruktúra a s ňou spojená dostupnosť v území priestorovo koncentruje. Z hľadiska veľkostnej kategórie obcí túto oblasť hodnotili najlepšie logicky najväčšie obce (resp. mestá) s počtom obyvateľov nad 5000 (priemerné hodnotenie 2 body). Naopak najnižšia dostupnosť kultúrnej infraštruktúry je v obciach do 500 obyvateľov (priemerné hodnotenie 2,93 bodu). Najlepšie túto oblasť hodnotia obce Bádice, Čechynce, Kapince a Rišňovce.

Obrázok 30 Dostupnosť kultúrnej infraštruktúry
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 31 Technický stav kultúrnych pamiatok
Zdroj: dotazníkový prieskum

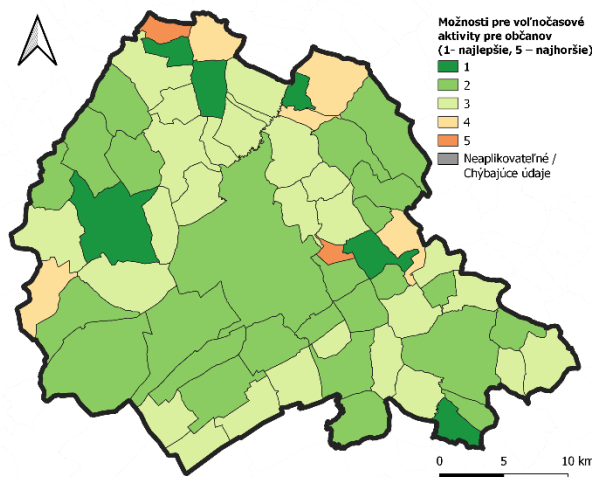
V prípade technického stavu kultúrnych pamiatok v obci (obrázok 31) nie je dostupné hodnotenie od všetkých obcí, logicky zrejme z dôvodov absencie kultúrnej pamiatky v obci. Na škále hodnotenia ich technického stavu od 1 do 5 predstavuje priemerné hodnotenie na úrovni SPR 3,04 bodu. Z hľadiska priestoru sa obce s horším technickým stavom kultúrnych pamiatok nachádzajú skôr v periférnej časti územia. Z hľadiska veľkostnej kategórie obcí hodnotenie tejto oblasti nekoreluje s veľkosťou obce. Najhoršie technický stav kultúrnych pamiatok hodnotia obce vo veľkostnej kategórii 2000 až 4999 obyvateľov (priemerné hodnotenie 3,15 bodu) a najlepšie obce v kategórii 500 až 999 obyvateľov (2,8 bodu) či obce nad 5000 obyvateľov (3 body).

V mestách a obciach SPR Nitra sú dostupné rôzne rekreačné zóny - športové plochy a zariadenia, parky, parkovo upravené plochy zelene, lokálne plochy a zariadenia každodennej rekreácie. V prípade väčšiny obcí sa na území SPR nachádza futbalové ihrisko, miestami doplnené o iné druhy športových plôch – multifunkčné ihriská, tenisové kurty a podobne. K významným športoviskám možno zaradiť golfové ihriská (Veľké Zálužie, Ivanka pri Nitre), športové letiská (Čab, Vráble) a krytý zimný štadión (Nitra).

Respondenti hodnotili taktiež možnosti pre voľnočasové aktivity občanov na území svojej obce (obrázok 32). Za celé územie SPR predstavuje hodnotenie v priemere 2,57 bodov, teda územie SPR je na tom relatívne dobre. Obce s nižším hodnotením sú lokalizované na periférii SPR, najmä na severe. Výnimkou je obec Malý Lapáš, ktorá paradoxne susedí s obcou Dolné Obdokovce, ktorá patrí medzi obce z najpozitívnejším hodnotením možností pre voľnočasové aktivity. Z hľadiska veľkostnej kategórie obcí hodnotenie tejto oblasti z rastúcou veľkosťou obce významne rastú aj možnosti pre voľnočasové aktivity, konkrétne v prípade obcí od 500 do 999 obyvateľov je hodnotenie menej priaznivé (2,67 bodu, podobne aj podobné veľkostné kategórie) a v prípade obcí nad 5000 obyvateľov je hodnotenie kladnejšie (v priemere 2 body).

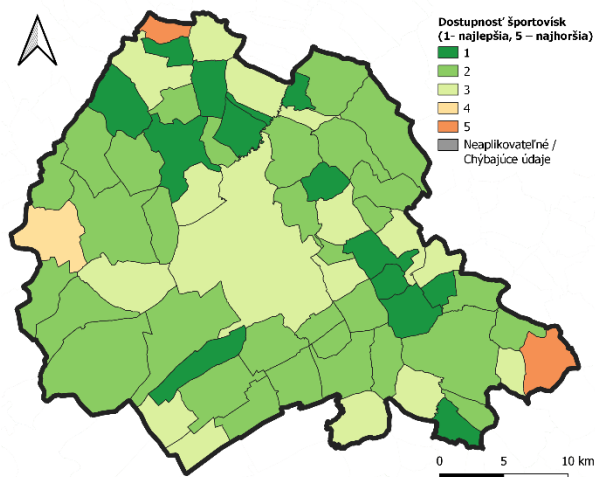
V prípade dostupnosti športovísk (obrázok 33) je priemerné hodnotenie v SPR prevažne kladné, predstavuje 2,15 bodu. Z obrázku je viditeľné výrazne pozitívne hodnotenie u skupiny

obcí severne od Nitry a taktiež na východ od tohto okresného mesta. Výrazne negatívne túto oblasť hodnotili obce na hraniciach skúmaného územia – Čifáre a Kapince. Z hľadiska veľkostnej kategórie obcí nepozorujeme pozitívnejšiu situáciu vo väčších obciach. Naopak obce nad 5000 sú na tom v tejto oblasti v priemere najhoršie (2,5 bodu). Najpozitívnejšie túto oblasť hodnotili obce v kategórii od 1000 do 1999 (v priemere 2,05 bodu).

Obrázok 32 Možnosti pre voľnočasové aktivity pre občanov

Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 33 Dostupnosť športovísk

Zdroj: dotazníkový prieskum

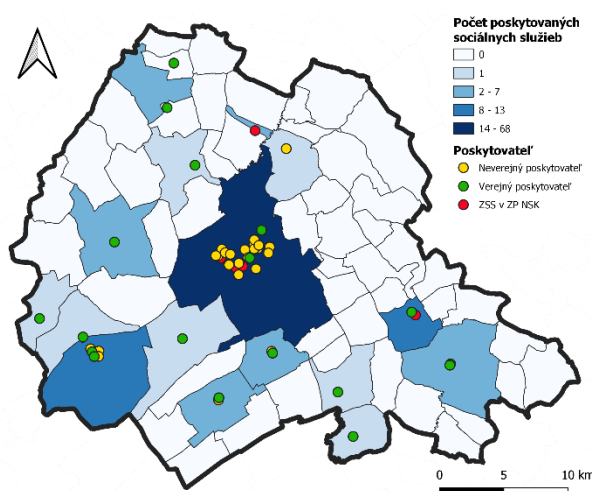
SOCIÁLNE SLUŽBY, ZDRAVIE A ZDRAVOTNÍCTVO

Na území SPR sú lokalizované mnohé zariadenia sociálnych služieb zriadené jednak obcou či samosprávnym krajom, ale aj neverejnými poskytovateľmi sociálnych služieb. V zmysle zákona o sociálnych službách rozoznávame nasledovné druhy sociálnych služieb:

- sociálne služby krízovej intervencie
- sociálne služby na podporu rodiny s deťmi
- sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku
- sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií
- podporné služby

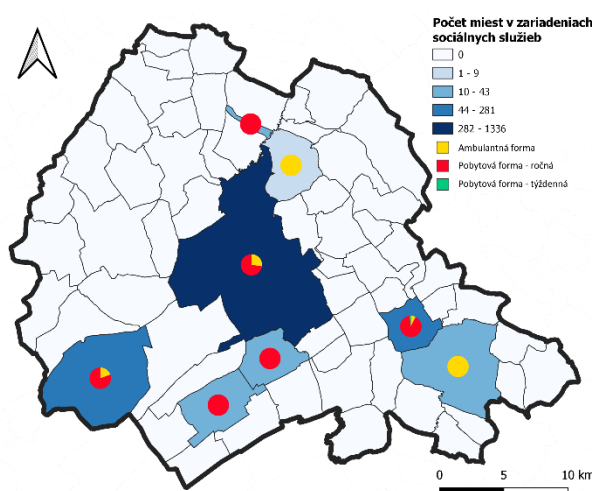
Sociálne služby môžu byť poskytované terénou, ambulantnou, pobytovou formou alebo inou formou. V prípade pobytovej formy sú sociálne služby poskytované na určitý, alebo neurčitý čas, pričom ide o celoročné, alebo týždenné pobytové sociálne služby. Každá sociálna služba obsahuje súbor odborných, obslužných, alebo ďalších činností, ktoré utvárajú charakter poskytovanej sociálnej služby a sú zamerané na jednotlivé cieľové skupiny. Sociálne služby sú poskytované predovšetkým starším a zdravotne postihnutým občanom, ako aj sociálne ohrozeným, či inak znevýhodneným skupinám.

Podľa Centrálnego registra poskytovateľov sociálnych služieb Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR je na území SPR Nitra zriadených a poskytovaných 42 pobytových ročných, 2 pobytové týždenné, 34 ambulantných a 38 terénnych služieb. Tieto služby poskytuje 5 zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti alebo založených NSK, 18 verejných zariadení (kde poskytovateľom je obec alebo právnická osoba zriadená alebo založená obcou) a 26 zariadení prevádzkovaných neverejnými poskytovateľmi (k 22.6.2021). Na obrázku 34 môžeme vidieť počet poskytovaných služieb na úrovni obcí a polohu jednotlivých zariadení. Z hľadiska jednotlivých obcí je najviac služieb poskytovaných v meste Nitra (68 služieb) a obciach Močenok (13) a Klasov (10). Z hľadiska druhu služby ide najčastejšie o opatrovateľskú službu (20 služieb), špecializované zariadenie (16) a zariadenie pre seniorov (14).

Obrázok 34 Počet poskytovaných sociálnych služieb a poloha zariadení

Zdroj: Centrálny register poskytovateľov sociálnych služieb, 2021; vlastné spracovanie

Obrázok 35 Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb a ich druh

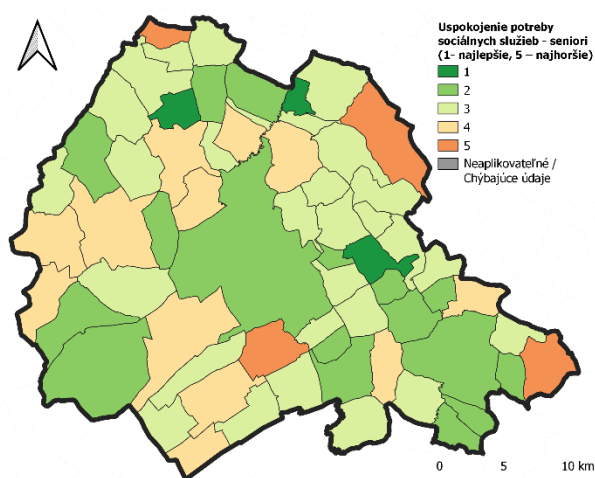
Zdroj: Centrálny register poskytovateľov sociálnych služieb, 2021; vlastné spracovanie

Na území celého SPR je v zariadeniach vytvorených spolu 1883 miest. Z toho 462 je v rámci ambulantnej formy, 1418 v rámci pobytovej ročnej formy a 3 miesta v rámci pobytovej týždennej formy. Na obrázku 35 môžeme vidieť počet miest v zariadeniach sociálnych služieb a ich druh na úrovni obcí. V prípade ambulantnej a pobytovej ročnej formy je najviac miest lokalizovaných v meste Nitra, pričom v prípade ambulantnej formy ide predovšetkým o zariadenia zriadené verejným poskytovateľom a v prípade pobytovej ročnej formy ide najmä o zariadenia zriadené NSK. Medzi takéto zariadenia s najväčším počtom miest patria zariadenia NITRAVA (spolu 220 miest), VINIČKY (180 miest) a BORINKA – ALZHEIMERCENTRUM (160 miest). Pre prevažnú väčšinu miest v spomínaných zariadeniach je druhom služby „špecializované zariadenie“. Mimo Nitry je veľké množstvo miest lokalizovaných aj v obciach Močenok (281), Klasov (149) a meste Vráble (23 miest ambulantnej formy). Z obrázka je viditeľná absencia takýchto typov zariadení najmä v severozápadnej časti SPR.

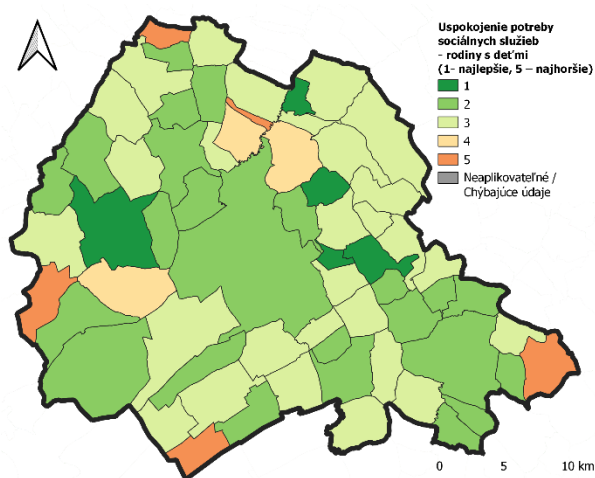
Z pohľadu celého Nitrianskeho kraja je kapacita niektorých typov zariadení sociálnych služieb nedostatočná. Okres Nitra patrí medzi okresy s najvyšším počtom čakaťelov na miesta v špecializovaných zariadeniach zriadených NSK. Taktiež patrí medzi okresy s najvyšším počtom žiadateľov pre zariadenia pre seniorov. V období 2015 - 2019 poklesol počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov v okrese Nitra (o 18%).

V prípade dotazníkového prieskumu bolo zisťované uspokojenie potreby sociálnych služieb u troch cieľových skupín – seniorov, rodín s deťmi a hendikepovaných osobách (obrázky 36 až 38). Spomedzi týchto troch skupín je v najvyššej miere uspokojená potreba po sociálnych službách pre rodiny s deťmi (v priemere 2,68 bodu) a naopak v najnižšej miere potreba po sociálnych službách hendikepovaných osôb (v priemere 3,11 bodu). V prípade seniorov dosiahlo hodnotenie v priemere 2,95 bodu.

V prípade uspokojenia potrieb sociálnych služieb pre rodiny s deťmi vidíme nepriaznivejšie hodnotenia najmä v obciach na periférii kraja, v prípade ostatných cieľových skupín to však neplatí. Napríklad v prípade seniorov, z hľadiska veľkostných kategórií obcí, je najhoršia situácia v obciach s 2000 až 4999 obyvateľmi, čo svedčí o tom, že ide o problém väčších obcí, ktoré sa musia „postarať“ o väčší počet seniorov (v priemere až 3,33 bodu). Naopak až taký závažný problém to nepredstavuje pre obce nad 5000 obyvateľov (v priemere 2 body).

Obrázok 36 Uspokojenie potreby sociálnych služieb – seniori
Zdroj: dotazníkový prieskum

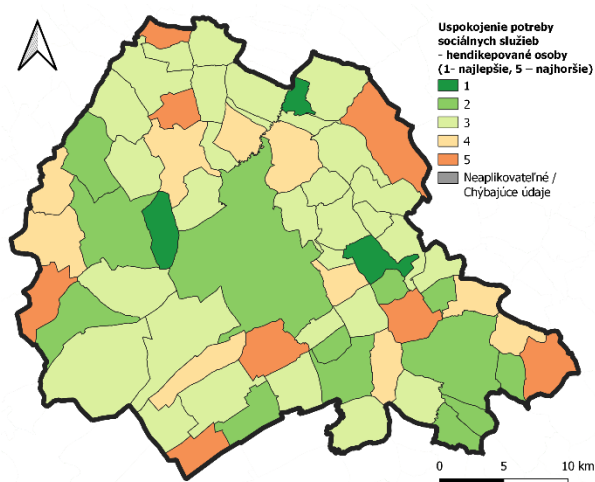
Obrázok 37 Uspokojenie potreby sociálnych služieb – rodiny s deťmi
Zdroj: dotazníkový prieskum

Čo sa týka sociálnych služieb pre rodiny s deťmi, respondenti sa vyjadrovali konkrétne aj k dostupnosti detských jasí (obrázok 39). Analýza poukazuje, že na území SPR sú takéto inštitúcie veľmi málo dostupné (priemerné hodnotenie 4,03 bodov). Takéto zariadenia boli nedostupné (hodnotenie 5 bodov) vo veľkom množstve obcí mimo miest. Naopak vysoká dostupnosť bola potvrdená v meste Vrátke. Z hľadiska veľkostnej kategórie je evidentné, že takéto zariadenia sú veľmi málo dostupné v malých obciach (napr. kategória do 500

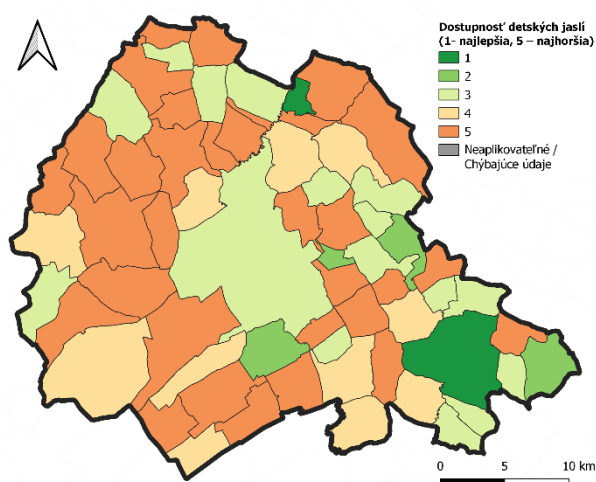
obyvateľov s priemerným hodnotením 4 body) ale výrazne nenaplnená potreba je v obciach s 2000 až 4999 obyvateľmi (priemerné hodnotenie 4,47 bodov).

V prípade všetkých troch skupín môžeme pozorovať, že v prípade nízkej miery uspokojenia týchto potrieb ide prevažne o tie isté obce, ktoré majú často vyšší počet obyvateľov. Vzhľadom na starnutie obyvateľstva v kraji je nutné v týchto obciach riešiť primárne problém naplnenia potreby sociálnych služieb pre seniorov.

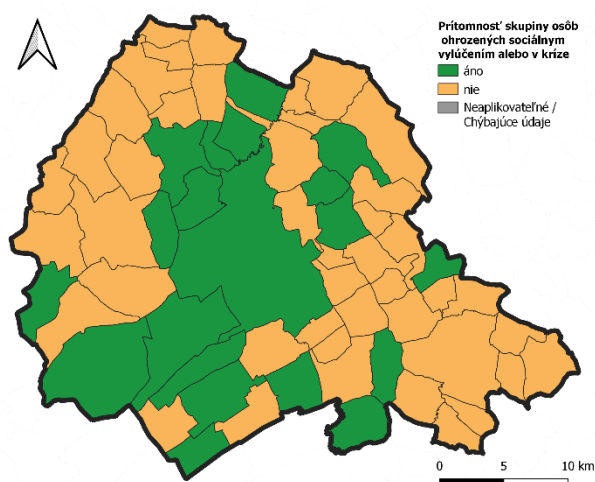
V tejto oblasti respondenti reagovali aj na otázku prítomnosti skupiny osôb ohrozených sociálnym vylúčením alebo v kríze (obrázok 40). V tomto prípade išlo o dichotomickú otázku (áno/nie), pričom takáto skupina osôb je prítomná v 30,77% percentách obcí. Z obrázku je viditeľné, že obce charakteristické prítomnosťou takýchto skupín sú lokalizované najmä v centrálnej časti územia SPR, čo koreluje aj z hľadiska veľkostných kategórií obcí. Výsledky poukazujú na to, že ide o problém najmä väčších obcí – v prípade obcí v kategórii od 2000 do 4999 obyvateľov je tento problém prítomný v 60% z nich. Je to problém aj v okresnom meste Nitra. Naopak takéto skupiny osôb sú v prípade menších obcí prítomné vo výrazne menšej miere – napr. v obciach do 500 obyvateľov je to len 14,29%.

Obrázok 38 Uspokojenie potreby sociálnych služieb – hendikepované osoby
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 39 Dostupnosť detských jasí
Zdroj: dotazníkový prieskum

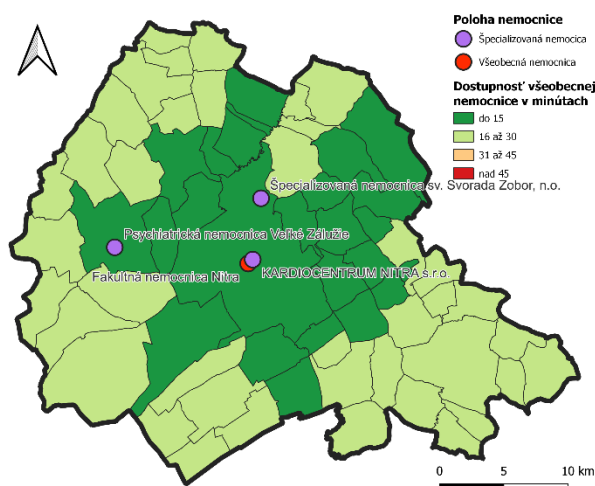

Obrázok 40 Prítomnosť skupiny osôb ohrozených sociálnym vylúčením alebo v kríze
Zdroj: dotazníkový prieskum

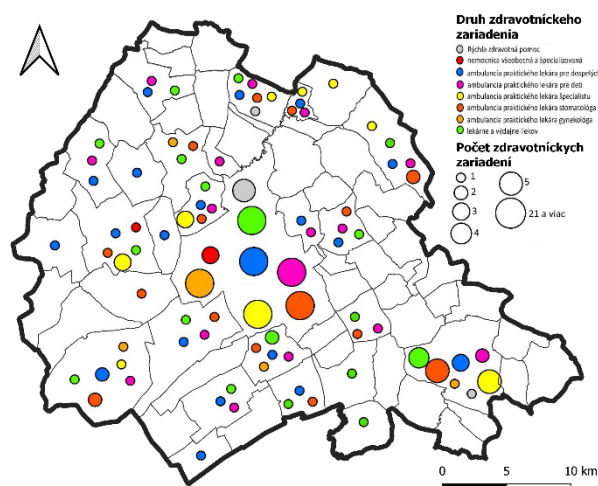
Najpočetnejšou skupinou klientov sociálnych služieb sú ľudia, ktorí dovŕšili dôchodkový vek. Ako bolo uvedené v časti „Ľudské zdroje a demografia“, územie SPR je charakteristické vysokým indexom starnutia čo znamená starnutie populácie spojené s rastúcim významom potrieb tejto skupiny obyvateľstva. Tieto potreby bude nutné reagovať prostredníctvom vytvárania nových kapacít a služieb. Súčasným trendom a prístupom deklarovaným z úrovne EÚ je deinštitucionalizácia sociálnych služieb. Znamená to prechod z inštitucionálnej starostlivosti na poskytovanie služieb v rodinnom alebo komunitnom prostredí klienta pri rešpektovaní jeho práv a zabezpečení jeho individuálnych potrieb a možností osobnostného rozvoja. V tejto súvislosti sa na území SPR Nitra javí ako vhodná možnosť rozvoja terénnych sociálnych a zdravotných služieb, ktoré umožnia klientom zotrvať v domácom prostredí s len minimálnym zásahom do ich životného štýlu. Racionálny model predpokladá vytvorenie niekoľkých operačných stredísk v spádových obciach schopných obsluhovať okolité obce. Takýto model tiež vytvorí stabilnejšie podmienky pre kvalifikované opatrovatelky. Tento systém by mali doplniť zariadenia typu denný stacionár s cieľom zabrániť sociálnej izolácii seniorov.

Zdravotná starostlivosť je na území SPR Nitra poskytovaná ústavnými a ambulantnými poskytovateľmi spolu so záchrannou zdravotnou službou a lekárenskou starostlivosťou.

Na území SPR Nitra sa nachádza jedna všeobecná nemocnica (FN Nitra) a tri špecializované nemocnice: Kardiocentrum s.r.o. a Špecializovaná nemocnica sv. Svorada Zobor, n.o. v Nitre a Psychiatrická nemocnica vo Veľkom Záluží. Ich poloha je znázornená na obrázku 41. Na obrázku je taktiež znázornená časová dostupnosť k najbližšej všeobecnej nemocnici z jednotlivých obcí osobným automobilom po cestnej sieti v minútach (podľa Územný plán regiónu NSK, 2021). Zahrnuté bolo aj územie mimo SPR Nitra. Pozitívom je, že v rámci celého územia je nemocnica dostupná do 30 minút. V prípade periférnych častí územia je všeobecná nemocnica dostupná od 16 do 30 minút, v prípade centrálnej časti je dostupná do 15 minút cesty.

Obrázok 41 Poloha nemocníc na území SPR Nitra a časová dostupnosť k všeobecnej nemocnici
Zdroj: Územný plán regiónu NSK, 2021; vlastné spracovanie

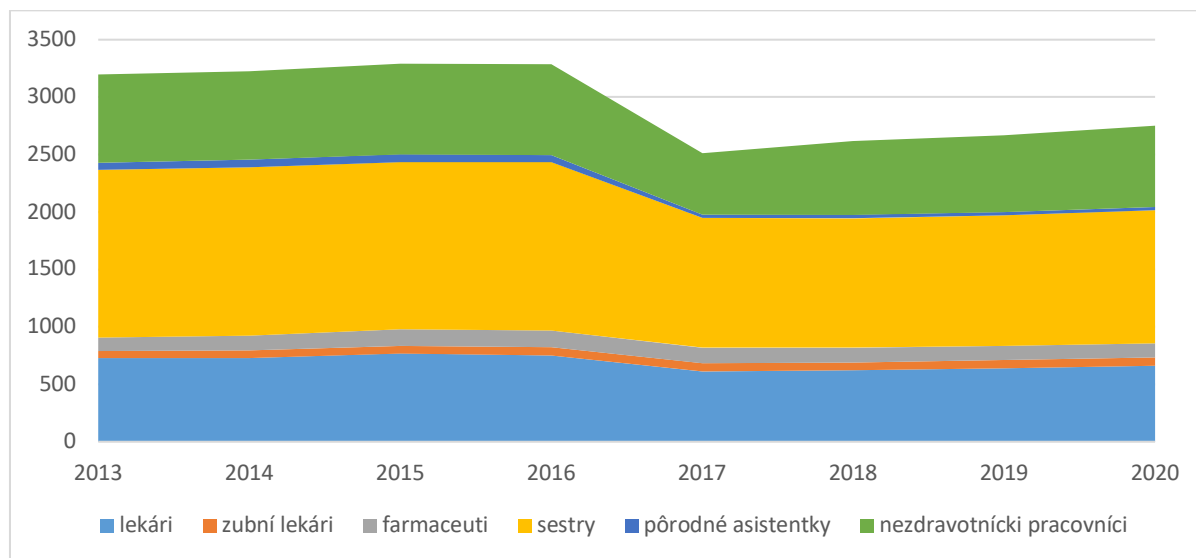
Obrázok 42 Druh a počet zdravotníckych zariadení
Zdroj: vlastné spracovanie

Štruktúru zdravotníckych zariadení na území SPR Nitra znázorňuje obrázok 42. Ambulantnú starostlivosť zabezpečuje v SPR Nitra 68 samostatných ambulancií praktického lekára pre dospelých, z toho je 44 lokalizovaných v meste Nitra, 5 v meste Vrábľe, 2 v Močenku a po 1 zariadení v ďalších 17 obciach. Samostatné ambulancie praktického lekára pre deti majú výrazne nižšie zastúpenie a tvorí ich 36 ambulancií, z toho 21 v meste Nitra, 2 v meste Vrábľe a po 1 zariadení v ďalších 13 obciach. Medzi ďalšie zariadenia ambulantnej starostlivosti zaraďujeme samostatné ambulancie praktického lekára stomatológa, ktoré sú v SPR Nitra zastúpené 64 ambulanciami. Najviac ich je lokalizovaných v meste Nitra (43 ambulancií) a Vrábľe (6 ambulancií). Gynekologickú starostlivosť zabezpečuje v SPR Nitra 29 samostatných ambulancií praktického lekára gynekológa, ktoré sú výrazne koncentrované v meste Nitra (24 ambulancií). Významnú skupinu ambulantných zariadení predstavujú samostatné ambulancie lekára špecialistu v počte 301 ambulancií. Z celkového počtu je 276 ambulancií v meste Nitra a 15 v meste Vrábľe. Rýchla zdravotnícka pomoc je k dispozícii v 3 obciach SPR Nitra - v meste Nitra (5), v meste Vrábľe (1) a v obci Výčapy-Opatovce (1). Sieť zdravotníckych zariadení dopĺňajú lekárne a výdajne liekov. V SPR Nitra je lokalizovaných 59 lekárni a výdajní liekov s najväčšou koncentráciou v meste Nitra (37) a Vrábľe (4).

Dôležitým aspektom poskytovania zdravotníckej starostlivosti je počet pracovníkov v zdravotníctve. Vzhľadom na absenciu dát pre územie SPR Nitra analyzujeme situáciu v okrese Nitra.

Obrázok 43 znázorňuje vývoj počtu pracovníkov v zdravotníctve za obdobie 2013 až 2020. Najväčší podiel pracovníkov predstavujú sestry, lekári a nezdavotnícki pracovníci (technicko-hospodárski pracovníci a podobne). Za sledované obdobie môžeme pozorovať, že celkovo má počet pracovníkov mierne klesajúci trend. Do roku 2016 sa ich počet mierne zvyšoval, potom v roku 2017 nasledoval prudký pokles a následne až do roku 2020 bol zaznamenaný mierny

nárast na konečných 2751 pracovníkov. Počty sestier a lekárov do veľkej miery kopírujú trend celkového počtu pracovníkov. Od roku 2017 počet sestier stagnuje. V ich prípade bol medzi rokmi 2013 a 2020 zaznamenaný pokles o 20,45% na konečných 1159 sestier. Podobne v prípade lekárov bol zaznamenaný pokles o 9,6% na 659 lekárov.

Obrázok 43 Pracovníci v zdravotníctve v okrese Nitra v rokoch 2013 až 2020

Zdroj: Zdravotnícka ročenka SR, 2013-2020

Z hľadiska poskytovania všeobecnej ambulantnej starostlivosti je jej dostupnosť nedostatočná, výrazným problémom je vysoký vek lekárov a nenaplnená kapacita potrebných lekárskeho pracovných miest. Vyplýva to aj z klasifikácie okresov pre všeobecnú ambulantnú starostlivosť MZSR, ktorá má poskytovať komplexný pohľad na zabezpečenie poskytovania všeobecnej ambulantnej starostlivosti v jednotlivých okresoch SR. Čo sa týka územia SPR Nitra, v roku 2022 bol v prípade odboru všeobecné lekárstvo okres Nitra klasifikovaný ako rizikovo nedostatkový a okres Šaľa ako kriticky nedostatkový. V prípade odboru pediatria boli oba okresy klasifikované ako rizikové. V prípade okresu Nitra sa v klasifikácii spomína, že v prípade všeobecného lekárstva je obsadených 58,95 lekárskeho miest, čo predstavuje naplnenie kapacity na 75,4%. V prípade pediatrie je to 33,62 pracovných miest a kapacita je naplnená na 91,4%. V prípade okresu Šaľa je obsadených 16,2 lekárskeho pracovných miest v odbore všeobecné lekárstvo (kapacita naplnená iba na 68,1%) a 9,64 pracovných miest v prípade pediatrie (kapacita naplnená na 100,4%). Okrem naplnenia kapacity však klasifikácia brala do úvahy aj ďalšie faktory ako geografickú dostupnosť (v tomto prípade sú všetci lekári vzdialení do 25 minút cesty) a demografickú štruktúru lekárov vykazujúcu vysoký vek lekárov (napr. v okrese Nitra je až 61,50% pediatrov vo veku nad 63 rokov).

VZDELÁVANIE A ŠKOLSTVO

Na území SPR Nitra v roku 2021 fungovalo 97 materských škôl. Ich poloha a ďalšie informácie sú znázornené na obrázku 44. Najpočetnejším typom materskej školy boli MŠ ponúkajúce celodennú výchovu a vzdelávanie (72). Ďalším početným typom boli MŠ pri základnej škole (17). Najviac materských škôl je logicky lokalizovaných v mestách - v Nitre je to 33 MŠ a vo Vrábľoch 6 MŠ. Celkovo materské školy v roku 2021 navštevovalo 5642 žiakov. Vyšším počtom žiakov sú charakteristické MŠ celodenné, nachádzajúce sa okrem Nitry vo väčších „strediskových“ obciach ako Močenok, Veľké Zálužie či Cabaj-Čápor. Typ MŠ pri základnej škole je možné pozorovať najmä v severozápadnej časti územia, pričom tieto zariadenia sú charakteristické skôr menším počtom žiakov.

Vzhľadom na kompetencie obcí v oblasti zriaďovania materských a základných škôl a tiež vzhľadom na kľúčové postavenie vzdelávania z hľadiska ľudského kapitálu v regionálnej ekonomike boli súčasťou dotazníkového prieskumu otázky týkajúce sa dostupnosti materských a základných škôl.

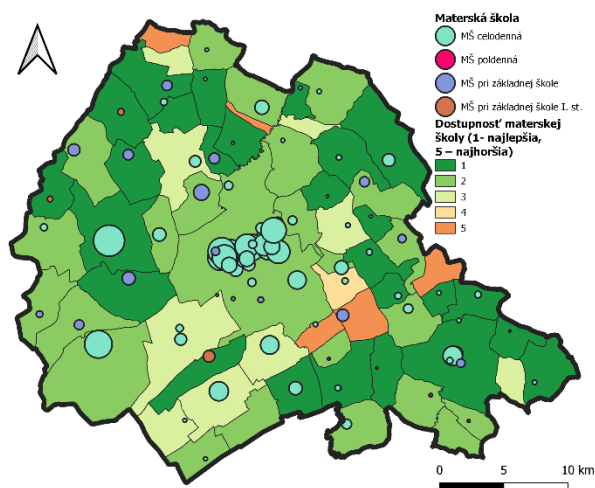
Dostupnosť materských škôl (obrázok 44) bola na úrovni celého SPR hodnotená v priemere dvoma bodmi. Z obrázka je zrejmé, že spokojnosť klesá s rastúcou vzdialenosťou od MŠ – v obciach bez MŠ (napr. Kapince či Malé Chyndice). Môžeme vidieť, že výrazná časť obcí ohodnotila dostupnosť týchto zariadení výrazne pozitívne. Avšak v niekoľkých obciach sa stretávame s veľmi nízkou dostupnosťou – ide o štyri obce vo východnej časti SPR (Veľký Lapáš, Čechynce, Golianovo a Malé Chyndice) a dve v periférnej časti na severe (Kapince a Ľudovítová). V prípade veľkostných kategórií je slabá dostupnosť materských škôl problémom najmä obcí do 500 obyvateľov (v priemere 2,57 bodu). Mimo výsledkov dotazníkového prieskumu je však zrejmé, že dostupnosť materských škôl je vzhľadom na povinnosť predškolskej prípravy a redukciu kapacít v minulosti nedostatočná. V materských školách je vysoký podiel 5 ročných detí, čo naznačuje nedostatok kapacít pre mladšie deti.

V prípade primárneho vzdelávania (obrázok 45) je na území lokalizovaných 70 základných škôl. Prevažná väčšina ich je deväťročných (70), ďalším početným typom sú ZŠ zabezpečujúce I. stupeň (12). Podobne ako v prípade predškolských zariadení je ich najviac lokalizovaných v Nitre (24) a Vrábľoch (4). Celkovo v roku 2021 navštevovalo 14 533 žiakov. ZŠ s relatívne vysokým počtom žiakov sú lokalizované prevažne v Nitre. ZŠ s vyšším počtom žiakov v rámci územia môžeme pozorovať aj vo väčších obciach viac vzdialených od Nitry (v obciach blízko Nitry už časť detí dochádza do mesta), kde predpokladáme, že ich navštevujú žiaci aj z okolitých obcí. Okrem mesta Vrábľe ide napr. o Močenok, Mojmirovce či Jelenec.

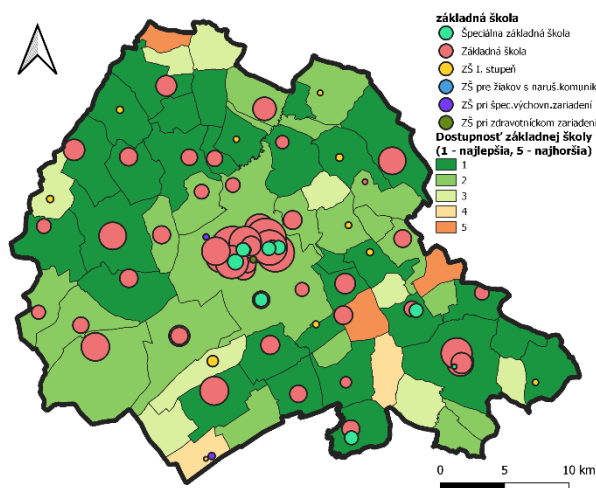
Obrázok 45 znázorňuje aj polohu špeciálnych základných škôl. Tých je na území SPR lokalizovaných 12. V prípade šiestich z nich ide o typ „ŠZŠ internátna“. Osem z nich je lokalizovaných v Nitre. Spolu ich navštevuje 255 žiakov.

V prípade hodnotenia dostupnosti primárneho vzdelávania je priemerné hodnotenie v porovnaní s MŠ o niečo pozitívnejšie – 1,88 bodu. V tomto prípade je nízka dostupnosť

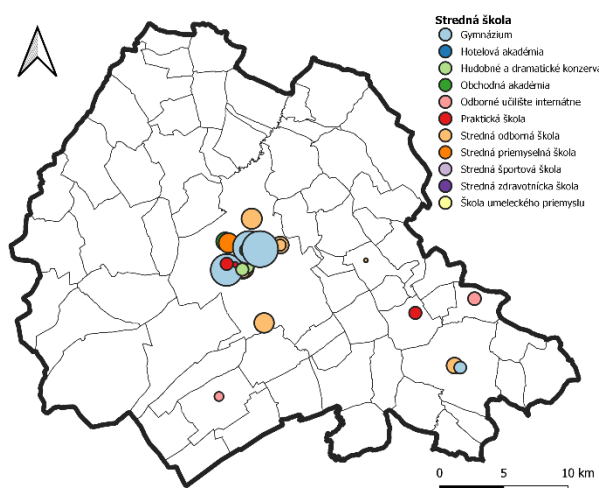
týchto zariadení pozorovaná prevažne tých istých obciach ako bolo uvedené vyššie. Dostupnosť tohto typu infraštruktúry je opäť problémom najmä obcí do 500 obyvateľov (priemerné hodnotenie 2,64 bodu). Mimo dotazníkového prieskumu usudzujeme, že v niektorých prípadoch je v prípade ZŠ vyžadované rozšírenie kapacít (vrátane personálnych) a dobudovanie materiálno-technického vybavenia (vrátane schopnosti plnohodnotne zabezpečovať online výučbu). To platí nie len pre samotné školy ale aj pre školské zariadenia a športoviská.

Obrázok 44 Materské školy podľa typu, počtu žiakov a dostupnosť materskej školy
Zdroj: CVTI, 2022; dotazníkový prieskum

Obrázok 45 Základné školy podľa typu, počtu žiakov a dostupnosť základnej školy
Zdroj: CVTI, 2022; dotazníkový prieskum

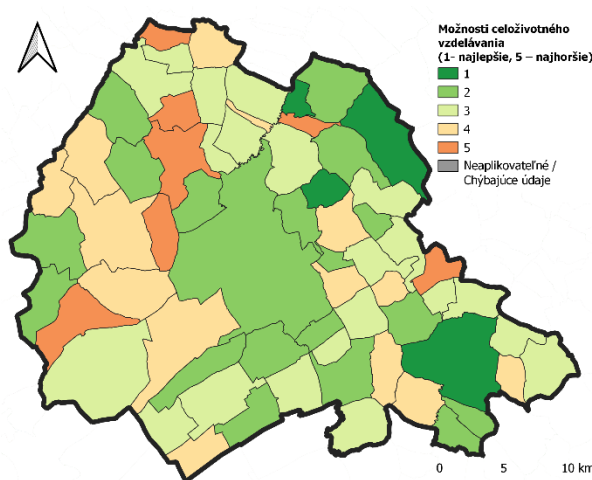
Obrázok 46 Stredné školy podľa typu a počtu žiakov
Zdroj: CVTI, 2022

Na území SPR Nitra je taktiež lokalizovaných 31 stredných škôl (vrátane špeciálnych stredných škôl). Z toho najviac je stredných odborných škôl (9) a gymnázií (6). Z obrázka 46 je zrejmé, že väčšina stredných škôl sa nachádza v Nitre (25), zároveň majú tieto stredné školy aj najväčší

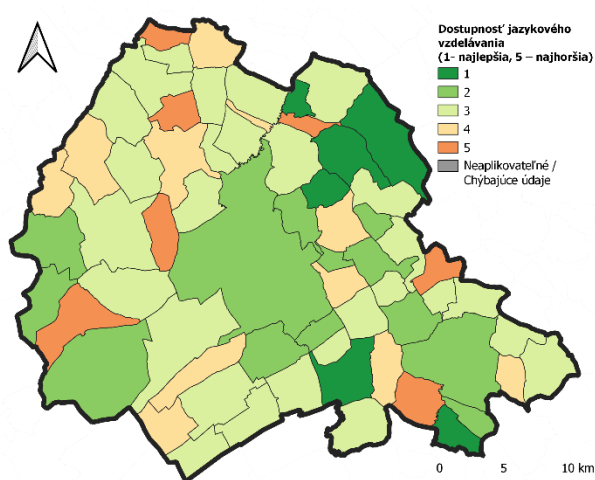
počet žiakov (ide najmä o gymnáziá). Mimo miest sú lokalizované primárne špeciálne stredné školy (praktická škola, odborné učilište internátne) a to v južnej a juhovýchodnej časti územia. Dokopy v roku 2021 navštevovalo stredné školy 7761 žiakov.

Vysokoškolské vzdelanie je v rámci SPR Nitra poskytované v dvoch univerzitách lokalizovaných v Nitre. Ide o Slovenskú poľnohospodársku univerzitu v Nitre (na 6 fakultách v 40 bakalárskych, 35 magisterských a 26 doktorandských programoch) a Univerzitu Konštantína Filozofa v Nitre (na 5 fakultách v 49 bakalárskych, 48 magisterských a 28 doktorandských programoch).

V oblasti vzdelávania boli hodnotené taktiež možnosti celoživotného vzdelávania (obrázok 47) a dostupnosť jazykového vzdelávania (obrázok 48). V oboch prípadoch respondenti hodnotili túto oblasť podobne (v priemere približne 3 body pri oboch oblastiach). Menšie možnosti celoživotného vzdelávania majú najmä obce v severozápadnej časti SPR. Z hľadiska veľkostnej kategórie obcí sú najlepšimi možnosťami celoživotného vzdelávania charakteristické obce malé obce - kategórie do 500 a 500 až 999 s priemerným hodnotením 3,36 a 3,33 bodu v uvedenom poradí. Naopak problémom to nie je pre mestá (priemerné hodnotenie 1,5). Dostupnosť jazykového vzdelávania čiastočne kopíruje s predchádzajúcim indikátorom. V tomto prípade majú slabú dostupnosť opäť menšie obce (priemerné hodnotenie 3,36 pre obce do 500 obyvateľov a 3,42 pre obce s 500 až 999 obyvateľmi).

Obrázok 47 Možnosti celoživotného vzdelávania
Zdroj: dotazníkový prieskum

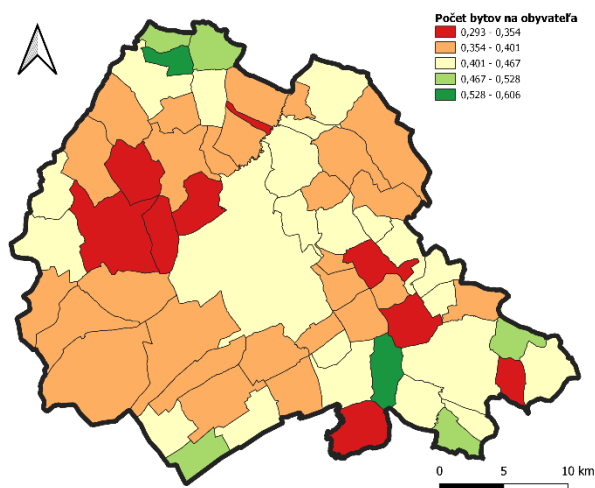
Obrázok 48 Dostupnosť jazykového vzdelávania
Zdroj: dotazníkový prieskum

BYTOVÁ VÝSTAVBA

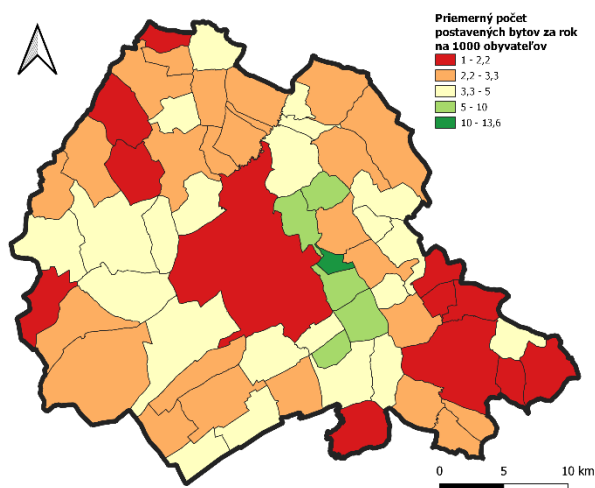
Právo na bývanie patrí medzi základné ľudské práva zakotvené v rôznych dokumentoch medzinárodného významu, ku ktorým sa pripojila aj Slovenská republika. Dostupnosť bývania je jednou z aktuálnych výziev nielen v SR, ale aj na celosvetovej úrovni. Dopyt po cenovo dostupnom bývaní rastie všade vo svete.

Podľa Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 sa na území SPR Nitra v roku 2020 nachádzalo 72 925 bytov, pričom od roku 2016 bolo postavených 6466 bytov, čo predstavuje nárast o približne 7,93%. Najviac bytov bolo od roku 2010 postavených v meste Nitra (1759) a obciach Malý Lapáš (302), Cabaj-Čápor či Nitrianske Hrnčiarovce (zhodne 298 bytov). V meste Vrábľe to bolo 176 bytov.

Byty sú v priestore rozložené v závislosti od počtu obyvateľov, ale aj v závislosti od miery urbanizácie daného územia. Územie SPR Nitra predstavuje územie, ktoré sa ekonomicky rozvíja – trpí však nedostatkom bytov čo sa odráža aj na ich rastúcej cene. Pri prepočte na obyvateľa počet bytov na obyvateľa na území SPR dosiahol v roku 2020 hodnotu 0,42 bytu na obyvateľa. V porovnaní s celým územím NSK (s hodnotou 0,376) je situácia mierne priaznivejšia. Situácia na úrovni jednotlivých obcí je znázornená na obrázku 49. Priemerné hodnoty sú dosahované v mestách, väčšina obcí v ich blízkosti je charakteristická nízkymi hodnotami – najvýraznejšie je to možno pozorovať pri skupine obcí západne od Nitry. Obce s vysokými hodnotami sa nachádzajú prevažne na periférii územia. Z hľadiska veľkosti obcí nie sú v rámci tohto ukazovateľa výrazné rozdiely, avšak v priemere najvyššie hodnoty sú v mestách a obciach do 500 obyvateľov. Naopak najnižšie v obciach od 2000 do 4999 obyvateľov. To poukazuje jednak na relatívny nedostatok resp. nižšiu mieru využitia či nepriaznivé demografické procesy v malých obciach ale taktiež na rastúcu potrebu bytov a tlak na výstavbu vo väčších obciach.

Obrázok 49 Počet bytov na obyvateľa
v roku 2020
Zdroj: SODB 2021

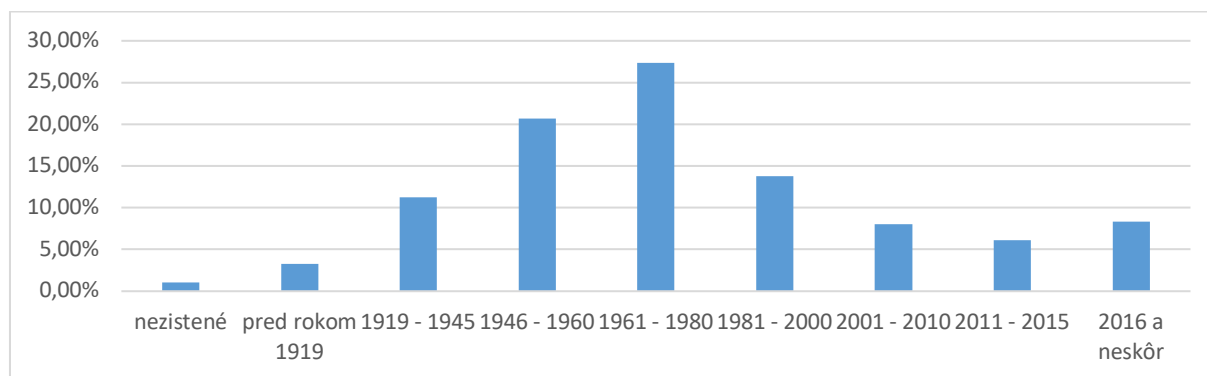

Obrázok 50 Intenzita bytovej výstavby v období 2000
až 2020
Zdroj: SODB 2021

Z hľadiska vlastníctva je štruktúra bytov v SPR podobná štruktúre vlastníctva bytov v celom NSK. Približne v 55% prípadoch sa jedná o byt vo vlastnom rodinnom dome, pričom na úrovni NSK je to 58,49%. V prípade „bytov obývaných vlastníkom“ je takýchto bytov na území SPR zhruba tretina (33,35%). Na úrovni celého kraja sú zastúpené až 38,3%. Spomínané dve

kategórie sú dominantnými formami vlastníctva bytov. Ďalšou početnou kategóriou sú na území SPR Nitra obecné byty (3,05%).

Podobne v prípade typu domu, ide na území SPR Nitra primárne o rodinné domy (56,14%) a byty v bytových domoch (41,61%). V porovnaní s tým je na území celého kraja mierne vyšší podiel rodinných domov (59,82%) na úkor bytov v bytových domoch (37,34%). Výsledky poukazujú na vyšší podiel bytov v bytových domoch resp. nižší podiel bytov ako rodinných domov, teda je zrejماً väčšia miera urbanizácie územia.

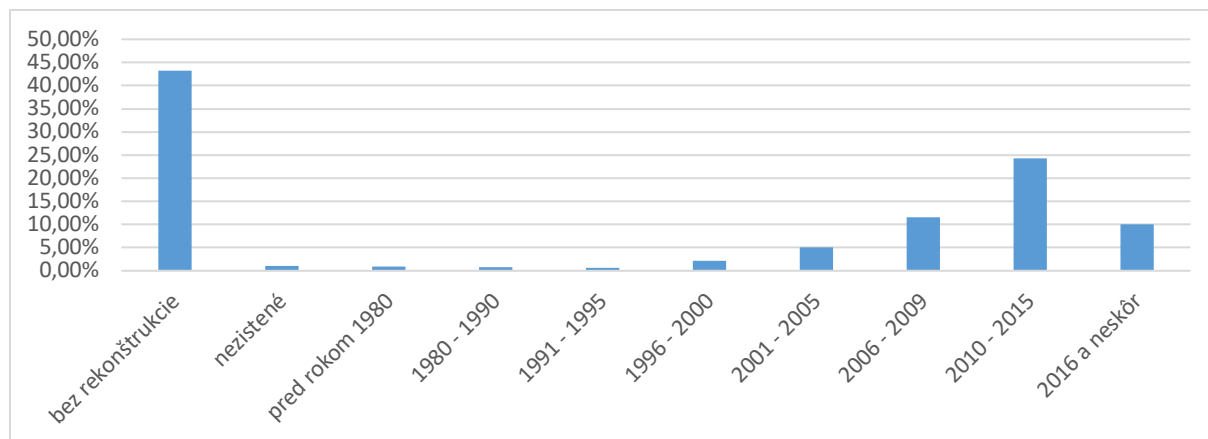

Obrázok 51 Domy podľa obdobia výstavby
Zdroj: SODB 2021

Obrázok 51 podáva informáciu o období výstavby domov v domovom fonde SPR Nitra. Je zrejmé, že najväčší podiel bytov bol postavený v období 1961 až 1980, pričom v nasledujúcom období sa počet postavených bytov znížil. Upozorňujeme, že intervaly rokov nie sú jednotné. Viac ako 60% bytov bolo postavených do roku 1980, čo implikuje vysokú energetickú náročnosť domového fondu, jeho konštrukčné a systémové poruchy, statické a ďalšie problémy. Vzhľadom na relatívne vysoký vek značnej časti bytov na území, je zrejmá významná potreba rekonštrukcie a zvýšenia energetickej efektívnosti domov.

Celé územie NSK predstavuje územie s najnižšou mierou tepelne izolovaných bytov (23% bytových a 32% rodinných domov). Náklady na energiu pritom predstavujú až 20% výdavkov domácností a výroba energie potrebnej na vyhrievanie bytov a ohrev vody sú významným zdrojom emisií CO₂. Zvýšenie energetickej efektívnosti bytového fondu je vzhľadom na racionálne využívanie zdrojov tiež významným predpokladom pre využívanie obnoviteľných zdrojov energie.

Na obrázku 52 je možné vidieť podiel domov podľa obdobia poslednej rekonštrukcie. Až 43,26% domov na území SPR je bez rekonštrukcie. Čo sa týka vývoja v čase, počet rekonštruovaných domov sa postupne zvyšoval od roku 1996, pričom značný podiel rekonštrukcií môžeme pozorovať v období rokov 2010 až 2015 (24,32%).

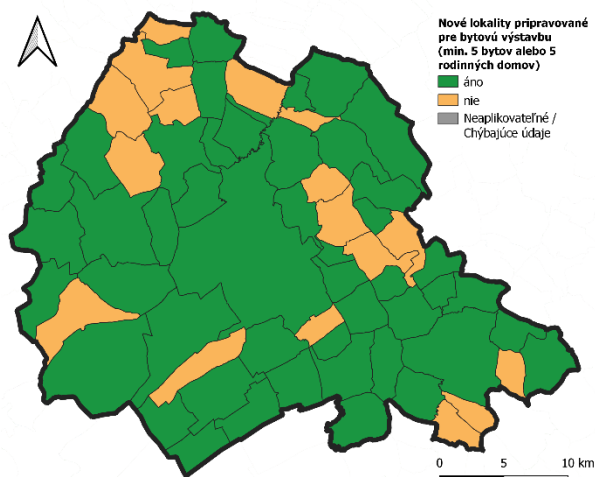
Obrázok 52 Domy podľa obdobia poslednej rekonštrukcie
Zdroj: SODB 2021

Rastúci dopyt po bytoch môže uspokojiť bytová výstavba. Obrázok 50 znázorňuje intenzitu bytovej výstavby na úrovni obcí SPR Nitra za obdobie 2000 až 2020. V prípade celého územia bolo za toto obdobie postavených približne v priemere 2,92 bytov na 1000 obyvateľov ročne. Zatiaľ čo v prípade miest bola intenzita pomerne nízka, vyššiu intenzitu výstavby môžeme pozorovať v obciach lokalizovaných v blízkosti miest. Nízkou intenzitou výstavby sú charakteristické aj periférne časti územia. Výrazne vysokú intenzitu výstavby majú obce susediace s Nitrou na východe, napr. Malý Lapáš (13,57 bytov ročne na 1000 obyvateľov) či Štitáre (10 bytov ročne na 1000 obyvateľov). Tento výsledok odráža suburbanizačné tendencie obyvateľstva, na ktoré sme už poukázali pri analýze migrácie a starnutia populácie. Je zrejmé, že jedným z faktorov sťahovania obyvateľov z miest je nízka dostupnosť bytov.

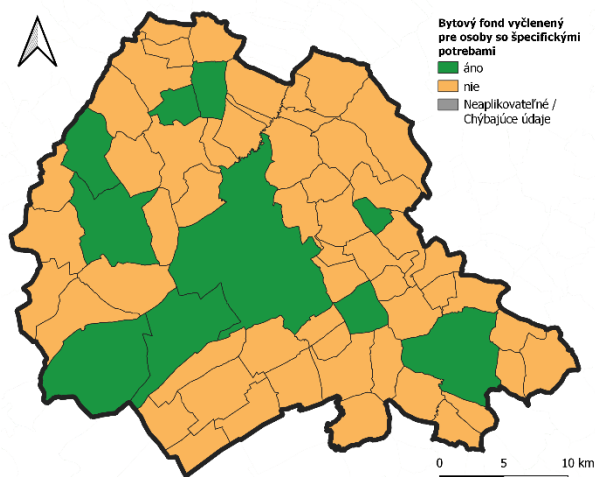
Zodpovednosť za územné plánovanie a čiastočne bytovú politiku leží na samosprávach. Snahu pripravovať nové lokality pre bytovú výstavbu v obciach odráža obrázok 53. V prípade celého územia SPR pripravuje nové lokality pre bytovú výstavbu 73,85% obcí. Je zrejmé, že viac prostriedkov v tejto oblasti majú väčšie obce – napr. v prípade obcí s 2000 až 4999 obyvateľov tak činí 93,33% obcí a samozrejme obe mestá. Avšak činné sú v tejto oblasti aj menšie obce – napr. až 91,67% obcí vo veľkostnej kategórii 500 až 999 obyvateľov.

Zástupcovia samospráv tiež označovali konkrétny spôsob podpory individuálnej bytovej výstavby realizovaný v obci, pričom uviesť mohli viacero spôsobov. Najviac využívaným nástrojom je otváranie nových ulíc, ktorý uviedlo 52,31% respondentov. Menej využívaným sú malé pozemkové úpravy (33,85%) a budovanie energetických sietí (16,92%). 10,77% respondentov uviedlo, že využíva komplexné pozemkové úpravy.

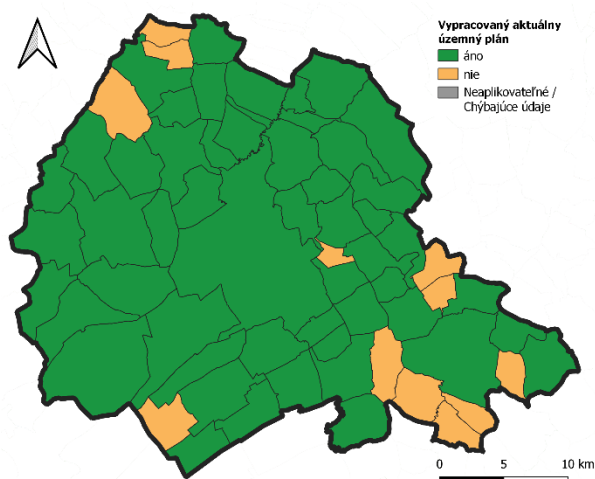
Výsledok dotazníkového prieskumu poukazuje slabý záujem obcí o riešenie problémov domácností so špecifickými potrebami (obrázok 54). Kladne sa ohľadom tejto oblasti vyjadrilo iba 15,38% obcí. Ide logicky najmä o mestá a väčšie obce (26,67% vo veľkostnej kategórii od 2000 do 4999 obyvateľov).

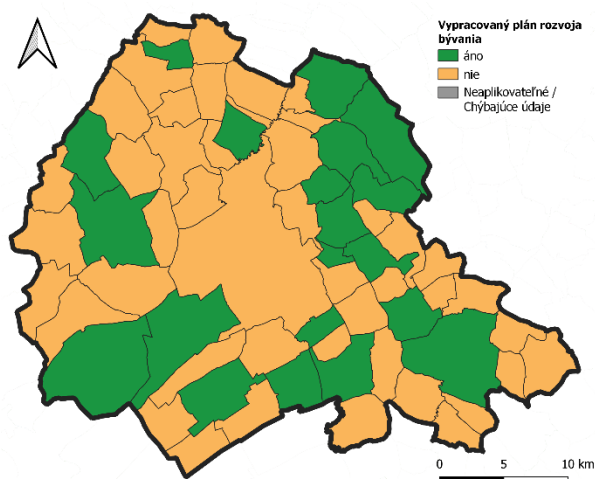
Obrázok 53 Nové lokality pripravované pre bytovú výstavbu (min. 5 bytov alebo 5 rodinných domov)
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 54 Bytový fond vyčlenený pre osoby so špecifickými potrebami
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 55 Vypracovaný aktuálny územný plán
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 56 Vypracovaný plán rozvoja bývania
Zdroj: dotazníkový prieskum

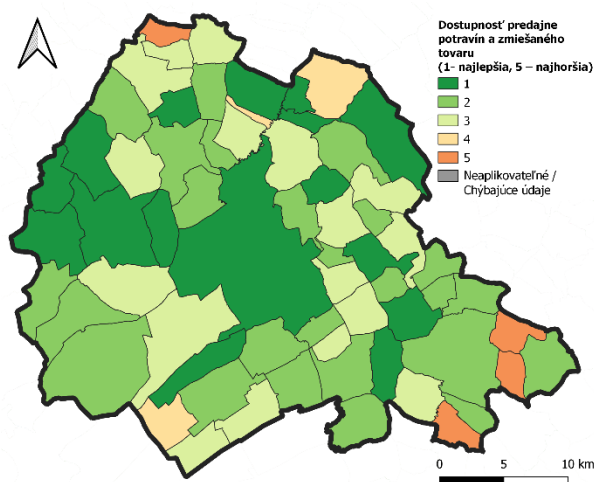
Územné plány obcí sú základným nástrojom územného plánovania. Územný plán obsahuje a poskytuje dôležité informácie pre všetkých aktérov investične vstupujúcich do územia. V rámci dotazníkového prieskumu vypracovaný aktuálny územný plán (obrázok 55) potvrdilo 81,54% obcí. Absenciu územného plánu je prirodzene možno pozorovať najmä v prípade malých obcí – do 500 obyvateľov ho malo vypracovaný len 42,86%. Mestá a obce majú povinnosť obstarávať a schvaľovať programy rozvoja bývania a spolupôsobia pri utváraní vhodných podmienok na bývanie. Podľa výsledkov dotazníkového prieskumu (obrázok 56) však malo tento plán vypracovaných len 30,77% obcí. Z obrázku môžeme pozorovať, že nešlo len o problém malých obcí. Vypracovaný ho malo len 46,67% obcí s počtom obyvateľov od 2000 do 4999 a z miest len Vrábľa.

OSTATNÉ SLUŽBY

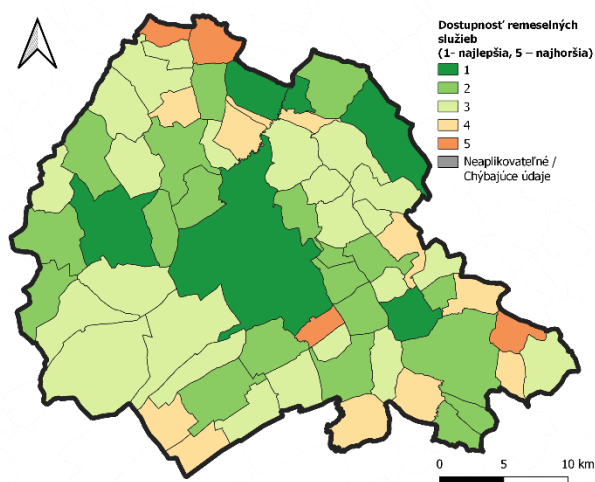
Komerčné služby maloobchodu sú na území SPR Nitra reprezentované najmä nákupnými centrami. Nákupné centrá sa nachádzajú v meste Nitra – Galéria Mlyny Nitra, Centro Nitra a OC Galéria Nitra. Vo Vrábľoch sa pripravuje nákupné centrum Žitavia.

Obciam zákon ukladá povinnosť utvárať podmienky na zásobovanie obyvateľov obce. Prevádzkovateľom predajní v obciach sú často maloobchodné reťazce či fyzické osoby. Pre prevádzkovateľov predajní v malých obciach je z dôvodu nízkeho dopytu takéto podnikanie často nerentabilné, čo často vedie k zatváraní prevádzok. Údaje o dostupnosti predajní potravín a zmiešaného tovaru (obrázok 57) boli získané ako súčasť dotazníkového prieskumu. Využitie takéhoto ukazovateľa predpokladá, že hodnotenie neovplyvňuje len existencia predajne priamo v obci, ale aj dostupnosť predajní v susedných a iných obciach s dobrou dopravnou dostupnosťou. Na úrovni SPR bola táto oblasť hodnotená v priemere 2,29 bodmi. Z obrázka vyplýva, že problém s dostupnosťou je najmä v periférnych oblastiach územia SPR – napr. obec Žitavce, Tajná či Telince. Je zrejmé, že s týmto problémom sa stretávajú najmä najmenšie obce. V prípade obcí do 500 obyvateľov priemerné hodnotenie predstavovalo až 3,07 bodu.

Mapovanie prístupu ľudí v obciach k potravinám v maloobchodných predajniach realizoval v roku 2020 ZMOS (Kaliňák a kol., 2020). Z výsledkov tohto prieskumu vyplynulo, že dostupnosť potravín je najmä problémom obcí do 500 obyvateľov a postihnuté sú najmä Prešovský a Banskobystrický kraj. Podľa tohto výskumu je na väčšine územia supermarket dostupný do 10 minút cesty. Zhoršená dostupnosť je na severe územia, kde je supermarket v prípade niekoľkých obcí dostupný do 10,1 až 15 minút cesty.

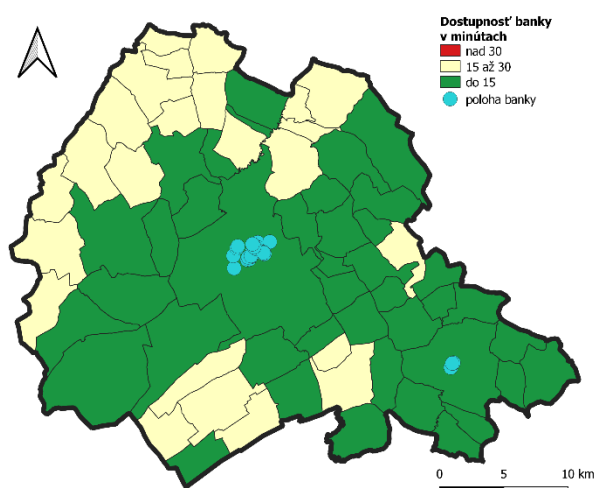
Obrázok 57 Dostupnosť predajne potravín a zmiešaného tovaru
Zdroj: dotazníkový prieskum

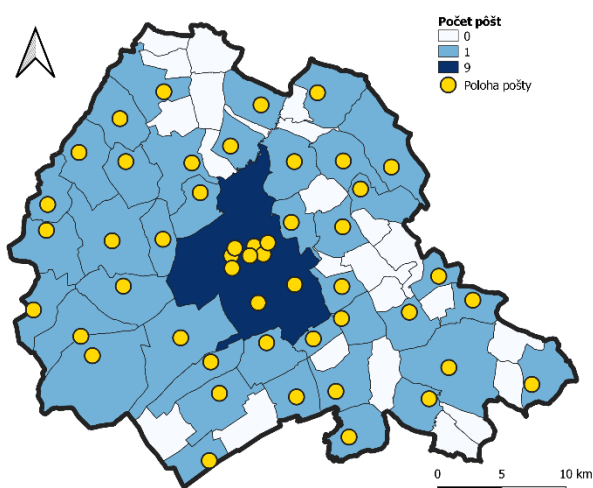
Obrázok 58 Dostupnosť remeselných služieb
Zdroj: dotazníkový prieskum

Remeselné služby (obrázok 58) (napr. stavebné, vodo a elektro inštalačné práce) sú ďalším aspektom dostupnosti komerčných služieb. Podobne ako v prípade dostupnosti predajní potravín sú tieto komerčné služby v menšej miere dostupné na periférii územia SPR. Celkovo bola táto oblasť hodnotená v priemere 2,8 bodmi. Opäť je viditeľné silné prepojenie s veľkosťou obce. Zatiaľ čo v prípade obcí do 500 obyvateľov dosiahlo hodnotenie až 3,29 bodu, v prípade miest to bolo len 1,5 bodov.

Ďalším aspektom dostupnosti komerčných služieb v kraji je dostupnosť finančných služieb. Finančné služby sú reprezentované najmä bankami. Lokalizácia pobočiek bánk úzko súvisí s hustotou obyvateľstva a až na výnimky sú pobočky lokalizované v mestách. V prípade polohy pobočiek bánk (obrázok 59) môžeme vidieť, že pobočky bánk sú lokalizované výhradne v mestách Nitra a Vrábľe. Podľa dostupných údajov je v Nitre lokalizovaných 32 a vo Vrábľoch 5 bánk. Z hľadiska dostupnosti využívame údaje z Územného plánu regiónu NSK (2021) o časovej dostupnosti k najbližšej banke. Do analýzy bolo zahrnuté širšie územie. Podľa výsledkov je vo všetkých obciach pobočka banky dostupná do 30 minút cesty. V mestách a prevažnej časti priľahlých obcí sú tieto pobočky dostupné do 15 minút cesty. Mierne horšia dostupnosť je v periférnej časti územia, najmä na severozápade od Nitry.

Obrázok 59 Dostupnosť a poloha bánk
Zdroj: Územný plán regiónu NSK, 2021;
vlastné spracovanie

Obrázok 60 Počet a poloha pôšt
Zdroj: vlastné spracovanie

Umiestnenie pobočiek pôšt (obrázok 60) podobne tiež kopíruje rozmiestnenie obyvateľstva. Na území SPR je umiestnených 49 pôšt, z toho 9 v meste Nitra. Z hľadiska prepočtu na 1000 obyvateľov územie SPR dosahuje hodnotu 0,289 čo je výrazne menej ako hodnota na úrovni celého kraja (0,37 pobočky na 1000 obyvateľov). Z obrázka môžeme vidieť, že bez pobočky pošty sú najmä menšie obce v severnej či západnej časti územia.

ÚZEMNO-TECHNICKÁ ANALÝZA

DOPRAVA

Územie SPR Nitra je z hľadiska ťažiskového osídlenia zaradené do 1. úrovne, ktorú zastupuje Bratislavsko-trnavsko-nitrianske ťažisko osídlenia, v rámci ktorého sa prejavujú pri jadrovom meste, ako aj pri značnej časti jeho sídiel, silné aglomeračné tendencie v smere na Bratislavu a Nitrianske ťažisko osídlenia, ktoré tvoria aglomerácie s monocentrickým výrazným jadrom, v zázemí ktorých sú stredne veľké a menšie mestá.

SPR Nitra má významnú dopravnú polohu v rámci Nitrianskeho samosprávneho kraja. Územím prechádza rýchlostná cesta R1 Trnava – Banská Bystrica. Dôležité sú tiež cesty I. triedy – cesta I/51 Holíč – Hronská Breznica, cesta I/65 Nitra – Martin, cesta I/64 Komárno – Žilina. Sieť cestných komunikácií dopĺňajú cesty II. triedy – cesta II/562 Nitra – Šaľa, cesta II/513 Trakovice – Nitra, cesta II/511 Partizánske – Hurbanovo a cesta II/593 Nitra – Partizánske. Región je napojený aj na železničnú sieť prostredníctvom železničných tratí č. 140 Nové Zámky – Prievidza, trať č. 141 Leopoldov – Kozárovce a trať č. 151 Nové Zámky – Zlaté Moravce. Leteckú dopravu poskytuje letisko Nitra – Janíkovce.

Cestná doprava je v území reprezentovaná všetkými kategóriami cestných komunikácií. Celková dĺžka všetkých ciest v rámci SPR Nitra dosahuje takmer 450 km s priemernou hustotou 0,498 km/km². Približne stredom územia prechádza rýchlostná komunikácia R1 Pribina, úseky (E58, E571), s 2 x 2 jazdnými pruhmi, spájajúca mestá Trnava – Nitra – Žarnovica – Žiar nad Hronom – Zvolen – Banská Bystrica. V rámci územia bola odovzdaná do užívania v roku 2011. Jej celková dĺžka je na území SPR Nitra 40,340 km (Slovenská správa ciest, 2022). Prechádza obcami Báb, Veľké Zálužie, Lehota, Nitra, Nitrianske Hrnčiarovce (krátky úsek v časti Dolná Malanta), Pohranice, Hostová a Čeladice.

V rámci obcí SPR Nitra ďalej tvoria cestnú sieť cesty I., II. a III. triedy. Cesty I. triedy (51, 64, 65) majú v území celkovú dĺžku 68 km, cesty II. triedy (511, 513, 562, 593) majú spolu takmer 55 km a najväčšie zastúpenie majú v rámci cestnej siete cesty III. triedy (1640 až 1690) s dĺžkou takmer 285 km. Cestnú sieť dopĺňajú miestne komunikácie, ktoré sú súčasťou dopravného vybavenia jednotlivých sídelných útvarov alebo vytvárajú dopravné spojenie týchto sídiel so svojim okolím. Zároveň dopravné spojenie v obciach SPR Nitra uzatvárajú účelové cestné komunikácie v celkovej dĺžke takmer 900 km (poľné cesty a lesné cesty).

Na úroveň SPR Nitra možno zovšeobecniť aj závery Regionálneho plánu udržateľnej mobility NSK (2019). Predpokladá sa stúpajúce zaťaženie dopravných ciest, zvýšené náklady na ich údržbu a opravy, zníženie kvality dopravy, zvýšené nároky na výstavbu nových spojení a ďalších súvisiacich procesov. Zvlášť to platí pre ekonomické centrum, ktoré tvorí SPR Nitra.

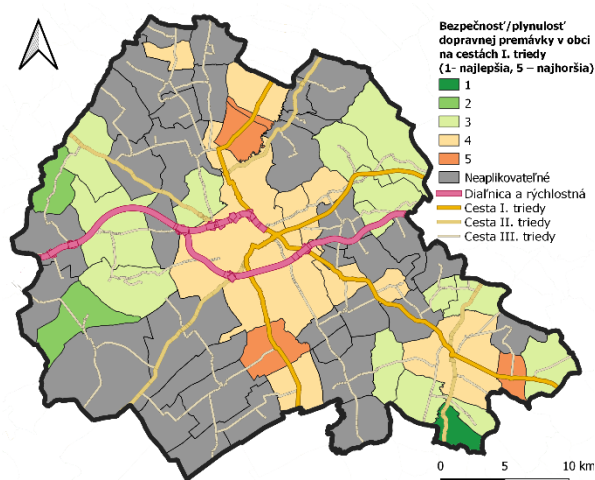
Dotazníkové zisťovanie realizované v obciach NSK, potvrdilo pretrvávajúce problémy s bezpečnosťou a plynulosťou dopravnej premávky vo vybraných obciach, cez ktoré prechádzajú cesty I., II. a III. triedy (obrázky 61 a 62). Bezpečnosť a plynulosť dopravnej premávky pri cestách I. triedy hodnotili prevažne len obce, cez ktorých katastrálne územie takáto cestná

komunikácia prechádza. Priemerné hodnotenie predstavovalo až 3,45 bodov. Mierne lepšie bola hodnotená situácia v prípade ciest II. a III. triedy – v priemere 3,32 bodu. V prípade všetkých troch tried hodnotili plynulosť a bezpečnosť premávky negatívne predovšetkým mestá Nitra a Vráble. V prípade ciest I. triedy išlo taktiež o obce s mestami susediace. Obce lokalizované ďalej od ciest I. triedy paradoxne hodnotili dostupnosť a bezpečnosť premávky na nich pozitívnejšie. Podobná skutočnosť platí aj pri cestách II. a III. triedy – pozitívnejšie situáciu na nich hodnotili obce na periférii územia SPR.

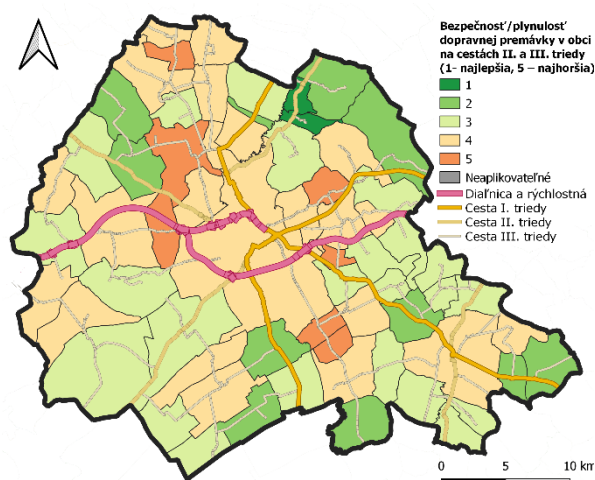
Zástupcovia samospráv mali možnosť uviesť aj dôvody nízkeho hodnotenia bezpečnosti resp. plynulosti dopravnej premávky v obci. Najčastejšie uvádzaným dôvodom bolo nerešpektovanie maximálnej povolenej rýchlosti, pričom tento problém uviedlo 47,69% respondentov. Približne tretina respondentov ako dôvod taktiež uviedla nevyhovujúci stav komunikácií (33,85%) a chýbajúce prechody pre chodcov (29,23%). Menej častým dôvodom boli chýbajúce obchvaty (18,46%). Taktiež boli uvádzané ďalšie konkrétne dôvody – napr. preťažené komunikácie I. triedy, prejazd nákladných áut a kamiónov či príliš vysokú intenzitu dopravy.

V nadväznosti na to mohli respondenti formulovať opatrenia pre zlepšenie bezpečnosti resp. plynulosti dopravnej premávky. Najčastejšie uvádzanými opatreniami bola realizácia chodníkov a cyklociest (uviedlo to 75,38% respondentov) a realizácia prechodov pre chodcov (52,31%). Relatívne často uvádzané riešenia boli taktiež oprava, úprava a skapacitnenie komunikácií (49,23%), pravidelné meranie rýchlosti v obci políciou (47,69%) či realizácia bezpečnostných a spomaľovacích prvkov (44,62%).

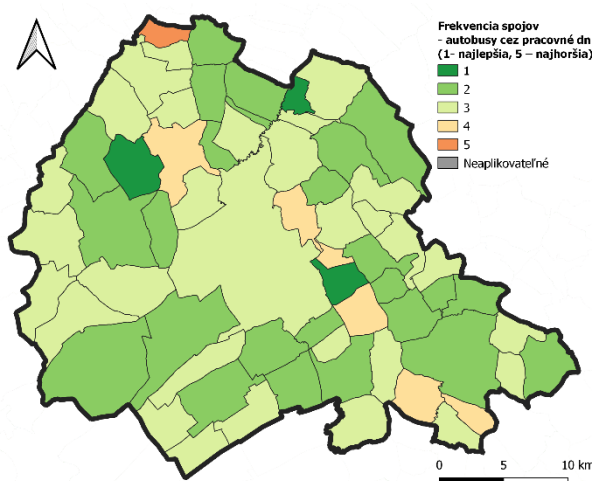
Respondenti hodnotili taktiež frekvenciu spojov autobusov a to separátne pre spoje cez pracovné dni a cez víkendy a sviatky. V prípade frekvencie spojov – autobusov (obrázky 63 a 64) je prirodzene viditeľné, že frekvencia spojov je nižšia cez víkendy a sviatky – za celé územie kraja bola ohodnotená 3,17 bodmi v porovnaní s 2,88 bodmi pre autobusové spoje cez pracovné dni. Tiež je viditeľný pokles hodnotenia v prípade obcí na periférii územia SPR. V prípade autobusových spojov je viditeľná nepriaznivá situácia najmä pre obce susediace s okresným mestom na východe – Podhorany, Nitrianske Hrnčiarovce a Malý Lapáš.

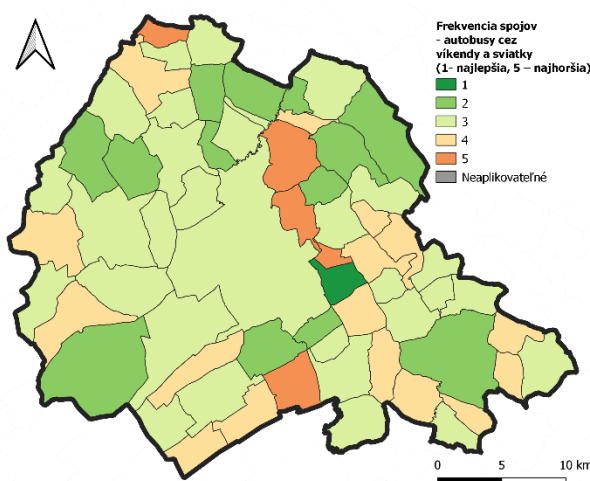
Obrázok 61 Bezpečnosť/plynulosť dopravnej premávky v obci na cestách I. triedy
Zdroj: OpenStreetMap, 2022;
dotazníkový prieskum

Obrázok 62 Bezpečnosť/plynulosť dopravnej premávky v obci na cestách II. a III. triedy
Zdroj: OpenStreetMap, 2022;
dotazníkový prieskum

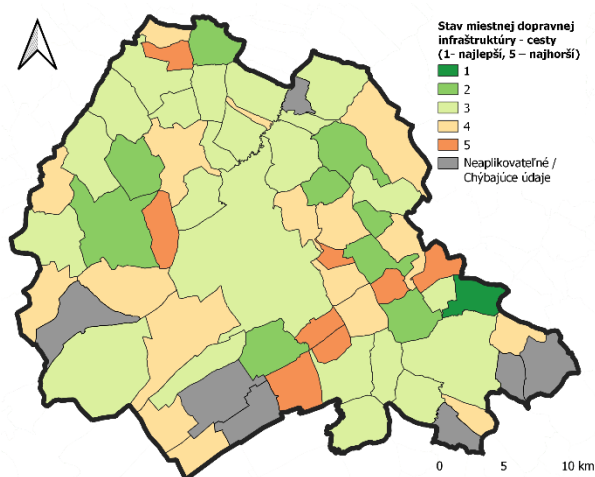

Obrázok 63 Frekvencia spojov – autobusy cez pracovné dni
Zdroj: dotazníkový prieskum

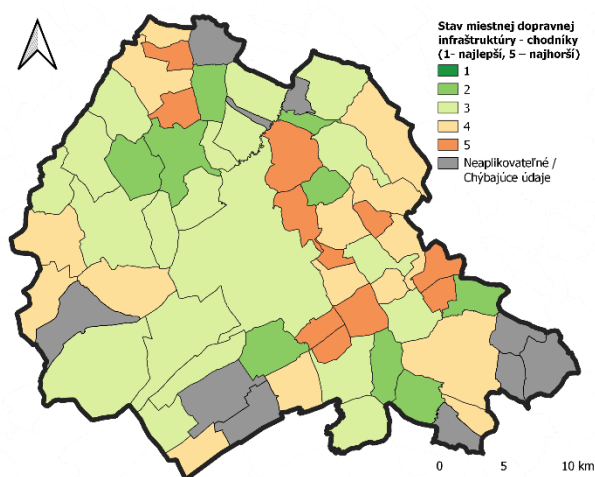

Obrázok 64 Frekvencia spojov – autobusy cez víkendy a sviatky
Zdroj: dotazníkový prieskum

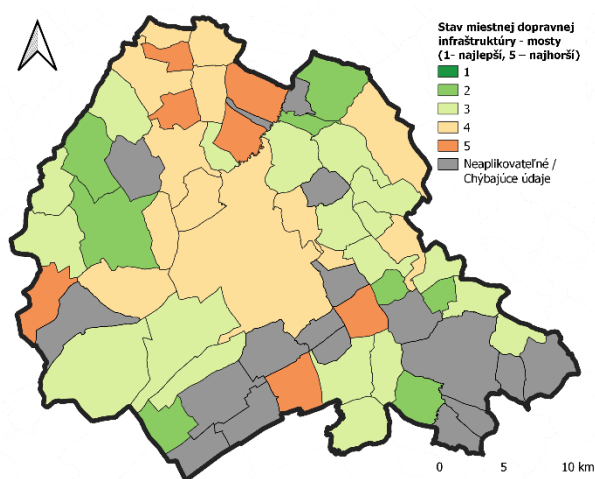
Respondenti hodnotili samostatne aj stav miestnej dopravnej infraštruktúry – cesty, chodníky, mosty a parkoviská a odstavné plochy (obrázky 65 až 68). V prípade ciest a chodníkov je viditeľný horší stav tejto infraštruktúry vo viacerých obciach juhozápadne, resp. západne a severne od mesta Nitra. V prípade ciest aj chodníkov bola vyhodnotená naliehavosť riešiť ich stav vzhľadom na nepriaznivý stav. V prípade ciest bol ich stav hodnotený priemerne 3,78 bodmi a v prípade chodníkov 3,51 bodmi. V oboch prípadoch je to problém najmä menších obcí, napr. v prípade chodníkov dosiahli obce do 500 obyvateľov hodnotenie až 4,11 bodu.

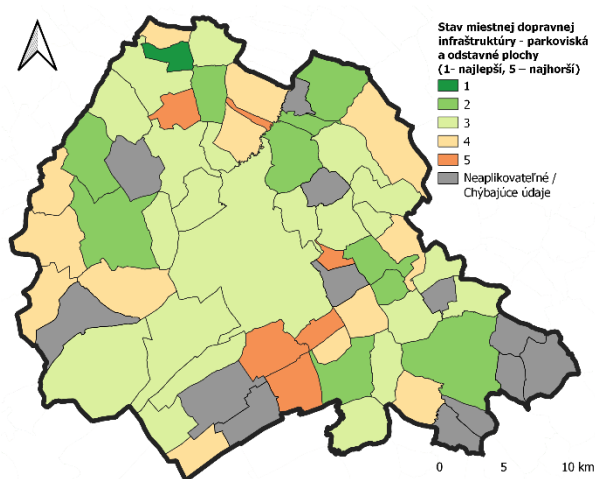
Obrázok 65 Stav miestnej dopravnej infraštruktúry - cesty
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 66 Stav miestnej dopravnej infraštruktúry - chodníky
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 67 Stav miestnej dopravnej infraštruktúry - mosty
Zdroj: dotazníkový prieskum

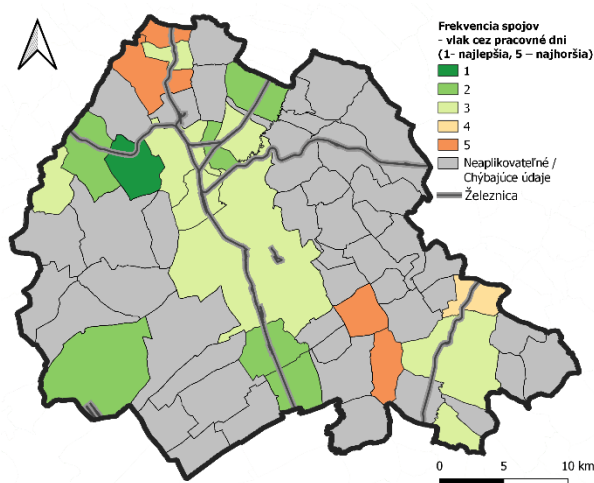

Obrázok 68 Stav miestnej dopravnej infraštruktúry - parkoviská a odstavné plochy
Zdroj: dotazníkový prieskum

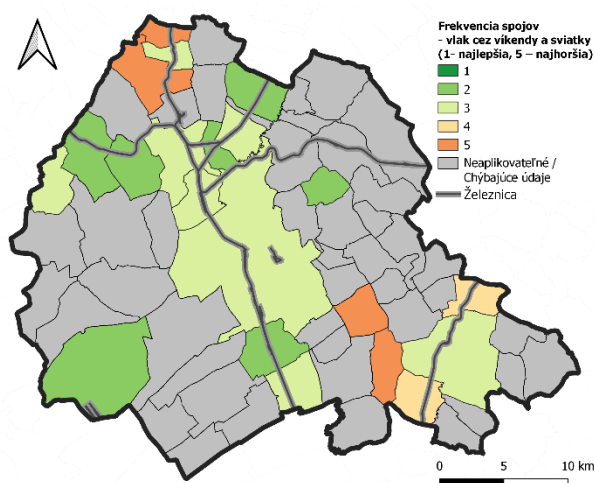
V prípade stavu mostov vidíme nepriaznivé hodnotenie v severnej časti územia SPR, ale taktiež aj v jeho centrálnej časti – zahŕňajúc aj okresné mesto – a aj v niektorých obciach v južnej časti územia. V prípade parkovísk a odstavných plôch sú to skôr obce v periférnej časti kraja. O tom vypovedá aj priemerné hodnotenie obcí – v prípade mostov je to 3,4 bodu a parkovísk a odstavných plôch 3,25 bodu. V prípade oboch typov infraštruktúry je tento problém najviac prevalentný v obciach v kategórii od 2000 do 4999 obyvateľov (v tomto prípade v priemere 3,62 bodov v prípade mostov a 3,36 bodov v prípade parkovísk a odstavných plôch).

Železničná sieť (obrázok 69) je v SPR Nitra dlhá 155,75 km. Tvorí ju niekoľko železničných tratí. Železničná trať č. 140 Nové Zámky – Prievidza s odbočkou Zbehy – Jelšovce. Ide o jednokoľajnú železničnú čiastočne elektrifikovanú trať, ktorá spája Nové Zámky a Prievidzu. V SPR Nitra

prechádza obcami Branč, Ivanka pri Nitre, Dolné Krškany, Nitra, Lužianky, Jelšovce, Výčapy-Opatovce. Úsek Nové Zámky – Lužianky je využívaný regionálnou dopravou a v úseku Lužianky – Prievidza je trať využívaná aj na rýchlikové spojenie Bratislava – Prievidza. Úsek trate Lužianky – Dražovce bol k 20. 11. 2015 zrušený. Dôvodom bola výstavba závodu pre Jaguar Land Rover. Nákladnú prepravu na trati využívajú najmä priemyselné podniky na Hornej Nitre. Železničná neelektrifikovaná jednokoľajová trať č. 141 prepája Leopoldov – Kozárovce a na území SPR Nitra prepája Leopoldov – Lužianky (Nitra), pričom v záujmovom území predchádza obcami Rišňovce, Alekšince, Andač, Zbehy a Lužianky. V úseku Lužianky – Kozárovce (cez obce Podhorany, Žirany, Jelenec) je osobná doprava od roku 2003 zastavená. Železničná trať č. 142 Zbehy – Radošina je jednokoľajná neelektrifikovaná železničná trať, ktorá umožňuje spojenie krajského mesta Nitra s obcou Radošina cez Zbehy. Železničná trať č. 151 Nové Zámky – Zlaté Moravce je čiastočne elektrifikovaná jednokoľajová trať, ktorá v území prechádza obcami Lúčnica nad Žitavou, Vráble a Nová Ves nad Žitavou. Železničné trate sa nachádzajú v obciach Nitra (vrátane častí Horné a Dolné Krškany a Mlynárce), Lužianky, Andač, Zbehy, Čakajovce, Alekšince, Podhorany, Rišňovce, Ivanka pri Nitre, Branč, Jelšovce, Ľudovítová, Výčapy-Opatovce, Jelenec, Žirany.

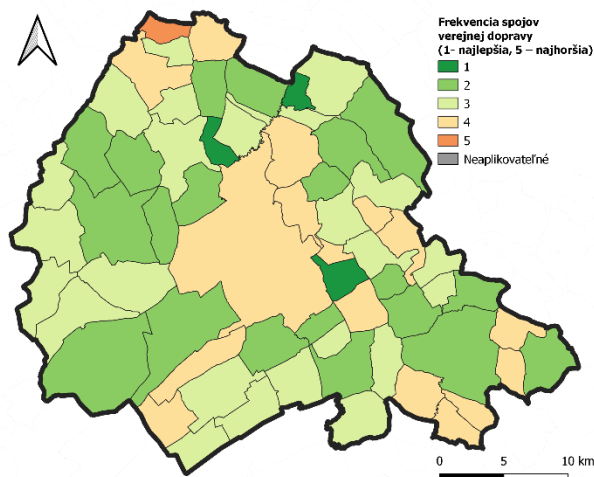
Obrázok 69 Frekvencia spojov – vlak cez pracovné dni
Zdroj: OpenStreetMap, 2022; dotazníkový prieskum

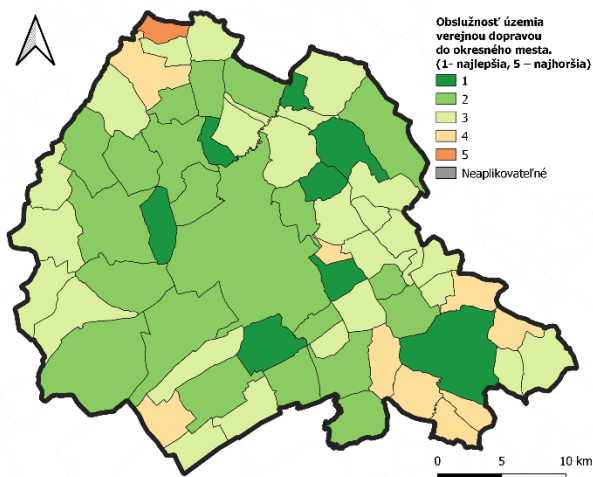
Obrázok 70 Frekvencia spojov – vlak cez víkendy a sviatky
Zdroj: OpenStreetMap, 2022; dotazníkový prieskum

Podobne ako v prípade autobusovej dopravy bola hodnotená aj frekvencia spojov – vlakov (obrázok 69 a 70). Je zrejmé, že túto oblasť hodnotili najmä obce s existujúcou linkou železničnej dopravy. Medzi hodnotením frekvencie spojov cez pracovné dni a cez víkend nie je vidieť výrazné rozdiely (priemerné hodnotenie 3,05 bodu pre pracovné dni verzus 3,14 bodov pre víkendy a sviatky). V porovnaní s autobusovými spojmi môžeme pozorovať nižšie hodnotenie frekvencie spojov. Z obrázku je zrejmé, že frekvencia spojov je nevyhovujúca v juhovýchodnej časti územia (obce Golianovo a Paňa) a taktiež na severe územia (obce Nové Sady a Kapince).

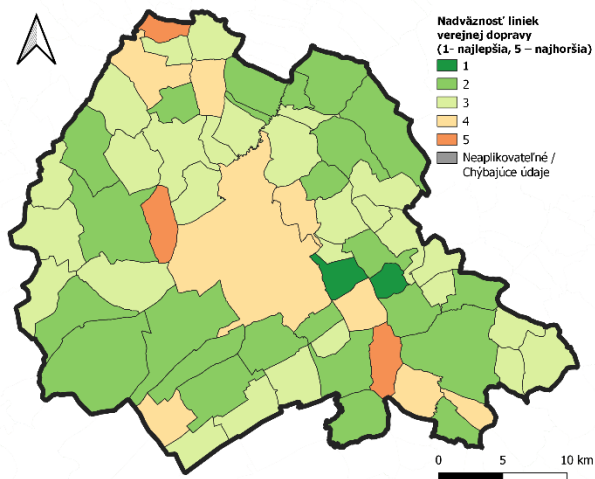
V nadväznosti na nespokojnosť s frekvenciou spojov najčastejšie dôvody nespokojnosti boli zrejmé - obec nemá prístup k železničnej doprave (27,67%) a nedostatočný počet spojov (24,62). Okrem toho uvádzali napr. aj rušenie spojov (13,85%) či chýbajúce spoje cez víkendy a sviatky (15,38%). Medzi ďalšími konkrétnymi návrhmi riešení sa objavilo aj vybudovanie integrovaného dopravného systému.

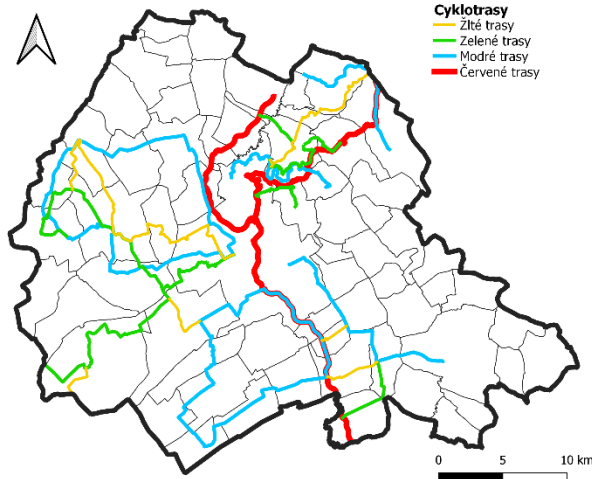
Obrázok 71 Frekvencia spojov verejnej dopravy
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 72 Obslužnosť územia verejnou dopravou do okresného mesta
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 73 Nadväznosť liniek verejnej dopravy
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 74 Cyklotrasy
Zdroj: cykloportal.sk; vlastné spracovanie

Situáciu na území SPR z hľadiska spokojnosti s verejnou dopravou reflektujú aj obrázky 71 a 72, ktoré poukazujú na lepšiu obslužnosť verejnou dopravou v blízkosti miest. Respondenti ich ohodnotili v priemere 2,88 resp. 2,6 bodmi. Nadväznosť liniek verejnej dopravy (autobus – vlak) na území SPR je relatívne dobrá (obrázok 73). Respondenti ju hodnotili v priemere 2,78

bodmi. Nadväznosť je horšia v niektorých obciach na juhozápade územia SPR a na severe územia SPR: Nízkou nadväznosťou liniek je charakteristické taktiež samotné okresné mesto a susediaca obec Lehota.

V tejto oblasti respondenti najčastejšie navrhovali opatrenia ako zlepšenie komunikácie medzi obcou, krajom a dopravcom (29,32% respondentov) či zlepšenie nadväznosti spojov (autobus-vlak) (32,31%). Menej početnými boli opatrenia ako nové spoje (18,46%) či zavedenie priamych liniek a spojov (16,92%). Ďalšími konkrétnymi návrhmi bolo napr. obnovenie železničnej dopravy po existujúcej trati či opäť vybudovanie integrovaného systému dopravy.

Cyklistická doprava (obrázok 74) je vzhľadom na prírodný charakter územia a vývojové trendy počas posledných rokov pomerne atraktívna. Trasy sú vedené najmä severojužne a kopírujú vodné toky prípadne hlavné cestné ťahy. Nadregionálna cyklotrasa vedie územím pozdĺž vodného toku Nitra smerom na sever k pohoriam Tribeč a Vtáčnik.

Cyklotrasa č. 019 Ponitrianska cyklomagistrála I. úsek je stredne ťažká červená cyklotrasa s celkovou dĺžkou 74,9 km s prevýšením 182/218 m spájajúca Výčapy - Opatovce a Komoču. Predstavuje v území významnú nadregionálnu cyklotrasu, ktorá vedie popri rieke Nitra až k jej sútoku s riekou Váh. Trasa začína v obci Výčapy - Opatovce, vedie do mesta Nitra, prechádza cez Čechynce, Veľký Cetín, mestskú časť Nitriansky Hrádok mesta Šurany do Nových Zámkov a následne do Komoče.

Cyklotrasa č. 049 Tribečská hrebeňovka predstavuje červenú trasu z kategórie ťažké trasy v celkovej dĺžke 79 km a prevýšením 1957/1464 m s viacerými trailovými úsekmi, zaujímavými výhľadmi a atrakciami na trase. Trasa začína v Nitre (v parku pod Nitrianskym hradom), križuje Ponitriansku cyklomagistrálu, ďalej stúpa až k liečebnému ústavu. Odtiaľ prechádza cez lokalitu Plieška, ďalej pokračuje smerom na Tri Duby, kde odbáča a trailom traverzuje Zobor. Po obídení Zoboru sa dostáva na hrebeň pohoria a pokračuje po ňom do sedla pod Žibricou, kde križuje modrú trasu č. 2108. Samotný vrchol Žibrice však trasa obchádza po lesných cestách do obce Žirany. Za ňou pokračuje k rekreačnej oblasti Remitáž. Po nej trasa pokračuje ďalej popod hrad Gýmeš, cez Tribeč až do obce Zlatno. Odtiaľ smeruje do lokality Javorový vrch, do sedla pod Rakytou, pokračuje do Uhrovskej doliny, cez lokalitu Vrchhora, následne do lokality Hradská a Drahožnícka dolina, kde sa spája so zelenou trasou č. 5315. Obe trasy spoločne stúpajú až na Penhýbel, kde cyklomagistrála končí.

Vzhľadom na významné ekonomické postavenie SPR Nitra by cyklistická doprava v rámci SPR mala byť rozvíjaná v zmysle alternatívy k cestnej doprave – jej dopravno-cyklistickej prepravnej funkcie pre obyvateľov pre dochádzku do práce, za vzdelaním, kultúrou a verejnou vybavenosťou. V rámci miest na území je prioritou budovanie cyklodopravnej infraštruktúry prepájajúcej najmä obytné zóny s priemyselnými zónami, inštitúciami a ďalšími zariadeniami občianskej vybavenosti. Narastá taktiež potreba spojiť mestá s obcami s výrazným nárastom obyvateľstva, primárne do 5 resp. 10km. Nutnosťou je taktiež rozvíjať cyklistickú dopravu v rámci jej využitia pre návštevníkov a sprístupnenia prírodného a kultúrno-historického potenciálu územia.

Leteckú dopravu zabezpečuje v SPR Nitra iba jedno letisko. Ide o verejné medzinárodné letisko Nitra – Janíkovce (ICAO skratka LZNI), ktoré leží približne 3 km južne od mesta Nitra, v susedstve intravilánu obce Janíkovce. Letisko tvorí dvojica trávnatých vzletových a pristávacích dráh, ktorých orientácia je v smere 150/330 stupňov s dĺžkou cca 1 200 m a šírkou cca 200 m. Letisko má nadmorskú výšku 135 m n. m. V súčasnosti je bez pravidelných liniek a poskytuje službu colnej a pasovej kontroly pre medzinárodné prílety po objednaní dopredu. Letisko je prevádzkované Aeroklubom Nitra. Okrem klubu tu pôsobia dve spoločnosti: Aero Slovakia a Aeropro. Na letisku sa pravidelne konajú rôzne letecké podujatia ako preteky bezmotorových vetroňov, výcvikové kurzy a sústredenia alebo letecké dni. Letové prevádzkové služby SR, š. p. majú v prevádzke na území mesta Nitra rádionavigačné zariadenie Nitra VOR-DME. V minulosti bolo využívané aj poľné letisko v obci Pohranice, na ktorého spevnenú plochu je v súčasnosti navezená zemina, stavebná suť a rôzny stavebný odpad. K letiskám na letecké práce (spevnená dráha) v SPR Nitra patria: Vráble – plocha je pravdepodobne nevyužívaná, s pneumatikami a nelegálne uloženým odpadom), Dolné Lefantovce a Čab (v súčasnosti v susedstve Priemyselnej zóny Čab) (Kočícký a kol., 2019; Železničné.info, 2022).

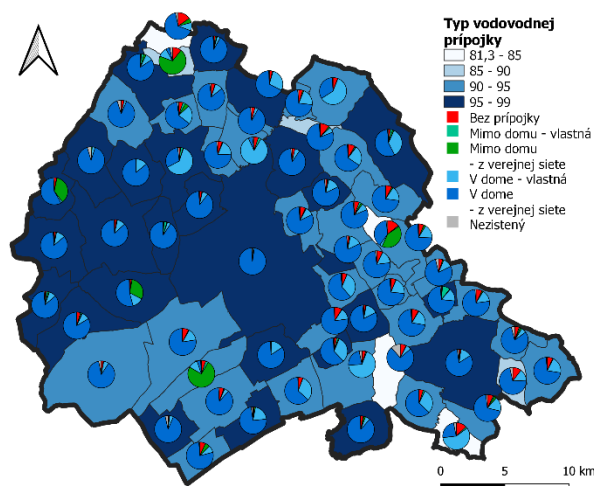
VODNÉ HOSPODÁRSTVO

Vodné hospodárstvo územia SPR Nitra je charakteristické sieťou verejných vodovodov, kanalizácií a vodohospodárskych zariadení určených na úpravu a distribúciu vody, ako i odvod odpadovej vody cez prečisťovací systém do finálneho recipienta.

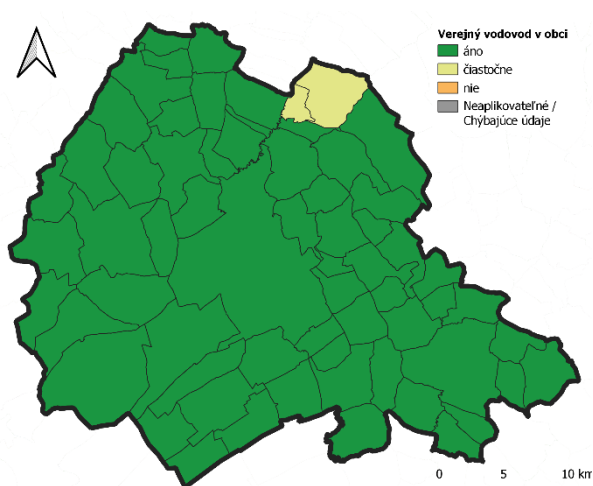
K základnej technickej infraštruktúre územia patrí vodovodná sieť, ktorá slúži na zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou. Realizuje sa prostredníctvom skupinových alebo samostatných vodovodov. V roku 2020 boli v SPR Nitra evidované vodovody:

- skupinový vodovod Nitra, ktorý zásobuje obce Nitra a Čechynce,
- skupinový vodovod Nitra – Šaľa, ktorý zásobuje obce Cabaj-Čápor, Mojmírovce, Ivanka pri Nitre, Lužianky, Svätoplukovo, Lehota, Branč, Veľké Zálužie, Jarok, Zbehy, Močenok a Horná Kráľová,
- diaľkovod Gabčíkovo, ktorý zásobuje obce Vráble, Melek, Veľké a Malé Chyndice, Telince, Tajná, Čifáre, Žitavce, Nová Ves nad Žitavou, Lúčnica nad Žitavou, Paňa, Vinodol, Klasov, Beladice, Veľký a Malý Cetín,
- skupinový vodovod Kolíňany – zásobuje obce Kolíňany, Hostová, Dolné Obdokovce, Čeladice, Golianovo, Malý a Veľký Lapáš, Babindol,
- skupinový vodovod Radošina – Veľké Ripňany zásobuje obec Malé Zálužie,
- Ponitriansky skupinový vodovod – zásobuje obce Výčapy - Opatovce, Ľudovítová, Čakajovce, Nitrianske Hrnčiarovce, Horné a Dolné Lefantovce a Jelšovce,
- vodovody zásobované z vlastných vodných zdrojov sú v obciach Alekšince, Štefanovičová, Nové Sady, Nitra – mestská časť Drážovce, Lukáčovce, Podhorany, ktorý v súčasnosti zásobuje aj obec Bádice, Veľká Dolina, Poľný Kesov, Jelenec, Rumanová, Báb, Žirany,

Rišňovce, Pohranice, Štitáre, Hruboňovo, ktorý zásobuje aj obec Šurianky, Nové Sady - Sila, ktorý zásobuje aj obec Čab, z časti aj obec Hájske.

Obrázok 75 Typ vodovodnej prípojky
Zdroj: SODB 2021, vlastné spracovanie

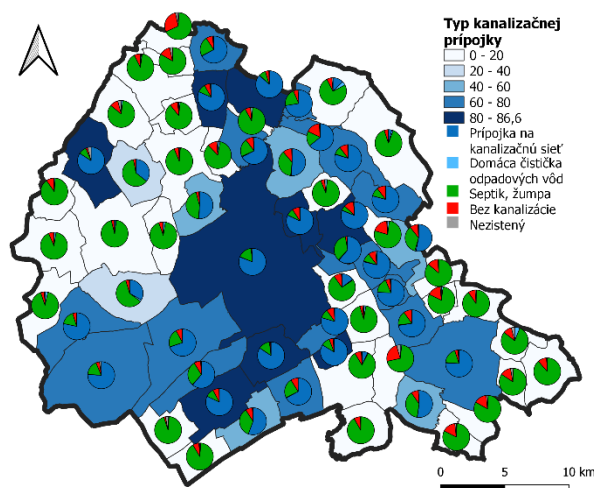

Obrázok 76 Verejný vodovod v obci
Zdroj: dotazníkový prieskum

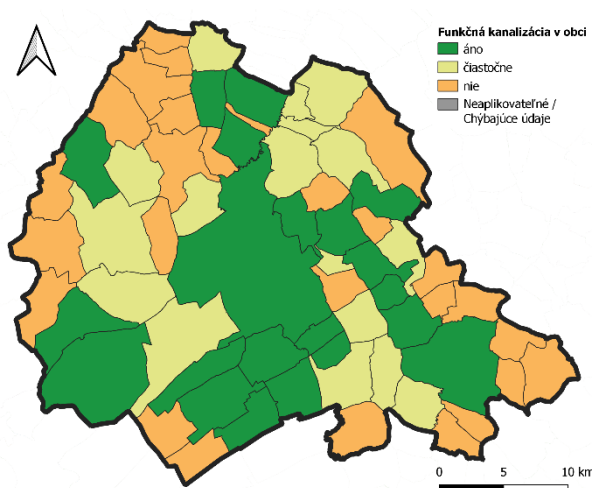
Pre vodárenské účely sú využívané len zdroje podzemných vôd väčšinou, ktoré sú v správe ZsVS a.s, Nitra, ZsVS OZ Galanta a ZsVS OZ Topoľčany. Prevádzku vodovodov zabezpečujú pre obce tiež Ekostaving Nitra, Vodárenská správcovská spoločnosť Mojmírovce, s.r.o., Mojmírovce, pre obec Dolné Obdokovce – Michel Service s.r.o., Dolné Obdokovce a pre obec Žirany Daniel Andel DAN, Žirany (Výročná správa za rok 2020 a 2021).

V rámci SPR Nitra bolo v roku 2021 napojených na verejnú vodovodnú sieť a teda zásobovaných pitnou vodou prostredníctvom verejných vodovodov 81,64 % domov (obrázok 75). 79,03% domov malo vodovodnú prípojku na verejnú sieť priamo v dome a 2,61% mimo domu. Vlastné zdroje vody na pitné a iné účely využívalo cez prípojku priamo v dome 13,21% domov a mimo domu 0,69%. Bez vodovodnej prípojky bolo 3,13% domov. Podiel domov s prípojkou je najvyšší v mestách a najmä v obciach v centrálnej a západnej časti územia. Nízkym podielom domov s prípojkou sú charakteristické obce Kapince, Paňa či Hostová.

Tento stav potvrdzujú aj výsledky dotazníkového prieskumu. Obrázok 76 znázorňuje stav verejných vodovodov na území SPR Nitra. Hoci Nitriansky samosprávny kraj ako taký je charakteristický aj obcami bez vybudovaného vodovodu, v prípade územia SPR Nitra výsledky poukazujú na veľmi priaznivý stav tohto typu infraštruktúry. Okrem dvoch obcí je verejný vodovod zavedený vo všetkých obciach. V zostávajúcich dvoch obciach na severe územia SPR je verejný vodovod vybudovaný čiastočne.

Obrázok 77 Typ kanalizačnej prípojky
Zdroj: SODB 2021, vlastné spracovanie

Obrázok 78 Funkčná kanalizácia v obci
Zdroj: dotazníkový prieskum

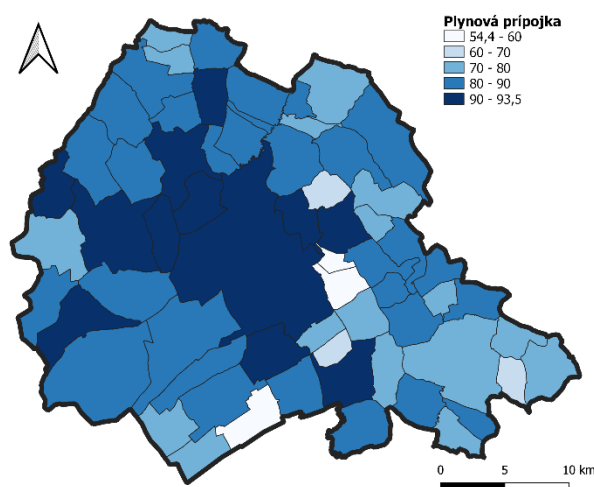
Dôležitou časťou infraštruktúry vodného hospodárstva je kanalizačná sieť. V porovnaní s vodovodom je situácia závažnejšia. Prípojku na kanalizačnú sieť v roku 2021 malo len 53,34% domov v SPR Nitra (obrázok 77) a podľa dotazníkového prieskumu je funkčná kanalizácia vybudovaná v 41,54% obcí. Vyšší podiel napojenia na kanalizačnú sieť môžeme pozorovať primárne v centrálnej časti územia. Najvyšší podiel prípojok (nad 80%) bol zaznamenaný napr. v obci Výčapy-Opatovce, Ivanka pri Nitre či Malý Cetín. Odvádzanie odpadových vôd so septikov a žump vykazuje v SPR Nitra 39,79% domov. Bez prípojky na kanalizačnú sieť bolo 21 obcí. Domácou čističkou odpadových vôd disponuje 0,71% domov v SPR Nitra s najvyšším zastúpením v obciach Tajná (6,16% domov) či Hájske (3,45%). Z hľadiska veľkostných kategórií je evidentné, že nevybudovaná kanalizácia je problémom najmä malých obcí – v prípade obcí do 500 obyvateľov je kanalizácia kompletne vybudovaná len u 14,29% obcí, podobne pri obciach s 500 až 999 obyvateľov je to len 25%.

V SPR Nitra je vybudovaných niekoľko čistiární odpadových vôd, v mestách Nitra (časť Dolné Krškany) a Vráble a v 26 obciach. Alternatívou konvenčných čistiární odpadových vôd sú vegetačné čistiarne. Ide o zariadenia šetrné k životnému prostrediu vhodné pre menšie sídla. Sú vhodnou alternatívou pre obce, kde sa napojenie na konvenčnú čistiareň z dlhodobého hľadiska nepredpokladá napr. z dôvodu ekonomickej nerentability či geografickej polohy. Investičné náklady na vybudovanie vegetačnej čistiarne sú porovnateľné s jej konvenčným ekvivalentom, avšak prevádzkové náklady sú zhruba o 70% nižšie. Výhodou je možnosť svojpomocného vybudovania a spravovania, čo zachová zdroje v regióne. Zariadenia zároveň prispievajú k biodiverzite, predstavujú udržateľné riešenie a plnia aj estetickú funkciu (Bodik a kol., 2017).

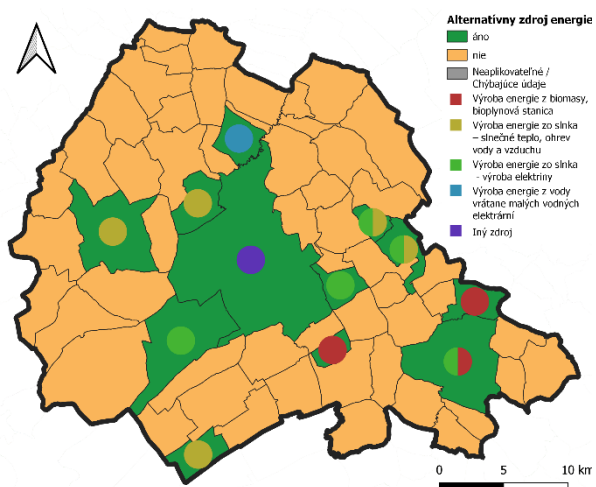
ENERGETIKA

Územie SPR Nitra je plne zásobované elektrickou energiou z distribučnej sústavy spoločnosti Západoslovenská energetika, a. s. prostredníctvom Západoslovenskej distribučnej, a. s. (ZSDis). Na územie sa elektrická energia privádza prostredníctvom elektrických sietí a rozvodní. Pre potreby SPR Nitra slúži vedenie VVN – 400 kV č. 425 Križovany – Veľký Ďur a č. 483 a 484 Križovany – Bystričany, elektrické siete vedenia VVN – 220 kV č. 279 Križovany – Šaľa a elektrické siete VVN – 100 kV č. 8820 a 8821 Nitra – Križovany, č. 8845 Nitra Čermáň – Plastika Nitra, č. 8846 a č. 8843 Nitra – Vráble, č. 8841 a 8842 Nitra – Nitra/Chrenová, č. 8817 a 8819 Nitra – Nitra sever a č. 8777 Šaľa – Močenok (Slovenská prenosová elektrizačná sústava, a.s., 2022). Transformáciu prenosového napätia 110/22kV zabezpečuje na území niekoľko transformovní, napr. Nitra/Chrenová, Nitra/Juh, Vráble (Kočícký a kol., 2019).

Všetky obce v SPR Nitra sú napojené na plynovodnú sieť. Územím sú vedené plynovody, slúžiace pre distribúciu zemného plynu – VTL plynovod 300/25 (Čakajovce – Nové Sady, PS Čakajovce – Nitra, PS Výčapy-Opatovce – Preseľany, ako aj VVTL odbočka z plynovodu 500/64 a plynovody nadväzujúce na ne (200/24 PS Nitra/Čermáň, 200/25 PS Nitra/Dolné Krškany – Nitra/Janíkovce, 300/64 Ivanka pri Nitre, Mojmírovce – Ivanka pri Nitre). V území je vybudovaných 29 regulačných staníc a 2 prepúšťacie stanice pri Výčapoch-Opatovciach a Mojmírovciach. Ivanka pri Nitre (KS04) je sídlom jednej z celkovo štyroch kompresorových staníc na území Slovenskej republiky, ktoré prevádzkuje Spoločnosť Eustream, a. s. Inštalovaný výkon kompresorovej stanice v Ivanke pri Nitre je 224 MW (Kočícký a kol., 2019). Napojenosť obcí SPR Nitra na plynovodnú sieť dokumentuje obrázok 79. Priemerne má plynovú prípojku v území regiónu 86,23% domov. Najväčšiu mieru napojenia možno pozorovať v centrálnej časti územia a tiež v obciach v jeho západnej časti. Nízky podiel napojených domácností je však v obciach nachádzajúcich sa v susedstve Nitry – Malý Lapáš (54,39% domov), Štefanovičová (55,64%) či Veľký Lapáš (58,58%). Bez napojenia na plynovú prípojku je v SPR Nitra v priemere 12,81% domov.

Obrázok 79 Pripojenie na plyn
Zdroj: SODB 2021, vlastné spracovanie

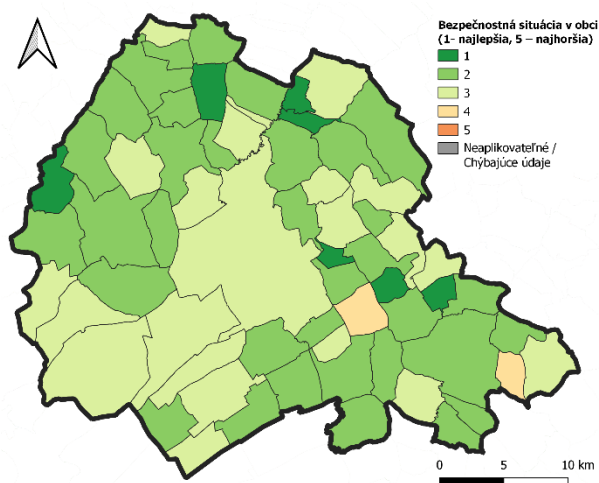
Obrázok 80 Alternatívne zdroje energie
Zdroj: dotazníkový prieskum

V súčasnosti nepochybne rastie význam alternatívnych zdrojov energie. Z dotazníkového zisťovania realizovaného v obciach NSK vyplynulo, že v 12 obciach využívajú samosprávy alebo domácnosti alternatívny zdroj energie na výrobu elektrickej energie alebo na vykurovanie. Z hľadiska typu 5 obcí uviedlo, že sa využíva energia zo slnka – pre účely výroby elektriny, v prípade 4 obcí ide o využitie slnečnej energie na výrobu tepla. Ďalším využívaným zdrojom energie je biomasa resp. je prítomná bioplynová stanica.

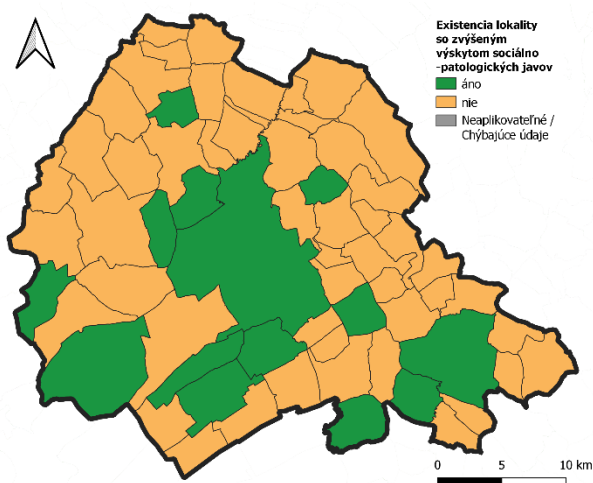
BEZPEČNOSŤ

V prípade štatistík týkajúcich sa kriminality tieto údaje nie sú dostupné na úrovni SPR Nitra. V prípade miery kriminality z pohľadu celého kraja má počet trestných činov na 1000 obyvateľov za posledných 10 rokov až na výnimky klesajúci charakter. Hodnoty sú až na ekonomické trestné činy pod priemerom Slovenska. Na úrovni okresov sú dostupné údaje o objasnenosti trestných činov. V prípade okresu Nitra sú však agregované spolu s okresom Zlaté Moravce. Objasnenosť trestných činov na tomto území má za posledných 7 rokov kolísavý charakter, v priemere sa pohybovala na úrovni približne 41,88%. Nárast bol zaznamenaný v roku 2022 a to na približne 47,92%.

Súčasťou dotazníkového prieskumu pre zástupcov miestnych samospráv bola aj oblasť bezpečnosti. Respondenti hodnotili bezpečnostnú situáciu v obci (obrázok 80). Bezpečnostná situácia v obciach je relatívne dobrá (priemerné hodnotenie len 2,29 bodov). Z obrázku je zrejmé, že hodnotenie 4 body udelili len dvaja zástupcovia samospráv. Z hľadiska veľkostných kategórii obcí, nie sú veľké rozdiely. V tomto prípade sa bezpečnostná situácia zhoršuje s rastúcim počtom obyvateľov. Najpozitívnejšie je táto oblasť hodnotená v obciach s 500 až 999 obyvateľmi a logicky najproblematickejšia je v mestách.

Obrázok 81 Bezpečnostná situácia v obci
Zdroj: dotazníkový prieskum

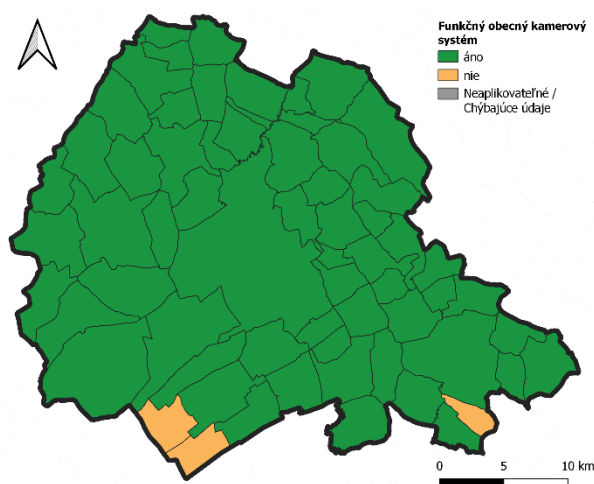

Obrázok 82 Existencia lokality so zvýšeným výskytom sociálno-patologických javov
Zdroj: dotazníkový prieskum

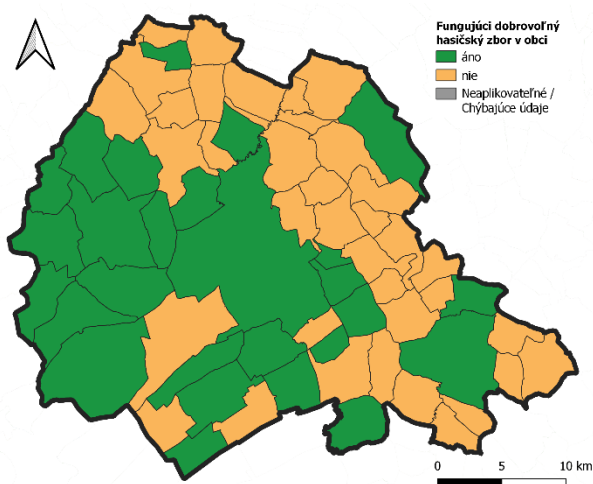
V oblasti bezpečnosti bol v rámci dotazníkového prieskumu priestor venovaný aj identifikácii lokalít so zvýšeným výskytom sociálno-patologických javov v obciach. Sociálno-patologické javy predstavujú závažný problém súčasnej spoločnosti. Značná časť sociálno-patologických javov navzájom súvisí a podmieňuje sa. Väčšina potom vyúsťuje do kriminality alebo vytvára podmienky pre jej vznik a existenciu. Zástupcovia samospráv sa vyjadrovali či v obci takáto lokalita existuje (obrázok 82). Existenciu takejto lokality potvrdilo celkovo len 21,54% samospráv. Takéto lokality sú prítomné najmä v centrálnej časti kraja. Existencia takejto lokality je podľa výsledkov dotazníka problémom najmä väčších obcí – nachádzajú sa v mestách a v prípade obcí v kategórii 2000 až 4999 obyvateľov sa nachádzajú v 40% z nich. Takáto lokalita sa nenachádza ani v jednej z obcí s počtom obyvateľov do 500.

Populárnym pokusom o zvýšenie bezpečnosti v obci je zavedenie obecného kamerového systému, ktorý je možné využiť či už na monitorovanie vybraných lokalít alebo odhaľovanie kriminality a iných protizákonných konaní. Existencia kamerového systému bola zisťovaná v rámci dotazníkového prieskumu (obrázok 83). Kamerový systém je s výnimkou troch obcí nachádzajúcich sa v južnej časti územia prítomný vo všetkých obciach.

V prípade ochrany pred požiarmi a inými živelnými pohromami je územie pokryté Hasičskými stanicami Hasičského a záchranného zboru, pričom organizačne tieto úlohy vykonáva Krajské riaditeľstvo HaZZ v Nitre. Pri niektorých krízových situáciách sa ukazuje, že pokrytie územia okolia obcí iba jednotkou okresného riaditeľstva HaZZ nie je postačujúce. Preto je obyvateľom k dispozícii aj dobrovoľný hasičský zbor obce. Povinnosť obce založiť Dobrovoľný hasičský zbor obce je v obciach nad 500 obyvateľov. Podľa výsledkov dotazníkového prieskumu (obrázok 84) funguje DHZ v 41,54% obciach územia SPR. Podľa výsledkov je fungujúci DHZ príznačný skôr pre veľké obce. V prípade veľkostnej kategórie 2000 - 4999 obyvateľov je prítomný v 73,33% z nich. Naopak funguje len v 14,29% obcí s počtom obyvateľov do 500.

Obrázok 83 Funkčný obecný kamerový systém
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 84 Fungujúci dobrovoľný hasičský zbor v obci
Zdroj: dotazníkový prieskum

PRÍRODNO-ENVIRONMENTÁLNA ANALÝZA

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE – OVZDUŠIE, VODA A PÔDA

SPR Nitra patrí z hľadiska geomorfologického členenia do sústavy Alpsko-himalájskej a podsústav Karpaty a Panónska panva. Dominantným geomorfologickým celkom na území SPR je Podunajská pahorkatina. Reliéf krajiny na tomto území je prevažne rovinný a pahorkatinový. Pahorkatinový charakter krajiny narúša iba pohorie Tribeč, ktoré zasahuje okres zo severovýchodu. Najvyššie položené miesto v okrese sa nachádza v pohorí Tribeč a ide o vrch Žibrica s nadmorskou výškou 617 m n. m. Ďalším významným vrchom je Zobor s nadmorskou výškou 587 m n. m., ktorý sa nachádza nad mestom Nitra. Najnižšie položeným miestom v SPR je pri obci Poľný Kesov. Ide o hladinu vody vo vodnej nádrži Rastislavice v nadmorskej výške 122 m n. m.⁷

Územie SPR Nitra spadá do čiastkového povodia Váhu. Preteká ním rieka Nitra so svojimi prítokmi Radošinka, Telinský potok, Selenec a ďalšie menšie prítoky. V katastrálnych územiach obcí okresu Nitra sa nachádzajú viaceré menšie toky, ktoré plnia požadované funkcie v poľnohospodársky obhospodarovanej krajine, napr. Čeľadický potok, Obdokovský potok či Babindolský potok.

Tieto toky slúžia ako recipienty pre odvodňovacie systémy, plnia sčasti funkciu protipovodňovej ochrany a zachytávania zrážkovej vody. Na menších tokoch boli často vybudované vodné nádrže. Medzi najväčšie v okrese patria vodná nádrž vo Vrábľoch a vodná nádrž Báb. V juhozápadnej časti potoka Kadaň je vybudovaná vodná nádrž Golianovo v súčasnosti so suchým poldrom, do ktorej ústia Veskojský a Tichý kanál so zbernou funkciou povrchových a podpovrchových vôd. V obciach okresu Nitra sa nachádzajú početné rybníky, umelo vytvorené za účelom chovu a lovu rýb, s prevažným charakterom kaprových vôd. Mnohé z týchto rybníkov plnia aj funkciu regulácie vodných tokov, napr. rybník v obci Malé Zálužie. V území evidujeme aj vodné plochy s rekreačnou funkciou, ktoré však v súčasnosti nespĺňajú požadovanú kvalitu, ide o vodné plochy v obciach Nový Cetín a Jelenec.

Na území SPR Nitra sa nachádzajú dva útvary podzemných geotermálnych vôd, a to komjatická depresia a centrálna depresia podunajskej panvy, ktoré sú perspektívnymi geotermálnymi oblasťami. Na území obce Poľný Kesov sa nachádza využívaný zdroj geotermálnych aj minerálnych vôd.

Súvislejšie **rekreačné a športové areály** zastupujú v SPR Nitra najmä dve golfové ihriská (RED OAK Golf Club, Lužianky a GREEN MEADOWS Academic golf course, Ivanka pri Nitre), ďalej rekreačný areál s autocampingom Jelenec – Remitáž s využitím vodnej plochy a celoročné využívanie 5-tich bazénov v Thermal Park Nitrava v Poľnom Kesove.

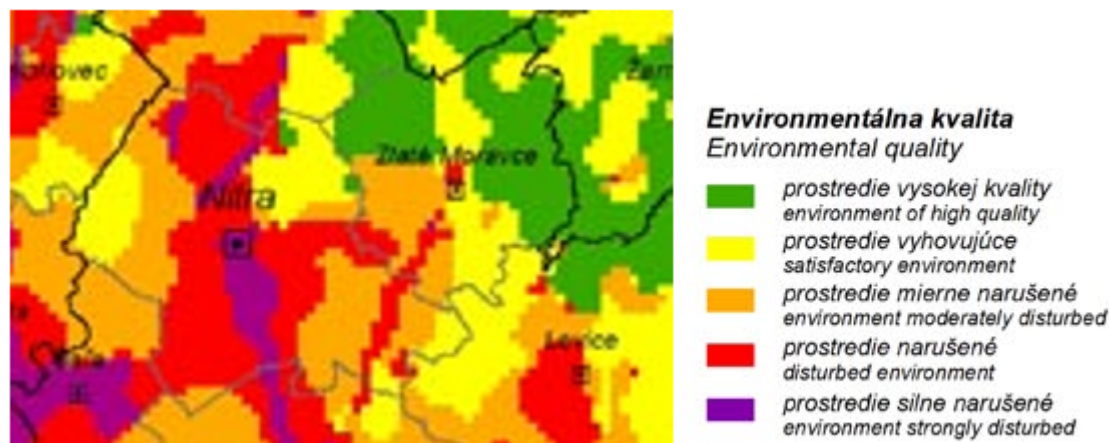
Z hľadiska klimatických pomerov SPR Nitra patrí do teplej klimatickej oblasti ktorú je možné charakterizovať ako teplú, suchú až veľmi suchú, s miernou zimou. Priemerné ročné teploty sa tu pohybujú od najnižších 8,28 °C až po najvyšších 10,05 °C. Priemerný ročný úhrn zrážok sa v okrese pohybuje od minima 529 mm až po maximálnych 895 mm. Rozdelenie zrážok počas

⁷ Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Nitra, SAŽP, 2019

roka je nerovnomerné. Najchudobnejšie na zrážky sú mesiace január, február, marec a apríl, zatiaľ čo najviac zrážok sa vyskytuje v mesiacoch máj, jún, júl a august.

ENVIRONMENTÁLNA KVALITA ÚZEMIA

Z hľadiska environmentálnej kvality územia je prostredie SPR Nitra väčšinou narušené až silne narušené. (Obrázok 85).

Obrázok 85 Stupeň environmentálnej kvality územia

Zdroj: Environmentálna regionalizácia Slovenskej republiky 2016, SAŽP, dostupné na:

https://www.enviroportal.sk/uploads/files/Sprava_ZP/Environmentalna-regionalizacia-SR.pdf

Spomedzi jednotlivých zložiek životného prostredia k najviac narušeným patria povrchové toky, najmä rieka Nitra je na veľkej časti svojho toku v najvyššom – piatom stupni znečistenia. Priamy vplyv na kvalitu vôd má vypúšťanie odpadových vôd do vodných tokov. Pôvodcami odpadových vôd sú najmä priemysel a komunálna sféra (kanalizačné systémy miest a obcí). Nedostatočným čistením sa do povrchových vôd dostávajú vysoké koncentrácie znečisťujúcich látok a látok podporujúcich rozvoj rias a planktónu, čoho dôsledkom je celkové zhoršenie kvality vody v tokoch a stojatých vodách. V rámci PHO vodných zdrojov na nive rieky Nitra v oblasti Párovských lúk a Dvorčianskeho lesa sleduje kvalitatívne parametre vôd ZsVaK. Podľa meraní bola väčšina vzoriek vyhodnotená ako závadná pre pitné účely, pričom boli zistené najmä nadlimitné hodnoty ukazovateľov NH_4 , Mn, Fe, HPO_4 , NO_2 , NO_3 , SO_4 , Cl, ako aj vysoká mineralizácia. Aj z hľadiska hygienicko – epidemiologického boli podzemné vody hodnotené v mnohých prípadoch ako nevhodné. SHMÚ má v oblasti Nitry dva pravidelne kvalitatívne sledované vrty – Dražovce (vrt 029690) a Dolné Krškany (vrt 030290). Zo sledovaných ukazovateľov nevyhovujú norme pre pitnú vodu najmä ukazovatele Mn, Fe, NELUV, chloridy a fenoly. Nepriaznivý vplyv na kvalitu podzemných vôd má predovšetkým silno znečistená rieka Nitra, poľnohospodárske a priemyselné závody produkujúce odpadové a emisné látky, ako aj komunálne znečistenie.

Typ emisie	2016	2017	2018	2019	2020
TZL	42,237	45,945	49,994	50,78	49,613
SO_x	66,202	47,666	47,431	50,948	58,158
No_x	158,051	153,462	177,858	205,318	207,85
CO	51678,3	55035,389	55992,952	65992,952	27450,145
TOC	177,885	183,552	167,394	189,027	223,063

Tabuľka 18 Emisie základných znečisťujúcich látok v okrese Nitra (t/rok)

Zdroj: NEIS: https://neisrep.shmu.sk/main_gui.php?area_id=403

Kvalita ovzdušia je dôležitý faktor významne ovplyvňujúci kvalitu života obyvateľov. Slovensko v európskom porovnaní vykazuje vysoké hodnoty prachových častíc PM₁₀ a PM_{2,5}, pričom tieto majú zásadný negatívny vplyv na zdravie človeka. V rámci EÚ sme krajinou s tretím najvyšším podielom obyvateľstva vystaveného nadmerným koncentráciám PM_{2,5}, ktorý sa oproti celoeurópskemu priemeru znižuje iba polovičným tempom.⁸ Podľa správy „Príčiny a zdravotné dôsledky znečistenia ovzdušia na Slovensku“⁹, je cca 3,5 % predčasných úmrtí v okrese Nitra zapríčinené znečistením ovzdušia časticami PM_{2,5}.

Znečistenie ovzdušia v SPR Nitra je relatívne vysoké, so zhoršujúcou sa tendenciou v dôsledku narastania emisií prachových častíc a emisií NO_x najmä v dôsledku zvyšovania intenzity dopravy, ako aj zvýšenia emisií celkového organického uhlíka (TOC). Medzi najviac alarmujúce skutočnosti patria vysoké koncentrácie benzo(a)pyrénu.¹⁰ Podľa výsledkov dotazníkového prieskumu v obciach SPR Nitra je v 43 % obcí zhoršená kvalita života v dôsledku nadmernej prašnosti a hluku (obrázok 89). Zdrojom zvýšenej prašnosti je najmä automobilová doprava a v menšej miere priemyselné prevádzky. Problémy so zvýšenou prašnosťou majú najmä obce nachádzajúce sa v blízkosti rýchlostných cestných komunikácií. Ako najvypuklejšie sa podľa dotazníkového prieskumu javia tieto problémy v obciach Branč, Čakajovce, Čechynce, Čifáre, Lehota, Lužianky, Malý Cetín, Nová Ves nad Žitavou, Rumanová, Telince, Veľký Cetín, Veľký Lapáš, Výčapy-Opatovce, Zbehy, Žirany.

⁸ Ministerstvo životného prostredia SR (2017): Revízia výdavkov na životné prostredie, dostupné na:

https://www.minzp.sk/files/iep/zaverecna_sprava_zivotne_prostredie.pdf

⁹ World Bank (2021): príčiny a dôsledky znečistenia ovzdušia na Slovensku, dostupné na:

https://www.minzp.sk/files/iep/2021_2_air_quality_study_sk.pdf

¹⁰ Informácia o kvalite ovzdušia Nitrianskeho kraja a o podiele jednotlivých zdrojov na jeho znečisťovaní za rok 2021, OKRESNÝ ÚRAD NITRA Odbor starostlivosti o životné prostredie, 2021, dostupné na:

<file:///D:/NSK/SPR%20NR/CR%20SPR%20NR/Informacia%20o%20kvalite%20ovzdušia%20Nitrianskeho%20kraja%202020.pdf>

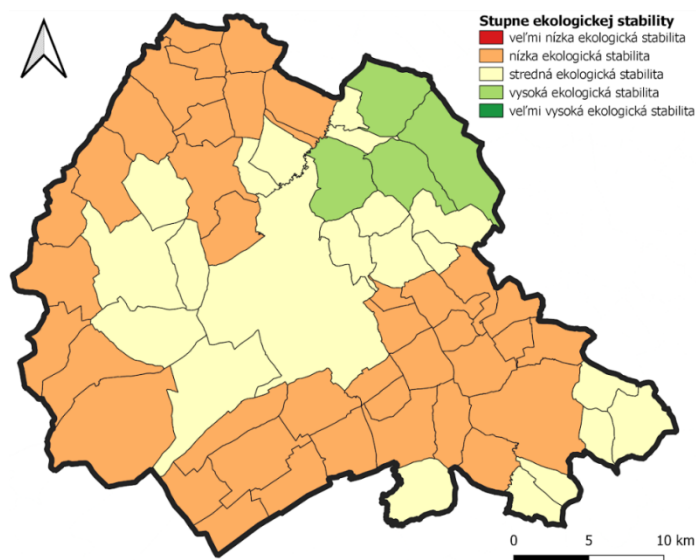
ENVIRONMENTÁLNE LIMITY – OCHRANA PRÍRODY, ÚZEMNÝ SYSTÉM EKOLOGICKEJ STABILITY

Ekologická stabilita je schopnosť ekosystému vyrovnávať vonkajšie rušivé vplyvy vlastnými spontánnymi mechanizmami. Odolávanie ekosystému voči vonkajším rušivým vplyvom sa deje dvomi základnými spôsobmi:

- a) rezistencia – ekosystém je odolný voči vonkajším rušivým vplyvom a nemení sa,
- b) reziliencia – ekosystém sa pôsobením vonkajších vplyvov mení, ale po jeho odznení sa pomocou vlastných autoregulačných mechanizmov navracia do pôvodného stavu.¹¹

Výsledkom hodnotenia ekologickej stability je vyjadrenie ekologickej stability riešeného územia jednotlivých prvkov kvantifikovateľnými ukazovateľmi (stupňom stability jednotlivých prvkov SKŠ a koeficientom ekologickej stability).

Hodnota KES okresu Nitra je **1,67** – krajina so strednou ekologickou stabilitou. V riešenom území je najnižšia hodnota ekologickej stability v sídlach a najvyššia v oblastiach s lesmi.

Obrázok 86 Ekologická stabilita územia okresu Nitra

Zdroj: vlastné spracovanie ekologickej stability okresu Nitra, 2019, ESPRIT, Banská Štiavnica, 2019

Obec	KES
Alekšince	1,53
Báb	1,4
Babindol	1,35
Bádice	2,63
Branč	1,36
Cabaj-Čápor	1,53
Čab	1,27

Obec	KES
Melek	1,82
Mojmírovce	1,25
Nitra	1,66
Nitrianske Hrnčiarovce	2,44
Nová Ves nad Žitavou	1,42
Nové Sady	1,32
Paňa	1,36

¹¹Slovenská agentúra životného prostredia (2019) Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Nitra, 2019, ESPRIT, Banská Štiavnica, 2019

Obec	KES
Čakajovce	1,59
Čechynce	1,37
Čeladice	1,35
Obec	KES
Čífare	2,38
Dolné Lefantovce	2,08
Dolné Obdokovce	1,38
Golianovo	1,33
Horné Lefantovce	3,14
Hostová	1,58
Hruboňovo	1,23
Ivanka pri Nitre	1,42
Jarok	1,68
Jelenec	3,05
Jelšovce	1,69
Kapince	1,28
Klasov	1,4
Koliňany	1,68
Lehota	1,64
Lúčnica nad Žitavou	1,64
Ľudovítová	1,44
Lukáčovce	1,33
Lužianky	1,48
Malé Chyndice	1,34
Malé Zálužie	1,27
Malý Cetín	1,37
Malý Lapáš	1,37

Obec	KES
Podhorany	3,05
Pohranice	1,92
Poľný Kesov	1,28
Obec	KES
Rišňovce	1,5
Rumanová	1,44
Svätoplukovo	1,27
Štefanovičová	1,24
Štitáre	2,92
Šurianky	1,21
Tajná	1,85
Telince	2,11
Veľká Dolina	1,25
Veľké Chyndice	1,4
Veľké Zálužie	1,6
Veľký Cetín	1,41
Veľký Lapáš	1,33
Vinodol	1,55
Vráble	1,47
Výčapy-Opatovce	1,32
Zbehy	1,37
Žirany	3,14
Žitavce	1,64
Hájske	1,32
Horná Kráľová	1,38
Močenok	1,36

Tabuľka 19 Koeficient ekologickej stability v obciach SPR Nitra

Zdroj: Slovenská agentúra životného prostredia (2019) Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Nitra, 2019, ESPRIT, Banská Štiavnica, 2019

Do územia SPR Nitra zasahuje jedno "veľkoplošné" chránené územie a 16 "maloplošných" chránených území, z toho 2 národné prírodné rezervácie, 2 prírodné rezervácie, 2 prírodné pamiatky, 11 chránených areálov, 1 územie európskeho významu a 1 mokrad' (podľa Ramsarského dohovoru).

Typ	Názov	Rozloha v ha	KÚ/obec
CHKO	Ponitrie	37 665,41/5484,34	Dražovce, Zobor, Dolné Štitáre, Dolné Lefantovce, Horné Lefantovce, Jelenec, Mechenice, Sokolníky, Bádice, Žirany, Čakajovce a Nitrianske Hrnčiarovce
NPR	Bábsky les	30,39	Báb
NPR	Zoborská lesostep	23,08	Nitra
PR	Lupka	20,73	Nitra
Typ	Názov	Rozloha v ha	KÚ/obec
PR	Žibrica	68,6053	Nitra
PP	Nitriansky dolomitový lom	1,2599	Nitra
PP	Svoradova jaskyňa	x	Nitra
CHA	Bábsky park	4,22	Báb
CHA	Huntácka dolina	8,7431	Žirany
CHA	Jelenská gaštanica	3,8	Jelenec
CHA	Klasovský park	3,99	Klasov
CHA	Kostolianske lúky	4,2019	Kostoľany pod Trábečom
CHA	Lapášsky park	2,19	Veľký Lapáš
CHA	Novoveský park	6,59	Nová Ves nad Žitavou
CHA	Rumanovský park	2,97	Rumanová
CHA	Šurienský park	0,95	Šurianky
CHA	Žitavský park	4,49	Žitavce
CHA	Močenský park	5,87	Močenok
UEV	Siky	32,75	Močenok
M	Majer Mešterik	20	Močenok

CHKO - Chránená krajinná oblasť

NPR - Národná prírodná rezervácia

CHA - Chránený areál

PP - prírodná pamiatka

PR - prírodná rezervácia

UEV - územie európskeho významu

M - mokrad'

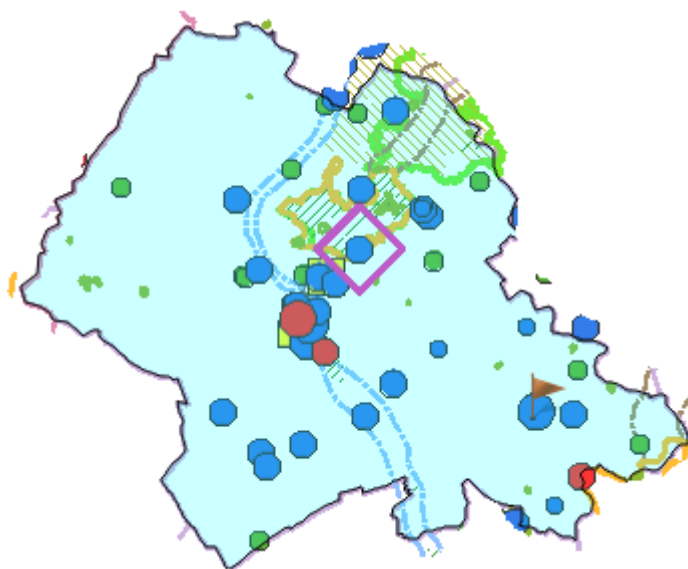
Tabuľka 20 Zoznam chránených území nachádzajúcich sa na území SPR Nitra

Zdroj: Slovenská agentúra životného prostredia (2019) Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Nitra, Šafa 2019, ESPRIT, Banská Štiavnica, 2019

ENVIRONMENTÁLNE ZÁŤAŽE

Vzhľadom k tomu, že environmentálna kvalita územia v SPR Nitra dosahuje stredné až nižšie hodnoty, v krajine sa vyskytuje mnoho prvkov ktoré ju destabilizujú,

V SPR Nitra sa nachádza podľa IS EZ¹² 53 skládok odpadov, pričom v registri A – pravdepodobná environmentálna záťaž, sa nachádza 26 environmentálnych záťaží, v registri B – environmentálna záťaž, sa nachádza 6 lokalít a v registri C – sanovaná, rekultivovaná lokalita, sa nachádza 20 lokalít. Spomedzi všetkých registrovaných environmentálnych záťaží je najväčší počet skládok komunálneho odpadu – 29.

Obrázok 87 Priestorové rozmiestnenie environmentálnych záťaží v okrese Nitra

Zdroj: IS EZ, Slovenská agentúra životného prostredia, https://app.sazp.sk/ez_rs_mapa/#

Zoznam environmentálnych záťaží na území SPR Nitra je uvedený v tabuľke 21.

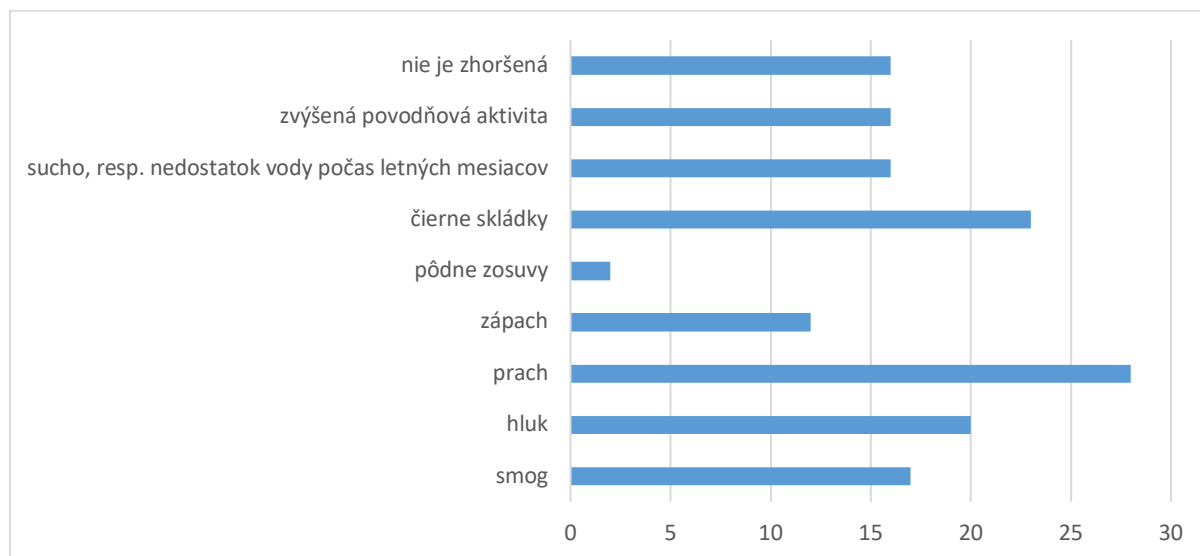
¹² Informačný systém environmentálnych záťaží: <https://envirozataze.enviroportal.sk/Informacny-system>

Názov obce	Názov lokality
Register A: Pravdepodobná environmentálna záťaž	
Vráble	areál Tesly
Žirany	areál zneškodňovania odpadov
Nitra	Práčovne a čistiarne
Vráble	areál Matador Automotive
Nitra	bývalá ČS PHM
Nitra	bývalý areál podniku ACZ Nitra
Žirany	bývalý areál Pozemných stavieb
Malé Chyndice	bývalý sklad pesticídov
Nitra	ČS PHM Slovnaft
Dolné Lefantovce	PD Lefantovce
Nitrianske Hrnčiarovce	skládka PO
Vráble	skládka škváry
Nitra	STS Nitra
Nitra	ŽSR- Mechanizačné dopravné stredisko
Alekšince	skládka KO
Cabaj - Čápor	skládka KO
Čechynce	skládka KO
Ivanka pri Nitre	skládka KO
Kolíňany	skládka KO
Močenok	skládka KO
Močenok	skládka KO
Mojmírovce	skládka KO
Nitra	skládka KO
Podhorany	skládka KO
Žirany	skládka KO
Žitavce	skládka KO
Register B: Environmentálna záťaž	
Ivanka pri Nitre	kompresorová stanica (SPP)
Nitra	ČS PHM Slovnaft
Nitra	nelegálne vypustenie RL pri ČOV
Nitra	rušňové depo
Nitra	skládka KO
Vráble	skládka KO
Register C: Sanovaná, rekultivovaná lokalita	
Nitra	malá vodná elektrárňa (
Nitra	ČS PHM Slovnaft
Nitra	ČS PHM Slovnaft
Nitra	ČS PHM Slovnaft
Rišňovce	ČS PHM Slovnaft
Výčapy - Opatovce	ČS PHM Slovnaft
Čechynce	skládka KO
Čifáre	skládka KO
Dolné Lefantovce	skládka KO
Golianovo	skládka KO
Hostňová	skládka KO
Jelenec	skládka KO
Jelšovce	skládka KO
Mojmírovce	skládka KO
Nitra	skládka KO
Nová Ves nad Žitavou	skládka KO
Poľný Kesov	skládka KO
Šurianky	skládka KO
Veľké Zálužie	skládka KO
Výčapy - Opatovce	skládka KO
Žirany	skládka KO

Tabuľka 21 Zoznam environmentálnych záťaží V SPR Nitra podľa registrov

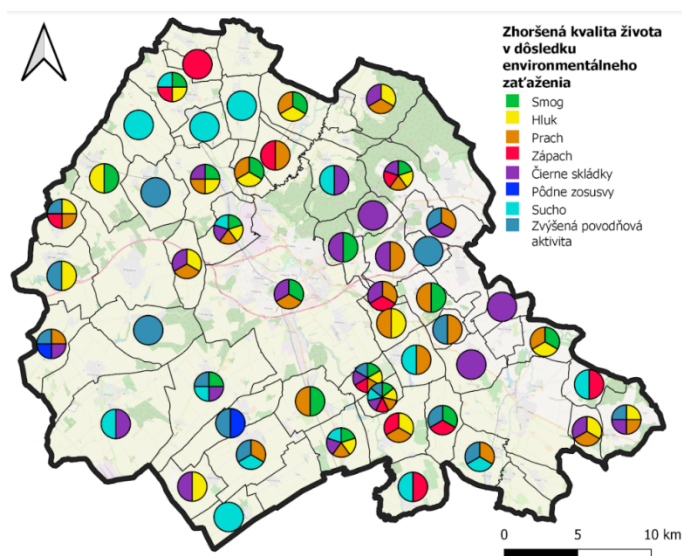
Zdroj: IS EZ, <https://envirozataze.enviroportal.sk/Informacny-system>

Prostredníctvom dotazníkového výskumu bolo zisťované vnímanie environmentálnej kvality života v obciach SPR Nitra. Spomedzi 65 obcí iba 16 (24,62%) deklaruje, že kvalita života v ich obci v dôsledku environmentálneho zaťaženia nie je zhoršená. Najčastejšou príčinou zhoršenia environmentálnej kvality života je prach, čierne skládky, hluk a smog.

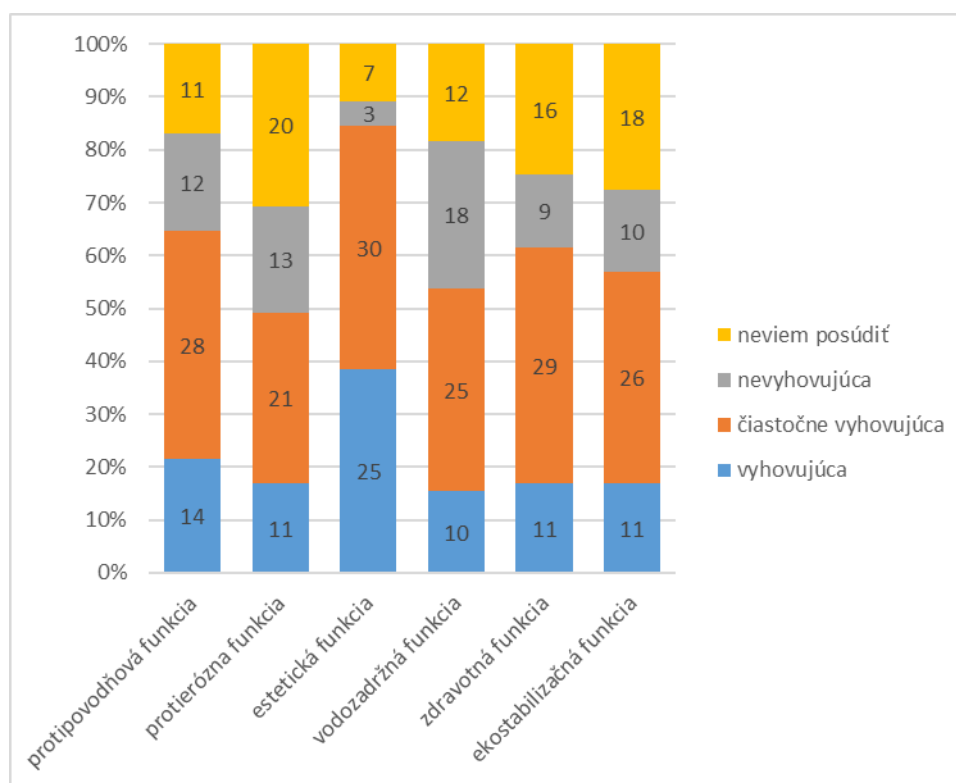
Obrázok 88 Príčiny zhoršenia kvality života v dôsledku environmentálnej záťaže v obci
Zdroj: vlastné spracovanie

Zdrojom prachu je podľa výsledkov dotazníkového prieskumu najmä doprava (35,38% odpovedí) a miestna podnikateľská alebo priemyselná aktivita (15,35%). Zdrojom hluku je opäť doprava (35,38%) a v menšej miere miestna podnikateľská alebo priemyselná aktivita (6,15%). Doprava je aj hlavným zdrojom smogu. 12,31% obcí uvádza, že je u nich problém so smogom v dôsledku lokálnych zdrojov vykurovania. 23 obcí (35,38%) uvádza že sa na ich území nachádzajú čierne skládky a tie sú zdrojom zápachu.

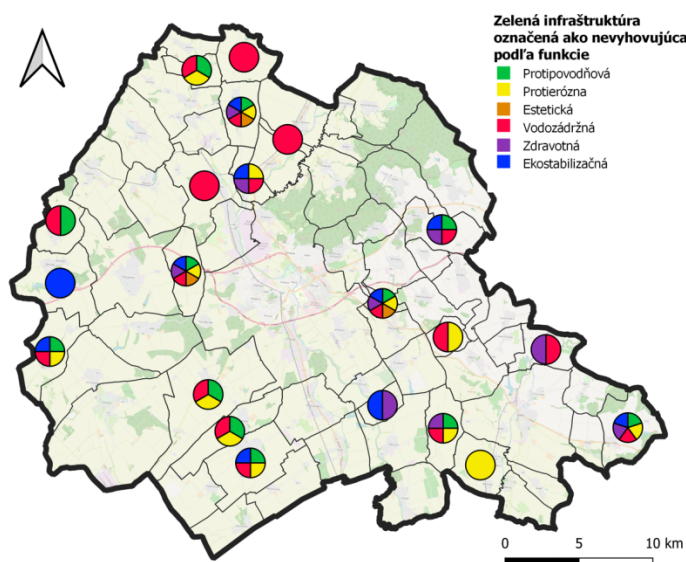
Obrázok 89 Zhoršená kvalita života v dôsledku environmentálneho zaťaženia v obciach SPR Nitra
Zdroj: vlastné spracovanie

Vážnym problémom obcí v SPR Nitra je vysoký antropogénny tlak (rastúca hustota zaľudnenia, vysoký tlak na vidiecku krajinu v dôsledku ekonomických, sociálnych a environmentálnych zmien na vidieku), prejavujúci sa v znižovaní biodiverzity krajiny, zhoršovaní väčšiny jej funkcií (protipovodňová, protierózna, vodozadržná, zdravotná, estetická, ekostabilizačná). Konkrétnym prejavom týchto procesov je zhoršujúci sa stav zelenej infraštruktúry (obrázok 90), ktorá v niektorých obciach prestáva plniť svoje funkcie. Ide najmä o problémy s vodozadržnou funkciou, protieróznou a protipovodňovou funkciou, čo sa prejavuje v lokálnych záplavách, zosuvoch pôdy, resp. v sezónnom suchu. V exponovaných obciach sa prejavuje aj jej zhoršená zdravotná a ekostabilizačná funkcia v podobe nedostatočnej ochrany proti prachu, smogu, hluku, zvýšenom výskyte škodcov a chorôb.

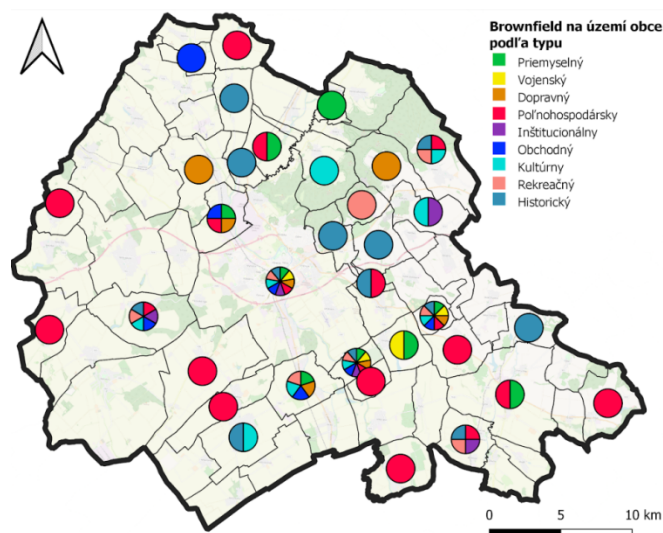
Obrázok 90 Stav zelenej infraštruktúry v obciach SPR Nitra vzhľadom na plnenie jej funkcií
Zdroj: vlastné spracovanie

Ako je zrejmé z obrázku 90, najčastejšie problémy so zelenou infraštruktúrou sú v obciach v blízkosti miest a v obciach, ktoré sa nachádzajú na rozvojových osiach.

Obrázok 91 Zelená infraštruktúra označená ako nevyhovujúca v obciach SPR Nitra
 Zdroj: vlastné spracovanie

Starými ekologickými záťažami je na území SPR Nitra aj množstvo brownfieldov, ktoré v dôsledku nedostatku financií zostávajú nevyužívané. Opätovné využitie brownfieldov závisí predovšetkým od atraktivity lokality z hľadiska realitného trhu. Atraktívne lokality majú výhodnú polohu v rámci sídelného útvaru, ľahkú dostupnosť z nadradeného komunikačného systému, dostupnú technickú infraštruktúrou alebo atraktívne prírodné prostredie v blízkosti významných miest. Ide o územia, resp. nehnuteľnosti, ktoré sú nedostatočne využívané, avšak majú potenciál na opätovné využitie, pričom nemusí ísť o využívanie blízke pôvodnému – často sa napr. pôvodne priemyselná plocha využíva teraz ako sklad, parkovisko a pod. Z dotazníkového prieskumu vyplynulo, že v 33 obciach SPR Nitra sa nachádza niektorá z foriem brownfieldov (obrázok 90). Najčastejšie ide o poľnohospodárske brownfieldy (nevyužívané areály poľnohospodárskych podnikov a JRD), historické brownfieldy (zanedbané, nevyužívané areály s historickou a kultúrnou hodnotou – kaštiele, zrúcaniny hradov, technické pamiatky, zvyšky starovekých sakrálnych stavieb).

Obrázok 92 Rozmiestnenie brownfieldov na území SPR Nitra
Zdroj: vlastné spracovanie

V niektorých obciach, najčastejšie v tých, ktoré sú lokalizované v blízkosti mesta Nitra, je lokalizovaných niekoľko brownfieldov (Ivanka pri Nitre, Jarok, Jelenec, Lužianky). Spomedzi všetkých brownfieldov je 42,2% nevyužívaných, 45,8% čiastočne využívaných a zvyšných 12% sa pripravuje na využitie. Na využitie sa pripravujú, podľa vyjadrenia starostov obcí, brownfieldy v obciach Babindol, Cabaj-Čápor, Dolné Lefantovce, Lúčnica nad Žitavou, Malý Lapáš, Mojmírovce a Nitra.

ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO

Medzi najdôležitejšie a najrozsiahlšie verejnoprospešné služby v oblasti životného prostredia, ktoré samospráva vykonáva patrí zabezpečenie nakladania s komunálnym odpadom. Kompetencie majú charakter priameho výkonu ale aj administratívneho výkonu. Právnu úpravu odpadového hospodárstva upravuje predovšetkým zákon č. 79/2015 Z. z. zákon o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Obce majú povinnosť nastaviť si systém zberu a nakladania s komunálnymi odpadmi, nakoľko najlepšie poznajú miestne pomery a všetky podrobnosti zavedeného systému zberu a nakladania s komunálnymi odpadmi ustanovujú vo svojom všeobecne záväznom nariadení s komunálnymi odpadmi. To znamená, že obce ustanovujú aké zberne nádoby sa budú používať na zber jednotlivých zložiek komunálnych odpadov, na zber zmesového komunálneho odpadu, aká bude frekvencia a harmonogram zvozov a aké budú náklady na tieto činnosti zberu a prepravy komunálnych odpadov. Pri triedených zložkách komunálnych odpadov, na ktoré sa vzťahuje rozšírená zodpovednosť výrobcov, ide o zložky papier, plasty, kovy, sklo, elektroodpady z domácnosti a batérie a akumulátory od občanov, zabezpečujú nakladanie s nimi obce na základe zmluvy s organizáciami zodpovednosti výrobcov alebo, v prípade batérii a akumulátorov, aj s tretími osobami.

Podľa zákona 79/2015 Z. z. o odpadoch sú obce povinné občanom umožniť triedenie bioodpadu. Teda zabezpečiť, aby mali všetky domácnosti možnosť kompostovať svoj biologicky rozložiteľný komunálny odpad alebo ho odovzdať do triedeného zberu. Znamená to, že rodinné domy musia mať vlastnú nádobu na kompostovanie alebo hnedý kontajner na zber tohto odpadu. Obyvatelia bytových domov musia mať pristavené zberné nádoby hnedej farby, prípadne s čitateľnou hnedou značkou. V oboch prípadoch musia byť zberné nádoby vyvážané minimálne raz za dva týždne.

Niektoré obce Slovenska si môžu uplatniť výnimku zo zabezpečenia triedeného zberu kuchynského odpadu, a to vtedy, ak spĺňajú niektorý z týchto bodov:

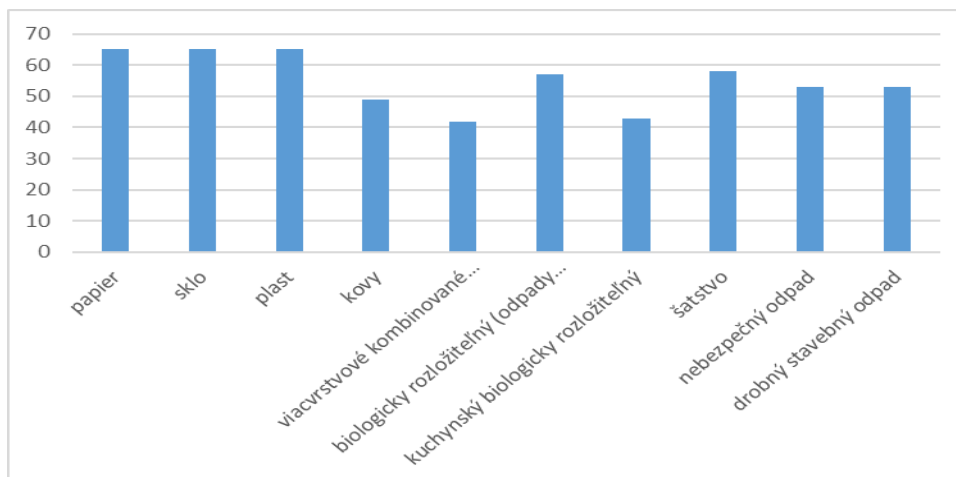
- zabezpečia energetické zhodnotenie bioodpadu
- preukážu, že minimálne 50% domácností v obci kompostuje svoj bioodpad (čestné prehlásenie)
- preukážu, že zber je pre technické problémy nemožný (historické centrá, odľahlé usadlosti)
- preukážu, že je zber ekonomicky neúnosný

Za zber zmesového komunálneho odpadu platí občan paušálny poplatok. Pri množstvovom zbere komunálnych odpadov platí občan za reálne vyprodukované množstvo odpadu. Pri nastavení výšky poplatku sa vychádza zo zákona o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

Produkcia odpadov na území okresu Nitra¹³ je vysoká. V roku 2021 to bolo 100 823 ton, čo je v prepočte na obyvateľa 632 kg (priemer NSK 537 kg, SR 496,8 kg). Miera zhodnocovania odpadov je nízka (46,5 % odpadov je likvidovaných skládkovaním, kým v rámci NSK je to v priemere 48,2 %). Podiel vytriedených odpadov je v okrese Nitra 60,1%, pokým v NSK je to 59,7 %.

Z dotazníkového prieskumu vyplynulo, že všetky obce zabezpečujú triedenie základných zložiek odpadu, ktorými sú papier, sklo a plasty. Vysoký podiel obcí zabezpečuje triedenie šatstva (89,2%), nebezpečného odpadu a drobného stavebného odpadu. Nižší podiel obcí zabezpečuje separáciu kovov (75,4%) a viacvrstvových kombinovaných materiálov (obrázok 93).

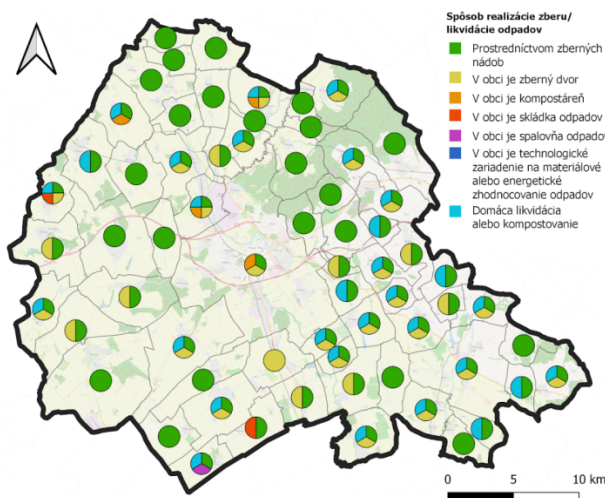
¹³ Údaje sú za okres Nitra, nakoľko údaje za SPR Nitra nie sú dostupné

Obrázok 93 Podiel obcí zabezpečujúcich triedenie jednotlivých zložiek odpadov

Zdroj: vlastné spracovanie

Manažment zberu TKO (obrázok 94) je v takmer všetkých obciach rovnaký (okrem mesta Nitra), prostredníctvom zberných nádob. Pre zber, triedenie a likvidáciu ostatných druhov odpadov má časť obcí (33) zriadený zberný dvor. V troch obciach je skládka odpadov (Nitra, Rumanová, Štefanovičová).

Obrázok 94 Spôsob realizácie zberu/likvidácie odpadov v obciach SPR Nitra

Zdroj: vlastné spracovanie

Výrazným problémom pre obce je nakladanie a likvidácia biologicky rozložiteľného odpadu, ktorého sa produkuje v okrese Nitra 24552 ton, čo je 24,4% z celkového množstva vyprodukovaného odpadu. Podľa zákona 230/2022 Z.z., biologicky rozložiteľný odpad sa nesmie skládkať. Za nakladanie s ním zodpovedá obec. Podľa tohto zákona obec musí zabezpečiť triedenie BRKO (biologicky rozložiteľný komunálny odpad), spôsob nakladania s BSKO musí upraviť vo všeobecnom záväznom nariadení, hradiť náklady na triedenie a zhodnotenie BRKO prostredníctvom miestneho poplatku.

BRKO je možné neutralizovať pomocou kompostovania, anaeróbnou digesciou, energetickým využívaním alebo výrobou biopalív.¹⁴ Obec je zodpovedná za vytvorenie systému zberu BRKO. Najčastejšie používanou formou zberu a zneškodňovania BSKO v SPR Nitra je domáce kompostovanie, keď obec zabezpečí domácnostiam kompostéry a tieto si kompostovanie zabezpečujú sami. Takúto formu nakladania s BRKO zvolilo 30 obcí v rámci SPR (obrázok 94). V 4 obciach je kompostáreň. Ako vyplýva z analýz a z rozhovorov so starostami, najmä menšie obce majú značný problém so zberom a so zneškodňovaním BRKO, a to najmä logistické, technické a technologické. Individuálne riešenia sú nákladovo neefektívne a značne zaťažujú rozpočty obcí. Obce v rámci SPR vyvíjajú aktivity na zlepšenie tejto situácie. V SPR pôsobí „Ponitrianske združenie obcí“, čo je záujmové združenie právnických osôb pre separovaný zber a nakladanie s odpadmi. Cieľom združenia je komplexne riešiť problematiku odpadového hospodárstva v členských obciach.

KLIMATICKÉ PODMIENKY A DOPADY ZMENY KLÍMY

Klimatická zmena sa prejavuje rastom priemernej teploty atmosféry, ktorej dôsledkom je striedanie horúčav a sucha, neočakávané povodne, stúpanie morskej hladiny, zvyšovanie koncentrácie prízemného ozónu. Výsledkom je zmena stavu ekosystémových služieb, čo má priame aj nepriame hospodárske a sociálne dôsledky. Klimatická zmena má zásadné dopady na celú krajinu, a na vidiecku obzvlášť. V podmienkach Slovenska sa prejaví posunom klimatických pásiem smerom na sever. Scenáre dopadov klimatických zmien na pôdny fond Slovenska vychádzajú z predpokladu zvýšenia priemernej ročnej teploty do roku 2090 o 2 až 4°C, poklesu priemernej vlhkosti vzduchu o 5 %, pričom tento vývoj bude regionálne rozdielny. Podľa dokumentu „Environmentálna štúdia územných dopadov klimatických zmien“ spracovaného **pre územie Nitrianskeho kraja budú prejavy klimatickej zmeny na území Nitrianskeho kraja citeľnejšie ako bude vývoj v stredoeurópskom regióne**. Postihnutá bude najmä južná časť kraja zaradená do teplej klimatickej oblasti. **Otepľovanie ovzdušia bude sprevádzané výskytom letných horúčav a sucha s vážnymi dôsledkami na poľnohospodársku produkciu a poľnohospodárske ekosystémy. Zvýšený výpar bude mať za následok deficit vody v ovzduší aj v pôde, čím sa zvýši potreba zavlažovania poľnohospodárskej pôdy. Tento efekt sa výraznejšie prejaví v južnej časti kraja**. Klimatická zmena sa v území prejavuje zmenou teploty vzduchu, zmenou úhrnu a rozloženia atmosférických zrážok, zmenou vodnej bilancie, zmenou bilancie snehu a snehovej pokrývky.¹⁵ SPR Nitra je súčasťou širšieho územia Nitrianskeho samosprávneho kraja, ktorý má vypracovaný dokument „Environmentálna

¹⁴ Priatelia zeme (2010): Nakladanie s biologicky rozložiteľnými odpadmi, Príručka pre samosprávy, dostupné na: <http://www.priateliazeme.sk/spz/files/prirucka-o-nakladani-s-bro.pdf>

¹⁵ Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Nitrianskeho samosprávneho kraja na obdobie rokov 2022- 2030

štúdiá územných dopadov klimatických zmien¹⁶ všetky relevantné informácie o dopade klimatických zmien a potrebu adaptačných a mitigačných opatrení sú uvedené v tomto dokumente. Podľa tohto dokumentu sú obce v SPR Nitra ohrozené najmä povodňami v dôsledku privalových dažďov a to najmä v línii tokov rieky Nitra, Žitava a Cabajský potok. Z tohto dôvodu je nevyhnutné vykonávať na ohrozených úsekoch protipovodňové opatrenia. Krajina ako celok je ohrozená suchom. Z toho vyplýva potreba budovania vodozádržných opatrení, ktoré sú nevyhnutné pre zmiernenie dopadov klimateckej zmeny a udržania produktivity krajiny.

INŠTITUCIONÁLNO-ORGANIZAČNÁ ANALÝZA

ÚZEMNÁ A CEZHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA

V nasledujúcej časti analyzujeme rôzne typy spolupráce aktérov regionálneho rozvoja. Venujeme sa spolupráci aktérov na území SPR Nitra s dôrazom na miestne samosprávy. Spolupráca umožňuje aktérom spoločnými silami dosiahnuť ciele, ktoré by boli pre jednu organizáciu nedosiahnuteľné. Takáto spolupráca môže mať rôznorodý charakter. Môže zahŕňať poskytovanie poradenstva, spoločné strategické plánovanie, realizáciu spoločných projektov či zdieľanie alebo poskytovanie zdrojov. Formy spolupráce aktérov regionálneho rozvoja realizované na území SPR sú početné a realizované aktivity, prípadne hranice jednotlivých partnerstiev, prirodzene nemusia nutne rešpektovať administratívne hranice.

MIKROREGIONÁLNE A INÉ ZDRUŽENIA OBCÍ A ICH PARTNEROV

Jednou z využívaných formalizovaných foriem spolupráce aktérov regionálneho rozvoja sú, v prípade verejného sektora, združenia obcí. Obciam umožňuje združovať sa priamo Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení a podľa tohto zákona je predmetom činnosti združenia obcí najmä oblasť sociálnych vecí, starostlivosť o životné prostredie (predovšetkým zhromažďovanie, odvoz a spracúvanie komunálneho odpadu, odvádzanie a čistenie odpadových vôd), miestna doprava, oblasť školstva, kultúry a miestny cestovný ruch. Svojou činnosťou združenie obcí napomáha vytvárať podmienky na plnenie úloh obcí, ako aj úloh vyššieho územného celku.

Na území SPR bolo podľa Registra združení obcí k 1. septembru 2021 registrovaných 11 (tabuľka 22) združení obcí. Hoci zo samotného registra združení obcí nie je zväčša zrejmá oblasť ich činnosti (väčšina združení obcí uvádza ako oblasť činnosti len „iné združenie“), v Registri obcí uvádzajú ako oblasť činnosti najmä odpadové hospodárstvo, životné prostredie či rozvoj obce a regiónu. Z hľadiska počtu členských obcí za najvýznamnejšie patria

¹⁶ Nitriansky samosprávny kraj (2015): Environmentálna štúdiá územných dopadov klimatických zmien, dostupné na: <https://www.unsk.sk/zobraz/sekcii/uzemnoplanovacie-dokumenty-a-uzemnoplanovacie-podklady-kraja>

Ponitrianske združenie obcí pre separovaný zber a nakladanie s odpadom (46 členských obcí z územia SPR), Združenie obcí - regionálne vzdelávacie centrum samosprávy v Nitre (46 členských obcí); Regionálne združenie podzoborských obcí - Zoboralji Községek regionális Társulása a Záujmové regionálne združenie miest a obcí Mochovce (zhodne po 12 členských obcí).

Cieľom Ponitrianskeho združenia obcí pre separovaný zber a nakladanie s odpadom je dlhodobé komplexné nakladanie s odpadmi, ktoré vznikli na území členských obcí, znižovanie objemu skládkovaného odpadu, riešenie problémových javov v odpadovom hospodárstve členských obcí. Pôsobnosť tohto združenia presahuje územie SPR – členom je 57 obcí z územia NSK. Združenie obcí - regionálne vzdelávacie centrum samosprávy v Nitre sa zaoberá vzdelávaním zamestnancov samospráv. Jeho pôsobnosť presahuje hranice SPR aj NSK – dokopy bolo v roku 2022 jeho členom 387 obcí.

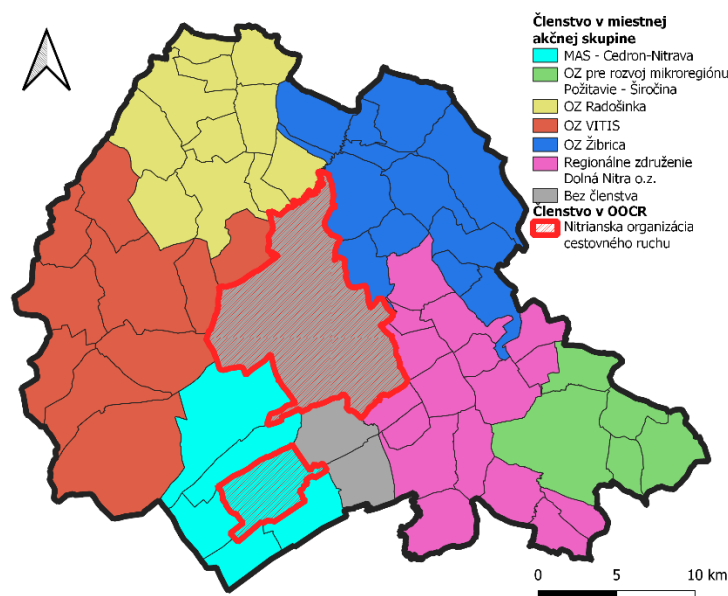
Združenie obcí	Počet členov z územia SPR
Nitrianske regionálne združenie obcí – ZMOS	60
Ponitrianske združenie obcí pre separovaný zber a nakladanie s odpadom	49
Regionálne združenie miest a obcí - Požitavský región	9
Regionálne združenie podzoborských obcí - Zoboralji Községek regionális Társulása	12
Záujmové regionálne združenie miest a obcí Mochovce	12
Združenie obcí - regionálne vzdelávacie centrum samosprávy v Nitre	46
Združenie obcí MIKROREGIÓ "Podtríbečie - Drevenica"	1
Združenie obcí mikroregiónu Veľké Zálužie-Lehota-Jarok-Báb-Rumanová	5
Združenie obcí pre trvalo udržateľné nakladanie s komunálnymi odpadmi	1
Združenie obcí za zdravšie Požitavie	6
Združenie obcí ZOBOR	5

Tabuľka 22 Združenia obcí na území SPR Nitra

Zdroj: Register združení obcí, 2021

Ďalšou inštitucionalizovanou formou spolupráce sú verejno-súkromné partnerstvá – Miestne akčné skupiny. Tieto partnerstvá vznikli v rámci prístupu LEADER, ktorý poskytol vidieckym spoločnostiam v EÚ spôsob zapojenia miestnych aktérov do formovania budúceho rozvoja ich územia. Prístup LEADER je uplatňovaný v rámci politiky rozvoja vidieka v EÚ a je základom vytvárania miestneho rozvoja vedeného komunitou (CLLD). V rámci NSK podporuje verejno-súkromné partnerstvá takéhoto typu aj samosprávny kraj.

Z regionálneho hľadiska pôsobí v rámci SPR Nitra niekoľko verejno-súkromných partnerstiev, ktoré majú štatút Miestnych akčných skupín (MAS) a prakticky je tak pokryté skoro celé územie SPR (obrázok 95). Na severe je to OZ RADOŠINKA, ktorú tvorí 19 obcí z okresu Topoľčany a 11 obcí z okresu Nitra. Na severovýchode sa sformovalo Občianske združenie ŽIBRICA, ktoré združuje 13 obcí SPR Nitra a 2 obce z okresu Topoľčany. Na juhu SPR Nitra funguje Regionálne združenie Dolná Nitra o. z. zoskupujúce 17 obcí okresu Nitra. Z juhu zasahuje do SPR Nitra Miestna akčná skupina CEDRON - NITRAVA, ktorú tvorí 6 obcí z okresu Nitra a 13 obcí z okresu Nové Zámky. V západnej časti SPR Nitra vzniklo Občianske združenie VITIS, ktoré tvorí 11 obcí, z ktorých je 10 z SPR Nitra.

Obrázok 95 Miestne akčné skupiny a OOCR na území SPR Nitra, Zdroj: vlastné spracovanie

Špecifickou formou verejno-súkromného partnerstva sú regionálne rozvojové agentúry (RRA), ktorých hlavnou úlohou je aktivizácia hospodárskeho a sociálneho potenciálu územia v ktorom pôsobia, a to inštitucionálnym prepojením územnej samosprávy, podnikateľského sektora a tretieho sektora. Vo svojej činnosti sa RRA sústreďujú na komplexný rozvoj regiónu v súlade s obsahom programových dokumentov platných pre oblasť regionálneho rozvoja na európskej, národnej i regionálnej úrovni, ako aj v súlade s platnou legislatívou, predovšetkým v súlade s ustanoveniami Zákona o regionálnom rozvoji. Dlhoročné skúsenosti a expertíza RRA v uvedenej oblasti predurčuje tieto inštitúcie stať sa koordinátormi procesov formovania Strategicko-plánovacích regiónov v SR, tak ako je táto myšlienka ukotvená v národnom dlhodobom dokumente rozvoja Slovenska s názvom *Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030*. Pozitívnym príkladom dobrej praxe môže byť Nitriansky samosprávny kraj, ktorý ako jeden z mála samosprávnych krajov správne uchopil úlohu a poslanie RRA a do prípravy územia na nové výzvy systematicky zapojil všetky RRA v kraji. Podľa Integrovannej územnej stratégie NSK sa budú RRA v kraji ako odborné **kapacity priamo podieľať aj na príprave projektových zámerov IÚI a žiadostí o NFP v rámci implementácie IÚI v SPR a budú spolupracovať s Technickým sekretariátom pri ich implementácii.**

Ďalšou formou verejno-súkromného územného partnerstva sú oblastné organizácie cestovného ruchu, ktorých úlohou je príprava a realizácia koncepcie cestovného ruchu, podpora marketingu tvorba produktov cestovného ruchu, organizovanie podujatí pre návštevníkov, zber a vlastné analýzy dát, spolupráca s aktérmi v cestovnom ruchu a podieľajú sa na prevádzke informačného systému.

Na území SPR Nitra funguje Nitrianska organizácia cestovného ruchu, ktorej hlavným cieľom je najmä tvorba produktu cestovného ruchu a propagácia destinácie. Jej členmi, z pohľadu územia SPR, sú Nitra a Mojmirovce (obrázok 95). Okrem toho medzi ich členov patria ďalšie

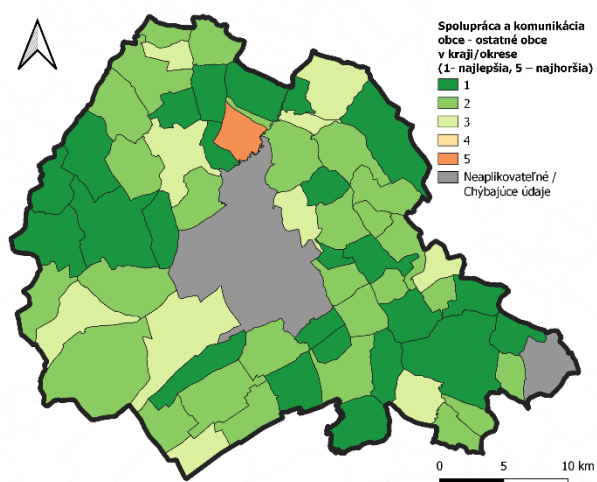
obce (Topoľčianky, Bojná a Nitrianska Blatnica) a ďalší aktéri súkromného a neziskového sektora. NOCR teda zďaleka nepokrýva územie SPR a koncentruje sa primárne na mesto Nitra.

Z nadregionálneho hľadiska je územie regiónu prostredníctvom NSK súčasťou Euroregiónu Váh-Dunaj-Ipeľ. Euroregióny predstavujú permanentné štruktúry cezhraničnej spolupráce medzi regionálnymi a miestnymi orgánmi, ktoré navzájom priamo susedia a nachádzajú sa na hraniciach susediacich štátov. Ide o platformu na výmenu a horizontálnu cezhraničnú spoluprácu medzi miestnymi a regionálnymi vládami, pričom tiež podporujú užšiu vertikálnu spoluprácu medzi regionálnymi a miestnymi orgánmi, vládami jednotlivých štátov a európskymi inštitúciami (Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Euroregióny“ 2007/C 256/23). Euroregión Váh-Dunaj-Ipeľ vznikol v roku 1999 a zmluvu o spolupráci podpísali zástupcovia samospráv žúp Komárom- Esztergom a Pest a prednosta Krajského úradu v Nitre.

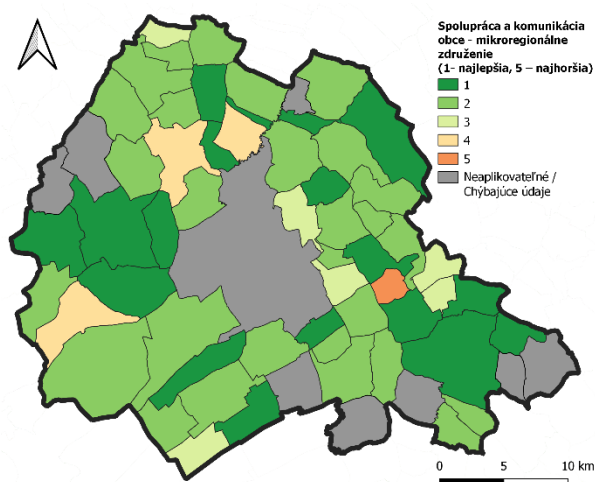
Oblasť územnej spolupráce, resp. hodnotenie spokojnosti zástupcov samospráv s ďalšími aktérmi bolo taktiež súčasťou dotazníkového zisťovania (obrázky 96 až 103). Zástupcovia samospráv reagovali jednak na skúsenosti s bilaterálnou spoluprácou (napr. iné obce, či zástupcovia iných sektorov) ale aj členstvo v rôznych partnerstvách (napr. miestne akčné skupiny, mikroregionálne združenia či OOCR).

Najpozitívnejšie hodnotili zástupcovia samospráv spoluprácu s ďalšími obcami (priemerné hodnotenie len 1,83 bodu). S výnimkou jednej obci nebolo hodnotenie horšie ako 3 body. Niektoré obce sa však v rámci tejto, ale aj nasledujúcich otázok, rozhodli neodpovedať. Vzhľadom na veľkosť obce nie sú viditeľné výrazné rozdiely v hodnotení tohto typu spolupráce. Takmer rovnaké priemerné hodnotenie má spolupráca na úrovni miestnych akčných skupín (1,84 bodu). V tomto prípade je zrejmé, že nie všetky obce sú súčasťou takéhoto územného partnerstva. Avšak väčšina obcí takúto spoluprácu hodnotila výrazne pozitívne. Výrazne pozitívne hodnotená bola taktiež spolupráca na úrovni mikroregionálnych združení (1,94 bodu).

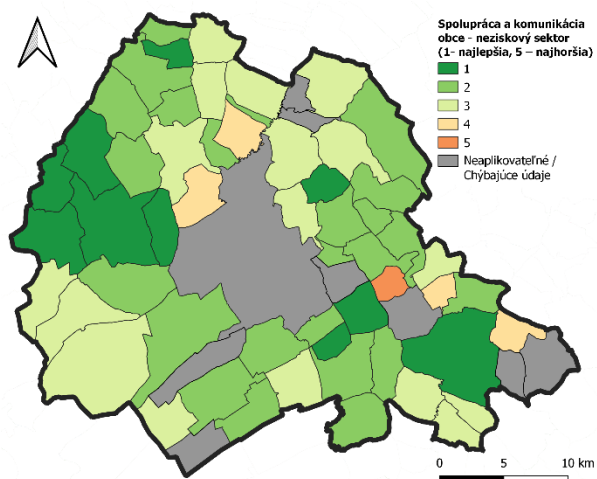
O čosi horšie obce hodnotili spoluprácu so samotným samosprávnym krajom, podnikateľským sektorom, či neziskovým sektorom. V týchto prípadoch je hodnotenie prevažne pozitívne, avšak niekoľko obcí nebolo so spoluprácou spokojných. Len obmedzený počet obcí hodnotil spoluprácu na úrovni Európskeho združenia územnej spolupráce / Euroregiónu (obrázok 102) a Oblastnej organizácie cestovného ruchu (obrázok 103). V prípade spolupráce prvého menovaného typu zrejme ide o nedostatočné skúsenosti v tejto oblasti, avšak hodnotenie obcí, ktoré odpovedali má vysokú variabilitu – vidíme, že udelené bolo v niektorých prípadoch aj veľmi negatívne hodnotenie. V prípade OOCR je zrejmé, že hodnotenie ovplyvňuje fakt, že jej členmi sú len niektoré zo samospráv na území SPR. V prípade EZÚS priemerné hodnotenie dosiahlo 3,3 bodu a v prípade OOCR to bolo 3,42 bodu.

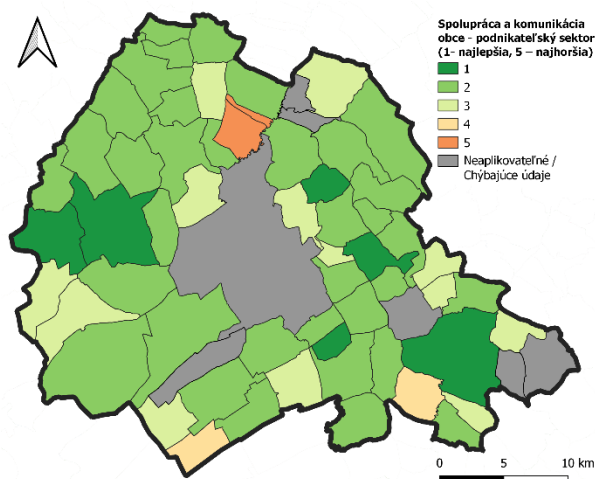
Obrázok 96 Spolupráca a komunikácia obce – ostatné obce
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 97 Spolupráca a komunikácia obce – mikroregionálne združenie
Zdroj: dotazníkový prieskum

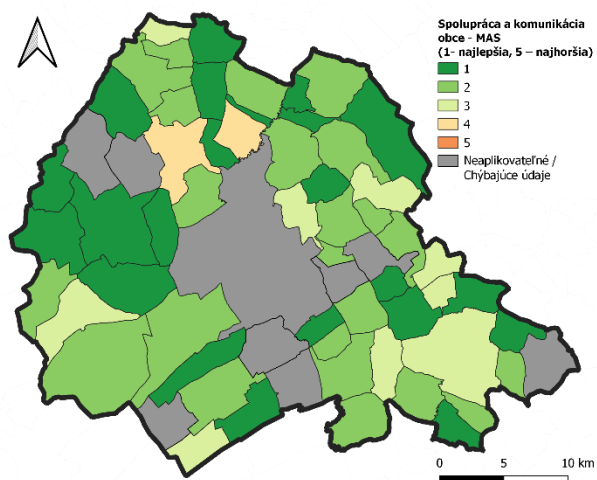
Obrázok 98 Spolupráca a komunikácia obce – neziskový sektor
Zdroj: dotazníkový prieskum

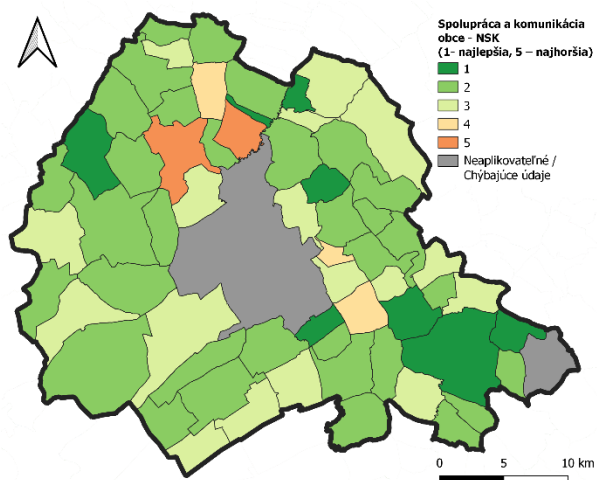
Obrázok 99 Spolupráca a komunikácia obce – podnikateľský sektor
Zdroj: dotazníkový prieskum

Miestne spolky a neziskové organizácie odrážajú angažovanosť obyvateľov a ochotu zapájať sa do záujmových a dobrovoľníckych aktivít. Aktivita miestnych spolkov a neziskových organizácií v rámci komunitného života v obci bola zisťovaná v rámci dotazníkového prieskumu (obrázok 105). V priemere bola táto oblasť hodnotená 2,37 bodmi. Z obrázku vyplýva, že s činnosťou týchto organizácií sú spokojné najmä samosprávy v centrálnej časti kraja. Aktivita týchto organizácií podľa výsledkov úzko súvisí s veľkosťou obce. Ich aktivita je

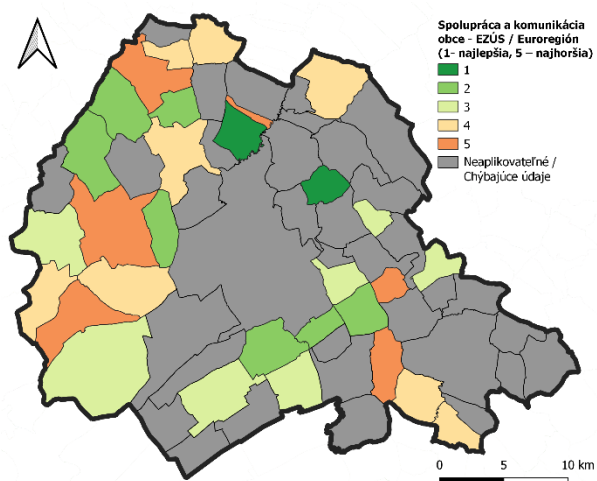
najhoršia v prípade obcí do 500 obyvateľov (priemerné hodnotenie 3 body) a naopak najlepšie hodnotené boli v mestách (v priemere 1 bod).

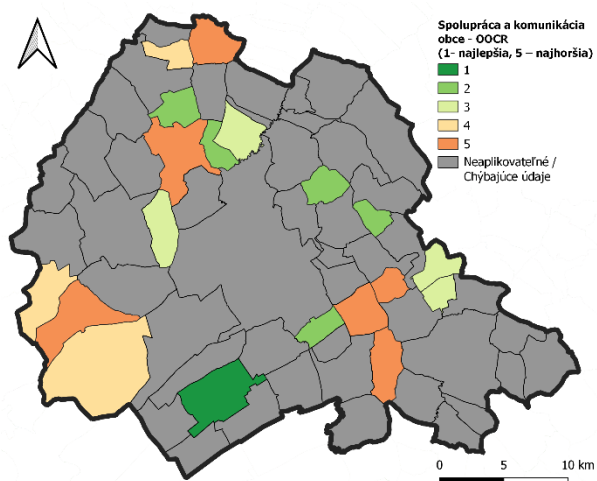
Obrázok 100 Spolupráca a komunikácia obce - MAS
Zdroj: dotazníkový prieskum

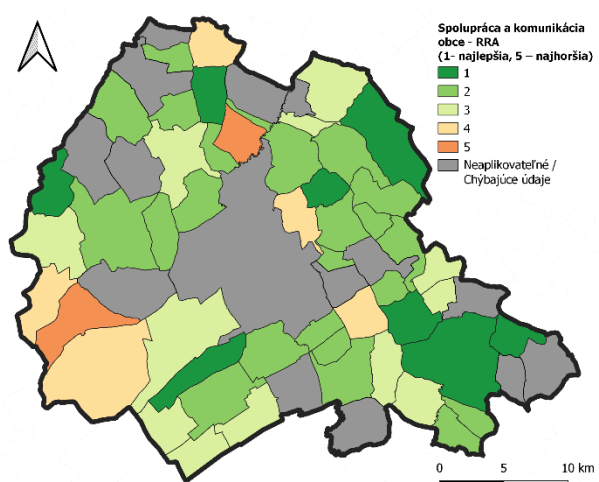
Obrázok 101 Spolupráca a komunikácia obce - NSK
Zdroj: dotazníkový prieskum

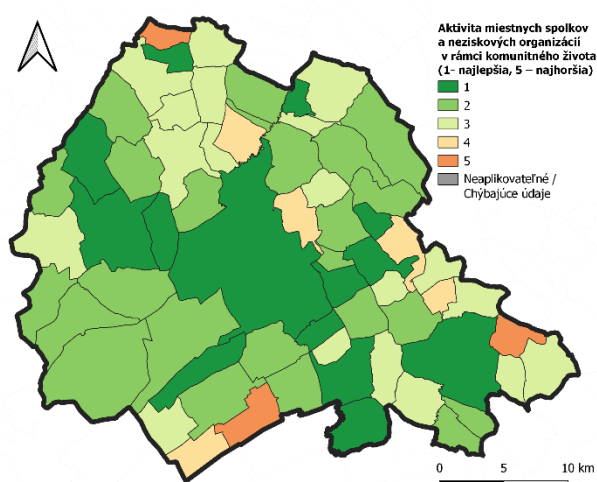
Obrázok 102 Spolupráca a komunikácia obce - EZÚS/Euroregión
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 103 Spolupráca a komunikácia obce - OOCR
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 104 Spolupráca a komunikácia obce - RRA
Zdroj: dotazníkový prieskum

Obrázok 105 Aktivita miestnych spolkov a neziskových organizácií v rámci komunitného života
Zdroj: dotazníkový prieskum

PROBLÉMOVÁ ANALÝZA

ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU ÚZEMIA

SPR Nitra možno charakterizovať ako región v procese urbanizácie. Tento charakter mu dodáva relatívne vysoká hustota obyvateľstva (181 obyv.km⁻²), ako aj nadpolovičný podiel obyvateľstva žijúceho v mestských sídlach. Prebieha tu intenzívny suburbanizačný proces, ktorého dôsledkom sú významné štrukturálne zmeny v ekonomickej, sociálnej aj environmentálnej oblasti. Tieto sú ťahané globálnymi trendami (koncentrácia ekonomických aktivít v mestách, rastúca urbanizácia). Sú však tlačené aj vnútornými vývojovými trendami, ako je zmena štruktúry obyvateľstva v mestách a na vidieku a s tým súvisiace zmeny jeho preferencií. SPR Nitra ťaží z týchto trendov, čo sa prejavuje v celkovom príraste počtu obyvateľov a to ako v mestách tak na vidieku. Demografická prognóza okresu¹⁷ predpokladá, že mierny nárast počtu obyvateľstva, najmä v dôsledku pozitívnych imigračných procesov by sa mal do roku 2035 udržať. SPR Nitra je jediným v Nitrianskom kraji, ktorý má a zachová si pozitívny demografický vývoj. Pokračujúca urbanizácia územia, okrem pozitívnych efektov (rastúca vzdelanostná úroveň obyvateľstva, zvýšený záujem investorov, lepšia dostupnosť a kvalita technickej aj sociálnej infraštruktúry), prináša so sebou a negatívne javy a problémy. Je to znečistené životné prostredie v dôsledku vysokej hustoty dopravy a s tým spojená zvýšená nehodovosť, vysoký tlak investorov na záber krajiny pod výstavbu, vysoká produkcia odpadov spojená s problémami s ich zberom likvidáciou, vysoká energetická náročnosť prejavujúca sa vo vysokej spotrebe energií a vody, rastúce nároky na sociálne služby v dôsledku starnutia obyvateľstva, ale aj neuspokojené kultúrne a športové potreby a potreby relaxu obyvateľstva v dôsledku slabej ponuky týchto služieb, resp. zastaranosti objektov.

VPLYV EXTERNÝCH FAKTOROV NA ROZVOJ ÚZEMIA

(STEEP ANALÝZA)

Externé faktory ovplyvňujúce rozvoj územia delíme na:

- sociálne
- technické a technologické
- ekonomické
- environmentálne
- politické a právne
- iné.

EXTERNÉ SOCIÁLNE FAKTORY

Za kľúčové externé sociálne faktory možno v prípade SPR Nitra považovať demografické procesy prebiehajúce v Nitrianskom kraji a celej SR. Na území SPR Nitra sa intenzifikujú suburbanizačné procesy, ktorých zdrojom je najmä imigrácia obyvateľstva z iných okresov

¹⁷ Bleha, B., Šprocha, B., Vaňo, B. (2014): Demografická prognóza okresov Slovenska do roku 2035 v kontexte odhaľovania geografickej nerovnosti a konvergencie, ACTA GEOGRAPHICA UNIVERSITATIS COMENIANAE, Vol. 58, 2014, No. 1, pp. 11-44. Dostupné na: http://actageographica.sk/stiahnutie/58_1_02_Bleha_a_kol.pdf

NSK a SR, ako aj zahraničná imigrácia najmä zo Srbska a Ukrajiny. Tento, pre SPR pozitívny vývoj, sa však môže prejavovať zvyšujúcou sa dezintegráciou komunit, pretože u „novousadlíkov“ sa môže prejavovať nižší záujem o život a dianie v obci a záujem o angažovanie sa vo veciach verejných.

Ďalším významným sociálnym faktorom externého prostredia je vysoká intenzita dennej dochádzky obyvateľstva žijúceho mimo SPR do zamestnania a škôl do Nitry a Vrábels, čo na jednej strane môže byť spojené s aktívnym využívaním služieb, nákupom tovarov a trávením voľnočasových aktivít v mieste zamestnania a na druhej strane s rastúcim tlakom na rozsah tzv. mestoobslužných služieb, ako je likvidácia odpadov, vysoká intenzita dopravy spojená so zhoršujúcim sa stavom životného prostredia, rastúce energetické nároky na poskytovanie služieb a pod.

EXTERNÉ TECHNICKÉ A TECHNOLOGICKÉ FAKTORY

Z technických a technologických externých faktorov sa ako významná javí aplikácia poznatkov výskumu a vývoja a moderných technických a technologických procesov v praxi. V tejto oblasti má rozhodujúcu úlohu štát, ktorý môže v dostatočnej miere systematicky finančne podporovať výskum a vývoj, rozvoj moderných technológií, „prenos“ výsledkov vedy, výskumu a vývoja priamo do praxe. Štát má nástroje, ktorými môže podporovať aj rozvoj inovatívneho malého a stredného podnikania. SPR Nitra je charakteristický relatívne vysokým podielom zamestnanosti v znalostne intenzívnych odvetviach. Prístup k najnovším technológiám a poznatkom vedy a výskumu môže v rozhodujúcej miere ovplyvniť budúcu štruktúru ekonomickej základne, rast produktivity práce a príjmov domácností. V SPR je kvalifikovaná pracovná sila, ktorá je rozhodujúca rozvoj a šírenie inovácií.

EXTERNÉ EKONOMICKÉ FAKTORY

Z ekonomických faktorov, ktoré bezprostredne ovplyvňujú rozvoj na regionálnej úrovni sú procesy globalizácie a vývoj svetovej ekonomiky, vývoj a výkonnosť národnej a regionálnej ekonomiky, konkurencieschopnosť, podmienky pre vstup zahraničného kapitálu a investorov. Veľmi významným faktorom sa stáva dostupnosť energií a ďalších komodít na globálnych trhoch. Pri naplňaní rozvojových zámerov bude významná aj efektivita a absorpčná kapacita SPR na využívanie externých rozvojových zdrojov, podporných finančných nástrojov politiky súdržnosti. Vzhľadom na polohu významným faktorom externého prostredia je aj spolupráca v rámci cezhraničných programov.

EXTERNÉ ENVIRONMENTÁLNE FAKTORY

Environmentálne faktory sú veľmi aktuálne. Dôsledky ich neriešenia sa neustále intenzifikujú, preto význam politiky a legislatívy ochrany a tvorby životného prostredia a odpadového hospodárstva neustále rastie. V ďalších rokoch je potrebné sústrediť pozornosť na ochranu a udržateľné využívanie krajiny, životného prostredia, prírodných zdrojov, zachovanie biodiverzity, efektívne nakladanie s odpadmi a zabezpečiť pre občanov prístup k objektívnym informáciám o životnom prostredí.

EXTERNÉ POLITICKÉ A PRÁVNE FAKTORY

Celkové politické prostredie, jeho stabilita a predvídateľnosť je významným externým rozvojovým faktorom, ktorý determinuje strednodobý a dlhodobý celkový rozvoj územia. Primárny vplyv tu zohráva výkonná moc na národnej, regionálnej úrovni. Stabilita alebo zmeny vládnej politiky a politické rozhodnutia významne ovplyvňujú kľúčové ekonomické a právne aspekty štátu (napr. vymožiteľnosť práva) s dopadom na kvalitu a stabilitu ekonomického, sociálneho a podnikateľského prostredia. Pokiaľ ide o spravovanie štátu, v SR badať určité tendencie od centralistického, paternalistického prístupu ku viac decentralizovanému rozhodovaniu, čo v budúcnosti môže lokálne priniesť viac kreativity a aktivity pri aktivizácii lokálnych zdrojov. Na lokálnej úrovni vplyv na uskutočnenie rozvojových zámerov SPR má predovšetkým aktivita a angažovanosť samosprávnych orgánov SRP, ich schopnosť identifikovať potreby územia, spájať rozvojových aktérov a iniciovať rozvoj.

SWOT ANALÝZA

SWOT analýza je základným nástrojom, ktorý sa používa na vyhodnotenie súčasného stavu z rôznych hľadísk, a to z hľadiska silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození. Zároveň načrtáva možné alternatívy budúceho vývoja, možnosti na ich využitie, prípadne ich riešenie. kompletizuje a zoraduje vnútorné silné a slabé stránky územia, jeho vnútorné aj vonkajšie príležitosti a hrozby podľa dôležitosti. Poskytuje prehľad o strategickej situácii územia. **Je východiskom pre formulovanie stratégie, ktorá vznikne ako súlad medzi internými schopnosťami územia a jeho vonkajším prostredím. SWOT analýza regiónu má určité špecifiká oproti SWOT analýze v tradičnom ponímaní. Na území regiónu pôsobia mnohí aktéri v rôznych oblastiach, preto silné stránky jedného z nich (obce), môžu byť príležitosťou pre ďalšieho z aktérov, a obdobne slabé stránky jedného môžu byť hrozbou pre ďalšieho z rozvojových aktérov. Preto sú v časti príležitosti a ohrozenia identifikované vnútorné príležitosti a ohrozenia (označené kurzívou) a príležitosti a ohrozenia vyplývajúce z vonkajšieho prostredia.**

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
Ľudské zdroje a demografia Nízka miera nezamestnanosti Rastúci podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva Dostupná kvalifikovaná pracovná sila Rastúci počet obyvateľov na území SPR Kladné migračné saldo najmä v obciach susediacich s mestom Nitra	Ľudské zdroje a demografia Prudký pokles prirodzeného prírastku Výrazné starnutie populácie Odchod kvalifikovanej mladej pracovnej sily mimo región Nesúlad medzi štruktúrou uchádzačov o pracovné miesta a dopytom na trhu práce Nedostatočná úroveň základných IKT zručností obyvateľstva Vysoký podiel znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v niektorých obciach
Hospodárstvo Priemyselné centrum kraja Vysoký podiel znalostne intenzívnych firiem 5 vybudovaných priemyselných parkov Existencia veľkých potravinárskych podnikov Vytváranie sekundárnych pólů rozvoja vo veľkých obciach Dobré podmienky pre intenzívnu poľnohospodársku výrobu Nitra – významná lokalita pre rozvoj cestovného ruchu Potenciál pre rozvoj zážitkového a vidieckeho cestovného ruchu naviazaného na pobyt pri vode	Hospodárstvo Väčšina veľkých firiem vo vlastníctve zahraničného kapitálu Nedostatočná podporná infraštruktúra pre rozvíjajúce sa automotive odvetvia Chýbajúce kapacity niektorých potravinárskych výrobných (konzervárenstvo, mletie obilnín) Prerušená väzba poľnohospodárstvo – potravinársky priemysel Úzka špecializácia poľnohospodárskych podnikov na obilniny a olejninu Nízke zastúpenie odvetví živočíšnej výroby

Výskum, vývoj a inovácie Relatívne vysoká koncentrácia vedeckých a výskumných kapacít Vysoký potenciál pre tvorbu inovácií v poľnohospodárstve a potravinárstve Kultúra, voľný čas a šport Prítomnosť významných kultúrnych a historických pamiatok Budovanie kreatívneho centra v Nitre Organizácia festivalu divadelná Nitra a iných Sociálne služby, zdravie a zdravotníctvo Prítomnosť pobytových špecializovaných zariadení sociálnych služieb Rastúci počet sociálnych podnikov fungujúcich na území Dostupnosť ambulancií lekárov špecialistov Prítomnosť FN Nitra a Kardiocentrum Nitra Vzdelávanie a školstvo Dobrá dostupnosť základných škôl Prítomnosť dvoch univerzít v meste Nitra Vysoký podiel zrekonštruovaných objektov materských a základných škôl Vysoká koncentrácia stredných odborných škôl a gymnázií Bytová výstavba Zvyšujúca sa intenzita bytovej výstavby najmä v obciach susediacimi s Nitrou Pripravenosť obcí na bytovú výstavbu Rast dôležitosti dostupného bývania v politike samospráv Ostatné služby Dobrá dostupnosť územia vzhľadom k dodávateľským a odbytovým trhom Dobrá dostupnosť predajní potravín Dobrá dostupnosť veľkých nákupných centier v meste Nitra Dobrá dostupnosť služieb pošty a pobočiek bánk Doprava Kvalitné napojenie na medzinárodné dopravné ťahy Vysoká hustota cestnej siete Medzinárodné letisko Nitra-Janíkovce Kostra cyklotrás s napojením na medzinárodnú cyklotrasu Eurovelo 6 Systém mestskej hromadnej dopravy v Nitre (vrátane príľahlých obcí) a Vrábľoch Systém verejnej autobusovej dopravy vo všetkých obciach na území Vodné hospodárstvo Dobrá napojenosť domácností na verejný vodovod – prípojka do verejnej vodovodnej siete vo viac ako 80% domoch a bytoch vo všetkých obciach Dobrá napojenosť na kanalizáciu v 26 obciach (napojenosť nad 60% domov a bytov) Energetika Vysoký stupeň plynofikácie na území SPR Zabezpečené centrálné zásobovanie teplom v mestách Bezpečnosť Nízka miera kriminality a jej priaznivý vývoj Rastúca objasnenosť trestných činov	Slabo rozvinuté lokálne zásobovacie systémy Neusporiadané vlastnícke vzťahy k pôde Malý počet pracovných miest priamo vo vidieckych obciach Nedostatočne rozvinutá spolupráca v CR Slabo rozvinutá inštitucionálna infraštruktúra CR Výskum, vývoj a inovácie Nedostatočne využitý potenciál vedecko – výskumnej základne vo väzbe na miestne zdroje Slabý záujem miestnych podnikateľov o investície do výskumu Kultúra, voľný čas a šport Vysoká investičná náročnosť opravy a rekonštrukcie kultúrnych a historických pamiatok Technicky zastarané a energeticky náročné voľnočasové zariadenia Vysoká investičná náročnosť opravy a rekonštrukcie športových zariadení Chýbajú telocvične školské telocvične Nedostatočná kapacita športovísk Sociálne služby, zdravie a zdravotníctvo Nízka dostupnosť terénnych sociálnych služieb Nízka kapacita pobytových zariadení Nedostatok denných stacionárov Nedostatok kvalifikovaných pracovníkov sociálnych služieb Nízka miera koordinácie a spolupráce v oblasti poskytovania terénnych sociálnych služieb Nedostatočné zavádzanie sociálnych inovácií Slabá dostupnosť a nízka kapacita detských jasí a materských centier Nedostatok lekárov Zlý technický stav a nedostatočné materiálno-technické vybavenie zdravotných zariadení Nízka dostupnosť terénnych zdravotných služieb Vzdelávanie a školstvo Nízka kapacita materských škôl Vysoká investičná náročnosť materiálno-technického vybavenia škôl Nedostatočné materiálno-technické vybavenie škôl primárneho vzdelávania Chýbajú možnosti celoživotného vzdelávania Existujúce možnosti celoživotného vzdelávania nie sú dostatočne rozmanité a inovatívne Nízka vzdelanostná úroveň a nezamestnanosť príslušníkov niektorých minorít Nedostatočné využitie priestorov základných škôl pre komunitné aktivity Bytová výstavba Chýbajúce nájomné bývanie Nedostatok sociálnych bytov Vysoký počet rodín bez bytu a neschopných uhrádzať náklady spojené s bývaním Vysoká energetická náročnosť domového a bytového fondu Ostatné služby Znižujúca sa dostupnosť remeselných služieb v obciach na periférii územia SPR Doprava
---	--

Územná a cezhraničná spolupráca Vysoký podiel územia SPR pokrytý MAS Vybudované kapacity predstaviteľov MAS a RRA Nadobudnuté skúsenosti územia pri príprave a implementácii integrovaných stratégií rozvoja Existencia podporných nástrojov Leader NSK Existencia regionálnej značky kvality Ponitrie Začatý proces formovania SPR Nitra Začatý proces formovania funkčného mestského regiónu Nitra Životné prostredie Väčšina obcí má zvládnutý zber a triedenie TKO Uspokojivý stav krajiny z pohľadu miestnych obyvateľov	Chýba integrovaný systém dopravy Chýbajúca koncepcia integrácie dopravných systémov Nevyhovujúci stav miestnych komunikácií, chodníkov a mostov Nedobudované cyklotrasy a chýbajúca sprievodná cykloinfraštruktúra Nevyhovujúci stavebnotechnický stav ciest II. a III. triedy Nevyhovujúce prepojenie Nitry v rámci železničnej siete a jej nízka kvalita Pokles využívania osobnej železničnej dopravy Nízky komfort verejnej osobnej dopravy Chýbajú SMART riešenia v oblasti dopravy Vodné hospodárstvo Nedobudovaná a chýbajúca kanalizačná sieť v 39 obciach (napojenosť pod 60% domov a bytov) Nedostatočná kapacita vodovodných a kanalizačných sietí Chýbajúce čistiare odpadových vôd Opotrebovaná vodohospodárska sieť Energetika Nízky podiel využívania obnoviteľných zdrojov energie Vysoká energetická náročnosť verejných, obytných a priemyselných budov a dopravy Slabé povedomie o udržateľnej energetike Nedostatočné využitie SMART riešení v oblasti energetiky Bezpečnosť Lokality so zvýšeným výskytom sociálno-patologických javov najmä v mestách Nedostatočné využitie SMART prvkov pre zvýšenie bezpečnosti občanov a inštitúcií Nedostatočné zabezpečenie obecných sietí voči kybernetickým útokom Územná a cezhraničná spolupráca Nedostatočné zapájanie sa občanov do rozvoja obce Nedostatočné vzdelávanie hlavne mladých ľudí k aktívnemu občianstvu a dobrovoľníctvu Problémy a prekážky pri implementácii integrovaných stratégií Administratívna náročnosť pri žiadaní o externé zdroje Obmedzené finančné a personálne kapacity najmä malých obcí Chýbajú inštitúcie v oblasti riadenia a plánovania rozvoja Chýbajú spoločné SMART riešenia Nedostatočné vzdelávanie v oblasti plánovania a rozvoja pre samosprávy Slabá úroveň územnej spolupráce a sieťovania aktérov rozvoja vidieckej ekonomiky Slabá úroveň cezhraničnej spolupráce Životné prostredie Narušené až silne narušené prostredie z hľadiska environmentálnej kvality Nízka až stredne vysoká environmentálna kvalita krajiny vo väčšine obcí Vysoký podiel environmentálnych záťaží najmä nelegálne skládky odpadu ŽP v obciach narušené prachom a hlukom v dôsledku dopravy Zhoršujúci sa stav zelenej infraštruktúry
---	--

	Množstvo nevyužitých brownfieldov Problémy obcí s likvidáciou TKO, najmä BRKO Vysoká exponovanosť územia voči klimatickým zmenám
Príležitosti (O)	Ohrozenia (T)
Ľudské zdroje a demografia Zriadenie vzdelávacích zariadení s alternatívnymi a inovatívnymi metódami vzdelávania Orientácia systému vzdelávania na potreby pracovného trhu Zavedenie kariérneho poradenstva na školách Využitie ekonomických migrantov na trhu práce Hospodárstvo Rozvoj cestovného ruchu vo väzbe na lokálny potenciál Vyššia angažovanosť inštitúcií v hospodárskom rozvoji územia (najmä podpora MP) Vytváranie odvetvových aj územných sieťových štruktúr Rozvoj znalostne intenzívnych odvetví najmä v službách Prepojenie výrobných vertikál v agropotravinárstve Výskum, vývoj a inovácie Vytváranie podmienok pre vznik územných klastrov Lepšie prepojenie výskumu s praxou Budovanie znalostných hubov (najmä agropotravinárstvo) Kultúra, voľný čas a šport Obnova kultúrneho dedičstva a jeho komercializácia Podpora kultúrnej produkcie a marketingu kultúry Zavádzanie SMART riešení v kultúre a kreatívnom priemysle Vybudovanie kreatívneho inkubátora Dobudovanie infraštruktúry pre možnosť využitia kultúrnych pamiatok v cestovnom ruchu Systematická podpora a inkubácia umelcov Sociálne služby, zdravie a zdravotníctvo Zavedenie terénnych sociálnych služieb v obciach Rozvoj medziodbecnej spolupráce a spoločná koordinácia poskytovania sociálnych služieb Využitie brownfieldov na zriadenie zariadení sociálnych služieb Rozvoj dobrovoľníctva v sociálnych službách Zavádzanie sociálnych inovácií a kooperácia aktérov pri poskytovaní sociálnych a zdravotných služieb Dobudovanie siete zdravotnej starostlivosti a revitalizácia zdravotníckej infraštruktúry Prepojenie zdravotnej starostlivosti a sociálnych služieb Vzdelávanie a školstvo Rozšírenie kapacity materských škôl Dobudovanie školských telocviční a športovísk Vytvoriť podmienky pre rozvoj celoživotného vzdelávania Využitie priestorov základných škôl pre komunitné aktivity Rozšírenie a tvorba programov celoživotného a duálneho vzdelávania Bytová výstavba Zvýšenie podielu sociálneho nájomného bývania Dosiahnutie energetických úspor a zníženie výdavkov domácností zvýšením energetickej efektívnosti domov a bytov Rekonštrukcia domového a bytového fondu	Ľudské zdroje a demografia Pretrvávajúci stav nedostatočnej integrácie MRK Dezintegrácia vidieckych komunít v dôsledku príchodu „novousadlíkov“ Prehlbovanie nesúladu medzi štruktúrou uchádzačov o zamestnanie a voľných pracovných miest Neschopnosť vytvoriť nové pracovné miesta v znalostne-intenzívnych odvetviach Ohrozenie pracovných miest v dôsledku automatizácie a rozvoja priemyslu 4.0 Negatívne spoločenské javy spojené s nárastom počtu zahraničných pracovných migrantov Pretrvávajúci „únik mozgov“ do zahraničia Hospodárstvo Neexistencia vízie a podpornej stratégie pre rozvoj hospodárstva regiónu Energetická kríza Pretrvávajúci nedostatok vlastných kapitálových zdrojov na rozvoj Výskum, vývoj a inovácie Pretrvávajúci slabý záujem praxe o výsledky domáceho výskumu Pretrvávajúci nedostatok zdrojov na výskum Pretrvávajúca dezintegrácia vedecko – výskumnej základne Kultúra, voľný čas a šport Klesajúci záujem občanov o kultúru Klesajúci záujem detí a mladých ľudí o šport Nízka priorita a absencia externých zdrojov na financovanie kultúry a rekonštrukcie kultúrnych pamiatok Sociálne služby, zdravie a zdravotníctvo Zvyšujúci sa tlak na kapacity zariadení poskytujúcich sociálne služby vzhľadom na starnutie obyvateľstva Zvyšujúce sa náklady na sociálne služby Nezaujem o pracovné miesta v sociálnych službách Pokračujúci úbytok a starnutie všeobecných lekárov a rušenie ich ambulancií Rušenie ambulancií lekárov špecialistov a rast vzdialeností týchto ambulancií od obyvateľstva Príchod ďalších vln Covid 19 Vzdelávanie a školstvo Pokračujúci odliv študentov na vysoké školy do zahraničia Prehlbovanie nedostatku pedagogických zamestnancov Znižujúca sa kvalita vzdelania vzhľadom na dištančné vzdelávanie Zvyšovanie deficitu zdrojov na fungovanie škôl vzhľadom na energetickú krízu Bytová výstavba Rast cien bytov a nižšia dostupnosť hypotekárnych úverov

Podpora domácností pri prechode na alternatívne zdroje energie Ostatné služby <i>Využitie alternatívnych foriem dodávok potravín v obciach</i> Vytvorenie centier zdieľaných služieb – služby pošty, predaj drogistického tovaru, lieky k dispozícii pod jednou strechou Doprava <i>Dobudovanie prvkov stacionárnej dopravy</i> <i>Vybudovanie infraštruktúry pre cyklo dopravu</i> <i>Dobudovanie chodníkov a výbočísk pre autobusy</i> Vybudovanie podmienok na zavedenie integrovaného systému dopravy Vodné hospodárstvo <i>Investície a podpora rozvoja budovania vodohospodárskej infraštruktúry v obciach</i> <i>Medziobecná spolupráca pri budovaní vodohospodárskej siete</i> <i>Budovanie vegetačných čistiarní v lokalitách bez perspektívy vybudovania mechanickej čistiarnie odpadových vôd</i> Energetika <i>Úsporné opatrenia z dôvodu rastu cien energií</i> <i>Medziobecná spolupráca pri nákupe energií</i> Podpora využívania obnoviteľných zdrojov energie Vytvorenie podmienok na postupné zavedenie off-grid systémov Bezpečnosť <i>Využitie SMART riešení ako nástroja na zvýšenie bezpečnosti a prevenciu kriminality</i> Životné prostredie <i>Zvýšenie ekologickej stability územia prostredníctvom zelených investícií</i> <i>Zníženie tvorby odpadov zavádzaním prvkov obehového hospodárstva</i> Zvyšovanie odolnosti územia voči klimatickej zmene zavádzaním adaptačných a mitigačných opatrení Územná a cezhraničná spolupráca <i>Tvorba vlastných zdrojov financovania SPR Nitra a vytvorenie vlastných grantových schém</i> <i>Zavádzanie spoločných SMART riešení</i> <i>Prehĺbenie spolupráce s ďalšími aktérmi vidieckej ekonomiky – neziskovým a súkromným sektorom</i> <i>Podpora vzdelávania v oblasti plánovania a rozvoja pre samosprávy</i> Inštitucionalizácia a nadobudnutie kompetencií SPR Nitra rozhodovať o rozvoji územia	Znižovanie kvality bývania v dôsledku rastu jednotkových cien nehnuteľností Rast úrokových sadzieb v súvislosti s tlmením inflácie Rastúce ceny elektrickej energie a plynu pre domácnosti Prudké zvýšenie nákladov na kúrenie a možná nutnosť prejsť na alternatívne typy vykurovania Ostatné služby <i>Rušenie predajní potravín vo vidieckych obciach</i> Rast cien tovarov a služieb vplyvom inflácie Obmedzenie dostupnosti služieb vplyvom ďalších vln Covid 19 či energetickej krízy Doprava Rastúce dopravné zaťaženie, najmä nákladná automobilová doprava Pokles záujmu o VOD z dôvodu preferencie individuálnej dopravy Rastúce náklady na opravy a údržbu ciest a komunikácií Vysoké náklady času na dochádzku do práce Rast cien pohonných hmôt Vodné hospodárstvo Zvyšujúce zaťaženie vodohospodárskych sietí vplyvom rastu intenzity bytovej výstavby Rast nákladov na údržbu a opravy vodohospodárskej siete Hroziaca havária vodohospodárskej siete Energetika Rastúce ceny elektrickej energie a plynu a neistota trhov s energiami Riziko havárie infraštruktúry energetickej siete a súvisiace riziko prerušenia dodávok Bezpečnosť Ohrozenie organizácií a infraštruktúry na území SPR kybernetickými hrozbami Územná a cezhraničná spolupráca Pretrvávajúci nedostatok finančných zdrojov na zabezpečenie výkonu kompetencií (najmä u malých obcí) Riziko zníženia príjmov obcí centrálnou úrovňou Neisté ďalšie fungovanie podpory integrovaného rozvoja vidieka zo strany štátu Nemožnosť spoľahnúť sa a slabá dostupnosť externých zdrojov (vzhľadom na centrálnu a krajskú úroveň) Životné prostredie Degradácia krajiny v dôsledku nezládnutej klimatickej zmeny Rastúca chorobnosť a úmrtnosť obyvateľstva v dôsledku zvyšujúceho sa znečistenia prachovými časticami a smogom
--	--

Tabuľka 23 SWOT analýza SPR Nitra

Zdroj: vlastné spracovanie

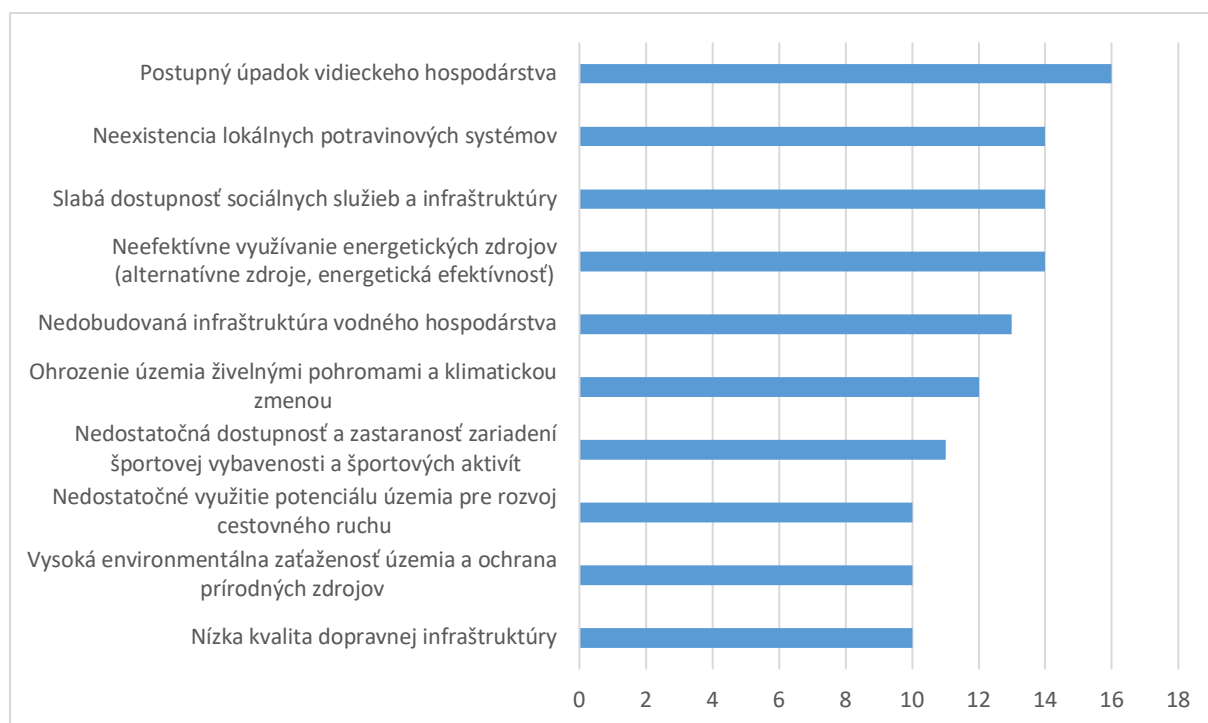
Vzájomný vzťah vnútorných (silné a slabé stránky) a vonkajších (príležitosti a ohrozenia) faktorov SWOT analýzy je východiskom pre identifikáciu disparít a faktorov rozvoja a stanovenie rozvojovej stratégie obce.

Nakoľko ide o širšie územie (65 obcí), bol identifikovaný značný počet silných aj slabých stránok, kde nie všetky majú rovnakú relevanciu, nakoľko sa nevyskytujú s rovnakou intenzitou na celom území SPR. Je zrejmé, že problémy väčších obcí a obcí v blízkosti miest (najmä Nitry) sú odlišné ako v obciach okrajových. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že rozvojový potenciál SPR Nitra je veľký, ťahaný v súčasnosti najmä vonkajšími faktormi. Rast ekonomického potenciálu územia vyvolá potrebu rozvoja najmä v odvetví služieb, vytvorí podmienky pre rozvoj znalostne intenzívnych odvetví.

Zo vzájomných väzieb SWOT analýzy je zrejмый vysoko pozitívny vplyv polohového potenciálu na rozvoj investičných aktivít veľkých a dostupných obcí v oblasti malého a stredného podnikania a priemerný vplyv na sieťovanie a tvorbu kontaktov, zachovanie tradícií pre využitie a propagáciu produktov pre rozvoj cestového ruchu a členstvo v rôznych združeniach. Priaznivý demografický vývoj, s dobrou vzdelanostnou úrovňou obyvateľstva je v úzkej väzbe na rozvoj investičných aktivít a podporu malého a stredného podnikania, na druhej strane si vyžaduje vybudovanie priestorov pre voľno časové aktivity. Diverzifikovaná ekonomická základňa a podnikateľská aktivita môže byť podporená rozvojom investičných aktivít zo zdrojov EŠIF, vytváraním siete kontaktov v rámci cezhraničnej spolupráce. Vybavenosť obcí technickou infraštruktúrou vysoko ovplyvňuje nielen kvalitu života obyvateľov, ale aj rozvoj podnikateľského prostredia, pričom na rozvojové projekty je možné uvažovať nielen s finančnými zdrojmi obcí, ale aj s externými zdrojmi z EŠIF a iných programov, podobne ako aj pri rozvoji služieb. Treba zdôrazniť že, že niektoré rozvojové problémy obcí SPR Nitra (sociálna oblasť, ochrana a tvorba krajiny a životného prostredia, dostupnosť územia, problémy v oblasti energetiky, riešenia odpadového hospodárstva) vyžadujú spoločné riešenia, ktoré sú ekonomicky efektívnejšie a udržateľnejšie.

DISPARITY A FAKTORY ROZVOJA ÚZEMIA

Pre analýzu disparít a faktorov rozvoja územia boli využité výsledky SWOT analýzy, ako aj výsledky dotazníkového prieskumu medzi reprezentantmi obcí SPR Nitra. Dotazníkového prieskumu sa zúčastnilo 31 obcí, čo je 47,7% z celkového počtu obcí v SPR. Výsledky prieskumu teda nie sú reprezentatívne, avšak poskytujú určitý prehľad o najpálčivejších problémoch SPR. Na základe výsledkov dotazníka bolo identifikovaných 10 najzávažnejších problémov obcí, ktoré podľa stupňa závažnosti zhrnuté na obrázku 106.

Obrázok 106 Najvýznamnejšie problémy obcí SPR Nitra

Zdroj: Vlastné spracovanie

Postupný úpadok vidieckeho hospodárstva vidia zástupcovia obcí ako najväčší problém najmä z hľadiska perspektívy rozvoja územia. Tento úpadok je spôsobený najmä pomalým a málo inovatívnym rozvojom vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky, nedostatočným využívaním lokálnych potravinových zdrojov a zhoršovaním dostupnosti miestnych komerčných služieb (chýbajú obchody a služby).

Neexistencia lokálnych potravinových systémov je zapríčinená nerozvinutým trhom s pôdou v dôsledku rozdrobenej štruktúry vlastníckych vzťahov a odtrhnutosťou od lokálneho trhu, nefunkčnosťou lokálnych potravinových systémov.

Slabá dostupnosť sociálnych služieb a infraštruktúry súvisí s nízkou dostupnosťou terénnych sociálnych služieb, nízkou kapacitou pobytových zariadení, nedostatkom denných stacionárov, nedostatočným zavádzaním sociálnych inovácií (sociálne podniky) a chýbajúcou medziobecnou spoluprácou v oblasti sociálneho rozvoja.

Neefektívne využívanie energetických zdrojov (alternatívne zdroje, energetická efektívnosť) je dôsledkom nízkeho podielu využívania obnoviteľných zdrojov energie, slabým povedomím o udržateľnej energetike a vysokou energetickou náročnosťou verejných, obytných a priemyselných budov a dopravy.

Nedobudovaná infraštruktúra vodného hospodárstva sa prejavuje v nedobudovanej kanalizačnej sieti, v nedostatočnej kapacite vodovodných a kanalizačných sietí, v chýbajúcich čistiarnach odpadových vôd a v opotrebovanej vodohospodárskej sieti.

Ohrozenie územia živelnými pohromami a klimatickou zmenou súvisí s chýbajúcou infraštruktúrou a opotrebovanosťou vodozádržných opatrení, nízkou mierou implementácie

opatrení na prevenciu klimatickej zmeny, chýbajúcimi protieróznymi opatreniami, a chýbajúcou infraštruktúrou a opotrebovanosťou protipovodňových zariadení.

Nedostatočná dostupnosť a zastaranosť zariadení športovej vybavenosti a športových aktivít je najmä v dôsledku limitovaných finančných zdrojov na opravu a rekonštrukciu športových zariadení, chýbajúcich školských telocviční a nedostatočnej kapacity športovísk.

Nedostatočné využitie potenciálu územia pre rozvoj cestovného ruchu je preto, že územie nevyužíva svoj prírodný a kultúrny potenciál v prospech rozvoja tohto odvetvia.

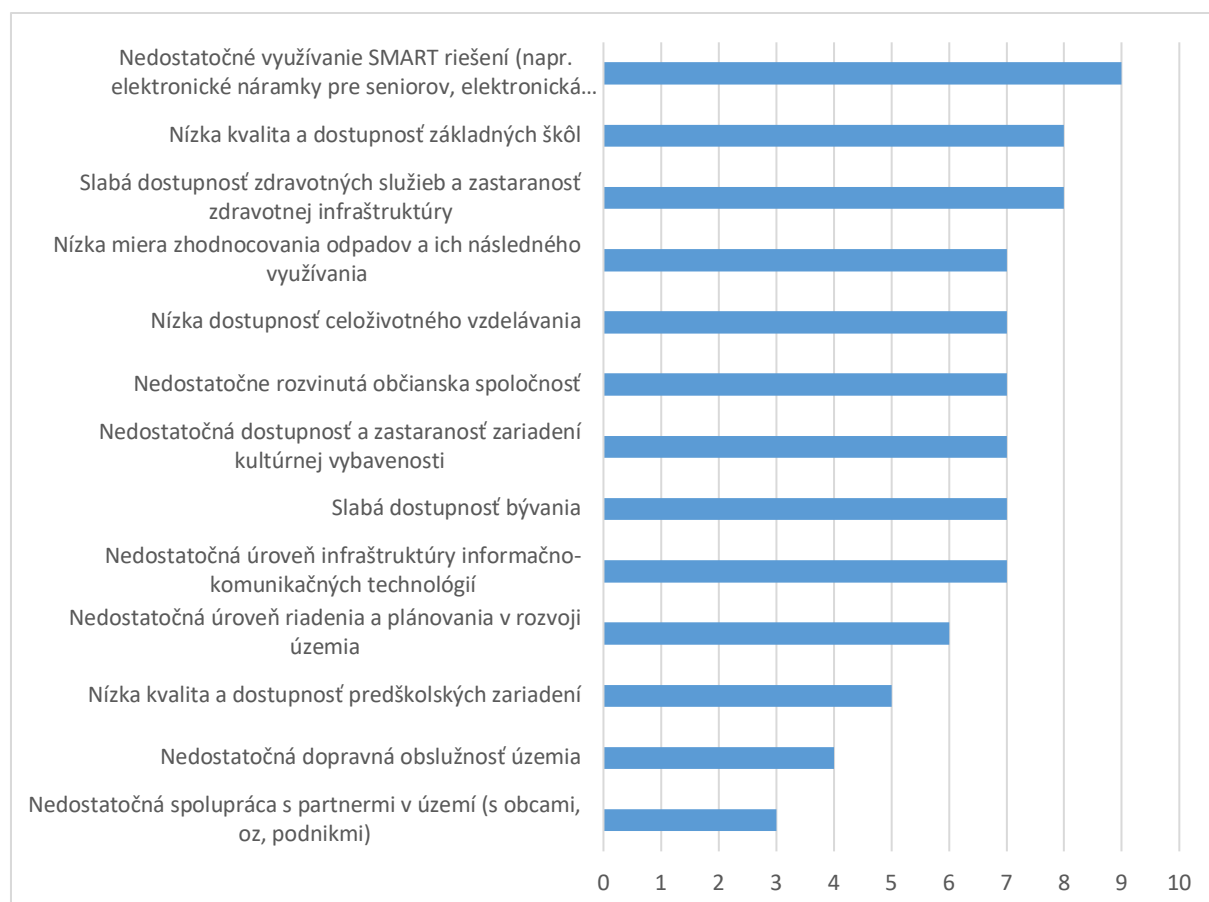
Vysoká environmentálna záťaženosť územia a ochrana prírodných zdrojov súvisí s nedostatkom zdrojov na sanáciu a rekultiváciu environmentálnych záťaží, nevysporiadanými vlastníkmi, vzťahmi k lokalitám dotknutým environmentálnou záťažou, ohrozením inváznymi druhmi a zaťažením územia pozostatkami hospodárskej činnosti z minulosti (environmentálne záťaže, brownfieldy).

Nízka kvalita dopravnej infraštruktúry sa prejavuje najmä v nevyhovujúcom stave miestnych komunikácií a chodníkov, v nedobudovaných cyklotrasách a chýbajúcej sprievodnej cykloinfraštruktúre, v nevyhovujúcom stavebno-technickom stave ciest II. a III. triedy a v nevyhovujúcom stavebno-technickom stave mostov.

Okrem uvedených najvýraznejších problémov obcí SPR Nitra, tieto identifikovali aj ďalšie problémy. Tieto sú uvedené v obrázku 107.

Z konkrétnych problémov obce najviac uvádzali chýbajúce zberné dvory a kompostoviská, chýbajúce zdroje na materiálno-technické vybavenie škôl, limitované finančné zdroje na opravu a rekonštrukciu kultúrnych a historických objektov, nízka energetická efektívnosť domov a bytov, chýbajúce nájomné a sociálne bývanie, nízka dostupnosť terénnych zdravotných služieb, nedostatočná úroveň základných IKT zručností obyvateľstva, slabé pokrytie vysokorýchlostným internetom, chýbajúci integrovaný systém dopravy a nízky komfort verejnej dopravy.

Starostovia vidia aj problémy s nedostatočne rozvinutou občianskou spoločnosťou, čo vyplýva najmä z nedostatočného vzdelávania hlavne mladých ľudí k aktívnemu občianstvu a dobrovoľníctvu a z nedostatočného zapájania sa občanov do rozvoja obce.

Obrázok 107 Ďalšie identifikované problémy obcí SPR Nitra
Zdroj: Vlastné spracovanie

Analýza poukazuje na prevládanie silných stránok a príležitostí nad slabými stránkami a ohrozeniami, čo znamená že SPR Nitra disponuje pomerne vysokým vnútorným potenciálom, ktorý môže spolu s faktormi externého prostredia vhodne využiť na zmiernenie alebo prekonanie slabých stránok a ohrození s využitím optimálnej rozvojovej stratégie.

HLAVNÉ DISPARITY SPR NITRA SÚ:

- Nedostatočne využitý potenciál miestnych zdrojov, čo je spôsobené
 - nevysporiadanými vlastníckymi vzťahmi k pôde,
 - prerušenými hodnotovými reťazcami medzi výrobcami potravín, spracovateľmi a obchodom,
 - nedostatočne rozvinutými krátkymi odbytovými reťazcami
 - zlým technickým stavom niektorých prvkov infraštruktúry cestovného ruchu (kultúrne pamiatky),
 - nízkou mierou spolupráce medzi miestnou verejnou správou a podnikateľmi
 - nedostatočným a nesystémovým marketingom v cestovnom ruchu,
 - chýbajúcou inštitucionálnou spoluprácou v rozvoji cestovného ruchu ako aj ostatných prvkov lokálneho ekonomického systému.
- Nedostatočná dostupnosť sociálnych a zdravotných služieb spôsobovaná najmä
 - chýbajúcimi miestami v pobytových zariadeniach pre seniorov a zdravotne handicapovaných,

- nedostatkom terénnych sociálnych služieb,
- nespoluprácou obcí pri riešení sociálnych problémov občanov;
- Málo efektívny systém nakladania s komunálnym odpadom zapríčinený
 - nedostatočnou mierou triedenia komunálneho odpadu na úrovni obcí,
 - nedoriešené niektoré články integrovaného systému nakladania s komunálnym odpadom (chýbajúce zberné dvory, nakladanie s BRKO, opätovné využitie vytriedeného odpadu),
 - chýbajúce SMART riešenia umožňujúce presnú evidenciu, monitorovanie a spoplatňovanie množstva odpadov;
- Nedostatočná dopravná obslužnosť územia , ktorá je dôsledkom
 - chýbajúcej koncepcie integrácie dopravných systémov,
 - nedostatočnej nadväznosti spojov,
 - zlým technickým stavom komunikácií II. a III. triedy,
 - zlým technickým stavom mostov,
 - nedobudovanou sieťou cyklociest;
- Environmentálne nestabilná krajina v dôsledku
 - klimatickej zmeny,
 - nevysporiadaných vlastníckych vzťahov k pozemkom,
 - nevhodného obhospodarovania pozemkov,
 - nízkou ekologickou stabilitou krajiny (málo trvalej zelene),
 - zanedbanou starostlivosťou o krajinu;
 - znečistenia životného prostredia v dôsledku vysokej spotreby energií
- Nízka miera spolupráce medzi aktérmi rozvoja v dôsledku
 - nedostatočných kompetencií lokálnych aktérov,
 - slabej koordinácii strategického plánovania,
 - nízkeho záujmu aktérov na procese plánovania,
 - slabej inštitucionálnej štruktúry plánovania.

Hlavné faktory rozvoja SPR Nitra sú nasledovné:

- Vysoký polohový potenciál voči rozvojovým pólom (blízkosť Bratislavy, Budapešti) a osiam (hlavná urbanizačná os Bratislava – Trnava – Nitra – Banská Bystrica), existencia centra nadregionálneho významu (Nitra) a regionálneho významu (Vráble). V rámci nitrianskeho kraja potenciál prihraničnej polohy.
- Priaznivý demografický vývoj (rastúci počet obyvateľov dôsledku imigrácie) a štruktúra obyvateľstva (vzdelanostná - vysoký podiel obyvateľstva s vysokoškolským a úplným stredoškolským vzdelaním s maturitou).

RIZIKÁ PLNENIA CIEĽOV PHSR SPR NITRA

Hodnotenie a následné riadenie možných rizík je štruktúrovaný prístup k identifikácii, hodnoteniu, monitorovaniu a priebežnej kontrole rizík, ktoré môže potenciálne nastať a ohroziť realizáciu stanovených zámerov a cieľov PHSR strategického plánovacieho regiónu Nitra celkový rozvoj daného územia. Vo všeobecnosti riziká môžu byť infraštruktúrne a

technické, environmentálne, sociálne, ekonomické, informačné, právne a iné. Možné riziká a ich hodnotenie je uvedené v tabuľke 24.

Tabuľka 24 Analýza rizika neriešenia súčasného stavu

Druh rizika	Objekt rizika	Zdroj rizika	Nežiadúce dôsledky	Pravdepodobnosť
Infraštruktúrne a technické	Infraštruktúra, technické objekty a systémy	Zlý technickým stav komunikácií II. a III. triedy	Zvýšená nehodovosť a úrazovosť	+++
		Zlý technický stav mostov	Riziko havárií, obchádzky, strata času	+++
		Nedobudovaná sieť cyklociest	Zvýšená nehodovosť v dôsledku pohybu cyklistov po cestách	+++
		Zlý technický stav niektorých prvkov infraštruktúry cestovného ruchu	Nedostatočné využívanie potenciálu cestovného ruchu	++
		Nedobudovaná kanalizácia a ČOV v niektorých obciach	Ohrozená kvalita životného prostredia, kvalita života a zdravotný stav obyvateľstva	++
		Chýbajúce zberné dvory	Tvorba čiernych skládok, znečistenie spodných vôd priesakmi, zhoršujúci sa obraz krajiny	++
		Chýbajúce kompostárne	Zvýšené znečistenie ovzdušia metánom a splodinami spaľovania	++
		Chýbajúce kapacity v materských školách	Odchádzka mladých rodín	+
		Nedostatok detských ihrísk, športových zariadení a priestorov na voľno časové aktivity	Zvýšený pohyb detí po verejných priestranstvách Nedostatočné podmienky pre bezpečný pohyb. Zvýšená úrazovosť Znížená kvalita života	++
Ekologické	Ekosystémové služby	Nízky stupeň ekologickej stability a potenciálna hrozba ekologických rizík	Havarijné ekologické situácie	++
		Dôsledky intenzívnej a neregulovanej suburbanizácie na životné prostredie	Intenzívne zaťaženie územia a nekontrolovaný priestorový rozvoj	+++
		Vysoká prašnosť a hlučnosť v dôsledku vysokej hustoty premávky	Zvýšená chorobnosť obyvateľstva	++
		Nedostatočná mierou triedenia komunálneho odpadu na úrovni obcí	Rastúce náklady na likvidáciu TKO	+++
		Klimatická zmena	Hrozba miestnych záplav a sezónneho sucha, zhoršujúca sa produkčná kapacita krajiny	++
		Nevhodné obhospodarovanie pozemkov	Hrozba zosuvov pôdy, rozmnožovania škodcov a chorôb	++
		Zanedbaná starostlivosť o krajinný obraz	Rozmnožovanie invázných rastlín a náletových drevín	++
Sociálne	Sociálne skupiny	Chýbajúce miesta v pobytových zariadeniach pre seniorov a zdravotne handicapovaných	Preťaženie existujúce sociálne zariadení, nízka kvalita a vysoká cena ich služieb	+++
		Nedostatok terénnych sociálnych služieb	Nízka kvalita života dotknutých domácností	++
			Nekomplexné, čiastkové riešenia neumožňujúce synergické efekty	+++

		Nízka miera spolupráce obcí pri riešení sociálnych problémov občanov	Vysoké finančné, materiálne aj ľudské náklady na riešenie sociálnych problémov	+++
		Znižovanie kvality bývania v dôsledku rastu jednotkových cien nehnuteľností a nákladov na bývanie	Znižovanie kúpnej sily domácnosti, znižovanie kvality života	+++
		Zhoršujúca sa dostupnosť zdravotných služieb	Rast úmrtnosti na civilizačné ochorenia	++
Ekonomické	Obyvatelia	Nedostatočná nadväznosť spojov	Nutnosť využívania osobnej automobilovej dopravy, zaťaženie cestnej siete a časové straty obyvateľov	++
	Podnikatelia	Slabá podpora miestnych MSP, vrátane farmárov	Nízka miera podnikateľskej aktivity	++
	Samosprávy	Slabá koordinácia a riadenie rozvoja CR	Pokles atraktivity územia pre turistov	++
Informačné	Obyvatelia	Nízky záujem aktérov o účasť na procese plánovania	Nevyužitý rozvojový potenciál územia	++
	Podnikatelia		Závislosť na cudzích zdrojoch	
	Samosprávy	Slabá koordinácia strategického plánovania	Neschopnosť sledovať dlhodobú rozvojovú víziu Ad hoc riešenia	+++
Právne	Obyvatelia	Nevysporiadané vlastnícke vzťahy k pôde	Neschopnosť využívať pôdu ako ekonomické aktívum	+
	Podnikatelia		Slabá dostupnosť pôdy pre novozačínajúcich podnikateľov	+
	Samosprávy		Vysoké transakčné náklady na vysporiadanie vlastníctva pod obecnými nehnuteľnosťami	+++

Pravdepodobnosť + nízka ++ stredná +++ vysoká

Infraštruktúrne a technické riziká v SPR Nitra spočívajú najmä v zlom technickom stave ciest II. a III. triedy a v zlom technickom stave mostov, ktoré spôsobujú zvýšenú nehodovosť a úrazovosť, zvýšené finančné náklady aj náklady času súvisiace s nutnosťou prekonávať tieto riziká (obchádzky, vyššie opotrebovanie dopravných prostriedkov a s tým súvisiace zvýšené náklady podnikov aj domácností). Nedobudovaná sieť cyklociest má za následok že dochádzajúci do práce do miest na bicykli využívajú hlavné cestné ťahy, čím sú ohrození úrazmi a nehodami. Rizikom sú aj nedobudované systémy zberu a nakladania s komunálnym odpadom, spolu s nedostatočnou mierou triedenia TKO, čo zhoršuje stav životného prostredia a krajiny a zvyšuje náklady obcí na zber a nakladanie s odpadom. V časti obcí je problémom nedobudovaná alebo úplne chýbajúca kanalizácia a ČOV, čo má nepriaznivé dopady najmä na kvalitu povrchovej aj pitnej vody. Rizikom je aj nedobudovanie potriebam zodpovedajúcich verejných priestranstiev, detských ihrísk, športovísk ako aj dostatočných kapacít materských škôl, čo môže viesť k negatívnym dôsledkom vo viacerých oblastiach – v znížení kvality života, možnostiach trávenia voľného času, ako aj k úrazovosti detí a dospelých.

Z ekologických rizík potenciálnou hrozbou je nízky stupeň ekologickej stability územia, čo sa pri narušení môže prejavíť v havarijných ekologických situáciách. Ku zníženiu kvality životného prostredia a znečisteniu verejných priestranstiev môže prispievať aj nedostatočná ochrana obyvateľov pred vysokou hustotou premávky a s tým súvisiacou hlučnosťou a prašnosťou. Pokračovanie intenzívnej, prípadne neregulovanej suburbanizácie môže viesť k

nekontrolovanému priestorovému rozvoju a rastúcim nárokom obyvateľstva na kapacity dopravnej, technickej a sociálnej infraštruktúry ako aj k dezintegrácii komunit. Nevhodné obhospodarovanie pozemkov spôsobuje zosuvy pôdy, rozmnožovanie škodcov a chorôb rastlín, čo vedie ku zvýšeným nákladom podnikov, domácností aj obcí na ochranu proti nim. Vážnou hrozbou je klimatická zmena, ktorá vyvoláva hrozbu miestnych záplav, sezónneho sucha a zhoršujúcej sa kapacity krajiny, spojenej napr. s nedostatkom pitnej a úžitkovej vody v určitých časových obdobiach.

Najzávažnejším sociálnym rizikom v SPR Nitra je nedostatok miest v pobytových zariadeniach pre seniorov a nedostatok terénnych sociálnych služieb, čo vedie k preťaženiu existujúcich sociálnych zariadení, k zhoršovaniu kvality a ku zvyšovaniu ceny sociálnych služieb. Finálnym výsledkom takéhoto vývoja je zhoršujúca sa kvalita života najmä domácností seniorov. Zvyšovanie dostupnosti sociálnych služieb je jednak v zmene nastavenia štátnej sociálnej politiky, ale aj v spolupráci najmä vidieckych obcí. Táto je v súčasnosti nedostatočná a nekoordinovaná. Výsledkom sú vysoké finančné, materiálne a ľudské náklady neúmerne zaťažujúce rozpočty obcí. Problémom je aj vysoká miera opotrebovanosti domového a bytového fondu, čo s rastúcimi cenami energií vedie ku znižovaniu kúpnej sily domácností a klesajúcej kvalite života.

Ekonomické riziká pociťuje obyvateľstvo najmä cez nedostatočnú nadväznosť spojov, čo vedie ku zvýšenej potrebe využívať vlastnú motorové vozidlá, čo následne vedie k preťaženosti cestnej siete, ale aj k vysokým nákladom domácností na dochádzku za prácou. Podnikatelia pociťujú ekonomické riziká v zložitom podnikateľskom prostredí a v nízkej miere podpory MSP vrátane farmárov a to nie iba zo strany štátu, ale aj zo strany regionálnych a miestnych samospráv. Dôsledkom je nízka miera podnikateľskej aktivity najmä vo vidieckych obciach, na čo nadväzuje ďalšie znižovanie rozvojového potenciálu obcí. Zdrojom ekonomických rizík pre samosprávy je najmä ich nedostatočná aktivita a slabá koordinácia pri využívaní obciam dostupných nástrojov na podporu podnikania najmä v odvetviach viazaných na miestne zdroje (cestovný ruch, poľnohospodárstvo).

Informačné bariéry súvisia najmä so slabým využívaním IKT, ale najmä s nedostatočným zosieťovaním jednotlivých skupín rozvojových aktérov, čo spôsobuje zamrzanie informačných kanálov, a následnou slabou koordináciou strategického územného plánovania, nezájmu rozvojových aktérov o spoločné aktivity a k slabému využívaniu rozvojového potenciálu územia.

Mnohé z vyššie spomenutých rizík a ich nežiadúcich dôsledkov **sú rámcované právnymi rizikami**, z ktorých najvýznamnejšie sa javí nevysporiadané vlastníctvo pozemkov a poľnohospodárskej pôdy, čo v prípade obcí je zdrojom vysokých transakčných nákladov, resp. pomalého územného rozvoja, k nefunkčnému trhu s pôdou, čo má dopady najmä na malých podnikateľov v poľnohospodárstve a v prípade občanov – vlastníkov pôdy k obmedzenému využívaniu svojich vlastníckych práv.

STRATEGICKO-PROGRAMOVÁ ČASŤ

STRATÉGIA ROZVOJA

Strategická časť obsahuje stratégiu rozvoja SPR Nitra. Zohľadňuje jeho vnútorné špecifiká (endogénne faktory) ako aj predpokladaný vplyv vonkajšieho prostredia a určuje hlavné ciele a oblasti rozvoja SPR v záujme dosiahnutia vyváženého trvalo udržateľného rozvoja územia a sociálnej súdržnosti. Obsahuje víziu územia, formuláciu a návrh stratégie a výber a popis strategických cieľov a zámerov v jednotlivých oblastiach rozvoja. Pre každú oblasť identifikuje parciálne oblasti, ktoré si vyžadujú osobitné riešenie. V rámci nich na základe strategickej vízie formuluje ciele, zámery a následne konkrétne opatrenia (aktivity), ktorých realizácia zabezpečí dosiahnutie vytýčených cieľov.

Rozvojová vízia, strategické ciele a priority SPR Nitra vychádzajú z globálnych a regionálnych rozvojových trendov, z vnútorného potenciálu SPR ako aj z exogénnych vplyvov ktoré naň pôsobia. Sú formulované na základe výsledkov analýz, ako aj na základe komunikácie so zainteresovanými subjektami v SPR (Kooperačná rada SPR, starostovia obcí, zástupcovia tretieho sektora). Základným rozvojovým trendom SPR Nitra ťahaným externými faktormi je tendencia ku koncentrácii ekonomických aktivít v rozvojových póloch – mestách, s čím súvisí pozitívny demografický vývoj a vysoká dochádzka za prácou z vidieckych obcí v rámci SPR ale aj mimo neho. To vyvoláva interné reakcie a to najmä rast počtu obyvateľstva vo vidieckych obciach v dôsledku slabej dostupnosti nehnuteľností a vysokej cene v mestách. Nastáva transformácia vidieka vo všetkých troch oblastiach udržateľného rozvoja – ekonomickej, sociálnej aj environmentálnej. Problémy najmä v oblasti sociálnej a environmentálnej začínajú naberať na intenzite. V niektorých obciach sú nedoriešené infraštruktúrne problémy, ktoré sa ťahajú z minulosti. Stratégia je postavená na štyroch základných pilieroch, rozvoj miest ako silnejúcich rozvojových pólov, posilňovanie obytnej funkcie vidieckych obcí, environmentálna stabilizácia krajiny, spolupráca miest a vidieckych obcí pri dosahovaní rozvojových zámerov.

Vízia rozvoja SPR Nitra

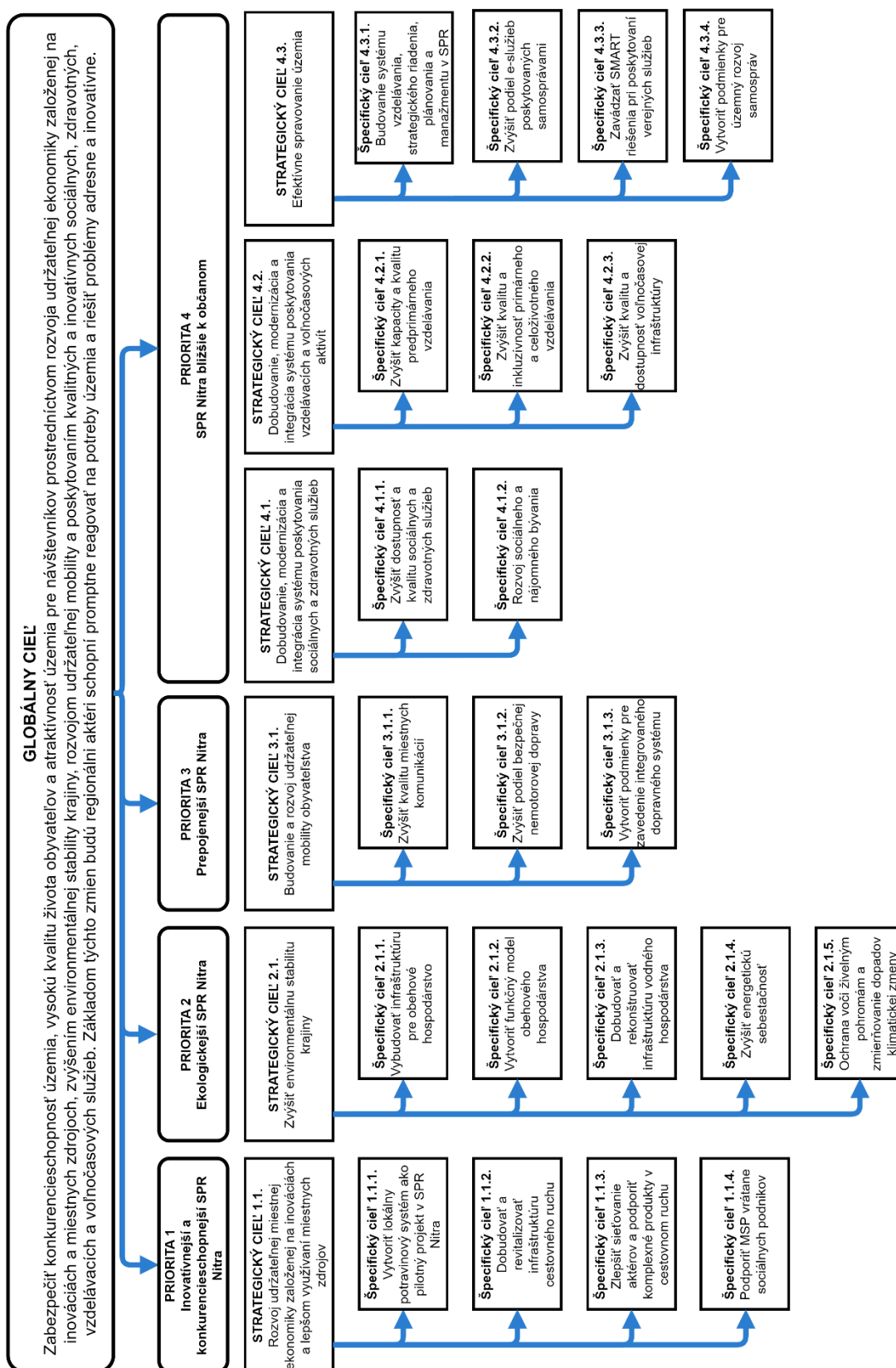
SPR Nitra bude spolupracujúcim a prosperujúcim územím udržateľným spôsobom zhodnocujúcim miestne zdroje a aktívne využívajúcim jeho špecifický potenciál na zvýšenie kvality života obyvateľov, rozvoj konkurencieschopnej a udržateľnej ekonomiky územia, zvýšenie jeho sociálnej kohézie a environmentálnej stability krajiny.

Vízia vychádza z princípov endogénneho rozvoja založeného na udržateľnom využívaní vlastného potenciálu územia. Základným princípom bude dosahovanie synergie prostredníctvom spolupráce a sieťovania rozvojových aktérov v ekonomickej, sociálnej aj environmentálnej oblasti.

Globálny cieľ

Zabezpečiť konkurencieschopnosť územia, vysokú kvalitu života obyvateľov a atraktivnosť územia pre návštevníkov prostredníctvom rozvoja udržateľnej ekonomiky založenej na inováciách a miestnych zdrojoch, zvýšením environmentálnej stability krajiny, rozvojom udržateľnej mobility a poskytovaním kvalitných a inovatívnych sociálnych, zdravotných, vzdelávacích a voľnočasových služieb. Základom týchto zmien budú regionálni aktéri schopní flexibilne reagovať na potreby územia a riešiť problémy adresne a inovatívne.

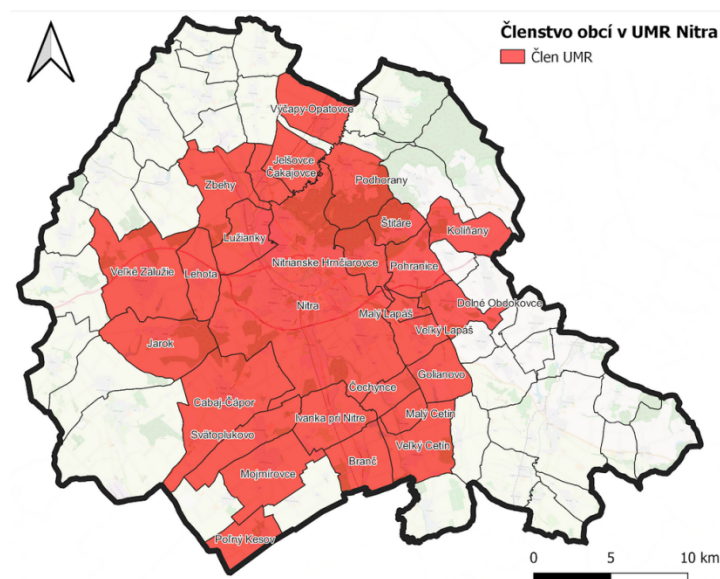
Globálny cieľ definuje strednodobé strategické ciele územia, ktoré vyplývajú z jeho potenciálu a rozvojových potrieb. Vychádza zo súčasných aj budúcich rozvojových potrieb územia, ktoré budú saturované prostredníctvom vnútorných aj vonkajších impulzov. Základným cieľom je zabezpečiť rast kvality života obyvateľov, čo sa prejaví v zlepšení sociálnych a environmentálnych služieb. Zdroje na tento rozvoj budú generované ekonomickým rozvojom založenom na endogénnych zdrojoch (rozvoj cestovného ruchu, rozvoj lokálnych potravinových systémov, kvalifikovaná pracovná sila), pričom významnú úlohu zohrajú vonkajšie rozvojové impulzy (inovácie). Manažment územia bude rešpektovať prístup good governance, založený na decentralizácii riadenia, sieťovaní, spolupráci, čo je podmienené tokom informácií medzi rozvojovými aktérmi. Na to sa budú využívať SMART technológie a digitálne technológie.

Obrázok 108 Schéma stratégie rozvoja SPR Nitra
Zdroj: Vlastné spracovanie

Globálny strategický cieľ SPR Nitra je rozčlenený do 4 prioritných oblastí ktoré sledujú definované strategické ciele. Strategické ciele sú ďalej rozčlenené do špecifických cieľov vychádzajúcich z konkrétnych rozvojových potrieb a podmienok územia. Prioritné oblasti sú koordinované s rozvojovými prioritami UMR Nitra kvôli udržaniu kohézie územia.

Špecifikom SPR Nitra vo vzťahu k možnostiam čerpania prostriedkov z EŠIF je, že v rámci neho sa nachádza UMR Nitra (Územie mestského rozvoja), v ktorom sa nachádza mesto Nitra a 26 obcí v jeho zázemí. UMR má vlastný strategický rozvojový plán na základe ktorého môže čerpať prostriedky z EŠIF.

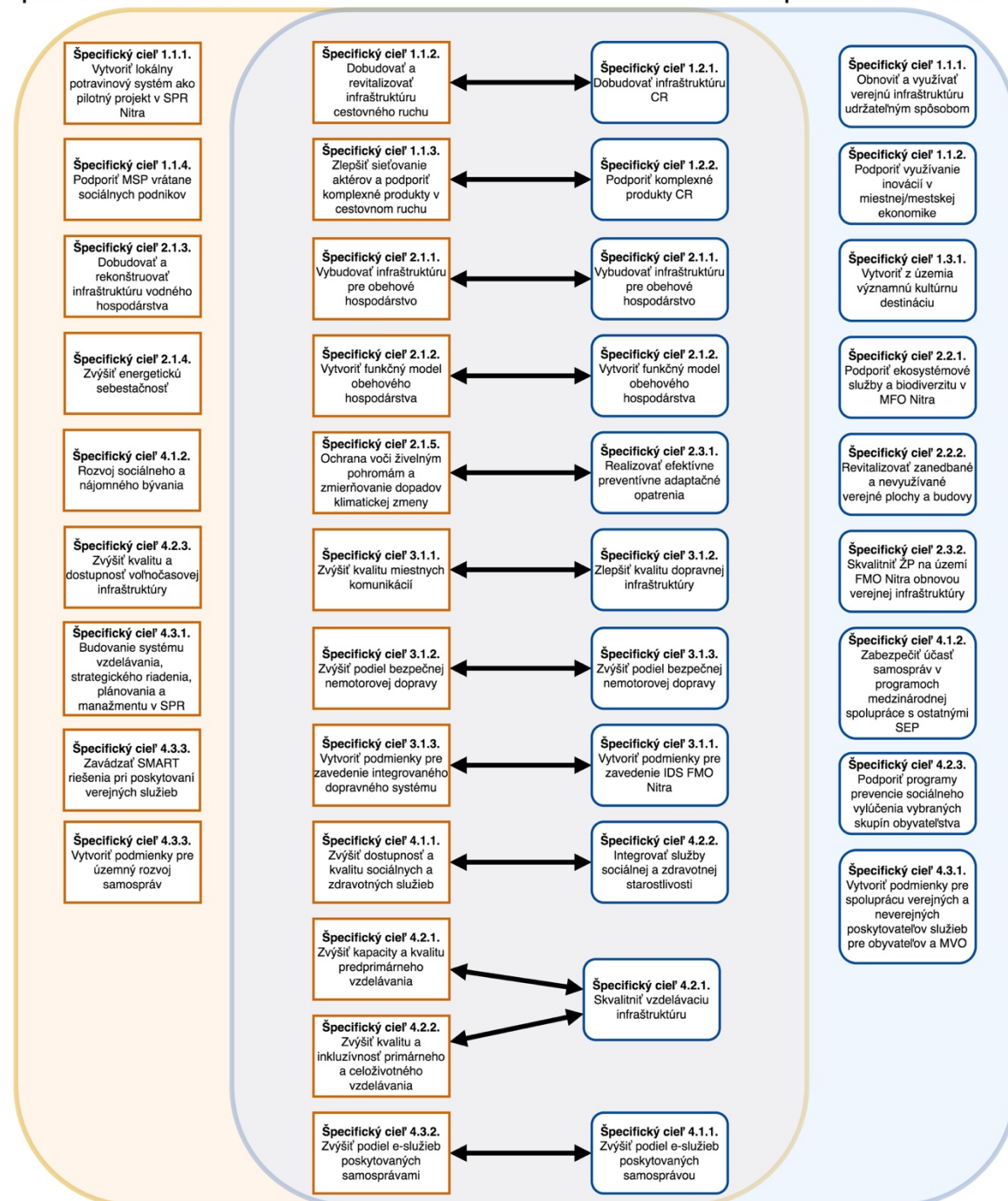

Obrázok 109 SPR Nitra a obce ktoré sú členmi UMR Nitra
Zdroj: Vlastné spracovanie

Strategické a špecifické ciele SPR Nitra a UMR Nitra sa teda v určitých oblastiach územne prekrývajú, čo bolo potrebné pri tvorbe stratégie zohľadniť, koordinovať rozvojové zámery a ciele tak, aby obce nachádzajúce sa v SPR a súčasne aj v UMR mohli svoje aktivity koordinovať s obcami ktoré sa v UMR nenachádzajú. Pri formulácii priorít a strategických cieľov boli brané do úvahy priority a ciele formulované v programových dokumentoch NSK Nitra ako aj v celoštátnych programových dokumentoch (PHSR NSK na roky 2022 – 2030, IUS NSK, OP Slovensko, Plán obnovy a odolnosti). Na obrázku 110 sú znázornené špecifické ciele SPR Nitra a UMR Nitra, kde dochádza k vzájomnému prekrývaniu a je teda možné spoločné riešenie problémov zo zdrojov SPR aj zo zdrojov UMR. Špecifické ciele ktoré sa nachádzajú mimo strednej časti obrázku sú vo výlučnej kompetencii buď SPR alebo UMR.

Špecifické ciele SPR Nitra

Špecifické ciele UMR Nitra

Obrázok 110 Špecifické ciele definované v PHSR SPR Nitra a UMR Nitra s vyznačením oblastí kde dochádza k ich prekryvu

Zdroj: Vlastné spracovanie

V procese implementácie rozvojových projektov v SPR je potrebné brať do úvahy okrem ich potrebnosti aj ekonomickú a sociálnu efektívnosť. Z ekonomického hľadiska je efektívnejšie určité typy služieb zabezpečovať v rámci širšieho územia, čo umožní dosahovať úspory z rozsahu. Výsledkom bude postupné znižovanie nákladov na jednotku poskytovaných služieb

a úspora zdrojov obcí, občanov aj podnikateľov. Sociálna efektívnosť sa dosiahne tým, že služby, ktoré v súčasnosti nie sú poskytované, alebo sú poskytované v nedostatočnom rozsahu, budú poskytované. Dosiahne sa rast kvality života občanov. Preto sú v stratégii identifikované špecifické ciele ktoré je efektívnejšie riešiť integrovaným spôsobom (v rámci širšieho územia) a v spolupráci viacerých rozvojových partnerov – tzv. Integrovanú územnú investíciu (IUI). Na obrázku 111 sú v žltom rámečku označené špecifické ciele ktoré je efektívne riešiť integrovaným spôsobom. Ostatné špecifické ciele môžu jednotliví rozvojoví aktéri, vzhľadom na technické a legislatívne podmienky, dosahovať individuálne (prostredníctvom dopytových projektov).

Špecifické ciele územia SPR

Špecifické ciele s možnosťou riešenia ako integrovaného balíka projektov

Špecifický cieľ 1.1.1.
Vytvoriť lokálny potravinový systém ako pilotný projekt v SPR Nitra

Špecifický cieľ 1.1.4.
Podporiť MSP vrátane sociálnych podnikov

Špecifický cieľ 2.1.1.
Vybudovať infraštruktúru pre obehové hospodárstvo

Špecifický cieľ 1.1.3.
Zlepšiť sieťovanie aktérov a podporiť komplexné produkty v cestovnom ruchu

Špecifický cieľ 2.1.2.
Vytvoriť funkčný model obehového hospodárstva

Špecifický cieľ 2.1.5.
Ochrana voči živelným pohromám a zmierňovanie dopadov klimatickej zmeny

Špecifický cieľ 3.1.2.
Zvýšiť podiel bezpečnej nemotorovej dopravy

Špecifický cieľ 4.1.1.
Zvýšiť dostupnosť a kvalitu sociálnych a zdravotných služieb

Špecifický cieľ 4.3.1.
Budovanie systému vzdelávania, strategického riadenia, plánovania a manažmentu v SPR

Špecifický cieľ 1.1.2.
Dobudovať a revitalizovať infraštruktúru cestovného ruchu

Špecifický cieľ 1.1.2.
Zlepšiť sieťovanie a spoluprácu aktérov cestovného ruchu

Špecifický cieľ 2.1.3.
Dobudovať a rekonštruovať infraštruktúru vodného hospodárstva

Špecifický cieľ 2.1.4.
Zvýšiť energetickú sebestačnosť

Špecifický cieľ 3.1.1.
Zvýšiť kvalitu miestnych komunikácií

Špecifický cieľ 3.1.3.
Vytvoriť podmienky pre zavedenie integrovaného dopravného systému

Špecifický cieľ 4.1.2.
Rozvoj sociálneho a nájomného bývania

Špecifický cieľ 4.2.1.
Zvýšiť kapacity a kvalitu predprimárneho vzdelávania

Špecifický cieľ 4.2.2.
Zvýšiť kvalitu a inkluzívnosť primárneho a celoživotného vzdelávania

Špecifický cieľ 4.2.3.
Zvýšiť kvalitu a dostupnosť voľnočasovej infraštruktúry

Špecifický cieľ 4.3.2.
Zvýšiť podiel e-služieb poskytovaných samosprávami

Špecifický cieľ 4.3.3.
Zavádzať SMART riešenia pri poskytovaní verejných služieb

Špecifický cieľ 4.3.3.
Vytvoriť podmienky pre územný rozvoj samospráv

Obrázok 111 Špecifické ciele SPR Nitra ktoré účelne riešiť integrovaným/individuálnym spôsobom

Zdroj: Vlastné spracovanie

POPIS INTERVENČNEJ LOGIKY

PRIORITA 1 INOVATÍVNEJŠÍ A KONKURENCIESCHOPNEJŠÍ SPR NITRA

Strategicko-plánovací región Nitra môžeme charakterizovať ako priemyselný región s rozvíjajúcimi sa znakmi urbanizovaného, metropolitného regiónu. Je priemyselným centrom kraja. Vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva ako aj nadproporcionálne zastúpenie znalostne intenzívnych služieb vytvárajú predpoklady pre rast konkurencieschopnosti ekonomiky SPR založenej na inováciách.

STRATEGICKÝ CIEĽ 1.1 ROZVOJ UDRŽATEĽNEJ MIESTNEJ EKONOMIKY ZALOŽENEJ NA INOVÁCIÁCH A LEPŠOM VYUŽÍVANÍ MIESTNYCH ZDROJOV

V súčasnosti ekonomický rozvoj SPR je ťahaný exogénnymi impulzmi najmä v odvetviach automotive priemyslu financovaného z veľkej miery zahraničným kapitálom. Endogénny potenciál SPR v podobe úrodnej poľnohospodárskej pôdy a atraktívnych podmienok pre rozvoj cestovného ruchu nie je dostatočne využívaný, hoci je tu vysoká koncentrácia znalostne intenzívnych odvetví služieb podporovaných vysokou koncentráciou obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním.

Zámerom strategického cieľa je podporiť rozvoj odvetví založených na endogénnom potenciáli územia s využitím vzdelanostného potenciálu územia tak, aby využívanie rast inovačného potenciálu územia umožňovalo dosahovať vysokú produktivitu a konkurencieschopnosť územia.

Väzba na strategické dokumenty

Väzba na PHSR VÚC: *Strategická priorita 1. Konkurencieschopná znalostná ekonomika.*

IUS FMO Nitra: *Strategický cieľ 1.1 Podporovať rozvoj udržateľnej miestnej ekonomiky založenej na inováciách a lepšom využívaní miestnych zdrojov v rámci „veľkého“ mestského regiónu s presahom na okolité vidiek*

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1.1.1. VYTVORIŤ LOKÁLNY POTRAVINOVÝ SYSTÉM AKO PILOTNÝ PROJEKT V SPR NITRA

Väzba na problémy SPR

Nedostatočne využitý potenciál miestnych zdrojov

Väzba na strategické dokumenty

PHRS VÚC: *Špecifický cieľ 1.3. Podpora zvyšovania konkurencieschopnosti agropotravinárskeho sektora*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 1.1.2: Podporiť využívanie inovácií v miestnej/mestskej ekonomike*

Realizácia špecifického cieľa prispeje k zvýšeniu potravinovej sebestačnosti a potravinovej bezpečnosti územia prostredníctvom inovatívnej organizácie krátkych dodávateľsko-odberateľských reťazcov využívajúcich špičkové IKT nástroje.

Typové aktivity

Tvorba nových, lokálnych potravinových sietí, projekty integrovaného (spoločného) marketingu lokálnych produktov, podpora predaja domácej produkcie a rozvoj krátkych dodávateľských reťazcov, implementácia technológií pre nové marketingové stratégie.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1.1.2. DOBUDOVAŤ A REVITALIZOVAŤ INFRAŠTRUKTÚRU CESTOVNÉHO RUCHU

Väzba na problémy SPR

Nedostatočne využitý potenciál miestnych zdrojov

Väzba na strategické dokumenty

PHRS VÚC: *Špecifický cieľ 1.4 Zvýšenie využitia endogénneho potenciálu územia pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu*

IÚS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 1.2.1 Dobudovať infraštruktúru cestovného ruchu*
Stratégia rozvoja cestovného ruchu v meste Nitra na roky 2021 – 2031

Cieľom opatrenia je dobudovanie a zlepšenie kvality infraštruktúry a služieb cestovného ruchu v destináciách cestovného ruchu v SPR. Pôjde o budovanie a modernizáciu infraštruktúry pre využitie v CR (vrátane napr. obslužnej infraštruktúry v areáloch kempingov alebo chatových osád), vybudovanie infraštruktúry pre realizáciu vodných športov (na vodných plochách), zavádzanie nových technológií a inteligentných riešení na úsporu spotreby energie v objektoch poskytujúcich služby cestovného ruchu.

Typové aktivity

Zavádzanie inovácií pri poskytovaní služieb cestovného ruchu (osobitne ekoinovácií), investície do infraštruktúry podporujúcich udržateľný cestovný ruch, zlepšenie kvality a dostupnosti informácií pre návštevníkov, zvýšenie interaktivity a digitalizácia expozícií kultúrnych a prírodných aktív cestovného ruchu, príprava projektovej dokumentácie, zavádzanie inteligentných riešení na úsporu spotreby energie v objektoch poskytujúcich služby cestovného ruchu.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1.1.3. ZLEPŠIŤ SIEŤOVANIE AKTÉROV A PODPORIŤ KOMPLEXNÉ PRODUKTY V CESTOVNOM RUCHU

Väzba na problémy SPR

Nedostatočne využitý potenciál miestnych zdrojov

Väzba na strategické dokumenty

PHRS VÚC: *Špecifický cieľ 1.4 Zvýšenie využitia endogénneho potenciálu územia pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu*

IÚS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 1.2.2 Podporiť komplexné produkty CR*
Stratégia rozvoja cestovného ruchu v meste Nitra na roky 2021 – 2031

SPR Nitra má veľký dlhodobý potenciál cestovného ruchu, ktorý je slabo využívaný. Jednotliví aktéri v CR ponúkajú svoje produkty ako sólo hráči, čo pre návštevníkov znižuje atraktivitu územia. Realizácia špecifického cieľa podporí návštevnosť existujúcich a nových tematických

produktov cestovného ruchu na území SPR a to v meste aj vo vidieckych obciach prostredníctvom spoločného destinačného manažmentu a marketingu.

Typové aktivity

Propagácia cestovného ruchu, podpora spolupráce aktérov v cestovnom ruchu, budovanie integrovaného informačného systému destinácie, podpora kvality služieb cestovného ruchu (značky kvality).

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1.1.4 PODPORIŤ MSP VRÁTANE SOCIÁLNYCH PODNIKOV

Väzba na problémy SPR

Nedostatočne využitý potenciál miestnych zdrojov

Väzba na strategické dokumenty

PHRS VÚC: *Špecifický cieľ 1.1. Zvyšovanie inovačnej výkonnosti regionálnej ekonomiky a rozvoj medzisektorovej spolupráce*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 1.1.2. Podporiť využívanie inovácií v mestskej/miestnej ekonomike*

Malé a stredné podnikanie je kľúčové pre poskytovanie dosiaľ nenaplnených potrieb obyvateľov SPR vrátane zabezpečenia dostatku udržateľných pracovných miest. Špecifický cieľ je zameraný na podporu rastu inovačnej kapacity MSP prostredníctvom ich sieťovania a rozvoja medzisektorovej spolupráce. V SPR má potenciál rozvoj sociálnej ekonomiky, ktorá bude taktiež objektom podpory.

Typové aktivity

Podpora vzdelávania, prenosu skúseností a znalostí z oblasti malého a stredného podnikania, obecného podnikania, sociálneho podnikania, podpora vytvárania medzisektorových partnerstiev, zlepšovanie miestneho podnikateľského prostredia pre MSP.

PRIORITA 2 EKOLOGICKEJŠÍ SPR NITRA

SPR Nitra je región s vysokou hustotou obyvateľstva čo vytvára vysoký antropogénny tlak na krajinu. V dôsledku prebiehajúcich procesov dochádza k destabilizácii krajiny a k zhoršovaniu kvality životného prostredia. Súčasný spôsob využívania krajiny má za následok problémy s cirkuláciou vody v krajine, ale aj nežiadúce zmeny vo flóre a faune, ale najmä problémy v odpadovom hospodárstve.

STRATEGICKÝ CIEĽ 2.1. ZVÝŠIŤ ENVIRONMENTÁLNU STABILITU KRAJINY

Zhoršujúca sa environmentálna rovnováha v krajine v dôsledku vysokého antropogénneho tlaku, ako aj v dôsledku klimatickej zmeny v SPR Nitra sa začína prejavovať zhoršovaním kvality environmentálnych služieb, ktoré je lokálny ekosystém schopný poskytovať. V SPR sa to prejavuje vysokou produkciou odpadov a problémami v manažmente odpadového hospodárstva, ohrozením sídiel povodňami v dôsledku prívateľných dažďov, alebo naopak suchom, rozširovaním invázných druhov rastlín a zvierat.

Zámerom strategického cieľa je zvýšiť rozsah a kvalitu poskytovaných ekosystémových služieb v oblasti nakladania s komunálnym odpadom, pri zlepšovaní hospodárenia s vodou (vodozádržné a protierózne opatrenia) a v ochrane proti šíreniu invázných druhov rastlín a živočíchov.

Väzba na problémy SPR

Environmentálne nestabilná krajina

Väzba na strategické dokumenty

PHRS VÚC: *Strategický cieľ 2.1. Rozvoj odpadového hospodárstva na báze cirkulárnej ekonomiky; 2.4 Ochrana voči živelným pohromám a zmierňovanie dopadov klimatickej zmeny; 2.5 Ochrana prírodných zdrojov a zachovanie populačného genofondu územia.*

IUS FMO Nitra: *Strategický cieľ 2.1. Transformácia ekonomiky na obehovú ekonomiku, vrátane manažmentu odpadov; Strategický cieľ 2.2. Zelená infraštruktúra a využitie potenciálu ekosystémových služieb v mestskej funkčnej oblasti udržateľným spôsobom; Strategický cieľ 2.3. Adaptabilita na zmenu klímy na území mestskej funkčnej oblasti.*

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2.1.1. VYBUDOVAŤ INFRAŠTRUKTÚRU PRE OBEHOVÉ HOSPODÁRSTVO

Väzba na problémy SPR

Environmentálne nestabilná krajina - vysoká tvorba odpadov a nedostatočné zavádzanie systémov obehového hospodárstva

Väzba na strategické dokumenty

PHRS VÚC: *Strategický cieľ 2.1. Rozvoj odpadového hospodárstva na báze cirkulárnej ekonomiky*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 2.1.1. Vybudovať infraštruktúru pre obehové hospodárstvo*

SPR Nitra musí, vzhľadom na vysokú hustotu obyvateľstva aj ekonomických činností, čeliť problémom s vysokou tvorbou odpadov (SPR Nitra 632kg na obyvateľa) ako aj s nízkou mierou ich separovania. Obce majú problémy najmä s likvidáciou biologicky rozložiteľného odpadu,

ako aj s vysokým počtom čiernych skládok. Špecifický cieľ je preto zameraný na dobudovanie infraštruktúry odpadového hospodárstva, čo umožní zvýšiť mieru separácie, zvýšiť mieru recyklácie odpadov.

Typové aktivity

Budovanie zberných dvorov, kompostovísk, stojísk pre zberné nádrže a kontajnery.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2.1.2. VYTVORIŤ FUNKČNÝ MODEL OBEHOVÉHO HOSPODÁRSTVA

Väzba na problémy SPR

Environmentálne nestabilná krajina - vysoká tvorba odpadov a nedostatočné zavádzanie systémov obehového hospodárstva

Väzba na strategické dokumenty

PHRS VÚC: *Strategický cieľ 2.1. Rozvoj odpadového hospodárstva na báze cirkulárnej ekonomiky*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 2.1.2. Vytvoriť funkčný model obehového hospodárstva.*

Najefektívnejšia cesta ku znižovaniu množstva odpadov a ich lepšiemu zhodnocovaniu je prostredníctvom uzatvárania reťazcov obehovej ekonomiky. To si vyžaduje technicky vyspelé, technologicky a manažérsky skordinované systémy nakladania s odpadmi.

Špecifický cieľ je zameraný na vytvorenie komplexného, ekonomiky efektívneho systému nakladania s komunálnym odpadom, založenom na princípoch obehovej ekonomiky.

Typové aktivity

Dobudovanie komplexného systému zberu a nakladania s komunálnym odpadom, vrátane znovu využitia recyklovateľných odpadov, pri využití SMART riešení.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2.1.3. DOBUDOVAŤ A REKONŠTRUOVAŤ INFRAŠTRUKTÚRU VODNÉHO HOSPODÁRSTVA

Väzba na problémy SPR

Málo efektívny systém nakladania s odpadmi - nedobudovaná, resp. zastaraná infraštruktúra vodného hospodárstva

Väzba na strategické dokumenty

PHRS VÚC: *Strategický cieľ 2.2. Budovanie infraštruktúry vodného hospodárstva*

Komplexne vybudovaná infraštruktúra vodného hospodárstva je na jednej strane významným faktorom pre lokalizáciu firiem aj domácností, na druhej strane významne ovplyvňuje kvalitu životného prostredia v území. V SPR Nitra existuje značný podiel obcí kde nie je vybudovaná kanalizácia kompletne alebo čiastočne, chýbajú kapacity ČOV, niektoré časti kanalizačných systémov si vyžadujú rekonštrukcie. Špecifický cieľ je formulovaný so zámerom riešiť problémy dotknutých obcí a zvýšiť tak ich rozvojový potenciál.

Typové aktivity

Budovanie a rekonštrukcia kanalizácie, ČOV

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2.1.4. ZVÝŠIŤ ENERGETICKÚ SEBESTAČNOSŤ ÚZEMIA

Väzba na problémy SPR

Environmentálne nestabilná krajina - znečistenie životného prostredia v dôsledku vysokej spotreby energií

PHRS VÚC: Strategický cieľ 3.2. Podporiť efektívnejšie využívanie energetických zdrojov

Územie SPR Nitra patrí v rámci SR tie s najnižšou mierou tepelne izolovaných budov. Náklady na energiu pritom predstavujú až 20% výdajov domácností a výroba energie potrebnej na vyhrievanie bytov a ohrev vody sú významným zdrojom emisií CO₂. Zvýšenie energetickej efektívnosti bytového fondu je vzhľadom na racionálne využívanie zdrojov tiež významným predpokladom pre využívanie obnoviteľných zdrojov energie.

Opatrenie je preto zamerané na znižovanie energetickej náročnosti verejných budov, domov bytov, pričom sa bude orientovať najmä na efektívne využívanie lokálnych obnoviteľných zdrojov energie.

Typové aktivity

Vytváranie energetických gridov, zateplovanie verejných budov, domov a bytov, technológie na využívanie lokálnych obnoviteľných zdrojov, SMART systémy na reguláciu energetickej spotreby vytváranie pilotných projektov energeticky nezávislých obcí.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2.1.5. OCHRANA VOČI ŽIVELNÝM POHROMÁM A ZMIERŇOVANIE DOPADOV KLIMATICKEJ ZMENY

Väzba na problémy SPR

Environmentálne nestabilná krajina – v dôsledku klimatickej zmeny a zanedbanej starostlivosti o krajinu

PHRS VÚC: Strategický cieľ 2.4. Ochrana proti živelným pohromám a zmierňovanie dopadov klimatickej zmeny

IUS FMO Nitra: Špecifický cieľ 2.3.1. Realizovať efektívne preventívne adaptačné opatrenia

Klimatická zmena sa v SPR Nitra prejavuje obdobne ako v iných častiach Nitrianskeho kraja – posunom klimatických pásiem, v dôsledku čoho je územie vystavené dlhotrvajúcim suchám, privalovým dažďom s následnou devastáciou územia. Vzhľadom na vyššiu hustotu obyvateľstva je tu nebezpečenstvu záplav, resp. v období sucha nedostatkom vody ohrozený relatívne vysoký počet obyvateľstva. Okrem toho dochádza ku zmene biodiverzity, čo má ďalšie nepriaznivé dopady na environmentálnu rovnováhu v krajine.

Špecifický cieľ je preto orientovaný na budovanie vodozádržných a protipovodňových opatrení, ozeleňovanie verejných priestranstiev a budov, a ďalších ochranných a adaptačných opatrení.

Typové aktivity

Výstavba suchých poldrov, vsakovacích pásov, ochrana a rozširovanie mokradí, zelených striech a vodných prvkov architektúry.

PRIORITA 3 PREPOJENEJŠÍ SPR NITRA

Jadro územia SPR Nitra je charakteristické pomerne vysokou hustotou obyvateľstva, rastúcou urbanizáciou a intenzívnymi suburbanizačnými procesmi. Počet obyvateľov v Nitre aj v okolitých obciach má rastúci trend. Ide o priemyselné jadro celého kraja, typické vysokou koncentráciou ekonomických aktivít a intenzívnymi dochádzkovými tokmi za prácou a službami. Negatívnym sprievodným javom týchto procesov je aj stúpajúce zaťaženie existujúcich dopravných sietí. Dochádza k ich preťaženiu, zvýšenej nehodovosti, dopravným zápcham a následným vysokým nákladom na opravy a údržbu komunikácií a taktiež vysoké časové náklady pre osoby využívajúce tento dopravný systém. Táto situácia taktiež zvyšuje nároky na výstavbu nových spojení a ako problém sa ukazuje aj nízka kvalita dopravnej infraštruktúry v obciach. Konkrétnymi identifikovanými problémami sú nevyhovujúci stav miestnych komunikácií a chodníkov či zlý stavebnotechnický stav ciest II. a III. triedy a mostov. Viaceré obce sa nachádzajú na hlavných dopravných ťahoch, pričom je vzhľadom na intenzívnu dopravnú premávku ohrozená bezpečnosť ich obyvateľov. Vysoká intenzita dochádzkových tokov a súvisiace preťaženie dopravných ťahov úzko súvisí s dopravným plánovaním. Problémom územia je slabá nadväznosť spojov verejnej dopravy a súvisiace slabé prepojenie jednotlivých módov dopravy. Na území absentuje integrovaný dopravný systém, ktorý by zahŕňal viac druhov dopravy a linky viacerých dopravcov. Cestujúci by boli prepravovaní podľa spoločných prepravných a tarifných podmienok. Integrovaný dopravný systém predstavuje spôsob, ako zosúladiť tarify, trasy a časové harmonogramy viacerých druhov dopravy tak, aby sa dosiahla vyššia kvalita prepravy cestujúcich s jednoduchým, pohodlným a rýchlym cestovaním. Jeho zavedenie by umožnilo jednotlivé módy dopravy

prepojiť a zabezpečiť tak aj vyšší komfort a skrátený čas cestovania, čo by vytvorilo alternatívu používania osobných automobilov a odbremenilo preťažené dopravné ťahy. Problém s preťaženosťou dopravných spojov by mal čiastočne vyriešiť prechod na nemotorové módy dopravy. Vhodnou alternatívou motorovej dopravy je cyklodoprava. Na území však nie je dobudovaná infraštruktúra, ktorá by v dostatočnej miere umožnila takúto formu dopravy do práce, za vzdelaním či službami v mestách. Vzhľadom na nedobudované cyklotrasy sú cyklisti vystavení zvýšenému riziku, pretože musia využívať cestné komunikácie. Je potrebné aby vybudované úseky cyklokomunikácií na seba nadväzovali a prepájali spádové vidiecke obce s mestami a v rámci miest prepájali obytné časti s priemyselnými zónami a občianskou vybavenosťou.

Je strategickou prioritou územia spomínané problémy riešiť. Vyriešené majú byť prostredníctvom nižšie definovaného strategického cieľa a naň nadväzujúcich špecifických cieľov.

STRATEGICKÝ CIEĽ 3.1 BUDOVANIE A ROZVOJ UDRŽATEĽNEJ MOBILITY OBYVATEĽSTVA

Strategický cieľ prispeje k dobudovaniu, modernizácii dopravnej infraštruktúry a zvýšeniu jej bezpečnosti, zvýšeniu kvality miestnych komunikácií, prechodu na nemotorovú dopravu a vytvoreniu podmienok na zavedenie integrovaného dopravného systému. V prípade dopravnej infraštruktúry sa zabezpečí jej vyššia kvalita, zníženie tlaku na preťažené dopravné

ťahy, zníženie nehodovosti, zníženie nákladov na údržbu a súčasne zníženie časových nákladov. Vybudovaním cyklokomunikácií sa odbremení cestná doprava a vytvorí bezpečný a ekologický mód dopravy umožňujúci dopravu osôb do zamestnania a za službami. Vytvorením podmienok pre zavedenie integrovaného dopravného systému sa vytvoria predpoklady pre prepojenie viacerých módov dopravy a zosúladienie taríf, trás a časových harmonogramov prepravcov, čo v budúcnosti zabezpečí vyššiu kvalitu prepravy cestujúcich, skráti ich čas prepravy a odbremení dopravné ťahy.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Strategická priorita 3 Efektívna infraštruktúra a udržateľná mobilita*

IUS NSK: *Priorita 3 Doprava*

IUS FMO Nitra: *Strategický cieľ 3.1 Budovanie a rozvoj mobility obyvateľstva vrátane dopravnej infraštruktúry*

Strategický cieľ bude plnený prostredníctvom nasledujúcich špecifických cieľov.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.1.1. ZVÝŠIŤ KVALITU MIESTNYCH KOMUNIKÁCIÍ

Účelom špecifického cieľa je zvýšiť kvalitu dopravnej infraštruktúry v obciach. Podporená má byť výstavba a modernizácia miestnych komunikácií vrátane chodníkov a mostov, parkovísk, peších lávok a ďalších doplnkových prvkov dopravnej infraštruktúry. Realizáciou cieľa sa zvýši kvalita dopravnej infraštruktúry v obciach, konkrétne sa zlepší stav cestných komunikácií a chodníkov. Zlepší sa stavebnotechnický stav mostov. Pozitívnymi dopadmi bude odbremenenie dopravných tokov, zníženie nehodovosti, zvýšenie bezpečnosti chodcov a cyklistov, zníženie nákladov na údržbu komunikácií a v konečnom dôsledku sa znížia časové náklady.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 3.1 Zlepšiť dopravnú obslužnosť územia a udržateľnú mobilitu*

IUS NSK: *Špecifický cieľ 3.2 Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 3.1.2. Zlepšiť kvalitu dopravnej infraštruktúry*

Typové aktivity

Výstavba a modernizácia miestnych komunikácií a chodníkov, rekonštrukcia a modernizácia mostných objektov, výstavba a rekonštrukcia cestných obchvatov, výstavba a rekonštrukcia a parkovísk, odbočísk pre autobusy, autobusových zastávok, zavádzanie prvkov infraštruktúry zvyšujúcich bezpečnosť chodcov a cyklistov.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.1.2. ZVÝŠIŤ PODIEL BEZPEČNEJ NEMOTOROVEJ DOPRAVY

Cieľ je zameraný na podporu cyklistickej dopravy a zvýšenia jej bezpečnosti. Prostredníctvom intervencií majú byť vybudované a rozšírené siete cyklistických komunikácií, cyklopruhov ciest, cyklostanov a iných odstavňových zariadení pre bicykle, bikesharing systémov a drobnej infraštruktúry a príslušenstva cyklistických komunikácií. Výsledkom realizácie má byť zvýšenie využívania bicyklov ako dopravného prostriedku do zamestnania či za službami, pričom sa posilní pozícia cyklo dopravy ako súčasti multimodálnej mobility. Očakáva sa taktiež zvýšenie bezpečnosti cyklistov, odbremenenie cestnej dopravy a súčasne vytvorenie ekologického módu dopravy.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 3.1 Zlepšiť dopravnú obslužnosť územia a udržateľnú mobilitu*

IUS NSK: *Špecifický cieľ 3.2 Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 3.1.3 Zvýšiť podiel bezpečnej nemotorovej dopravy*

Typové aktivity

Vybudovanie a dobudovanie cyklotrás, vybudovanie a zavedenie drobnej infraštruktúry, vybudovanie a zavedenie príslušenstva cyklistických komunikácií

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.1.3 VYTVORIŤ PODMIENKY PRE ZAVEDENIE INTEGROVANÉHO DOPRAVNÉHO SYSTÉMU

Špecifický cieľ je zameraný na vysporiadanie sa so slabou nadväznosťou spojov verejnej dopravy, slabým prepojením jednotlivých módov dopravy a súvisiacou nízkou kvalitou a komfortom verejnej osobnej dopravy. Účelom je vytvoriť podmienky pre zavedenie integrovaného dopravného systému prostredníctvom budovania a modernizácie infraštruktúry verejnej osobnej dopravy, zavádzania tarifných, informačných a dispečerských systémov, zavádzanie systémov park and ride, bike and ride a kiss and ride. Výsledkom intervencií má byť zosúladenie taríf, trás a harmonogramov viacerých módov dopravy a následné skvalitnenie prepravy cestujúcich, odbremenenie dopravných ťahov a vytvorenie alternatívy pre individuálnu automobilovú dopravu.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 3.1 Zlepšiť dopravnú obslužnosť územia a udržateľnú mobilitu*

IUS NSK: *Špecifický cieľ 3.2 Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 3.1.1. Vytvoriť podmienky pre zavedenie IDS FMO Nitra*

Typové aktivity

Výstavba a modernizácia infraštruktúry verejnej osobnej dopravy, zabezpečenie tarifných, informačných a dispečerských systémov, budovanie odbočísk pre autobusy, autobusových zastávok a ďalšej doplnkovej infraštruktúry pre verejnú osobnú dopravu, budovanie záchytných parkovísk v blízkosti staníc a terminálov verejnej dopravy, zriaďovanie parkovísk spojených s mestom linkou verejnej dopravy, budovanie miest a zariadení pre bezpečné odkladanie bicyklov v blízkosti staníc, zastávok a terminálov verejnej dopravy.

PRIORITA 4 SPR NITRA BLIŽŠIE K OBČANOM

Územie SPR Nitra je ako ekonomické jadro Nitrianskeho samosprávneho kraja charakteristické vysokou koncentráciou ekonomických aktivít a súvisiacimi procesmi intenzívnej urbanizácie. Výsledky analýzy poukazujú na silné suburbanizačné procesy najmä do obcí susediacich s mestom Nitra a obcí medzi Nitrou a Vrábľami. Zrejma je aj výrazná imigrácia na územie SPR jednak z iných okresov SR ale aj zo zahraničia. Analýza aj prognóza hovorí o náraste počtu obyvateľov. Takáto koncentrácia obyvateľstva vytvára silný tlak na prístup ku kvalitnej sociálnej infraštruktúre a zabezpečovanie kvalitných verejných služieb. Významným negatívnym demografickým javom je výrazné starnutie obyvateľstva. Je prioritou územia potrebné zabezpečiť dostupnosť a kvalitu sociálnych a zdravotných služieb pre túto ale aj ďalšie sociálne skupiny obyvateľstva. Demografický vývoj a koncentrácia aktivít v SPR Nitra taktiež vytvára tlak na zabezpečovanie vzdelávacích a voľnočasových aktivít. Zasiahnúť do týchto rozvojových procesov je v súčasnosti limitované nevhodným inštitucionálnym usporiadaním národnej regionálnej politiky, chýbajúcimi kompetenciami regionálnych aktérov a chýbajúcou platformou a nástrojmi umožňujúcimi miestnym aktérom spoločne plánovať a koordinovať činnosti. Všeobecným problémom samospráv je taktiež nedostatočné využívanie SMART riešení.

STRATEGICKÝ CIEĽ 4.1 DOBUDOVANIE, MODERNIZÁCIA A INTEGRÁCIA SYSTÉMU POSKYTOVANIA SOCIÁLNYCH A ZDRAVOTNÝCH SLUŽIEB

Systém poskytovania sociálnych a zdravotných služieb na území SPR Nitra je v súčasnosti nedostatočný. To vedie k nízkej kvalite života občanov odkázaných na sociálne služby, vysoký neuspokojený dopyt a takýchto službách či preťaženie takýchto zariadení. Ako jeden z najvýznamnejších problémov sa ukázala nízka dostupnosť terénnych sociálnych a zdravotných služieb. Tieto reflektujú súčasné trendy a sú kľúčové pre zachovanie rodinného či komunitného prostredia klienta, rešpektovanie jeho práv a zabezpečenie jeho individuálnych potrieb. Pri zabezpečovaní sociálnych služieb sa javí ako neefektívne zabezpečovať ich individuálne na úrovni obce. Neistota zabezpečovania takýchto služieb samostatne tkvie napríklad v kolísajúcom dopyte po takýchto službách a súvisiacej meniacej sa potrebe po ošetrovateľoch. Mal by preto byť zavedený koordinovaný systém prepájajúci terénne sociálne a zdravotné služby umožňujúci „obsluhovať“ širšie územie.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Strategická priorita 4 Sociálny rozvoj územia a podpora komunit*

IUS NSK: *Priorita 4 Sociálnejší kraj*

IUS FMO Nitra: *Strategický cieľ 4.2 Dobudovanie a modernizácia systému poskytovania sociálnych, vzdelávacích, a voľnočasových služieb*

Strategický cieľ bude plnený prostredníctvom nasledujúcich špecifických cieľov.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.1.1 ZVÝŠIŤ DOSTUPNOSŤ A KVALITU SOCIÁLNYCH A ZDRAVOTNÝCH SLUŽIEB

Tento cieľ prispeje k podpore aktivít zameraných na vzájomné prepojenie a koordináciu služieb sociálnej a zdravotnej starostlivosti. Dôraz je pritom kladený na premyslené a integrované riešenia pri zabezpečovaní starostlivosti v domácom prostredí a v rámci komunity. Vytvorením siete terénnych a ambulantných sociálnych služieb, ktoré budú prepojené so zabezpečením zdravotnej starostlivosti, sa vytvorí koordinovaný systém služieb občanovi, ktorý bude schopný reagovať na potreby občanov vo vzťahu k zabezpečeniu adekvátnej sociálnej a zdravotnej starostlivosti.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 4.1 Rozvoj smart sociálnych a zdravotných služieb s dôrazom na komplexnosť riešení a výsledok*

IUS NSK: *Špecifický cieľ RSO4.5 Zabezpečenie rovného prístupu k zdravotnej starostlivosti a zvýšenie odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti a podpory prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na rodinnú a komunitnú starostlivosť*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 4.2.2 Integrovať služby sociálnej a zdravotnej starostlivosti*

Typové aktivity

Zriadenie centier integrovanej sociálnej a zdravotnej starostlivosti, integrácia zdravotných a sociálnych služieb, poskytovanie sociálnych a zdravotných služieb pobytového typu komunitným spôsobom, zabezpečovanie prepravnej služby prostredníctvom sociálnych taxíkov, sociálne poradenstvo, distribúcia stravy pre ohrozené skupiny obyvateľstva, monitorovanie a signalizácia potrebnej podpory klientov prostredníctvom IKT technológií.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.1.2 ROZVOJ SOCIÁLNEHO A NÁJOMNÉHO BÝVANIA

Cieľ prispeje k zníženiu vylúčenia a ohrozenia vylúčením z dôvodu straty bývania a sociálnej integrácii vylučovaných osôb. Cieľ bude naplnený prostredníctvom aktivít zameraných na vytváranie možností bývania pre znevýhodnené osoby a pre nízkopríjmové skupiny, budovanie pobytových zariadení komunitného typu a transformácia existujúcich zariadení a vytváranie možností pre podporované a chránené bývanie pre rôzne skupiny obyvateľov.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 4.2 Rozvoj inkluzívneho bývania*

IUS NSK: *Špecifický cieľ RSO4.3 Podpora sociálno-ekonomického začlenenia marginalizovaných komún, domácností s nízkym príjmom a znevýhodnených skupín vrátane osôb s osobitnými potrebami prostredníctvom integrovaných akcií vrátane bývania a sociálnych služieb*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 4.2.3 Podporiť programy prevencie sociálneho vylúčenia vybraných skupín obyvateľstva*

Typové aktivity

Budovanie zariadení sociálnych služieb komunitného typu (podporované bývanie), budovanie a obnova infraštruktúry pre chránené a aktívne bývanie, zabezpečenie nadväzných služieb pre chránené a aktívne bývanie, vytváranie možností sociálneho bývania pre nízkopríjmové skupiny obyvateľov.

STRATEGICKÝ CIEĽ 4.2 DOBUDOVANIE, MODERNIZÁCIA A INTEGRÁCIA SYSTÉMU POSKYTOVANIA VZDELÁVACÍCH A VOĽNOČASOVÝCH AKTIVÍT

V oblastiach poskytovania vzdelávacích, kultúrnych a športových aktivít územie nie je na dostatočnej kapacitnej úrovni. Zrejmým problémom sú nízke kapacity materských škôl, ďalšími problémami sú napríklad nedostatočné materiálno-technické vybavenie škôl. Nedostatky nie sú len v prípade technického vybavenia ale aj v ponúkaných službách – napr. chýbajú jasle a materské centrá, zariadenia s alternatívnymi a inovatívnymi metódami vzdelávania či možnosti celoživotného vzdelávania. Okrem toho nie sú dostatočne dostupné zariadenia športovej a kultúrnej vybavenosti, napr. nedostatočná kapacita športovísk či chýbajúce školské telocvične.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Strategická priority 4.6 Rozvoj kultúry a športu, 5 Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie*

IUS NSK: *Priority 4 Sociálnejší kraj, 5 Moderný región*

IUS FMO Nitra: *Strategický cieľ 4.2. Dobudovanie a modernizácia systému poskytovania sociálnych, vzdelávacích, a voľnočasových služieb*

Strategický cieľ bude plnený prostredníctvom nasledujúcich špecifických cieľov.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.2.1 ZVÝŠIŤ KAPACITY A KVALITU PREDPRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA

Špecifický cieľ je zameraný na zvýšenie kapacít zariadení predprimárneho vzdelávania s ohľadom na zvýšenie kvality pedagogického procesu a zvyšovanie inkluzívnosti. Jeho realizácia má zabezpečiť zvýšenie kapacít materských škôl, zabezpečenie materiálno-technického vybavenia materských škôl ale aj zabezpečenie zariadení s alternatívnymi a inovatívnymi metódami vzdelávania.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 5.1 Zvýšenie kvality a inkluzívnosti predprimárneho a primárneho vzdelávania*

IUS NSK: *Špecifický cieľ RSO4.2 Zlepšenie rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 4.2.1 Skvalitniť vzdelávaciu infraštruktúru*

Typové aktivity

Rekonštrukcia zariadení predprimárneho vzdelávania, investície do materiálneho-technického vybavenia materských škôl, tvorba a úprava inovatívnych nástrojov a spôsobov vzdelávania, uplatňovanie alternatívnych spôsobov v predprimárnom vzdelávaní, zabezpečenie a podpora využívania IKT v materských školách

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.2.2 ZVÝŠIŤ KAPACITY A KVALITU PRIMÁRNEHO A CELOŽIVOTNÉHO VZDELÁVANIA

Cieľ prispeje zabezpečeniu kvalitného vykonávania aktivít primárneho a celoživotného vzdelávania s ohľadom na zvýšenie kvality pedagogického procesu. Realizácia cieľa zabezpečí zvýšenie kapacít základných škôl, zabezpečenie ich materiálno-technického vybavenia a zabezpečenie zariadení s alternatívnymi a inovatívnymi metódami vzdelávania. Aktivity budú zamerané na zabezpečenie možností celoživotného vzdelávania, pričom dôraz bude kladený na zabezpečenie jeho inovatívnosti, rozmanitosti a spoločné riešenia v tejto oblasti.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifické ciele 5.1 Zvýšenie kvality a inkluzívnosti predprimárneho a primárneho vzdelávania, 5.3 Zlepšenie možností celoživotného a záujmového vzdelávania*

IUS NSK: *Špecifický cieľ RSO4.2 Zlepšenie rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 4.2.1. Skvalitniť vzdelávaciu infraštruktúru*

Typové aktivity

Rekonštrukcia zariadení primárneho vzdelávania, investície do materiálneho-technického vybavenia základných škôl, tvorba a úprava inovatívnych nástrojov a spôsobov vzdelávania, uplatňovanie alternatívnych spôsobov v primárnom a celoživotnom vzdelávaní, zabezpečenie a podpora využívania IKT v základných školách, zavádzanie programov celoživotného vzdelávania

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.2.3 ZVÝŠIŤ KVALITU A DOSTUPNOSŤ VOĽNOČASOVEJ INFRAŠTRUKTÚRY

Účelom je zvýšiť kvality kultúrnej, športovej a voľnočasovej infraštruktúry. Zahŕňa budovanie nových a rekonštrukciu existujúcich objektov kultúrnej infraštruktúry, rekonštrukciu kultúrnych a historických objektov, zabezpečenie vhodných priestorov pre kultúrne aktivity,

budovanie športovísk, podpora lepšieho využitia športovísk, oprava a rekonštrukcia športových zariadení, vybudovanie a rekonštrukcia školských telocviční a vonkajších športovísk, revitalizácia a podpora alternatívnych a multifunkčných kultúrnych priestorov vo verejnom priestore. Účelom cieľa je aj podpora budovania infraštruktúry na podporu zdravého životného štýlu a aktívneho trávenia voľného času obyvateľov na území SPR Nitra.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 4.6 Rozvoj kultúry a športu*

IUS NSK: *Špecifický cieľ 5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach*

Typové aktivity

Budovanie nových a rekonštrukcia existujúcich objektov kultúrnej infraštruktúry, rekonštrukcia kultúrnych a historických objektov, budovanie športovísk, oprava a rekonštrukcia športových zariadení, vybudovanie a rekonštrukcia školských telocviční a vonkajších športovísk

STRATEGICKÝ CIEĽ 4.3 EFEKTÍVNE A SMART SPRÁVOVANIE ÚZEMIA

Problémy územia poukazujú na potrebu spolupráce a koordinácie rozvojových aktérov SPR Nitra. Na úrovni regiónu je riadenie rozvoja nesystematické a vedie k ad hoc riešeniam. Chýbajú štruktúry schopné metodicky riadiť, koordinovať a facilitovať proces plánovania. V tomto kontexte tiež chýba dostatočná informačná základňa, ktorá je potrebná na vykonávanie rozhodnutí založených na dôkazoch. Ďalším problémom je nedostatočné využívanie SMART riešení či už technologického alebo netechnologického charakteru. Ich možným využitím by mohla byť napríklad oblasť bezpečnosti či zabezpečenie spoločných riešení pre územie. Pri poskytovaní verejných služieb nedostatočne využívané moderné informačné a komunikačné technológie, čo bráni lepšej efektívnosti ich používania. K riešeniu týchto problémov majú dopomôcť nižšie formulované strategické a špecifické ciele.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Strategická priorita 6 SMART rozvoj regiónu s dôrazom na participáciu a spoluprácu*

IUS NSK: *Priority 1 Veda, výskum a inovácie, 5 Moderný región*

IUS FMO Nitra: *Strategický cieľ 4.1 Efektívne spravovanie územia – podpora kapacít samospráv, 4. 3. Pilotná a modelová tvorba, zavádzanie a overovanie projektov/programov v oblasti sociálneho inovátorstva a občianskej spoločnosti*

Strategický cieľ bude plnený prostredníctvom nasledujúcich špecifických cieľov.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.3.1 BUDOVANIE SYSTÉMU VZDELÁVANIA, STRATEGICKÉHO RIADENIA, PLÁNOVANIA A MANAŽMENTU V SPR

Cieľom je zvýšenie úrovne územnej spolupráce a sieťovania aktérov a zvýšenie koordinácie plánovania. Podporené je budovanie technických kapacít pre plánovanie, strategické riadenie, implementáciu a manažment rozvojových programov. Majú byť vytvorené vhodné podmienky pre systematické a koordinované metodické usmerňovanie aktérov v tejto oblasti, pre zber a spracovanie údajov pre dátovú základňu. Okrem toho je podporené vzdelávanie v oblasti plánovania a rozvoja pre samosprávy.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 6.1 SMART regióny a obce*

IUS NSK: *Špecifický cieľ 5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 4.1.2 Zabezpečiť účasť samospráv v programoch medzinárodnej spolupráce spoločne s ostatnými SEP*

Typové aktivity

Zriadenie asistenčných centier, inštitucionalizácia kooperačnej rady SPR Nitra, vzdelávanie samospráv v oblasti riadenia, plánovania a rozvoja územia, budovanie technických kapacít pre plánovanie, strategické riadenie a implementáciu rozvojových programov, podpora medzisektorových partnerstiev, podpora cezhraničnej spolupráce

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.3.2 ZVÝŠIŤ PODIEL E-SLUŽIEB POSKYTOVANÝCH SAMOSPRÁVAMI

Účelom je zabezpečenie rozvoja obcí, miest a regiónu prostredníctvom modernizovania a digitalizácie verejných služieb v zmysle konceptu inteligentných miest a regiónov. Budú zavedené elektronické platformy a proaktívne elektronické služby pre vnútornú správu samosprávy, zefektívnia a skvalitnia sa služby samosprávy pre občanov a podnikateľov.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 6.1 SMART regióny a obce*

IUS NSK: *Špecifické ciele 1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy, 5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach*

IUS FMO Nitra: *Špecifický cieľ 4.1.1. Zvýšiť podiel e-služieb poskytovaných samosprávou*

Typové aktivity

Modernizácia poskytovaných verejných služieb, digitalizácia poskytovaných verejných služieb.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.3.3 ZAVÁDZAŤ SMART RIEŠENIA PRI POSKYTOVANÍ VEREJNÝCH SLUŽIEB

Cieľ prispeje k vývoju a zavádzaniu inovatívnych, integrovaných a udržateľných technologických aj netechnologických SMART riešení na území SPR Nitra. Podporené má byť zavádzanie SMART riešení pre zvýšenie bezpečnosti a podobne v ďalších oblastiach poskytovania verejných služieb, taktiež zavádzanie spoločných SMART riešení umožňujúcich efektívnejšie poskytovanie verejných služieb a zníženie nákladov samospráv.

Väzba na strategické dokumenty

PHRSR NSK: *Špecifický cieľ 6.1 SMART regióny a obce*

IUS NSK: *Špecifické ciele 1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy, 5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach*

Typové aktivity

SMART riešenia v oblasti bezpečnosti (osvetlenie, kamerový systém), vývoj a aplikácia modelových SMART riešení verejnej infraštruktúry, zavádzanie spoločných SMART riešení

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.3.4 VYTVORIŤ PODMIENKY PRE ÚZEMNÝ ROZVOJ SAMOSPRÁV

Významnou prekážkou v rozvoji obcí sú nevysporiadané vlastnícke vzťahy k pozemkom aj budovám ako aj náklady na prípravu územia pre výstavbu. Cieľ je zameraný na odstránenie týchto prekážok najmä formou komasácií, malých pozemkových úprav resp. komplexných pozemkových úprav, na prípravu územných plánov resp. strategických plánov v oblasti bytovej výstavby ako aj ďalších aktivít spojených s prípravou pozemkov pre výstavbu.

Typové aktivity

Aktivity spojené s vykonávaním komasácií, malých pozemkových úprav, komplexných pozemkových úprav, príprava stratégie pozemkovej politiky, politiky rozvoja bývania, náklady na archeologický prieskum.

REALIZAČNO-FINANČNÁ ČASŤ

AKČNÝ PLÁN

Akčný plán SPR Nitra má dve časti. Prvá časť obsahuje „Integrované územné investície“ (IUI), ktoré sa rozvojoví aktéri SPR Nitra zastúpení jeho kooperačnou radou dohodli realizovať spoločne v partnerstve obcí a tieto predložili ako individuálne, resp. komplexné projekty, ako súčasť „Integrovannej územnej stratégie Nitrianskeho samosprávneho kraja“ (IÚS NSK), ktoré môžu byť financované z územnej alokácie pre VÚC Nitra z Operačného programu Slovensko.

Všeobecné nariadenie k fondom EÚ v Článku 30 definuje **Integrovanú územnú investíciu**, ktorá sa môže realizovať, ak jej aktivity získavajú podporu z jedného alebo viacerých fondov, jedného alebo viacerých programov alebo z viac ako jednej priority toho istého programu.

Integrovaná územná investícia sa môže realizovať ako individuálny projekt alebo komplexný projekt, pričom IÚI musí prispievať k naplneniu viac ako jednej priority Programu Slovensko. Za IÚI sa považujú logicky previazané kľúčové a doplnkové aktivity financované zo zdrojov Programu Slovensko. V prípade, že súčasťou investície je doplnková projektová aktivita podporovaná z iného zdroja (napr. POO, CLLD, atď.), ide o **integrováný investičný balík**.

IUI SPR Nitra boli zostavené na základe identifikácie kľúčových problémov územia, ktoré je z ekonomického a sociálneho hľadiska účelné riešiť spoločne, v kooperácii rozvojových partnerov reprezentujúcich širšie územia. Ide o komplexné projekty jedného alebo viacerých žiadateľov, ktoré pozostávajú z vybraných komplementárnych aktivít v rámci rôznych špecifických cieľov IÚS a zároveň naplňajúcich viac ako jednu prioritu Programu Slovensko. Žiadatelia (nositelia aktivít) sú navrhovaní v rámci vypracovania projektového zámeru IÚI a schvaľovaní v Rade partnerstva VÚC. Doplnkové aktivity sú také operácie, ktoré podporujú kľúčovú operáciu a zvyšujú jej vplyv v území.

Druhú časť akčného plánu SPR Nitra tvoria akčné plány jednotlivých členských obcí. Tieto akčné plány majú formu tabuliek, v ktorých sú na základe intervenčnej logiky PHSR SPR zoradené aktivity, ktoré obce plánujú realizovať v danom časovom období. V tabuľkách sú obsiahnuté aktivity obcí, ktoré budú obce realizovať buď z vlastných zdrojov, alebo ako individuálne dopytové projekty financované z EŠIF alebo z domácich zdrojov. V tabuľkách sú obsiahnuté aj aktivity ktoré sú súčasťou integrovaných územných investícií na území danej obce.